רבים מים במחיר יבואו ויבש ויבול כל ירק דשא חציר ועשב השדה עם כל משמן לחם הכל נשחת מרוב החמימות. גם השעורה ושבולת שועל חרבו ויבשו ועץ השדה לא נתן פריו. והיה מפני זה יוקר גדול לא בלחם לבד אלא גם ביין בשכר בבשר בקמח ובכל דבר מאכל אשר כמוהו לא היה מימות שנים ומשך זמן זה גזל והמס רב בכל הארץ:

שנה הנ"ל רגזה הארץ ממקומה התגעשה והתמוטטה מוסדות הכל והיה רעש ורעדה בכל גלילו' בית מעהרין אוסטרייך אשר גם אני הכותב עם בני ביתי הרגשנו בערשינו על משכבנו הנדנוד והרעדה. ובעיר הבצורה ווי"ן אשר באוסטרייך הפיל הרעש י"ג בתים ונפש אדם רב בקרבם גם אחרים זולתם נפלו ברעש ההוא. גם שאר בתי ובנייני העיר היו מתנענעים בניענועים נפלאים ומוראים ונהרסו הגגות ונשברו החלונות ומעלי עשן ונתבקעו חומות וכותלי הבתים. והמגדול הגדול אשר שם הנקרא מגדל שטעפאן עם בני מגדלים זולתו נתדלדלו מפני הרעש באופן שלאחר הרעש עמד מזעפו הוצרכו בני העיר מפחדם שלא יפלו על העם להרסם ולהוריד חצי קומתם ולבנותם מחדש:

שנת ש"ם'ו במדינות האלאנד ופריזלאנט היה רוח סערה גדול וחזק והחריב מקומות וכפרים ועקר אילנות גדולים מן השורש והפיל חומות גדולות ובצורות. המקום ווילאך במדינות קארענדיין נשרף עד תומו ונשרפו עד תומם תשעה מאות בתים. במדינת ענגלא"נד גברו המים ושטפו כמה מקומות וכפרים ומתו אנשים ונשים לאין מספר והחריב גנות ופרדיסים שדות וכרמי' יותר מעשרים מיל באורך והמה ברוחב וכמה בני אדם ישבו על הדף של עץ ושטפו במים להציל את נפשם ולא הועיל להם כלום כי המים גברו ושטפו הכל:

שנת שע"ו היתה כמעט בכל העולם ובפרט במדינות האלא"נד ואיטליא קולות וברקים וגשם והמים גברו מיום אל יום והציף מדינות ועיירים וכפרים ומתו כמה אלפים נפשות אדם ובהמה והחריב כמה ארמוני' ומגדלים גבוהים וחזקות בצורות במים וכמוהו לא היה בימינו וה' יצילנו לעולמים. בשנה ההיא היו שרפות גדולות בהרבה מקומות דהיינו במקום אסנאפורק בוועסטפאלין נשרפו חמשה מאות בתים ובמקום מאדיבורג נשרפו שלש מאות בתים. ובמקום המסובה במדינת פולין ושמו גנעזין נשרף עד תומו ולא נשאר שריד ופליט וגם במקומות אחרים שלא מן הצורך להעלות על הנייר. במדינות פראנקין היה חורף קר ויבש ושלג גדול וחזק וארבע שבועות יום ולילה לא נפסק נפילת שלג ויכלה כל תבואות השדה בשביל זה היה יקרות גדול בקיץ שלאחריו אבל נגד זה נפל דגן מן השמים ומראהו אדום וטוב למאכל זה נעשה במדינת קערנטן:

שנת שפ"ז במדינות נעפעלים היתה רעש ארץ והיה גדול וחזק עד שנפלו יותר מבני מאות פרסה מדינה זו על זו ומתו יותר מס"ו אלפים נפשות ומקום לעזינה הלך לתהום ארץ מיום הוסדה לא קם כמוהו:

שנת ת"י"ב כוכב גדול נראה בערלאפא ארבע עשר יום. גם היה לקוי חמה. מרידה גדולה היתה בנרכת(?) בין המלך ואחיו וקרוביו. באוסטיאונדא היה מקום ושמו ספאלגעא נבלע בארץ פתאום אנשים ונשים ובהמות וכל רכושם כמו סדום ועמורה. במדינות זאקסין בעיר נאטי נראה כדמות שלשה קשת גם נראה שני חמות באותו זמן עם קולות וברקים אשר לא נראה ולא נשמע:

שנת תכ"ט במדינת זיציליא נשרף הר אחד ושמו עטנא ושריפה גדולה היתה כמעט שלא יכול אדם להלך בסביבתו כמרחוק ט' יום ונשרפו שלשים כפרים ועירות. בעיר ווין הולידה אשה אחת המשה בנים בפעם אחת וכולן היו בחיים. והקיסר יר"ה צוה לגדל אותם בהשגחה פרטיית. במדינות זאקסין במקום זאלצבורג נעשה הר גבוה לשני חלקים ונפלו כל הבתים ודירות ומתו יותר משלש מאות נפשות. במדינות פולין במקום לעמבורג נהפך המים אשר סביבה לדם. במקום גלוגא הגדולה הולידה אשה אחת שני בנים וחמור אחד. אבל לא ארכו את החיים: במדינות ווירטנבורג נמצא בארץ עצמות מענקים גדולים ומדדו עצם אחד מזרוע וארכו ח' אמות גם שקלו שן אחד ומשקלו ששה ליטרות:

תם ונשלם

שנת ר"ו המטיר ה' דם בתוך העיר רומי ונולד שם ילד עם ששה שניים והי' שם בעיר רעש גדול ונורא שהארץ רגזה ממקומה ובתים רבים נפלו לארץ ורבים מאנשי העיר מתו בתוך הרעש. גם היה נראה כוכב חדש גדול ונורא והחוזים שפטו על ירידת ונפילת הנוצרים. וכאשר פתרו כן היה שמחמת התגבר בכל יום ויום וכל הנוצרים היוצאים לקראתו נפלו לפניו חללים. גליום דף ע"ד :

שנת רע"ג היה קרירה גדולה מקרה ושלג קרירות אשר כמוהו לא נשמע ולא נמצא בכל ספרי זכרונות והתחיל השלג לירד בתחילת אוקטובר הוא חדש חשון וקרשו הנהרות ויבשו המים שלא יכלו לטחון בר ללחם בכל הארץ רק במקומות מועטים ומתו בשנה ההיא מחמת הצינה הגדולה עם רב ונמשך הקרח כל זמן החורף עד שביום פסח עברו בעגלות טעונות על הגליד שבנהרי רינוס ועלב :

שנת של"א רעש גדול ונורא היה בעיר המהוללה פירארה אשר באיטליאה ורגזה הארץ ממקומה ונפלו המגדלות ונבקעו הבתים והנידנוד הי' יותר רוב פעם ממזרח למערב ופעם מדרום לצפון כמכוין להרוס את הכל והתגעשה כל העיר כאלו מוסדות כל העולם יתמוטטו והית' רתת ורעדה בעיר עד שכל העם עזבו את רכושם וברחו מן העיר פן יפלו עליהם הבתים כאשר קרא למקצתם אשר לא יכלו מהר המלט ונעשה בתיהם קבריהם ולרגע ברחו משם לט"ו או לעשרים מיל. הרעש הגדול והנורא הזה היה לא לבד בעיר פירר"ה אלא גם בעשרה מיל סביב לה אך היה הרגשת הרעש בלתי השתוה מקצה העיר פיפרא עד מייל"אנו משך מאתים מיל איטלקי והיה זה בשנת של"א. אלף תקע"א לנוצרים. מספר מאור עינים בהקדמה המחובר ממנו קול אלהים ע"ש ותמצא דברים נפלאים מדבר הרעשים :

שנת של"ב הכוכב הגדול והנורא הידוע עם הזנב הגדול התחדש ונראה ועמד הכוכב החדש הזה זמן משך י"ד חודש אשר מעולם כוכב חדש שכזה הי' לעולמים לא נמצא בכל ספרי זכרונות עמידתו כ"כ זמן רב וכל החוזים באשכנז באיטליא צרפת וספרד כולם הפליגו בחזיונם וביאורם על מה רמז כוכב המזכר וכתבו עליו ספרים רבים והיו כמתנבאים לרעות ולהריסות רבות. ה' ברחמיו הפיר אותות בדים. בשנה ההיא היה רעש גדול ונורא בעיר הגדולה קונסטאנטינא ונפלו המגדלים והבניינים הגדולים ורגזה ומלדה כל העיר ומתו שמה ברעש יותר משלשה אלף איש גם בעיר הגדולה אויגשבורק ובעיר מוינכן היה סער רעש ונעש גדול ונפלו הבניינים ומתו ברעש עם רב ולא שקט הרעש מזעפו זמן משך שלשה ימים גם בשנה ההיא מת המלך החסיד זיגמונט אגוסטי השני מלך פולין ערירי. ת"ל"ל"ב"ה :

שנת של"ד בסוליום שולטיסוס מנטרלין החוזה הגדול מופלג על כל אנשי דורו כתב בחזיון לוח שנתו שכוכב שבתאי היה במערכה רעה ושפט מזה לגרות והריסות היהודים וכאשר פתר לנו כן היה במקומות רבות הגיע אבל גדול ליהודים נוס ומספד גדול במדינות מעהרי"ן נשרפו בעו"ה כמה נפשות מישראל על קדושת הש"י עד אשר הגיעו את הדברים לפני הקיסר החסיד מקסימיליאן ז"ל שאין וחיקר שקר עללו ליהודים אשר מפני זה מרוב צדקתו וחמלתו לקח את שאר היהודים כמבין שיני אריות והצילם תחת כנפיו זכרה לו ה' לטובה :

שנת ש"נ שנת בצורת היתה במדינות ביהם. ויהי איש אחד בכפר אחד סמוך לעיר קיירשוי חמשה פרסאות מק"ק פראג איש עני בנפשו יביא לחמו ובניו צעקו ללחם ופורש אין להם ויבך האיש בליל ההוא ביגון ואנחה ויצעק אל ה' וישכם בבוקר וילך בפחי נפש לחפור משא חומר. ויהי כאשר חפר שם מצא באדמה אפר ואבק לבן אשר לא ידע מה הוא. ויביאהו לביתו ויעש ממנו הבשיל דייסה ויאפה ממנו לחם ויאכלו וישבעו. ויודע הדבר וילכו שם למאות ולאלפים ויקחו גם הם מן העפר לטרף ומזון בני ביתם. גם אני הכותב ראיתי זאת העפר בעיני ולקחתי ממנו להיות לי למשמרת. בשנה ההיא היתה מלחמה וזבח גדול בצרפת בין המלך החדש הינריקס הרביעי מלך צרפת ובין הדוכס מגוו"ש ומיי"נא ונהרגו ביום אחד עשרים אלף איש וגברה יד הינריקוס :

שנה הנ"ל חמימות ושרב גדול היה ולא ירד הגשם כל זמן הקיץ אפי' רטיבת הטל לא הורגש וחרבו ויבשו מי הנהרות ולא יכלו לטחון ללחם רק במקומות מועטים. ובמקומות

המלך כמה אנו צריכים הולאה לדרך זה ולמדבר הגדול הזה ויאמר קחו לכם לחם ומים לפ"ו יום כי לא תמצאו שום מחיה עד ארצם ויעשו כן וילכו במדבר דרך פ"ז יום ולא מצאו כלום בידם מחיה אלא דבר מועט עד שהתחילו למות האדם והבהמה אשר עמם ויקרא המלך לתייר ויאמר לו איה דברך שהבטחתנו למצא אויבנו ויען התייר ויאמר לו תעיתי בדרך ויחר אפו ויצו להתיז ראשו מעליו וצוה המלך והכריז בכל מחנהו כל אדם שיש לו מחיה לחלוק יחלוק עם חבירו ויאכלו מה שבידם וגם הבהמות והלכו לדרכם במדבר עדיין י"ג ימים עד שבאו אל הרי חשכות ושם ד' שבטים מישראל דן זבולון אשר ונפתלי מהגולה ראשונה אשר הגלה שלמנאסר מלך אשור ומהלך ארצם ך' יום ויש להם מדינות וכרכים בהרים מגד אחד מקיף אותם נהר גוזן ואין עליהם עול גוים כי אם נשיא אחד ושמו ר' יוסף אמרכלא הלוי וביניהם תלמידי חכמים חורשים וקוצרים ברבים והולכים למלחמה ארץ כוש דרך המדבריות והנם בברית עם האומה הנ"ל ויבואו חיל פרס לשם ביום ויחנו בגנות ופרדסין ועל מעינות מים אשר מגד לנהר גוזן והימים ימי פירות ואכלו והשחיתו אין אדם יוצא אליהם אבל היו רואים על ההרים מדינות ומגדלים הרבה וצוה המלך לב' מאנשיו ללכת לשאול איזה אומה יושבת שם בהרים ולעבור עליהם עכ"פ בספינות אין לבוש ע"פ המים וילכו האנשים ומצאו לשם גשר גדול ועליו מגדלים הרבה ופתח סגור ולפני הגשר מאותו צד עיר גדולה וצעקו לפני הגשר עד שבא אליהם אדם אחד ושאל להם מה תירצו או למי אתם ולא הבינו לשונם עד שבאו התורגמן שהוא יודע לשונם ושאל אליהם ואמרו עבדי מלך פרס אנחנו ובאנו לשאול מי אתם ולמי אתם עיבדים ואמר להם יהודים אנחנו ואין עלינו לא מלך ולא שר מן הגוים כי אם שר אחד יהודי וישאלו אותו על דבר הכופרים בני גוף מן כופראל הדך ויען להם היהודי ויאמר כי בעלי בריתנו הם והמבקש רעתם מבקש רעתינו וישובו שני האנשים האלה ויגידו למלך פרס כל הדברים האלה ויפחד המלך פחד גדול וביום השני שלחו אליו לערוך עמו מלחמה והשיב המלך לא באתי להלחם עמכם ואם תלחמו אותי אקח נקמתי ואהרוג את כל היהודים שבמלכותי כי יודע אני שאתם חזקים ממני במקום הזה אבל עשו עמי חסד שלא להלחם בי והניחו לי להלחם עם כיפראל הך אויבי ותמכרו לי מזון מה שאני צריך לחיילותי. ויתיעצו היהודים להתרצות למלך פרס בשביל היהודים שבמלכותו ויכנוס מלך פרס בארצם עם כל מחנהו וישב שם המלך ט"ו יום ויכבדוהו כבוד גדול ושלחו כתב לכופראל הך בעלי בריתם ויודיעום הדבר הזה וכם עמהו כולם על מעברות ההרים בחיל כבד כל החונים במדבר ההוא וכשיצא מלך פרס להלחם עמהם ערכו אתם מלחמה בדרך ונפשי אנשי כופראל תכך והרגו בחיל פרס חללים רבים וינס מלך פרס במתי מעט אל ארצו:

ופרש אחד מעבדיו למה יהודי אחד מהארץ ההיא ושמו ר' משה והוליאו מאותה הארץ וכשהיה בארץ פרס תפשו לעבד ויום אחד מיומים באו דורכי קשת לשחוק לפני המלך ולא נמצא בהם רומה חן קשת כר' משה וישאל המלך על ידי התורגמן והגיד לו את כל אשר קרהו ואיך רמה אותו הפרש ההוא מיד צוה המלך ועשאוהו בן חורין והלביש אותו שש ומשי ונתן לו מתנות ואמר לו אם תרצה לשוב לדתינו אעשה עמך חסד ותהי' עושר גדול וממונה על ביתי ויען ר' משה ואמר לא אוכל לעשות כדבר הזה אז לקחו המלך וישימהו בבית הרב שר שלום ויתן לו הרב בתו לאשה. ור' משה ספר לי הדברים האלה:

להוציא הנייר חלק אי אפשר ע"כ העתקתי הדרושים נוראים ונפלאים אשר נעשו באלף הששי מספר צמח דוד:

שנת א' לאלף הששי רעש גדול ונורא היה במדינות בורגונדא ורגוז הארץ ממקומה והתמוטטו מוסדות תבל והיו שם שני הרים גדולים רחבים וגבוהים והנה ברעש גדול התמוטטו ויצאו שני ההרים ממקומם ונפלו אל העמק אשר ביניהם על הבתים אשר שם וימותו שם כמה אלפים נפש אדם והיו בתיהם קבריה'. קאמעסיוס סי' קכ"ד:

שנת קמ"ו נראו כוכבים חדשים ואותות השמים והיו לקויי המאורות אשר בשנה ההיא היו כמה רעות רבות מגפה גדולה היתה כמעט בכל הארצות גם מקומות רבות נחרבו בארץ יון מן התוגרייס:

לכמות א"ע בעלה בערך שלש אמות הרבה מפני גודל החום והשמש. משם עברתי את העיר והרים גדולות אשר במדינת איזמן פארין. ושם ישיבת בני יפת וכולם גרים. משם נסעתי למדבר חושב ושם הרים גדולים הרי חול כולו וכשנושבים שמה אף חיל ושיירא כשהרוח מנשב מרים את החול עד תחת כיפת השמים ומכסה את כל החיל עד אשר קצת' מהם נשארו שקועי' בחול ומתי' ונעשה מהם מומיי"א והרוכלין עושין מהן סרייקוס. ובארץ התושב הרבה יהודים בגוה השם ישמור' והמה שחורים כמו הכושי'. משם לארץ החוילה היא מדינת כוש. ומקומם יפים מאוד לשמה ודרך המדבר עברתי שמה ופעם נתעכבנו שמה במדבר עשרה ימים כי כאשר הגענו בהר א' במדבר זה באו לעוף ארבעה עשר הרנגולים וגדולים היו כמו וועלמ"ש העגל"ר והתחילו לרוק מפיהם עלינו אש ועל מי שנפלה אש נעשה במקום זה לח וזה הי' סם המות אך בשעת נפילת רוק' היה נראה כמו אש ממש וחיל גדול היה אז אתנו וכולנו היינו במורא ופחד גדול מפני התרנגולים הללו כי הרבה מאתנו ניזוקו ונסגנו אחור וברחנו כולנו כמו חצי מיל ובכל יום התחבולות חדשות והמצאות רבות עשינו כדי שנוכל לילך לדרכנו וכל התחבולות לא הועילו לנו כי המה עפו בפני אנשים זכיותו ממש בין איש לאיש ולא הועילה להם שום חרב וחץ שנין עד אשר עשינו התחבולה לירות אלי' בקנה השריפה מיד כששמעו את קול קנה השריפה פרחו כולם ועדיין לא ידעו הם מהמה הקול הן אשר לא יכלו להריח את הפולוו"ער והוכן קותרים. אחר ניזוק' תיכף חתך הרופא את בשרם וחיבר תחתיהם מקום נפילת. האש כדי שלא תכלה בכולו ואנכי הודות לה' בעזרו ניצלתי. משם נסעתי על הים סוף עד קהלה הקדושה קנדיא. והיא במדינת גריקוש. משם לבלנעק חושבים שבע מאות פרסאות וועלבה דרך הים. משם עברתי את הים הגדול עד ק"ק ברבריא ועומדת על שפת מדינת אפריקא בין ברבריאה ומדינת פס ושם נולדים בני אדם קצתם בלא רגלים וקצתם בלא ידים אחד בין מאה אשר יולד כמו אנחנו בשלימות גופו כמו במדינת כרעם אצל באשני נריה במדינת בשן וכמו עשרים מיל קודם מדינה זו לא נמצא א' ממאה אשר יולד בשלימות גופו. משם עברתי ג"כ ים הנ"ל עד ק"ק טריפול דסוריא והיא עומדת קרובה לים שני ימים. משם ללהגורנא קהלה קדושה היא שכר ארץ פלורענציא. משם לק"ק קרפויא משם לק"ק זנטווה וקהילות גדולות המה וכולם שוכנים על שפת הים הגדול. משם באיתי לק"ק רומי ודחה אותנו רוח סערה קרוב למדינת נפוליאה אינו רחוק מהעיר נאבלים ובאנו להיהכר אשר על שפת הים ונובע שם הים חמים ושם הוא ארץ תם ושם נשקע עיר גדולה בים וכשהיום זך והשמש זורחת עדיין נראות השווקים והרחובות מתחת לים העובר שם. ושם בים נובע שמן אחד ואינו טוב למאכל רק לרפואות והשמן הוא צף מלמעלה ונוטלין אותו בנחת עם הספוג שמושך את השמן. ואח"כ נוהנין את הספוג לתוך כלי ומשם נסענו על הים הגדול עד בואנו במקום אשר נשקע בים מקום ישן נושן ועל הים שני מגדלים נאים נראים מלמעלה מן הים. משם נסעתי יו"ד ימים עד ק"ק רומא אשר היא מפאדיק חודש אחד וחמשה ימים. ובזה נשלם אגרת הקודש. והשם ימלא אכמיע גודש. עד אשר יוסיף לנו לששון ולשמחה נוס התמשה חודש. במאמר הכהן הלוי אשר שימשו בקודש:

והואיל ואתא לידנו מענין עשרת השבטים אמרתי בדעתי להעלות על הדפוס מעשה רב ג"כ מענין זה. והעתקתי אותו מספר מסעות של ר' בנימין :

שכתב: ס"ו שנה קודם ביאהו למדינת פרס אירע שיצא עם בני כופראל הרך והם עובדי רוח וחונים במדבריות ואינם אוכלים לחם ולא שותים מים רק אוכלים בשר חי כמות שהוא בלתי מבושל והם בלא אפים ובמקום האף יש להם ב' חורין קטנים שיוצא מהם הרוח ואוכלין כל בהמות טהורות וטמאות ויצאו עם זה מן המדבר ובאו למדינת פרס בחיל גדול ולקחו מדינת ראי והכו אותם לפי חרב ויבוזו כל שללה וילכו להם דרך המדבר ומאז ועד עתה לא נשמע כדבר הזה בכל מלכות פרס וכששמע מלך פרס מזה חרה אפו עליהם ואמר לא בימי ולא בימי אבותי יצאו עלי חיל ממדבר הזה ועתה אלך ואכרית שמם מן הארץ והעביר קול בכל מלכותו וקבץ כל חיילותיו וילך ובקש תייר אחד להראותו מקום חונם ונמצא שם איש אחד ואמר למלך אני אלך ואראה לך מקומם כי אני משם וידור לו המלך להעשירו אם יוליכהו לשם ויאמר

בשנת ש"ן לפ"ק שאלו שני בני המלך את המלך וחלו פני אביהם המלך למלחמה. כעס עליהם
המלך כי קטנים היו ורכי שנים. ויהי כראותם את הרוכבים יושבים על הסוסים מזוינ'
ותפארתם על הדרך ותבער בהם אהבת המלחמה כי עדיין הבחרות בהם ויאמר איש אל אחיו
יעבור עלינו מה קום ונתחזק ונלא מזוינ' לקראת אויבינו ונקחה נקמה מהערלים האלו ונעשה לנו
שם בגבורה וילבשו שריונים ויקחו להם כידונים. וירכבו על סוסיהם בבל יודע למלך מדעה ויראו
מעבר להמבטיון. והנה אלף גבורים מאויביהם לקראתם ויתגרו שני בני המלך אתם מלחמה ויכו
בהם מכה רבה ויניעו כולם הרגה אכלום ומדקום ושארם ברגלי סוסיהם רפסו ולא נשאר מהם
עד אחד. וחזרו להם בשמחה בהלל והודות לה'. ויהי בבואם שלום וישמח המלך שמחה גדולה
על שובם שלום ושל הגלות אשר ילדים רכים כאלו נלחו את אויביהם והרגו בשונאיהם גם אמרו לי
שארצם ארץ מגדלת את התיטים מאוד ועובי החיטים אין להאמין ממש והארץ שחורה והיד
מהלחלחת משמנה והיהודים שומרים עצמם שמה מכל טומאה כשעשיר נוגע באיזה טומאה זורק בגדיו
מעליו ביום טהרהו ועני מכבס את כסותו ובאותו שנה שלח המלך הודו שלשה שרים גדולים ונכבדים
ומחנה גדולה מאת מלכם אתם למלך היהודים ר' אליעזר ויעברו את הנהר המבטיון ויביאו את
המחנה לפני המלך ואגרת בקשת השלום וידברו על לבו ויקבלם המלך בכבוד וישלחם בקבלת
השלום והברית בינו ובין מלך הודו ויבואו השרים אל אדוניהם מעבר לזה עיר סביליה שני ימים
מסמבטיון. ויהי בהיותי פה ושלח ג"כ מלך כריסטייאן שרים להמלך אליעזר לקרוא לשלום ושלח
אתם מנחה גדולה וקראו אנשי אותה העיר אותי אתם לראות המנחה הנשלחת כי דרך אותו העיר
אשר אני אז בה היא שלוחה וזה הוא המנהג איש אחד מאנשי מדבר בלא ראש אך עיניו ופיו
בחזו ומאכלו רק דגים ולשונו כמעט כלשון גריקים. ופנינים שקורין פערלך ארבעים חתיכות כ"א
כאשר אחד ארכה קנתם ארוכים קצתם עגולים ובלא נקבים היו אך זכותם וטהרתם כזוהר החמה
והמה מונחים בתיבה בערך שפאן ארכה ושפאן רחבה ואותה תיבה נעשה מהאבן הקריסטאל המוב
והמובחר ומלאכה מפוארה בה ועוד הי' בה תיבה קטנה מעצי אלמוג שקורין קרעל האלצן ג'
אצבעות רחבה וג' אצבעות ארכה ובתיבה זו אבן טוב אחד והוא אבן הספיר גדול וזך מאוד
ושמחה הי' ממש נותן לרואיו. אבל יעצו אנשי המקום ההוא להשרים האלו שלא יקחו אתם את
פרא האדם הזה כי ימיתו היהודים אותו כי לשונו כלשון יון וערל הוא והם אינם מניחים לעבור
שמה אך לישמעאלים שימולים לבדם. ואצל ים האוקינוס יש ארץ מלאה מהאנשים האלה ויכנעו
תחת יד פריסטייאנים. בשנת שס"ח לפ"ק עברו שמנה יהודים מאנשי ארץ אירופה את מעבר
הסמבטיון. ויהי כבואם שמה הביאום לפני המלך ויאמר אליהם איך באתם הנה ואיך ומה
עברתם כל מדברות הנוראות האלה ובין האומות החזקים והאויבים לנו. וביותר איך חללתם את
השבת לעבור את הנהר והייבי מיתה אתם. וענו ואמרו אותם היהודים אדונינו המלך חלילה לנו
זרע יעקב לחלל את השבת מזיד אך נשבינו בין האומות והוליכו איתנו בשבי הקשה מכולם עד קרוב
לסמבטיון. ואנו שמענו שמעבר אשר יהודים אתם בוודאי לא הכגירו עבד אל אדוניו ופרקנו עולם
מעל צוארנו וברחנו לנו לחסות בצלכם. וישאלם המלך אם המה תלמידי חכמים או למדו מקרא
או משנה ויענו כן אדוננו מלכנו ויתן המלך לפניהם ספר ויקראו בהם ויאמן המלך אשר המה
יהודים באמת ובתמים ויצו המלך לתת להם מתנות גדולות ויקחו להם שם נשים. גם ספרו לי
איך בקהלה דס אפרות בארמונה בית המדרש בנוי מכל אבני חפץ וסגולת מלכי' אשר כל מלכות אדום
וישמעאל לא יערכה. משם נסעתי הכל על הים עד אשר פגעתי בהרבים הגדולי' הרי נכבורדין ההרים
האלה ישיבת בני רכב ואין מלך להם. משם נסעתי עד הרי נטיבין דרך רחוק מאוד וזה הוא
מגד שני קלוקוט משם מוצא פנינים הטובים ומגד השני של ההרים מקום מושב ארבעה שבטים
דן ונפתלי זבולון ואשר ומדינת' ארוכה ורחבה ועוברת כל המדבריות עד ארץ נדי ומלחמות
גדולות ועצומות תמיד ביניהם ובין מלך כוש וארץ רחוקה בין ארבעת השבטים האלה היושבים
מעבר להרי מדבריות קוליקוט ובין יהודים יושבי ארץ סיקוכני הספירה וזה הוא מגד ארץ הכור.
והישמעאלים ביניהם והוא נלחם משני צדדיו עם היהודים הנזכרים והישמעאלים כחול אשר על שפת
הים ובוטחי' בריבוי' ואינם נוהגים מס ליהודים. משם נסעתי לנהר גיחון משם מתחיל ארץ כוש.
משם להעיר הגדולה בלאנקי משם לעיר גימוניא אשר על שפת גיחון. ובנסעי שמה הוכרחתי

ושבת שמה נשים ממילא אין ראוי לאיש לשהותם. וכל מי שמוכה בשחין רע או חטטים בראשו ורוחץ שמה מיד נתרפא ואף גם זאת לראיה להם שהוא קדוש. ועל היהודים אמרו שמעבר לנהר כולו יהודים ועשרים וארבעה מלכים להם וכל מלך ומלך יש לו מדינה בפני עצמו ערים גדולות ובירות בשמים וכפרים לאין מספר ומלך אחד על כולם והוא איש גבור חיל נורא מאוד וכשהוא רוכב על פרדו מאה וחמשים אלף גבורי חיל אחריו תמיד מזויינים שריונים וכידונים להם וביד כל א' רומח עם גליב עץ והעץ ההוא הוא אדום וסוסיהם גדולים ונוראים מאוד נופלים ומביטים פנים ואחור מלומדי מלחמה רומסים והורגים כל הקרוב להם. ומאכלם בשר צאן מבושל חתיכות דקות ויין לשתות. וכשאוכלין ושותין כן אין לאדם לבא אז ולקרב להם כי אז הסוס שלהם רוקד ודוהר ומכה וצועק אשר לקולו נללו בני אדם מרוב פחדו ונאומו כי אם המכירו ומרם שיעלה עליו אף המכירו שרוצה לרכוב עליו עוקד את רגליו וקושר לו את עיניו וסוגר פיו בחכה ובמתג ורסן ברזל וקושרו לעמודים אשר בארץ הוטבעו אדנים הרבה מאוד, ואז יעלה עליו הרוכב. והמלך כשבא לרכוב על סוסו מביאין לפניו סולם זהב כולו ז' מעלות לו ומלך ישראל יעלה דרך המעלות לרכוב על סוסו וכל העם אחריו. ושם המלך הסוא אליעזר הוא היה מלך בעת ההוא שנת של"ת לפ"ק. ומנהגו כשיוצא למלחמה ק"פ אלף גבורי חיל יוצאים אחריו מזויינים כנזכר. והעם אשר ברגלם לאין מספר כארבה לרוב ושני שעות קודם שבת עוברים את הנהר סמבטיון כי מרוצת סוסיהם לא יאומן כי יסופר אשר בשני שעות רצים ועוברים נהר רחב כזה וניחים תמיד בעבר זה ועושין שבת ובעבר זה הוא מדינות פריספיילאן. ושם הרבה מדינות וערים וקהילות ומגעים עד מדינת אינדייאה רבה. ומעבר לסמבטיון שומרים היהודים שלא יבואו השונאים עליהם וכל העובר ובא עליהם מיד הורגים אותו חוץ מסוחרי ישמעאלים דווקא. הסוסים שלהם אשר זכרנו יכולים לעמוד ג' ימים במקום אחד והרוכבים עליהם עם כל כלי המלחמה אשר להם ויש להם על הסוסים לכל א' שקים מלאים זאנגי"ן פעפער וזולתם בשמים טובים למאכל למען לא יצטרכו לירד מן הסוס כל פעם ורגלי הרוכבים נסגרו מתחת לסוס כדי כשירוצו מהרה לא יפול רוכבו אחור. והמלך אליעזר איש גבור חיל למלחמה ושם אמות קומתו בכל אמה שתי שפאן. ובית היד מחרבו עשרה דומי"ן ארכה ורוחב החרב ג' דומי"ן. ועוביו אצבע ואורך החרב ג' אמות וכשמריק החרב מתערו לא ישיבה ריקם מכה והורג כל הבא לפניו ורודף שמונה מאות גבורים פעם אחד. ואנשי מלחמתו כל אחד נושא רומח העץ ספא"ן וחצי עוביו וקלתה שני שפא"ן וכשבאים מעבר זה הורגים אלפי אלפים מהכיפים לבנים הנקראים מארי פרנקים ומבני פרוסטייאן אין עומד נגדם וקשתותם מזהב כולו וחזקים מאוד. ויתרי קשתותם המה גידי השורים וחץ עץ קליל להמה ושנונים בראשיהם ברזל מלוטש כל' סכינים המה ד' אצבעות רחבם וגמשתו הסיונים עם סם המות הנוגע בהנה יומת מיד וקולעים אל השערה ולא יחטיאו ושוחין מעבר לזה ג' או ד' תדפים לא יעיתו ולא יעקשו עד הכניעם וכופין כאגמון ראשם עד לארץ הניעו ומחנים להם מס הקצוב להם מידי שנה ושנה ואח"כ חוזרין לשלום ועוברין את הסמבטיון. והמלך אליעזר הנזכר עומד במחנה ושומר את מלכים האחרים שלא המה עשרים ושלשה מלכים שלא יבואו לעזור את הפריסטיינר והמארי פרנקוס? ועוד מלך ביניהם הוא דניאל החסיד וכענק קומתו ואיש גבור חיל למאוד ומכה אלף חלל בפעם א' וענוו גדול הוא ודירתו בק"ק דס האפרות בארמונה. והדרי מפכיתם נבנו כולם מאבנים טובות ומרגליות ואסור לאדם נכרי לבוא שמה בחדריהם הנ"ל. ומנהג המלך הטיב כשהולך לבה"כ המלכה הולכת אללו וארבעה בנים לו בחורים גבורי מלחמה מאוד ושתי בנות צנועות גדולות ויפות אין לשער ובשיוצאות מסוה על פניהם שלא יסתכלו בני אדם בהנה ויחטיאו חלילה. וגם המה לא יסתכלו בפני איש. ואמרו שכל האנשים ונשים יודעים מלאכות למען החיות נפשם בקלות. והארץ לא תחסר כל בה מתבואות ופירות ומיני מגדים וסחורות כל מה שהפה יוכל לדבר וכסף וזהב אבנים טובות ומרגליות לרוב חוץ ברזל אין להם כלל וכלל אבל סוחרי ישמעאלים מביאים להם ומזה עושין מהם כלי זיינם והמרכותם. וסיפרו לי איך שיש למלך דניאל אבן טוב בבית נמיו הנקרא גארפינקל וכל ימי השבוע הוא בבית אוצרו וקודם שבת תולין אותו בארמונו ומאיר יום ולילה כשמש בצהרים וזה עושה לכבוד שבת וכדי שלא יצטרכו להבעיר אש ולהדליק נרות לקיים מה שנאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם:

כתול אשר על שפת הים ופרודים היהודים אלה מאלה דהייט קאסס דרים מעבר למעקא וגורא
וקאסס דרים מעבר למדבריות קוליקוט דהיינו מעבר לסמבטיון ודרך רחוק הרבה ביניהם. וביניהם
דרים אומה חזקה מהישמעאלים ותמיד מלחמה בין היהודים והישמעאלים שמה. והערים אשר על
האיים הרחוקים מים הודו אין מספר להם. ואני לא נסעתי דרך המדבר קוליקוט מפני סכנת הדרך
ונסעתי דרך הים והיא קרובה יותר ועל הספינות לא תמצא שום חתיכות ברזל רק הכל בחבלים
ובעבותות קשורים. ונסענו עד בואינו למדינות אחרי פראנקום עד העיר שווילייה והיא עומדת על
השפך אחרי פראנקום ומשם שני ימים לנהר הסמבטיון. ועל קצת מקומות ראיתי אש בוער ועל
קצתם בים מעלה עשן כעשן הכבשן ואמרו לי שהוא אש של גיהנם כמו באיטליא שם הרים הנקראים
מונטיניא דציציליא שם מחוץ לעיר. תחת ההרים יוצא אש גדול ובוער עד לב השמים. וארבעים
פרסה מהם בלב ים עומד יער עם אילני זית ומבין האילנות יוצא עשן גדול אמרו ג"כ שהוא
מגיהנם ועל הים צפים מלמעלה גפרית. ויהי בבואנו סמוך להעיר אשר קרוב' לסמבטיון שמענו
קול הומה ורעש גדול כמו רעמים ויותר. בקרבנו להעיר הקול הולך וחזק. ושאלתי מה קול
ההמון הזה באזני וענו ואמרו שהוא קול רעש הסמבטיון. וכבואינו העירה אמרו לנו אנשי העיר
שא"א לנו לזוז מקיר העיר וחולה מחמת שהמלך פריסטייאן העמיד שומרים על שפת הסמבטיון
מפני גודל העושק אשר יהודים מעשיקים לבני פריסטייאנר המלך פריסטייאן הוא ישמעאל והוכרחנו
לפרוק את משאנו פה העיר ונתעכבנו שם ג' שבועות. ויהי בהיותי בעיר ההיא ביני לביני שאלתי על
כל אודותיהם. גם שאלתי הואיל וא"א לעבור אותו נהר מגודל רעשו וזריקת אבניו על מה ולמה
השימו שומרים סביבו כלא א"א להעבירו ואשר מעבר להנהר להעבירו ולבא פה. וענו ואמרו
באמת כל ימי השבוע אינם שומרים את שפת הנהר רק רצים זה בכה וזה בכה לעשוק ולגזול
למי אשר ימצאו רק שני שעות קודם שבת כשנח הנהר מזעפו וישקט אז מתאספין השומרים לשמור
סביב הנהר כי אז באים היהודים מעבר הנהר. ואולם אין השומרים עומדים שמה למען ילחמו
עמם רק כשיראו מרחוק ביאת היהודים רצים השומרים ומתפשטין להערים הבצורות ומודיעי' להם
שיסגרו בוא הערים מפני היהודים. גם בשבת אינם שומרים באשר שיודעים שיהודים לא יעברו
את הנהר בשבת ויהי כאשר הגיע כי שני שעות קודם שבת לא שמעתי שום רעש או קול המון ואמרו
לי שכך דרכו כל ששת ימי המעשה הוא הולך ובוער וסמוך לשבת ישקוט וינוח עד מוצאי שבת
וכשסוער זורק אבנים גדולות כמו בית גבוה. גם באותה העיר אשר אני בה הראוני את חרבותיהם
ואת נתיצות ושבירות החומות אשר באו ג"כ עליהם היהודים ותעז יד היהודים עליהם וישחיתו את
יבול הארץ ולא ישאירו להם מחי' ושה ושור וחמור. ואוצרותיהם בזזו איש לו. ואולם עתה בנו
את החומות סביבות העיר וישפכו סביבה סוללה גדולה. וביני לביני שאלתי על אודותיהם החזק
הוא אם רפה ובמה המה מנצחים ואת ארצם השמנה היא אם רזה ומה ענינם והודיעו אותי כל
דבר שורש ומכח השמחה הגדולה זלגו עיני דמעות אך מתנכר הייתי לפניהם למען לא ירגישו כי
שאני יהודי. כי אז צרה גדולה להן מכח לחיצת היהודים ושאלתי מה. הוא השער בעד לצענטנר
אחד ברזל מעבר לנהר וענו. אותי בעד כל צענטנר ברזל נותנין צענטנר זהב כי הריהם עפרות זהב
להם. ואין להם מוניטין משבעות רק חתיכות זהב ממשקל גדול עד משקל קטן מאוד ובזה
המה נושאים ונותנים. והארץ ההיא רחבת ידים ארוכה ורחבה מכל מיני פירות טובים בשר ודגים
ועופות לרוב ומיני מגדים טובים. ומלבושיהם לרוב משי כל מיני צבעונים גם בגדי צמר נקי גם
מלבושי כסף וזהב לרוב ואינם לובשים צבע שחור מימיהם. ושם עץ עושה פרי כמו פלפל וקידה
וקנה וכל מיני בשמים. גם אמרו אשר בארץ פריסטייאן עוד שני מדינות עד הנהר סמבטיון
ובמדינות אלו כשאדם הורג בהמה דנין אותו כרוצח למיתה. והנהר ההוא י"ז פרסאות רחבו וכל
ימי השבוע הוא סוער וזורק אבנים כמו בית בגבהו. וקול הרעש נשמע למרחוק שני ימים מהנהר
וביום הששי שני שעות קודם שבת ישקוט וינוח והנהר יחרב ויבש לא ממים לבד אלא אפילו אבן
קטן אינו נראה שם רק חול לבן כשלג ודק מאוד ובמוצאי שבת מתחיל לרעוש ולסער כבראשונה.
וכן שמעתי אני. והגוים אשר סביבו אינם שותין מימיו ומונעים כל בהמה והיה מוליך שמה
לשתות מימי הנהר ההוא באשר שאמרו מים קדושים המה שכל ימי השבוע רצים ודצים במשלחתם

ושבת

החביא א"ע בפני אחאב והעורבים הביאו לו לחם ובשר עד אשר באתי לבית חיפה חריבה ולפנים קראו אותה בית איש הלוי ותומר דבורה שמה. משם באתי לרמה והמכס מאיש אחד שמה המשה שאליר. משם לצור משם לק"ק צידון ושם הכפר של האלמנה צרפית אשר פרנסה את אליהו שמה. משם עברתי את ים הגדול עד אלכסנדריא שם מושך נהר נילוס:

מעתה ראוי לנו לספר דבר חדש אשר מעולם אפשר שלא עשאה אדם מה שעשיתי אני למען יודע לעולם ולא יפקפקו בזה כאשר הי' להם ספק ופקפוק עד עתה בענין עשרת השבטים יש אמרו לי שיש מקום אשר דרים שמה עשרת השבטים ויש להם מלכים ושרים ומנהיגים ואינם חסירים דבר טוב רק המקדש והנבואה ויושבים שלוים ושקטים והרב' אומות נותנין להם על כרחם מס כל שנה וכשאיזה אומה מורדת בהם עושין היהודים עמם מלחמה עד רדהם ומכניעים אותם ומקום מושבם י"א קרוב לנהר סמבטיון וי"א מעבר לנהר סמבטיון. וי"א מעבר לנהרי גוזן. וי"א מעבר להרי חושך. וי"א שיש להם מלכי' מלכי יהודי'. ובאמת אני אומר שלא נחתי לזה אמונה שלימה ויפג לבי מלהאמין. הואיל ואנו בגלות המר הזה. בכן הנני נשבע לכם באלהים חיים אשר בידו נפש כל חי שלא השקר לכם אות אחת מה שאכתוב לכם פה. וחלילה לי מעשות זאת. ויהי בשנת ש"ן לפרט קטן ואני הייתי פה אלכסנדריא של מצרים והיא נקראת אלכסנדרי' על שם שבנאה אלכסנדר מוקדן. ויהי בהיותי שמה ודברתי עם אנשי העיר ההיא אודות הי' שבטים הנ"ל זה אמר לי בכה וזה בכה כדרך העולם. ויהי בנסעי משם לק"ק מצרים אמרו איך שבאו אגרתם מסלנעק עם הקרוואן מלאות בשורי היהודים אשר הולכים ומתגברים שם מעבר לסמבטיון על האומות ומחריבין את ארץ פריסטיאן כולו ואת אנשי כושים לבנים הנקראים ווייסע מארין בל"א ובלשונם מארי פרנקוס והמה תוגרמי' ולשונם לשון אספמיא עבור אשר מרדו בהם והסירו עול המס מעליהם. וכשמעי זאת עמדתי להודות ולהלל את השם הנורא אשר עדיין לא זזה חביבותיה מגבן לקיים לא יסור שבט מיהודה וגו'. בשנת שנ"א לפ"ק נסעתי בים מאלכסנדריא לק"ק סלנעק. ואז אמרו איך שבא קארוואין מארץ המרחק לקנות ברזל ושאלתי עליהם מאין באו אלו וענו ואמרו לי מארץ החושך והמה נוסעים עם ברזל מפה סלנעק לעבר הנהר סמבטיון. אז שנסתי את מתני והלכתי אל הקרוואן באשא והוא ראש הסוחרים מאותו שיירא ושאלתיו אודות הנסיעה המרחק וההוצאה והשיבני המרחק ידוע להשם יח' פעם ח' חדשים פעם ו' ופעם ה' חדשים לפי העת והעונה וגילה לפני כל הדרך מעיר לעיר ממש עד מעבר לסמבטיון. ואמרתי הואיל וכן שמכיר אני בלשונם ודרכם אסע עמהם ויעבר עלי מה. ושאלתי אם אוכל ג"כ לקנות ברזל כדי להרויח מה ואמרו כל העולם הן, הלכתי עוד הפעם לבאשא הנ"ל ונשאתי חן בעיניו ונשבע לי אם אסע אתו עמו שלא יגיעני שום נזק משום אדם. יום יום הסיתני לנסוע אתו מיד הלכתי עמו להדיין תוגר שיכתבני בפנקס שלו שאני נוסע עמו והוא הבאשא מחויב להעמידני בחזירתו לפה סלנעק. או להביא ממני אגרת ממקום שעזבני שמה. והרבה יהודים הלכו עמי לבאשא לדבר אודותי למען יודע להם דרך הסמבטיון באמת ובאמונה ואם הייתי רוצה להאריך מנסיעה זאת איך עברתי מדינות וערים ימים מדברות לא יספיקו אלף ניירות. אך שאכתוב בקצרה באתי אני עד מעקא ונודא ושם קרוב לים סוף קבר מחמד נביא שקר מישמעאלים משם באתי למדינת סיקיסטני איסטרי והמדבר חבר בלדה דהיינו לנד מדינסינו ושם ראיתי חיות משונות ה' רגלים להם. ג' עינים ושם אמית קומתם והרבה יהודים דרים שם ושם מדינת באשא מאורי. ובני רכב יושבים במדינת ערביא פולקם בכל עריו. ויש הודו אינו רחוק משם ובתוך הים ערים גדולות אין מספר להם והאיים אשר בים מלאים ערים ויהודים בתוכם והרבה בשמים להם וכסף וזהב לרוב. ואני לא עברתי את ים הזה רק ביבשה דרך המדבריות ארץ הודו עד ערי מפחון עד אשר באתי לק"ק קיבר. משם לעיר דבר ואבן אזל הנהר גניאם וזהו נהר גוזן. והערים אשר שמה ערים גדולות מלאים כל סחורות משם לק"ק ניגה על שפת נהר גוזן ג"כ משם מתחיל מדינת ליקוש ושם אינם אוכלים בשר בהמות או חיות או עופות רק כל מיני פירות וקטניות חמאה וחלב ודבש שקורין צוקר ובתיהם בלא גגות כמו בתי מצרים מלבושיהם כולו משי. ומאמינים בנביא השקר עלי. משם מוצא הפנינים שקורין פערי"ל וראשי בשמים ומעבר למדבר קוליקוט הוא נהר סמבטיון. ושם מפסקת אינדיה רבה. ושם הרבה יהודים

כחול

אשר אכלו עליו המלאכים ושם עץ נחמד ושירותיו טובים למאכל וגם התפללתי ואכלתי מפירות האילן ההיא על שלחן המלך. ואצל האילן ההוא המקוה אשר טבלה שרה אמנו שם ומים מתוקים וזכים בה ומקום יפה שם אשר אוהל שרה ובאר אברהם שמה ומים טובים בה ומבאר לבאר מאה אמה ואבן גדול שם כ"ח אמה והוא על ההר שם מל אברהם אבינו ע"ה ועתה נוטלין משם חול לשום על מילת הילדי'. וגם ראיתי אוהל אברהם וארבע פתחים לו. ומשם לצד מזרחה שני ימים היא מערת אדם הראשון ומקום אשר בו הרג קין את הבל אחיו כך היה בקבלה להם: (בית אל) שם קבורת דבורה מינקת רבקה ומצבת אבן לה. ויער אלישע. ואוהל אברהם מתחת ההר למזרחו ואצלו עיר סלע רמון. והרים גדולים הנקראים הרי בית אל:

ועתה אכתוב מיבנה. משם למערב ירושלים מצד לוז בית המדרש של רבי אליעזר הגדול. שם קבר רבן גמליאל בכיפה גדולה. והרב רבי לוישם קבור בכיפה קטנה והרבה צדיקים אשר שמם לא נודע להם. ועתה אודיעכם חידוש גדול אשר מחדש שמצא לנו ערבי אחד דרך מבוא לקבורת אהרן הכהן ושם הוא הר ההר ובהתבוללות גדולות לבא על ראש ההר כי היא מכל צדדיו שוה כמו על הכותל. וגם בראש ההר מערה בתוך מערה וכל כתליו מלאים כתב חקוק על הכתלים משנים קדמוניות ועל ההר קבר בנוי יפה מאוד ונכתב בכתב ערבי בן עמרם. ומערה אחרונה מלמעלה על התקיקה הנ"ל נכתב בלשון ערביים כתב גדול אהרן הכהן בן עמרם והכתב אשר על כותלי המערה הנ"ל א"א לשום אדם לקרותו כי אינם יודעים איזה כתב היא וביותר שכמעט מחוק היא באותו מערה מדליקין אור תמיד לכבוד אהרן הכהן ז"ל ולמזרחה של ההר המדבר הגדול והנורא ושמה קבורים מתי מדבר קצת קברים ראיתי והמה רקים וקצתם יש בו נוטים וקברים גדולים המה ובקבר אחת ראיתי צלע אחת רחבה ג' טפחים. משם עברתי דרך רחוק מאוד במדבר עד אשר באתי לקהלה גדולה סלע מדברה. משם נסעתי וסבבתי את הים סוף עד ק"ק ערד ובני רתמנים שמה. משם באתי לסלע המחלוקות והוא סלע גדול ונסעתי עד עיר הנקראת טוזלי, שיהר והיהודים קורין אותה עיר המלך ושם מצלפות הים שעושין ממנו המלח. משם נסעתי עד הגינה אשר בה גדל עץ אפרסמון משם נסעתי עד הר ובו מערה ונקראת מערת שאול ושם חתך דוד כנף מעיל שאול. משם נסעתי ועברתי מדבר ירושל' ועברתי את הנהר הנקרא נחל קדרון. וקרוב משם ראיתי את נציב מלח שנעשה מאשתו של לוט. והראו לי אותה אחר חצות לילה והיתה שלימה בקומתה. ושתי שעות קודם עלות השחר לא נשתייר ממנה רק בערך שני טפחים מן הארץ גבוה ושאלתי אנשי מקומה עליה והשיבו לי שתיכף אחר חצות כשהיא בקומתה באים עיזי כפר התורבה ועיזי צוער כמה מאות ומלחכין אותה עד שני טפחים מן הארץ וזו א"א להם ללחך יותר ובכל לילה ולילה היא צומחת כן. משם באתי עד מקום סדום ועמורה שנהפכו בים ואותו מקום שחור מאוד וכמו עשן וערפל עולה תמיד ממנה. משם נסעתי אחור ובאתי אל הסלע הנקרא אבן בוהן. משם נסעתי ובאתי בדרך רחוק עד ק"ק עלמות לבני בנימין על שפת הירדן. משם פגעתי במקום אשר העמידו ישראל בעברם את הירדן י"ב אבנים ששה נגד ששה ומזבח יפה בנוי שם ג"כ ועברתי את הירדן ובאתי לשיטים בעברי את ערבות מואב. משם באתי לק"ק נבו לבני ראובן ושם הר נבו הר הגדול ויפה וא"א בפשוטה לבא בראש ההר ההוא ועליו מת משה רבינו ע"ה ואולם לא ידע איש את קבורתו. ואינו רחוק משם שני הרים גדולים זה נגד זה על א' נבנה תיפלה חריבה ונקראת בית בעל פעור ושם עבדו ישראל לבעל פעור. ועל השני מזבח חרוב שהקריב עליו בלעם הרשע קרבנות בלק ורצה לקוב את ישראל. והעיר אשדות הפסגה רחוקה משם בין הר נבו ובין הר פעור. משם באתי לק"ק חשבון והיא עומדת על הר גבוה מקום גנות ופרדסים. משם באתי לעיר ערוד ולפני העיר מושך נהר ארנון משם עברתי את ים יעזר עד שבאתי לעיר יעזר לבני גד והרבה בתי כנסיות שמה משם באתי להרים גדולים אשר מהם נובעים נחל ארנון נהר אחד נובע מראש ההר ואח' נובע מתחתיות ההר ומשם ולהלאה מתחיל המדבר הגדול והנורא הנקרא מדבר ערבה ובמדבר הזה ראיתי חי' קטנה וראשה נבע כלאה וב' קרנים קטנים לה וכברואה לקפוץ תוקעת קרניה בארץ וקופצת גובה בית. משם נסעתי עוד אל הירדן ועברתיה עד אשר באתי להרי אפרים לבני אפרים משם נובע הנהר נחל כרית וזהו מקום אליהו ז"ל אשר החביא

ובמערה התחתונית קבורים שמה אביו אלקנה ואמו חנה ולא רחוקה משם בית שבילתה ומשם יש דרך לק"ק ירושלים ועל הדרך ג' מערות מערה אחת יפה מאוד וגדולה ומעופר' באבר ושמה קבורי' שבעים סנהדרין . ומערות קטנות בתוכה ודלתי אבן לשם ובמערות השניות קבורים חגיה מישאל ועזריה ולא רחוקה משם גבעת בנימין . ואצל העיר רמה היא אבן האזל ומערת שמעון הצדיק היא בכרם ושירות מתוקים בה . ושם מערת כלבא שבוע וסמוך לירושלים הוא אצל המערה בצפונית מזרחית העיר ובה מעלה גדולה וגבוה ובה קבר חגי הנביא והיא בשיפוע ההר ואם באים שמה להתפלל אפילו ששים רבוא לא יאמר אדם צר לי המקום כי ירחיב ויאריך הקבר והוא פלא . והרבה מלכים ונביאים קבורים שמה . ובור אשר הושלך בו ירמיה הנביא לא רחוקה היא משמה :

ולפעמים הולכין תחילה לירושלים תוב"ב ומקיפין הקפות ירושלים עיר הקודש בכלל רמה :

בירושלים ג' בתי כנסיות והרבה בתי מדרשים וישיבות . והבית המקדש חרב בעו"ה וכותל מערבי עדיין עומדת מהבנין ישן ולדרומה הוא בית המדרש של שלמה המלך ע"ה .

לפני העיר היא ציון בית קבורת מלכי בית דוד ועליהם נבנה תיפלה של ערביים ולא רחוקה משם האבן אשר נשחטו עליו התינוקות עבור זכריה הנביא ע"ה ודמם היה שותת עד שערי ירושלים ובשיפוע ההר מקום האמה התחתונה אשר שחטו שמה הזבחים . והאמה העליונה היא נגד מגדל דוד . והר הזיתים הוא מצד מזרחה של ירושלים ובראש ההר קבר חולדה הנביאה ובשיפוע ההר בית החיים ושמה קבר זכריה הנביא נחצב מסלע וציה הגדול הנקרא יד אבשלום . ושם ג"כ קבר עוזי' המלך . ומי השילוח שותתין ויורדין עד עמק יהושפט עד באר יואב בן צרויה ובעמק יהושפט הרבה מערות וקברים מצדיקים ובפרט רבינו הגדול רבינו עובדיה מברטנורה נ"ע ועל הר הבית יכולים לראות חומות עזרה . ומההר הר הזיתים הוא כיפה והוא מקום פרה אדומה . ומשם היו יכולים לראות לבהמ"ק ובעמק יהושפט בין בני הרים שם גיא בן הינם . ועל צד מי שלוח על ההר היא מצודת ציון אשר שם נמשחין מלכי בית דוד . ונגד בית המקדש הוא היכל המלך דוד ע"ה ומגדל דוד המלך ומשם הולכין מתחת להר הבית עד הבאר הנקראת אבן שתיה ודוד המלך כרהו וחפרו קודם בנין הבית והוא באמצע עולם . מדרום לירושלים היא מערת צדקיה המלך ובה"כ של אליהו הנביא ובכותלו ספר תורה ושם חקוק שם על הכותל ואין שום אדם רשאי ליגש שמה עד ביאת המשיח . וקרוב משם מערה אחת אשר טלאו שמה שדרה אחת ד' קלאפטר ארכה ותלאו אותה בשער ארמון ירושלים לפלא :

בית לחם על פרשת הדרך קבר אמנו רחל ז"ל ובנין יפה עליה . ומאחד עשר אבנים נבנית ועליהם אבן גדולה . וכולם נעשים אבן אחת ויעקב אבינו בעצמו בנאם ועל צד השני קבר צדקיהו . בין קבר רחל וירושלים אצל חרן באר אחד ואבן עליו וארבעים איש אינם יכולים לנשאי משם והבאר עמוק שלש מאות אמות . אמנם עתה הבור ריק אין בו מים . (חלחולי) שם קבר גד החוזה אשר ניבא לדוד המלך . (חברון) היא קרית ארבע שם ההיכל אשר בנה אברהם אבינו ע"ה מאבנים גדולות ואורך ההיכל ההוא כ"ח אמות והתוגרמים מדליקין שמה נרות הרבה . ומתחתיו מערת המכפלה ושמה אדם וחוה . אברהם ושרה . יצחק ורבקה . יעקב ולאה . ושם ירדתי ס"ו מעלות עד שבאתי אל מערה רחבה ובאמצע המערה יש שער בסלע ועל השער מונחים חתיכות עבות מברזל וגדולה מאוד . ומשם יצא רוח גדולה אשר א"א לבא שמה עם נר או אבוקה . ואף א"א לאדם לעמוד שמה אלי רבע שעה מרוח הגדול כי חלשות לאדם הוא והבנתי ששמה האבות קבורים . והרבה מעות פזרתי עד שהרשוני לבא שמה . וכשעוברין מעל המערה את שוק חברון שם חלון קטן אשר הולך מתחת לארץ עד האבות למערות המכפלה . בשוק העליון בחברון קבר אבנר בן נר ותיפלה בנוי' עליו . וקרוב לו קבר יואב בן צרויה ובשיפוע ההר קבר ישי אבי דוד . על הבית חיים שם מערות מצדיקי' לאין מספר . באמצע הבית חיים מצבת הרב הגדול בעל ספר ראשית חכמה הוא הרב ר' אליה די ווידש נ"ע . ולפני העיר הוא מקום אלון ממרא . ונחלק לג' חלקים אשר הטעו שם ג' המלאכים . ובאמצע אבן גדולה של שיש כמו שולחן

אשר

ר' יהודה בן בתירא מעשרה הרוגי מלכות : (כיבול) שם קבר רבי אברהם בן עזרא ור' שלמה בן גבירול בעל התרוחות : (סימנא) שם קבר ר' יהושע דסכנין ואשתו מ' שמעון הסכינא ז"ל : (ערבייה) שם קבר ר' חנינא בן דוסא ואשתו ור' ראובן האלמרובלי ז"ל : (עלבין) שמה קבר ר' מחיא בן חרש בקבר אבן : (רומיזא) שמה קבר אבי' בן ירבעם במערה ובקבר חרש . ואצל מערה פייזרון קבר בנימין הצדיק ז"ל : (כפר מנדא) שמה קבר עקביא בן מהללאל ור' יששכר ורשב"ג : (ציפורי) קבר רבינו הקדוש עם אשתו ובניו וריח טוב יוצא מקברו ומריח עד פרסה וועלם"ה לא יותר ושם באר מים חיים שלו וכל ששת ימי המעשה היא נובעת ומושכת מעין יפה ובשבת לא תמצא שמה טפה אחת . ולא רחוקה משם הרי זבולון ור' שמעון ור' גמליאל קבורים אצל הכפר באותו מערה . והמצבה אשר נגד הפתח היא קבורה רבינו הקדוש ודלת המערה היא חתיכה אבן : (בכפר כנה) קבר יונה בן אמיתי ועליו בעו"ה תיפלה בנוי' והרבה גנות ופרדסים מלאים פירות שמה והתוגרמים בעצמם אומרים אשר בזכותו גדילים שמה אותן פירות והם משגיחין בריבוים ועליו שני כיפות ומתחת ההר שני מערות ובאחת מהנה קבר רבינו יעקב הקדוש ובנו רבינו אליעזר והרבה צדיקים שמה . (כפר ארביל) קבר ר' זעירא בפני כפר ושמה כמו מצבה מונחת וקבור שמה נתאי הארבלי . ועל השדה קבורי' ח' שבטים ודינה אחותם ושת בן אדם הראשון ושם באר ויורדין לה במעלות . (האמהות) היא שם שדה חצי תחום מטבאי ושמה קבורים יוכבד ומרים וציפורה אשת משה ואלישבע בת עמינדב אשת אהרן ועל שמם נקרא אותו מקום אמהות . עיר טבריא חומה סביב לה אשר בנאה מלך תוגר הוא סולטאן סולימאן . והוא מלך בשנים קדמוניות ושמה בה"כ יפה בנויה מיהושע בן נון ז"ל ועומדת על ים גינוסר זה הוא ים טברי' . ובראש ההר ארמון של שלמה המלך בנוי ובימה של טברי' נראה באר מרים . ובתוך העיר ביני עמודי' מקומם של רב אמי ורב אסי אשר למדו שם . ומצפון העיר קבר רמב"ם ז"ל ומצבה עליו . ואצלו בית המדרש וקבורים שם ר' יוחנן ורב כהנא ואצלו עוד בה"מ בנוי וקבור שמה ר' יוחנן ב"ז . ונגד שער העיר בית החיים שמה מערה אשר בו ר' חייא ובניו ר' יהודה ור' חזקיה ור' משה ומיתגי הדיין . ורב צמח הגאון ור' ישעיה סג"ל אשכנזי אב"ד דק"ק פראג ועל מערה זו עוד מערה שמה קבורים ר' עקיבא וכ"ד אלף תלמידיו מפוזרים בערך תחום שבת מטברי' ומדרום העיר על דרך חמי טברי' קבר ר' מאיר תלמיד אלישע . וקרוב לו בשיפוע ההר מערה ושמה קברים בתוכה . היא קבורת רב אמי ורב אסי וקרוב לחמי טבריא שמה קבר ר' ירמיה ע"ה בקבר אבן ועליו אילן פקירין מולבער : (תנחום) שמה קבר ר' תנחום ז"ל :

ועתה חוזרין לצפת תוב"ב ביבשה או חוזרין לטבריא דרך ים וכשבאים מטבריא לצפת נכנסין לעכברא וחוזרין לצפת תוב"ב עד כאן הקפה גדולה. ומעתה נתחיל הקפות ירושלים עיר הקודש ומתחלת מצפת לעכברא . והא לך סדר הליכתן בס"ד :

עכברא קבורים ר' ינאי ור' נהוראי ור' דוסתאי במערה בכרם : (כסיל) קבר מיכה המרשתי : (יחקיק) קבר חבקוק הנביא ורבינו בחיי ותלמידיו : (קיחן) קבר יתרו חתן משה ור' יהושע בן פרחיה ועליו תפלה בנויה בעו"ה : (נבלים) היא שכם וכפר אלבלנותה קרובה ושמה קבר יוסף הצדיק ע"ה וחומה סביב לו ושני עמודים א' מראשותיו וא' נגד רגליו אצל שדי חלקת השדה. ונגד שכם הר גריזים והר עיבל . ובין קבר יוסף והר עיבל מעינות רבים ונקראים עין יעקב. ועל הר גריזים כל מיני פרחים ואילנות. ועל הר עיבל אין דבר : (עוורתא) קבר פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ואביו אלעזר ותיפלה בנויה עליו . קבר על ההר ומצב' עליו ואצל אותו קבר בין אילני זית קבר איתמר הכהן ועליו מצבה ושם כיפה וקבורים בתוכו שבעים זקנים וי"א ע"ב זקנים : (פרת) היא כפר ושם קבר יהושע בן נון ואביו נון זה אצל זה ועל אחד אילן הנקרא בלשון הארץ . ועל א' אילן נושא רימונים . וקבורים תחת הר געש . וקבר כלב בן יפונה שמה והקבר בנוי מסים . עיר רמה שמה קבר שמואל הרמתי הנביא ועליו בעו"ה תיפלה נבנית ומי שמביא פירות האפי' יבשים א"א לו לבא במערת שמואל כי נזיר היה שמואל

ובמערה

חלב) שם קבר ר' יצחק גוש חלב ושמעיה ואבטליון בני הסות ור' מאיר בעל הנס: (ברעם) שם קבר ר' פנחס בן יאיר ומצבה עליו ורב נחמן. ומשם למעלה יש כרם אחד ושם קבורים מרדכי ואסתר המלכה והעלום מעילם וקברום בברעם הנ"ל. וקרוב משם קבר ר' יוחנן חסופי ומר זוטרא ומצפון לברעם קבר ישעי' הנביא ועליו אילן בוט"ם ואצלו באר מים חיים. ושני ב"כ חריבים שם עתה: (ספסא) שם קבר ר' לוי בן סוסי ור' דוסא בן סוסי ובי' הכנסת של רשב"י שמה: (מירון) היא כפר ובה"כ יפה שמה וקצת ממנה חרוב ומדרומה של אותו כפר קבר ר' יוחנן הסנדלר ועליו מצבה ואצלו באר ומים עכורים בתוכה ואצלו מערות קברים. וקרוב אצלו בית המדרש בלא תקרה ושמה מצבה ושם מונח רשב"י לצד דרום ובנו ר' אליעזר לצד מערב אצל פתח בה"מ. לצד מזרחה גל של אבנים ועפר היא מצבת רב אדא סבא וכשיורדין משם להנהר שם מערה מלאה קברים ושם מערות הלל הזקן ותלמידיו ומצד השני של הנהר למעלה בתוך הכרם קבר שמאי ותלמידיו. ושם אבן מלא מים והם יתאספו שמה להתפלל. אזי מים להם לרחוץ הידים יותר שמשלים משם ושואבים את מימיו הוא מתרבה. אבל נפלא אמרו לי אם יבואו שמה רשעים אזי יאבד מימיו בזו הרגע וייבש המקום. ועליהם מצבות אבנים גדולות ומצד רגליהם קברים הרבה. ואצלו מערה תחת אילן זית קרוב להכפר קבר ר' בנימין בן יפת ועליו מצבה ומן הצד גל אבנים ועפר היא קבורת ר' יוסי חסופה וקרוב אליו קבורת ר' יוסי בן קיסמא ועליו מצבה: (קומיאה) חריבה וקרוב להכפר מערה מלאה קברים ושם קבר אביו של רבי יוסי דמן יוקרת ועל הדרך מונח בע עצמו רבי יוסי בתוך כיפה שבורה וכשבונין אותה היא מתחברת בשביל חשובה ואצלו באר מים חיים והתוגרמים קורין אותו ביר אלשיך ויש קורין אותו אלימעטם. והיהודים קורין אותו צדיק מההגהים ועל שם מעשיו שנעשו שמה קראו כן. וגם התאנה עומדת עד היום אשר ר' יוסי דמן יוקרת הוציא ממנה פירות שלא בזמנה: (עין זתים) בתוכה בה"כ. וס"ה רק שבבה"כ נועלת ולפנים היא הבית חיים ושמה קבר ר' יהודה בן אלעי ומצבה עליו וסמוך לו מערה ושמה קברי צדיקים הרבה ואביו אלעי שם: (גפר) שם באר אחד והיא עומדת בין עין זתים ובין עיר הקודש שבעט קרוב לאילן זית שם גל גדול מאבנים והוא קבר ר' אילן ז"ל וחוזרין לצפת תוב"ב ע"כ הקפה קטנה:

ועתה אתחיל לכתוב הקפה גדולה והוא גליל עליון ההחלת צפת תוב"ב לרפאדיה והא לך סדר הקפה גדולה:

רפאדה שם קבר נחום איש גם זו ועליו מצבה אבן ומתחתיו מערה והיא קבר ר' ישמעאל ע"ה: (טנן) הוא כפר ושם בה"כ ולצד דרום על פרשת דרכים קבר ר' יעקב איש כפר חנניה ועליו אילנא סנדיאן. וקרוב לו עומד בית חרוב וסביב לו בית החיים ושם קבר ר"א קב ונקי. ומעליו קבר ר' זכריה בן הקצב וקרוב לכפר קבר ר' חנניא בן עקביא ומצבה עליו ומצד צפוני בין אילני זיתים קבר' חלפתא איש כפר חנניא ועליו מצבה ואילן גדול נושא פירות סנדיאן וציון סביבו ולפני הפתח של ציון הלז אצורים שני קברים באבן ושמה שני בני ר' חלפתא ואצלו מערה נעולה פתחים ושמה מגאלות על עיפי ע' קברים בה: (שיזור) קרוב לאותו כפר קבר ר' שמעון בן שזורי ומצבה עליו ואילן זית עליו קרוב לו קבר ר' ישמעאל כהן הגדול מעשרה הרוגי מלכות ועליו אילן שקורין באק"ש האר"ן. קרוב לו קבר ר' שמעון בן אלעזר ומצבה עליו. (קפרא) שם מערה ובה קבר ר' אליעזר הקפר ובנו בר קפרא. (ירכא) שם קבר חושי הארכי ז"ל: (חופי) עומדת אצל ים הגדול ובה"כ בה ועל הבית החיים שני קברים אח' של ר' אבדימי דמן חיפי והשני של רבי יצחק נפחא. וקרוב לאותו כפר בשיפוע ההר מערה גדולה ויפה לאליהו ז"ל: (מראליאס) שם מגדל והוא בראש ההר ושם מערה ובתוכו קבור הנביא אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו: (כרמל) זהו הר הכרמל אצל ים הגדול והוא גבוה מאד ועל ראשו מזבח של י"ב אבנים נבנה והעלה סביב המזבח ומים בתוכה אשר בנה אליהו בימי אחאב מלך ישראל וההר ההוא הר נורא מאוד ועל הדרך שעולין לראש ההר נגד' בית היפלות קטנים. ומתחתיות ההר מושך נחל קישון ושם מערות אליהו ז"ל ובאר מים חיים אצלו: (שפרעם) שמה בה"כ בין אופי ובשפרעם קבר

אגרת מספר יחוסא דצדיקייא דארעא דישראל. זכותם וצדקתם תעמוד לכל ישראל.
ובאגרת הזאת ישתוקק הקורא לראות ולעלות לארץ ישראל. ואהר"ן הוא המליץ להעתיקו ללשון קודש מלשון זר וישמעאל הוא לשון עמנו אשר בו נברא העולם בנין ישראל. וזה ההלי בעז"ה:

בעיר שפעם יש י"ז בתי כנסיות ושנים מהן חרבו בעו"ה. ומערות הרבה על בית החיים ושם מערה אחת אשר בו נקברו הושע בן בארי הנביא הוא ואביו וכיפה יפה עליו ומצד אחד באר מים חיים ומצד השני עמק עמוק ומתחת הגבעה מערה א' ושמה קבר ר' דוסא בן הרכינס ואביו הרכינס ז"ל ושאר צדיקים לאין מספר. והתוגרמים קורין אותו מאגרית יאקב. ובאמצע בית החיים הישן מצבת הגאון מו' יוסף קארו ז"ל. ועל בית החיים החדש מצבת של הרב הגדול וקדוש מהו' משה קורדווערה ז"ל. וקרוב ממנו למעלה מצבת של הרב החסיד וקדוש בוצינא קדישא מהו' יצחק לוריא ז"ל ושאר צדיקים ותנאים: (גחלף) שמה נקברו שני בני מלך אשור וגם אהוד מלך שרבאצר ועובדיה הנביא אשר כלכל ד' מאות נביאים (עין גבלין) אצל הדרך גל אבנים והוא קבורת בניהו בן יהוידע ז"ל וקרוב ממנו עומד אגוז גדול על פרשת הדרך: (כורא) יש בו בית הכנסת ובכפר זה על ראש ההר מערה ובה קבר אבא שאול ואשתו: (מבנית) שם קבר ר' יהודה הנשיא ועליו מצבה ומתחתיו לצד מערב אצל הדרך מערה מלאה קברי' ושמה נקברו בני רב פפא ובני אביי ע"ה: (סרעס) אצל אותו הכפר מערה אחת ושמה קבר חוני המעגל ואשתו וקרוב לו בית המדרש וקרוב משם אצל הכרמים יש מערה בתוך מערה ושמה נקברו אבא חלקיה וחנן הנחבא ור' יהודה בר אילעי ושבעים תלמידיו ע"ה: (עמוקה) הוא עמק הנקרא עמוקה ושמה נקבר יונתן בן עוזיאל בעל התרגום. עוד צדיק א' הנקרא דמן מוקרם ז"ל. ועליו מצבה ואילן גדול עם פירות יפים ומתוקים ונקראת שבריאן: (גברת יין) היא עיר חריבה עתה קרוב לשם אצל פרשת הדרכי' קבור ר' יעקב איש גבוראי ור' אליעזר המודעי ועל שניהם מצבה אחת: (דלאתא) שם קבר בן ר' אליעזר ומצבה עליו וחוץ לכפר על ראש ההר קבר ר' יוסי הגלילי ועליו מצבה אילן זית וגדר סביבו. ושם תחת הר הזיתים מצבה כמו ציון שמה קבר ר' הלל ואין זה הלל הזקן: (עלמא) היא כפר ושמה בה"כ חריבה וחוץ לכפר לצד דרום קבר רבי אליעזר בן הורקנוס הנקרא ר' אליעזר הגדול ונח"ב בתוך אבן קברו. וקרוב לשם מצבת ר' שמעון בן נתנאל. וי"א שהוא קבר ר"י הכהן וי"א שהוא קבר עזריה. קרוב לשם קבר ר' אלעזר בן ערך ועליו מצבה ואילנות גדולים מלאים פירא ריחנא הנקראת בוטו"ס וגפן גדול על קברו ובין הכרמי' קבר ר' אליעזר בן עזריה ועליו מצבה ואילן בוטו"ס כנ"ל. ומצפון לכפר קבר ר' יהודה בן תימא ועליו מצבה קרוב לשם מערה גדולה ובתוכה מערות הרבה ושמה קבורים רבה בר רב הונא ורב המנונא. ורב הונא ורב חננאל ונקראות מערות בבלים. (קדש) קרוב לכפר קבר דבורה הנביאה וברק בן אבינועם ויעל אשת חבר הקיני. ועליהם נחצבו מערות גדולות ושם בית המדרש של יהושע בן נון: (בניאס) שם מערה גדולה היא מערת פמיאס ומשם זבים מימי הירדן ושם קבר עדו הנביא ועליו אילן גדול מפירות בוטו"ס הנ"ל ושם קבר שמואל בן גרשון בן משה רבינו ע"ה ועליו אילן עם פרי סגריאן. עוד מערה שם ונקברו בו אביי ורבא ז"ל ולא רחוקה היא ומשם על הר השני הוא מקום ההיכל. וקיסר אגוסטוס ומערת הפריצה ועל ראש הר הלבנון בנין בית יפה מאוד ועליו ג' בירנות והוא נקרא מעמד בין הבתרים אשר שם כרת השם ברית עם אברהם אבינו ע"ה והתוגרמים קורין אותו מקום (מאחר אלסייר) על שם וירד העיט על הפגרים: (חמאה) היא כפר וי"א שהיא צרידה ושם קבר יוסי בן יועזר איש צרידה בבית קטן וסביב לו הדסים: (בדחאתה) ושם קבר ר' אליעזר איש ברתותא ע"ה: (ליפתא) עומדת בהר הלבנון ושם קבר צפניה הנביא: (ערב צלאל) שמה קבר בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה בכיפה יפה: (צידון רבה) עומדת על שפת ים הגדול ובה"כ יפה בתוכה ומחוץ לעיר קבר זבולון בן יעקב אבינו ע"ה בכיפה יפה והתוגרים קורין אותו שוק צידון: (תבי"ן) שם קבר שמגר בן ענת בכיפה: (ראסמיל מתמד) רחוק מהכפר קרוב לעלמא קבר ר' יוסא בן זמרא וזמרא אביו: (גוש חלב)

מעין יפה וצלול משם נסעתי עד נהר קישון ועברתי את הגשר אשר נבנה עליו. משם לק"ק יזרעאל חצי חלק יששכר וחצי שבט מנשה והרבה בתי כנסיות ועומדים בני רתמים ועצירים גדולים שמה ולפני העיר יש באר מים חיים ויפה מאוד ומצד השני עמק גדול ונקרא עמק יזרעאל והרבה כרמים סביב העיר משם באתי עד המערה אשר בה זן עובדיה הנביא את החמשים נביאים בפני איזבל ועדיין נראות בכותלים כמין תיבות שבו היו ספרים מונחים וכסאות שישבו עליהם. משם נסעתי דרך רחוק ועברתי את נחל געש וראיתי לפרדעים שמה כמו אווזים. ובאתי עד עיר מצפה והרבה יהודים בתוכה הי'. משם נסעתי עד שעברתי את עמק רפאים והגעתי בין שני הרים גדולים לבני יהודה ושם נלחם דוד המלך בגלית הפלשתי והמערה אשר היה בה קרובה לשם והיא גדולה ויפה מאוד ואצל אותן ההרים מצד א' עמדו ישראל ובצדו השני עמדו הפלשתים. משם נסעתי להר המודעית לבני דן ועליו נבנה כרך גדול. ושמה קבר יוחנן בן מתתיה. ובנו יהודה מכבי והרבה קברי חשמונאי. משם באתי לקבר שמשון הגבור ועליו נבנה בנין יפה ומפואר באם השדה. משם באתי לק"ק אשתאול. משם באתי אל נחל שורק ושמה ראיתי מין קרעפסין כמו ספינה קטנה ועברתי את נחל שורק ובאתי אל העיר אשקלון לבני שמעון והיא עיר ואם בישראל. ומשם באתי לק"ק עזה ומשם עברתי את נחל גרר ומשם דרך רחוק עברתי את מדבר באר שבע והגעתי למקום אשר אליהו הנביא נרדם שם תחת האילן הנקרא (וואכהולדר בוים) ושם נראה מלאך ה' אליו ואמר לו קום ואכול ולך והראה אל אחאב ושם גדילים כל מיני עשבים טובים. משם באתי עד מקום אשר הגר הניחה את ישמעאל תחת רותם אחד ושם באר מעין טוב ונקרא באר ישמעאל עד היום. משם נסעתי עד הר קפילות ושם עברתי את המדבר הנורא היא מדבר שור ועל ראש ההר נבנה בית תיפלה ותריבה עמה ונקראת בית בעל צדק אלקי' כתיים. ותחת ההר קבר פומפיוס קיסר משם עברתי נחל ארץ קפיאם וארץ פלשתים עד מצרים ישינה והי' חריבה ושם בה"כ גדולה ובנית על שמונה עמודים ונקראת בית הכנסת של משה רבינו ע"ה והארון הקודש הוא בכותל מערבי ושמה דרים שמש ואשתו לשמור אותה הכנסת והנר תמיד ושכרו מקהל מצרים חדש. ושמה מערות גדולות ואמרו לי שאוצרות של יוסף הצדיק שמה. משם שני פרסאות באתי למצרים חדש משם באתי לפיתום ולפני העיר כל הארץ טיט ורפש הרבה נחשים ועקרבים והיא עיר יפה וחזקה מאוד ומגדלים הרבה בתוכה ואמרו לי שאין זה פיתום הנאמר בתורה. משם נסעתי לרעמסס ומרעמסס לעיר און ובינו לביע רץ נהר טריגום ולפני העיר גינה אחת מלאה אפרסמון ובאר מים זכים מסבב אותה גינה ורית אותו גינה הולך ומרית עד תחום שבת. משם באתי למקום אשר הלכו ישראל ביבשה דרך ים סוף ואינו נראה שם רק בשבולת הנהר לבנה וגדולה מאוד ומרחוק היא נראה וחודש א' בשנה הוא מסוכן לנסוע שמה מחמת רוב הנחשים הגדולים. ומין דגים באים שמה בחודש ניסן או בתמוז ומזיקי' כל הבא לפניהם ומשם לרמליא ומשם אל הים הגדול עד עכו לבני אשר ומעכו באתי לעמק צעננים ובעמק ההוא מלא מים ורפש ושם אוהל חבר הקיני ושם המית' יעל אשת חבר הקיני את סיסרא והעיר שמרון אינה רחוקה משם ושם בנין יפה מאחאב מלך ישראל. משם באתי לצפת והיא נקראת לע"ע שפעט:

אירע שנשבר הכוך אשר ארונו של עזרא הסופר בתוכו והיה שמה רועה א' מרעה את צאנו והרועה לא ידע וישכב במקום ההוא על קבר עזרא ונרדם בשינה והנה בחלומו איש זקן עומד מעיל ויאמר אליו איש זקן ההוא אני עזרא הסופר נקבר פה ונשבר קברי לכן אל תתמהמה ולך נא אל היהודים יושבי העיר הזאת ואמור להם שיפנו את ארוני מפה אל מקום פלוני ואם לא יניחם שר העיר אזי האמר אליו שיבא דבר גדול על עמו. ויהי בהקיצו הלך ליהודים וסיפר להם את חלומו הלכו היהודים עם רועה הנזכר אל שר העיר ודחה אותם ואמר חלומות המה מיד בא דבר גדול בעיר ההיא ומתו יותר מחצי יושבי העיר ולכל בני ישראל לא נפקד מהם איש. מיד שלח אותו השר ליהודים שיעשו עם קבר עזרא כאשר פקד עליהם והוציאו היהודים את ארונו משם והעמידו אותו בכוך אחר תחת רשיון שר אחר ובנו עליו בית המדרש גדול בנין מהודר מאד וכל העובר עליו נדר לצדקה ושמן למאור כי יומם ולילה לא תכבה עליו השמן זית כמו על קבר יחזקאל ולפעמים נראה בלילה על קברו עמודא דנורא מקברו עד הרקיע. וקבר הלז נראה למרחוק עד ג' וד' פרסאות. משם נסעתי לבבל ושם מושך נהר הגדול נהר פרת ושמה ראיתי בית הגדול של נבוכדנאצר הרשע ואולם הוא חרוב ואצלו עומד ביתו של דניאל ועומד ביפיו כאלו בשנה זו נבנה וביניהם חלון קטן שהיו מריצים האגרתים בבית זה לזה ובביתו של דניאל עומדין עד היום שלשים כסאות שישבו עליו חכמיו. ובימין הבית חלון קטן פתוח נגד ירושלים ולפני ביתו מונח אבן גדול מאד ואמרו לי היהודים שתחת אבן זה טמן דניאל כלי המקדש. פעם אירע שרצו השרים לחתור מתחת האבן ולהוציא המטמון משם כיון שפתחו לחתור מתו מיד כל החופרים. וגם זה זמן לא כביר אשר נמנו וגמרו ג"כ לחפור אך הערימו לחפור רחוק הרבה מהאבן וכשהגיעו בערך ד' אמות משם מתו החופרים והעומדים סביבה נפלו לארץ ממורא ופחד הרוח והרעש אשר יצא מהחפירה. מיד צוה השר לכסותו ואולם נראה עד היום סימני החפיר'. גם הייתי על עליתו והוא בנוי כולו שיש ומרמר ושם התפלל דניאל גם הייתי בבור אריות של דניאל ובכבשן האש של חנניה מישאל ועזריה והוא עד חצי גבהו מלא מים וכל מי שיש לו קדחת ר"ל הוא רוחץ שמה ומיד נתרפא. משם לעיר סילא חצי פרסה ושם קבר ר' מאיר בר זעירא בר חמא. משם נסעתי לארץ קום עד הרי אררט ושמה היתה עומדת תיבתו של נח בין ההרים וארבעה פרסאות משם עומדת תיפלה אשר בנאה עמר בן אלכתאב והוא היה מלך ובנאה מעצי התיבה וקדוש מאד עומדת בית הכנסת מעזרא הסופר ע"ה ובכל י"כ וט' באב באים יהודים מרחוק להתפלל שמה. והרי אררט המה ד' הרים שנים נגד שנים והתיבה היתה עומדת ביניהם. ושם גדל עשב מר מאוד ובכל יום נופל עליו טל מחוק מאוד והבני אדם אשר שמה מערבים העשבים האלו עם הטל ואוכלים אותם וטעמו כטעם המן וכל אחת בפני עצמו א"א לאכלו. משם נסעתי למגדל אשר בנאו דור הפלגה והוא חרוב ואעפ"כ עדיין גבוה מאוד כמעט הקים שבח ורחבו שש מאות וארבעים קלאפטר והלבנים כ"א ב' טפחן ארכו וטפחן א' רחבו וטפחן א' עוביו ואצל המגדל הלז עדיין מונחי' גלים מאותן לבנים. וביניהם נחשים ועקרבים ומסוכן לילך שמה ואמרו לי שהעומד על המגדל יכול לראות על ד' פרסאות. משם נסעתי לק"ק נפחא ושם בה"כ דר' יצחק נפחא וקברו לפני בה"כ שלו. משם באתי לנציבין ושמה ראיתי בה"כ ובכותל בה"כ פתוחי אותיות עזרא הסופר על אבן א' והיא קהילה חשובה. משם באתי עד הר חרמון והר הלבנון והר שניר ובראש הר חרמון תיפלה חריבה והיתה מלפנים נקראת בעל זבוב. משם באתי לארץ עוג וכל הארץ ההיא חריבה וראיתי שמה קבר א' ושמונים אמות ארכו ואמרו לי שהוא קבר שם בן נח. משם לדמשק משם לצלוניא חצי חלק מנשה שמה ראיתי חיות ד' אמות גבהם מנומרים חברבורות כל מיני צבעונים ושלשה עינים להם. ומינים זבובים כיונים. משם באתי קרוב לירדן אשר שם אבק יעקב אבינו עם המלאך ועדיין ניכרים הפסיעות אשר דרכו שמה. משם באתי עד המים הנקראים מי מרים וראיתי שמה מין קרעפסין קרנים להם ומנומרים לבן ואדמדם. משם נסעתי ועברתי גשר א' הנקרא גשר יעקב חלק נפתלי והירדן מושך למים אשר תחת הגשר ומצד השני יוצא משם ומושך לו בפני עצמו. משם באתי לק"ק קדש נפתלי משם באתי אל הר דפן חלק זבולון. משם באתי אל בור יוסף הצדיק אצל הדרך ואינה עמוקה. משם לדותן משם להר תבור ואצל אותו ההר

יפתחו את קברו. אז בקשו היהודים מהמלך ליתן להם ארכה ג' ימים כדי לשרך לבם בתשובה והסכים המלך על ידם מיד גזרו היהודים תענית וקראו צום שימחול להם הקב"ה על אותו עון כי אנוסים המה מאת המלך והשרים. אחר ג' ימים נתוועדו המלך והשרים וכל העם למקטן ועד גדול שם הוא לראות אי במפלת עצמן או הנביא. מיד פתחו היהודים את קבר הנביא ולא נפקד מהם איש ומצאו אותו בארון של אבן שיש והוא מונח בתוכו כאלו מת היום. ויאמר המלך לא יאות כן שאני צדיקים כאלו ינוחו במקום אחד בכן גוזרני עליכם יהודים שתוליכו אותו למקום רחוק אשר במדינתי מיד עשו כן היהודים. וכאשר נסע משם לערך תחום שבת לא יכלו לזוז הארון ממקומו עוד משם והלאה עד אשר צוה המלך להביא גמלים וחמורים וסוסים למשוך ארונו משם ולא יכלו ויצו המלך לקברו שמה ויקברו אותו שמה ויבנו היהודים עליו בית המדרש יפה מאוד. וכראות המלך כן אמר לשריו ועבדיו נלכה אל מעקוואועד ושם קבר מחמד ונראה אם הוא ג"כ כמו הנביא הנזכר בשלימות. וילכו שמה ויפתחו את קברו והנה הוא בלה ונבאש ועלה באשו ותעל צחנתו בזוי ונמאס. הלכו משמה וגיירו עצמם וקדשו את השם הגדול ואמרו משה אמת ותורתו אמת. שם גדלים עשבים ועלים גדולים אשר בלילה נוצצים כעין נקודת זהב עליהם. הקבר מברוך בן נרי' הנביא הוא עמה רחוק מחוס שבת מקבר יחזקאל הנביא. וקבר יחזקאל הוא על שפת נהר כבר בעיר מלית וכל ההולך על קברו מנדר מעות לשמן להדליק על הקבר ההוא. ועוד שם פלא גדול הרוצה לשמור מעשיו מניחו על קבר יחזקאל וא"א לשום אדם לזוז לקחת הממון משם גדולה מזו אם מת מניח מעותיו שם ובאו יורשיו ממקום רחוק יוכלו לקחת אותו מטמון ועזבון אביו ולא זולתו. חצי פרסה משם קבר חנניה מישאל ועזריה. משם עד עיר ציונה קבר רב פפא ורב הונא ורב יוסף סיני ורב יוסף בר חמא. ועל קבר יחזקאל הנביא נבנה בית המדרש יפה מזוהב כתליו מבפנים רק כותל המערבי היא כולה חומר והקבר עצמו הוא מסיד ושלש אמות גבהו. ופתח בית המדרש הנזכר היא קטנה ביותר והבאים להתפלל שמה מתרוותת והולכין בתוכה עם רב בריות גדול והרבה יהודים דרים שמה אלקים ישמרם. משם באתי לקבר רבי אבא אריכא ואורך הקבר ההוא י"ח אמות והרבה קברי ת"ח סביבו והרבה קברים מכוסין בבגד שחור חדש אשר החיים מודרים להם הרבה קברים נחשים ועקרבים סביבם ומכוסי' בבגדי שחור ישן ובלה כבר שא"א לשום אדם לקרב לשם להסיר הישנה ולחדש החדשה. שמה ראיתי הרחיים של רבא אשר תלמידיו טחנו שמה להחיות את נפשם. משם באתי לקבר נחום האלקושי הנביא משם עד עיר פרס קברי רב חסדא ורבי עקיבא ורב דוסא משם עד עיר טירגא כחצי יום קברי רבי הוד ור' אבא בר' יהודה ור' עובדיה ורבי סחורה ורבי אבא מטירגא ולהלאה קבר צדקיהו המלך משם לעיר קופה נקבר יכניה מלך יהודה וקבר נאה עליו והעיר ההיא מלאה מיהודים א"י משם לסוריא היא מתא מחסיא הוא מהלך יום ומתא שמה נקברו רבי שרירא ורב שמואל בן חפני הכהן וצפניה בן כושי בן גדליה הנביא ועוד הרבה צדיקים אין מספר להם. משם נסעתי למדינ' עילם עד עיר שושן ושמה ראיתי את ארונו של דניאל תלוי על לב נהר הדקל בין שני עמודי ברזל בשלשלאות גבוה מאוד עד שנראה למרחוק וארונו נוצץ כעין זהב. והענין אשר תלוהו באמצע הנהר הוא כן כי מלפנים היה קברו בצד א' מהנהר ונתברך אותו צד מאוד ומאוד ובצד השני לפעמים נתייקרו התבואות ולפעמים הוזלו כדרך העולם. וכראותם כן עשו מלחמה עם צד שכנגדם לאמר שיחשבו עמם כמה שנים שדניאל קבר אצלם יהיה עתה קבור מצד זה כל אותן שנים כדי שגם המה יתברכו עד שנעשה השווא' ביניהם לתלות ארונו באמצע הנהר לראותו משני צדדיו כי הנהר חדקל מושך באמצע העיר שושן. והעולם סיפרו לי לאמר שעל פי רוב הספנים אשר המה חסידים נצלים כשבאים בספינות תחת הארון ההוא והרשעים נטבעים כי כל הספינות מוכרחים לעבור תחתיו ואין ברירה להם. והגיגולי' שמה סימן טוב להם שינצלו וימלטו על כל הימים אשר נוסעים משם ובמים אשר תחת הארון נראים דגים וראשיהם נוצץ כמו זהב ולכבוד דניאל לא יפרשו רשתות התחום מזה ותחום מזה לצוד הדגים. ראיתי שמה מין גמלים כמו סוסים ורגליהם דקות מאד ורצים מאד וועלשה פרסאות ליום ובשושן יש ס"ה בתי כנסיות ובתי מדרשות ודרים שמה ד"ה אלפים ב"כ אלקים ישמרם. משם באתי לקבר עזרא הסופר. פעם

יונים והעטלפים הנקראים שוואלבי"ן כמו תורים ופני אדם להנה. משם נסעתי למדינת בבל לעיר גזור אצל הנהר חדקל. משם לעיר יוכר היא פומבדיתא שמה קבר בסתנאי הנשיא ראש הגולה ושמה קברי רבי נתן ורב נחמן בר פפא. ועירים וכפרים מלאים מיהודים הרבה שמה ואמרו לי שיותר מכפלים כיוצאי מצרים שמה יהודים. משם נסעתי ס"ו יום עד מלמי נהר הוא טפל לנהר פישון. ונסעתי דרך מדבר סבאי עד עיר סבאי ושמה מתחיל ארץ חוילה ושמה ראיתי אנשים אשר יש להם זפק עד טבורם וכשרצים זורקים זפקם אחורי כתפם והנהר הגדול הוא פישון איננו רחוק משם. ומשם עברתי את הים סוף לעיר מחור והיא מדינת מדין ואנשים שחורים והארץ מלאה מסחורות וסירות טובים. משמה באתי עד השנים עשר מעינות מים אשר שתו ישראל אצלם בצאתם ממצרים ויער מלא תמרים. ומעינות האלו מושכין דרך היער התמרים האלו משם דרך מדבר סין עד עיר תוניכא ואצלו עומד ההר סיני והר חורב והשה זה כנגד זה ומעין זך נובע מהר סיני ובנין מפואר עומד על הר סיני ושמונה עשר מאות מעלות יש להלך עד לראש ההר והוא מהלך יום אחד ולפנים היה על ראש ההר בית תפל' של עכו"ם. ואצל ההר קבר ר' סעדי' גאון ומתחת ההר חורב מערת אליהו הנביא ז"ל. ושמה הר קטן אצל הר סיני שמה שבר משה הלוחות. ומקדם להר סיני ראיתי את הר האמורי לצד מזרחה משם נסעתי למדינת כוש לעיר לוביא משם לעיר ניגנלה ומשם לעיר קתופה ושם התחל מדינות לודיא אצל הים הגדול ושם נסעתי כ"ח יום עד מקום אשר בכל שנה כשיגיע כ"ד ניסן יבא גשם שוטף ומימיו זוחלין לים הנ"ל נעורב עם שרצים ובט"ו תשרי אחריו נדין אותן ברשתות ובמכמרות ונמצא בהם אבנים טובים הנקראים קריסטאלין והארץ מגדלת בשמים. בפרט פלפל והפלפל הסוא לבן ובני המדינה שופכין עליו רותחין ונעשה שחור ונכוין וטעמם בכדי שלא יתקלקל בספינה כשנושאים אותו לרחוק על הימים ונהרות. ואנשי מדינה זו שחורים וערומי' אנשים ונשים מרוב החום ועד ג' שעות על היום עוסקים במלאכתן ואחר זה כ"א פונה לביתו להיות קורות ביתו וצילו לו למחסה ולמסתר מאש הקודח עליהם עד בא השמש. משם נסעתי על הים הגדול דרך רחוק מאוד עד למדינת מדי לעיר קרקוסיא. ומשא מתנם בסחורות כוש דהיינו בשמים. זורעים בחטון וקוצרין בניסן. משם נסעתי לעיר בילם יום א' מבגדת ושם בה"כ של משה רבינו ע"ה עומד' על שפת הנהר בנין מפואר מאד: משם נסעתי לבגדת היא עיר הגדולה ואם מדינות שנער ופרס ושמה קבורי' עשרה רבנים אשר היו עשרה בטלנים ה"ה מהר"ר שמואל בן עלי ראש הישיבה וסגן הלוי והרב ר' דניאל ור' אלעזר ור' חסדא פאר החברים ור' חני הנשיא ור' עזרא ור' אברהם הנקרא אבן סמהר ורבי זכאי בן בסתנאי בעל החיים ראש הישיבה והרב רבי שמואל ראש הישיבה גאון יעקב ור' אליעזר בן צמח ראש הסדר מזרע שמואל הנביא ז"ל כולם רבי דניאל בר חסדא ראש גלותא מזרע דוד המלך ע"ה והמה נקברים בפני עלמם בגן יפה. ובשער אשר באתי בו גובהו מאה אמה והדלתות נחושת קליל נוצץ כעין זהב וסיפרו לי היהודים אשר השערים הללו היו שערי ירושלים וכשהחריבו את עיר הקודש עקרו השערים האלו והביאום פה ומלפני העיר ההיא שמה קבר של הצדיק ברוזק ופעם אחת היה בעיר זו עשיר גדול ובנים לא היה לו ובא אותו צדיק בחלום הלילה אליו ויאמר אתה תבנה בית לשמי על קברי ובזכות זה תזכה לבנים וכן עשה אותו העשיר ובנה עליו בנין מפואר מאוד ועלתה לו והוליד בנים ובנות. משם נוסעים דרך המדבר דרך רחוק עד קבר יחזקאל הנביא וגם איננו רחוק משם קבר ברוך בן נרי' הנביא:

מעשה במלך אחד שאמר לאיש יהודי ושמו ר' שלמה נתועד ונלך ונעלה את יחזקאל הנביא מקברו ונראהו איך הוא כי הוא היחזקאל אשר נעשו כמה נסים גדולים על ידו. השיב לו היהודי חלילה לך לא תוכל עשוהו ולא תוכל לראותו. אך איעצך אשר קרוב משם קבר ברוך בן נרי' הנביא תלמידו אם תוכל לראותו אפשר שתזכה לראות גם את רבו. אמר המלך מה מאוד נעמו עצתך וכן אעשה. שלח המלך לשריו ולדוכסיו ונתוועדו יחד והתחילו לחפור קבר ברוך בן נרי' הנביא ולא איחר הדבר עד שפיהם משחנים ומתו מיד ותמהו מאוד. היה שם ישמעאל אחד זקן ויועץ למלך ויאמר מדוע פניך רעים הלא זה על היהודים המה יפתחו את קברו כי המה אדוקים בתורתו תמיד ולא יזיק להם. ויעש המלך כן וגזר היכף על היהודים אשר שמה המה

להודיע למאן דבעי למנדע דרך המלך ממדינות אלו לארץ ישראל. כמה דרכים לפני האיש יש נוסעים אותו מפאלי"דיג. ויש מעיר אובן שטאט. ואולם דרך הישר והטוב שבכולם הוא לנסוע דרך ק"ק קאמיניץ (פאדולסקי) לע"ר יאס העומדת במדינה וואלכיי ונקראת בוגדאניא. ומשם לגלאה"ן העומדת על נהר טונא. ומשם נוסעים בספינה שתי שעות עד כפר אחת שעומדת על הספר טורקייא ומשם לעיר פראווידיעה ומלפנים היה שם הים ומעצמם נפנו המים עד מהלך חצי יום משם ועליו נבנה כרך פראווידיעה הנ"ל. ומשם לקארניבד. ומשם לאנדרינאפיל. ומשם לקושטנטינאפל ושם קברו של איוב ומשם לדמשק. ואין אנו צריכים לנסוע דרך ים רק תחום שבת אחד עד עיר סקודארי ושם חפר אלכסנדר מוקדן ומשך את ים הלבן לתוך ים השחור. ומשם ביבשה עד עיר אנגורי. ומשם לביאר ומשם שמונה ימים לעיר טוריא ומשם ששה ימים לעיר מסיא ומשם ג' ימים לעיר סוקאד ומשם לסלעפ"ף ד' ימים היא ארם נהרים. משם לתוברא"ד י"ב ימים משם לדמשק יום אחד ובדמשק עומדת בה"כ של אליהו הנביא ז"ל ובית מדרשו ושמה שני נהרות אמנה ופרפר נמשכין ובאין מהר חרמון. נהר אמנה הולך תוך העיר. והנהר פרפר מחוץ לעיר ומשקה כל הגנות ופרדסין. ומלפני העיר תוברא"ד עומדת בה"כ של עזרא הסופר באמצע שדה ושמה כלי כתיבה שלו אשר מהן כתב את התפלות ובתוך בה"כ הנ"ל ארון קודש מלמעלה ואין פותחין אותו כי הפותחו מיד מת ומתחתיו יש ארון אחר וכשמתפללין שמה מנחה גדולה קורין מס"ת שבארון התחתון. והתוגרמין קורין שם העיר תוברא"ד כי היא בלשונם לשון תורה על שם תורת עזרא העומדת שמה. ואולם דרך הלז דרך רחוקה היא והוצאה גדולה. ויש דרך אחר מק"ק גליפול אצל עיר אנדרינאפל לק"ק ראדיש על הספינה ומאיש אחד א' טאליר שכר הספינה ומשם לצידון דרך ים הגדול ושכר הספינה ד' ר"ט וצידון היא ארץ ישראל ומשמה נוסעים ביבשה עד ירושלים תוב"ב או עד צפת. ויש נוסעים מראדיש לאלכסנדריא ומשם לעיר אם או עד צידא ועד מצרים ביבשה עד ראמליא. ומשם לצורי דרך ים הגדול ומצורי לעכו דרך יבשה עד ירושלים תוב"ב ותחת השער עכו הנקרא שער תמנאי שמה קברו שני בני מתתיה כה"ג ומתחתיו אצל ההר מונח הרב ר' שמעון ז"ל בן אברהם ז"ל בעל תוספות. ור' יוסף ארמלי בן רבינו יחיאל מפריז. והר"ר יעקב מדליג ורמב"ן מגרונדיא ורבינו יעקב בן רבינו שמעון בעל תוספות ורחוק מעט מהעיר שמה מקוה מחול יפה וזכה מאוד ונקראת מקוה חול זכוכית עד היום.
ושמה קבר אמנון ע"ה ועליו בנין מהודר מאוד ·

שנת שפ"ד נשביתי במדינות שמערין בעיר קרימנום והיא עיר המלוכה ושם המלך אז (קענסימר) באתי שם והשר אשר נשביתי ת"י סולטן מחמד אומרוזעה ושלחני לק"ק סעפה ופדאוני היהודים מק"ק קושטאנא בת"ק ליב"ן טאלי"ר. משם נסעתי לעיר באשילריה משם נסעתי ועברתי את הים ושם ביבשה את"כ דרך ארץ קדרים נקראים טאטרין ואין להם עיירות וכפרים רק שוכנים בשדות באוהלים ובמערות עד עיר בתירא סמוך לארץ כורא ודרך רחוק הוא ומלפני העיר מושכים שבעה עשר נהרות וצריכין לגלות את כולם לבא אל העיר ומצד השני לעיר ים הסרוח וא"א לעברו כי העובר שם מת מגודל הסרחון. והוא הולך עד אשור. ושני ימים משם ים אחר והוא זך וצלול אעפ"כ אין נוסעים עליו כי כאשר ינשב הרוח מים הסרוח לנגד ים הזך הנ"ל כולם נעשים פגרים מתים עליו. משם נסעתי למדינת נציבין סמוך למדינת אשור ונסעתי לעיר נציב ושמה ראיתי בה"כ של ר' יהודא בן בתירא ושני בתי הכנסת של עזרא הסופר ובבה"כ אחת אבן אדום בכותל אשר לקחו מבית המקדש ובנאו וקבעו שמה. ועוד בתי כנסיות הרבה שמה ויהודים ות"ח ויש להם מחיות נאים. משם נסעתי לעיר חדירא יושבת על נהר פרת ושמה מגדול בלעם. משמה לנינוה הישנה וחריבה וארלה חושך ושממה. משם נסעתי ג' ימים עד הנהר חדקל ועברתי את הנהר ברפסודאות הנקראים פלע"לין בל"א ואמרו לי הואיל ומימיו חדים וקלים א"א לעברו בספינה כי המים מהפכין אותה על פניה ומעבר הנהר יושבת נינוה חדשה ודרים בה ז' אלפים בעלי בתים ולשונם לשון תרגום אין להם חזן הכנסת רק החכם מכבד בכל יום לא' מהן שיתפלל יראת אלקים נורא במקום הזה אין לשער ואין לספר שמה ראיתי מוקין המה היתושים הגדולים כמו

יונים

Дозволено Цензурою.
Варшава 5 (17) Ноября 1873.

ספר

אגרת הקודש

חברו איש מהימן

ה"ה כמר גרשון במוהר"ר אליעזר סג"ל

אשר ראה כל הדרכים וכל הגלילות של ארץ הקדושה תבנה ב"ב, להודיע מהן פלאי פלאים ומעשים נוראים.

וכבר נדפס באמשטרדם בשנת שצ"ה לפ"ק עם הסכמות גאוני עמודי ארץ ה"ה הגאון הגדול מה"ו יואל סירקש בעל הב"ח ז"ל מקראקא, והגאון ר' משה ר' מענדילס ז"ל, והגאון ר' יוסף ד"א קלמנקש ז"ל זכותם יעמוד לנו אשר כולם יעידון ויגידון בהסכמותם על האגרת הלז שראוי לסמוך על דברי הלז. ככן ראינו להביאו לבית הדפוס כדי להודיע לרבים נפלאות וחדושים נאים.

הובא לבית הדפוס בהוצאות הנגיד הנכבד וכו' מוהר"ר
יעקב אליעזר עדעלשטיין כהר"ם שמשון נ"י מביאליסטאק.

ווארשא

בדפוס ר' יואל לעבענזאהן נ"י

שנת תרל"ד לפ"ק

ИГЕРЕСЪ ГАКОДЕШЪ

т. е. Описаніе святыхъ мѣстъ

ВАРШАВА

въ Типографіи Ю. Лебенсона,

на улицѣ Налевки N. 9.

1873.

נגמר בכי טוב שנת, אם יתמהמה חכה לו יבא לפ"ק קטן

אברך לאל השומר אשר עלי גומר . כל הכתוב לחיים שבחי שערי ירושלים :
מהר בנו יתקיים הנחמות עדי עדיים :

על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון. הרימי בכח קולך מבשרת ירושלים. הרימי אל תיראי אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם (ישעיה סי' מ') :

הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך ויסדתיך בספירים ושמתי כדכד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ (שם סימן נ"ד) :

עורי עורי לבשי עזך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקודש. כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא התנערי מעפר קומי שבי ירושלים. התפתחי מוסרי צוארך שביה בת ציון (שם סימן נ"ב) :

מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה. אומר לציון מלך אלהיך גו' פצחו רננו יחדיו חרבות ירושלים . כי נחם ד' עמו גאל ירושלים (שם) :

למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט עד יצא כנגה צדקה וישועתה כלפיד אש גו'. על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו גו' (שם סי' ס"ב) : אמן :

אלו הם הי"ב שערים

שער א חיבת הארץ בו מבואר גודל מעלת אה"ק וקדושתה :
שער ב גבולי הארץ בו מבואר כל הגבולים והעיירות וההרים סביבה ומדת שטחה :
שער ג טבעי הארץ בו מבואר, כל שנויות היום והלילה והגשמים ועת הזרע והקציר וחיות הנמצא שם :
שער ד ישוב הארץ בו מבואר מתחלת התיישבות היהודים שמה עד היום והגלות והמאורעות וחסד האל אשר נתן היהודים מלויתם ומספר היהודים אשר בכל עיר :
שער ה שבחי הארץ בו מבואר כל הערים והכפרים כיצד נבנו על יפים והדרם :
שער ו פרי הארץ בו מבואר הפירות והירקות הנמצאים כעת :
שער ז מזון הארץ בו מבואר פרנסת היהודים ומעמדם ומצבם וכמה מגיע להם מאת אחב"י שבגולה בכל שנה ושנה והוצאת איש וביתו :
שער ח קרושי הארץ בו מבואר כל קברי הצדיקי' אשר בכל עיר ועיר וכפר וכפר :
שער ט מנהגי הארץ בו מבואר כל מנהגים הקדושי' מהיהודי' מהאשכנזים והספרדים ומנהגי הישמעאלים והערביים :
שער י מעשה הארץ בו מבואר כל המעשיות וסיפורי נפלאות אשר קרה מימי קדם עד היום:
שער יא זמרת הארץ בו מבואר כל השירים מהספרדים ושאר שירים ודברי' נעימים :
שער יב. נחמות הארץ בו מבואר כל הנחמות וישועות אשר יהיה בעזר האל באה"ק בביאת גואל צדקנו בבי"א :

תושלב"ע

כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע בשביל תורה שנתת לי שנקראת מקור חיים אני עתידה להתענג באורך מאי באורך גדלה אור זה אורו של משיח שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב מלמד שצפה הקב"ה בדורו של משיח ובמעשיו קודם שנברא העולם וגנזו למשיח ולדורו תחת כסא הכבוד שלו (פסיקתא רבתא) : תניא ר' אלעזר הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחוצה לארץ שיקבעו בא"י שנא' כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא והלא דברים ק"ו ומה תבור וכרמל שלא באו אלא ללמד תורה לפי שעה נקבעו בא"י בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין בהם ומרביצים בהם התורה כולה על אחת כמה וכמה (מגילה פרק בני העיר) : ואמר ליה רב נחמן לרב יצחק מאי דכתיב בקרבך קדוש לא אבא בעיר (ישעיה ס"ו) משום דבקרבך קדוש לא אבא בעיר א"ל הכי אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה לא אבא בירושלים של מעלה עד שאבא בירושלם של מטה . ומי איכא ירושלים למעלה. אין דכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו : בנין בית-המקדש יהיה קודם לקיבוץ גליות וקיבוץ גליות יהיה קודם לתחית המתים (מדרש הנעלם עמוד בכ"א) :

קודם לאלף השביעי ר"מ שנים יעלו המים התחתונים ויכסו כל העולם ולא ישאר רק א"י והיה שטה על פני המים כמו תיבת נח והלכה עד קרוב לגן עדן הארצי במקום שיוצאים הארבע נהרות ואותן האנשים שישארו באותו זמן הם צדיקים גמורים ולשם מתלבנים ומטהרים ונעשים רוחניים (גליה רזיא) . וגם מובא בהשמטה לקט הנוסף על ילקוט הראובני : צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבא וגו' (תהלים מד) אמרו לו ישראל רבונו של עולם אימתי אתה מחזיר לנו את הכבוד שהיינו עולין בשלשת פעמי רגלים ורואין פני השכינה א"ר יצחק כשם שהיו באין לראות כך היו באין להראות שנא' מתי אבא ואראה : א"ר יהושע בן לוי למה היו קורין אותו שמחת בית השואבה שמשם היו שואבין רוח הקודש אמרו אימתי אתה מחזירנו לאותו הכבוד הרי כמה זמן שחרב בית חיינו הרי שבע הרי יובל הרי שבע מאות ושבעים ושבע ועתה הוא כבר אלף ומאה וחמשים ואחד מתי אבא ואראה פני אלהים אמר להם בני העולם הזה כמה פעמים הייתם עולים בשנה לא שלשה פעמים בשנה כשיגיע הקץ אני בונה אותו ואין אתם עולים שלשה פעמים בשנה אלא כל חודש וחודש ובכל שבת אתם עתידים להיות עולים בו כמה שנאמר והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו ד"א והיה מדי חודש בחדשו והיאך אפשר שיבא כל בשר בירושלם בכל חודש ובכל שבת . א"ר לוי עתידה ירושלם להיות כארץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם כולו והיאך הם באין ר"ח ושבת מסוף העולם אלא העבים באין וטוענים אותם ומביאין אותם לירושלם והם מתפללים שם בבקר והוא שהנביא מקלסן (ישעיה ס' ח) מי אלה כעב תעופינה גו' ד"א והיה מדי חודש בחדשו והרי שאירע ר"ח להיות בשבת ואמר הכתוב מדי חדש ומדי שבת היאך א"ר פנחס הכהן בן חמא בשם רבי ראובן באין שני פעמים א' של שבת וא' של ר"ח והעבים טוענין אותו בהשכמה ומביאין אותם לירושלם והם מתפללין שם בבקר והן טוענין אותו לבתיהן מי אלה כעב תעופינה הרי של בקר וכיונים אל ארובותיהם הרי של מנחה. אינו אומר יבאו כל ישראל אלא בשר א"ר פנחס מהו כל בשר כל מי שבשר יצרו בעוה"ז (פי' כמו בוסר לשון מאוס ובזיון כמ"ש בירושלמי ברכות פ"ב הלכה ח' בר נש דאימא מבסרא ליה ואתתא דאבוה מיקלא ליה) זוכה לראות פני השכינה כדכתיב (משלי ל"ג ט"ו) עוצם עיניו מראות ברע מה כתיב אחריו מלך ביפיו תחזינה עיניך ד"א יבא כל בשר אפי' עכו"ם ולא כל עכו"ם אלא אותן שלא שעבדו בישראל מבית בקבלן . ונזכית מה ישראל זוכין לכל הכבוד הזה בזכות ישיבה של א"י שהיו יושבין ומצטערין בין האומות בעוה"ז וכן אתה מוצא באבות העולם אין סוף על מה שנצטערו על קבורת א"י . (ע"כ הפסיקתא רבתי) :

עתיד הקב"ה לקבל כל ישראל מארבע כנפות כל הארץ כגן הזה שנוטע מערוגה לערוגה כך עתיד הקב"ה ליטע אותם מארץ טמאה לארץ טהורה שנא' שתולים בבית ה' וכעשב השדה יפרחו וישמחו בבית המקדש שנא' בחצרות אלהינו יפריחו עוד ינובון בשיבה מה השיבה הזו הדר וכבוד לזקנים כך הם הדר וכבוד שנא' דשנים ורעננים יהיו להגיד כי ישר ה' כל אלו למה להגיד להלל ולשבח כח מעשיו של הקב"ה ולהגיד שהוא צדיק וישר ואין עול שנא' צורי ולא עולתה בו (פרקי דר"א פ' י"ט) :

נגמר

בתחיית המתים כל מתי חו"ל יברא להם הקב"ה גוף שלם מעצם קטן שאינו נרקב ולא יקבלו שוב נשמה עד שיתגלגלו לא"י ושם יקום בשם נשמה (עיין בזהר בראשית) :

דע כי מסורת קבלה בידינו כי באותו יום שיבא מלך המשיח עם קיבוץ גליות לא"י ימצא שם בא"י שבעת אלפים מבני ישראל ובאותו היום יחיו המתים שבארץ ישראל וגם באותו היום יסתלקו חומות ירושלים ויבנה אותם באבנים טובות ומרגליות ויחזרו אז המתים שבא"י בעת היותם אל בריה חדשה רוחניית וכן השבעת אלפים אשר נמצאים חיים בעת ההיא שמה ג"כ יהיו בריה חדשה כולם גוף רוחניות כמו גוף אדם הראשון קודם שחטא וכגוף של חנוך ומשה רבע"ה ואליהו וישוטטו כולם באויר ויעופפו כנשרים וכל זה יהיה לעיני אנשי קיבוץ גליות וכאשר יראו אותן האנשים כאשר אחיהם נעשו בריות חדשות ופורחים באויר ללכת לדור בג"ע ללמוד תורה מפי הקב"ה אז יקבצו יחד בני קיבוץ גליות ויקחו דאגה בלבבם ויהיה להם דאבון נפש ויתרעמו אז על מלך המשיח ויאמרו הלא אנחנו עם בני ישראל כמותם ומאין זכו להיות הם רוחניות בגוף וגם מא"כ אנו ולמה נגרע וישיב להם המשיח הלא כבר נודע ומפורסם מדותיו של הקב"ה שהם מדה כנגד מדה אותן שהיו בחו"ל אחר יגיעות רבות השתדלו לבא לא"י כדי לזכות אל נשמה טהורה ולא חשו לגופם ולממונם ובאו בים וביבשה ולא חשו להיות נטבעים בים או להיות נגזל ביבשה. ולהיותם שבויי' ביד אדונים קשים ובעבור עיקר רוחם ונשמתם עשו זאת ע"כ חזרו להיות רוחניים מדה כנגד מדה אבל אתם שהיה בידכם לבא לא"י כמותם ואתם נתרשלתם בעבור חמדת ממון ותפשת' לאיבוד גופיכם ומאודכם והם עשיתם עיקר ורוחכם ונפשותיכם עשיתם טפל לכן נשארתם ג"כ גשמיים מגוף' (ע' בס' חסד לאברהם אזולאי מעין ג' נהר כ"ב) : מסורת קבלה היא בידינו שתחיית המתים יהיה בא"י ארבעים שנה קודם התחייה אשר בחוצה לארץ אמנם כל מי שנפטר בחו"ל ויש לו ממשפחתו קרוב שם בא"י שהוא חייב באבילתו הן איש הן אשה יש כח ביד קרוב ההוא אשר בא"י להחיות אותן שבחו"ל וזה סוד נרמז במס' תמיד נשחט שארז"ל עתידים צדיקים שיהיו מתים שנאמר כה אמר ה' עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו וכתיב ושמת משענתי על פני הנער (לומר ג"ש משענת דהכא ממשענת דהתם אשר אלישע שלח את גחזי להחיות את בן השונמית) ומה שתולה כח התחייה בזקנה ולא בצדקה הענין הוא כדי לרמוז כל הדר בא"י נקרא צדיק כמ"ש ועמך כולם צדיקים וכו' ע"כ אמר זקנים ולא צדיקים אמנם סגולה זו דתחיי' אינה תלויה בזקנה רק צדיק שיהיה בן תורה שהם נקראים זקנים כמש"ה והדרת פני זקן וארז"ל זקן זה קנה חכמה שהיא תורה (עי' חס"ל מעין ג) : בשעה שהקב"ה גואל את ישראל ג' ימים קודם שיבא משיח בא אליהו ועומד על הרי ישראל ובוכה ומספיד עליהם ואומר להם הרי א"י עד מתי אתם עומדים בארץ ציה ושממה וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו ואח"כ אומר להם בא שלום לעולם בא שלום לעולם שנא' מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלהיך כיון ששמעו רשעים הם שמחים ואמרו זה לזה בא שלום לנו ביום שני בא ועומד על הרי ישראל ואומר בא טובה לעולם בא טובה לעולם שנא' מבשר טוב וגו' ביום השלישי בא ועומד על הרי ישראל ואומר בא ישועה לעולם שנאמר משמיע ישועה וכיון שהוא רואה את הרשעים שהם אומרים כך אומר לציון מלך אלהיך קומי אורי כי בא אורך א"ר יוחנן משל למהלך בדרך עם דמדומי חמה בא א' והדליק לו את הנר וכבה ובא אחר והדליק לו את הנר וכבה אמר מכאן ואילך איני ממתין אלא לאורו של בוקר כך אמרו ישראל לפני הקב"ה עשינו לך מנורה בימי משה וכבתה בימי שלמה וכבתה מכאן ואילך אין אנו ממתינים אלא לאורך שנא' (תהלים לו) כי עמך מקור חיים באורך נראה אור וכן אמר הקב"ה קומי אורי כי בא אורך וגו' : א"ר אחא נמשלו ישראל לזית שנא' (ירמיה יא) זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך ונמשל הקב"ה בנר שנא' (משלי כ) נר אלהים נשמת אדם מה דרכו של שמן להנתן בנר הם מאירים שניהם כאחת כך אמר הקב"ה לישראל הואיל ואורי הוא אורכם ואורכם הוא אורי. אני ואתם נלך ונאיר לציון שנאמר קומי אורי כי בא אורך :

א"ר הושעיא עתידה ירושלים לעשות פנס לאומות העולם והם מהלכים לאורה מה טעם והלכו גוים לאורך (ישעיה ס) וכן הוא אומר (שם ב') והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים וגו' ונהרו אליו כל הגוים וגו' וזש"ה (תהלים לו) כי עמך מקור חיים באורך נראה אור אמרה

כנסת

לבבות יכאבו. עינים תבכינה. דמעות ישאבו. ידים תרדינה:
יען כי נתנוה. חמרתה לחרם. כסוכה בכרם. כמלונה במקשה:
את רבתי ברכות. בתוך עם סגולה. בך יופי ומלכות. ברכה ותהלה:
מאז הם בגולה. את רבת המהומה. כאשה שוממה. מכורה נטושה:
מארבע הפאות משרידי עדותיך. עיניהם תלויות אל אהבתך:
עד יקים חרבותיך. ארון המתנשא. ואותך יעשה. בריאה חדשה:
הומיה באבל. עניה סערה. עוד תהי בתבל. לעולם גבירה:
לשם ולתפארה. לאורך ילכו. ובבה יתברכו יחד איש ואשה:

הזמר הזה של הרב המקובל ר׳ ישראל נגר מדמשק ז״ל:

חוש תן לנו חלק בדוד. וגם נחלה בבן ישי.

ירך תנחנו לארץ הקדושה. כאשר הבטחתנו על ידי משה מורשה. ושם תחזינה עינינו מקום מקדשך על ידי דוד בן ישי. חוש וכו׳.

שעה שועת עם דל אשר לבם נמס. גם כי אזעק ואשוע על לא חמס. מדוע לא בא בן ישי. חוש וכו׳.

דגלי המבשר חוש נא אל נערץ. ויבשר לנו פתאום חזון הנפרץ. השמד העם אשר בלשונם יחרוץ על מלכות בית דוד בן ישי. חוש וכו׳.

אשר נדרתי אשלם. ואבא בתוך עיר סוכת שלם. ושם אראה מלך השלום ע״י דוד בן ישי. חוש וכו׳.

לך צור ישעי איחל יום ויום. ואשוע תנה לנו פדיום. ויציץ ציץ קדוש ואיום ויצא חוטר מגזע ישי. חוש וכו׳.

הזמר הזה אומרים הספרדים בליל פורים:

פורים פורים פודים לנו ברוך אשר בחר בנו. יתרומם שם אלהינו. הנוקם את נקמתנו. מעמלק ראש צרינו. כי ברפידים נלחם בנו. פורים

פורים גם זאת בהיותנו. גולים בארץ אויבינו. לא עזבנו אלהינו. להפר ברית אתנו. פורים

כתר היתה לראש. אל מלך גדול וקדוש. בימי המלך אחשורוש. יי הוא משגב לנו: פורים

פתשגן הנשתון. להכרית את עם לא אלמן. בעצת הצורר המן. אזי חיים בלעונו. פורים

שלח רצים דחופים. אל שבע מאה ועשרים. להשמיד כל היהודים. לולי יי שהיה לנו. פורים

לבש נקם ולי חסה. על יד ימיני והרסה. זמר חרש אליו אשא. עד הנה יי עזרנו. פורים

ויוציאנו לרוחה. ומיגון ואנחה. ליהודים היתה שמחה. ואור יקר זרח לנו. פורים

מלאו גביעכם יין. ושלחו מנות לאין. ונראה עין בעין. בשוב יי אתנו. פורים

בליל פסח נוהגים לומר פזמון זה.

יקרבנו יי לעבודת בית המקדש. למען זכות אבותינו. אב רחמן. קרב זמן קרב זמן. אב רחמן.

אין כמוך יי. מהר יבנה בית המקדש נעשה את עולותינו. אב רחמן

והצילנו יי מזדים עושי רשעה. על ידי דוד משיחנו. אב רחמן

שמחנו יי עם משיח דוד בן ישי. וקבץ גליותנו. אב רחמן

עת לעשות ליי. בעמלק נקמה. כאשר עשה לאבותינו. אב רחמן

בר יוחאי קום כדר צלותא. קמי אל יברוך כגלותא. לן וליה יתיב ית שבינתיה. די השתא גו עפרא רחישא : בר יוחאי

שיר ושבחה לכבוד רשב"י ביום ל"ג לעומר כי' אני אליהו כדנן :

א יום נכבד יום זה ונורא. שמחה וששון ליהודים ואורה. בו נכנס לפרדס וכתר התורה. קודש קדשים הוא לה' :

ג עמו אמרותיו האלהי התנא. מלא רוח אלהים בחכמה ובתבונה. ויביט נפלאות מתורת האמונה. רוח דעת ויראת ה' :

י שישו יגילו רעי ואחי. פי רנה אמלא אערוך שבחי. בשמחת הצדיק רבי שמעון בן יוחאי. כי בו בהר ה' :

א דון עוזנו מגן בעדנו. מלא הכדים משחת גואלנו. צמח צדיק מושל יראת אלהינו. מי ימלל גבורות ה' :

ל קח הטוב ניתן לו למקוו. בבואו למערת הצרים למבטחו. שם נגלו אליו האלהים בברחו. ביום הציל אותו ה' :

י שמחו מרומים ותגל האדמה. בתפארת אדם ואיש המלחמה מלא מאור הנוצץ כזוהר החמה. קדוש כמלאך ה' :

ה יום חמדת הימים יקרו לנצח נצחים אותו העברו. אכלו דודים וריעים שתו ושכרו. ושמחתם לפני ה' :

ז שלחו מנות לאין נכון לו. איש רעהו יעזור אשר כגילו. ביום הזה כי רב הודו ומהללו. תצא תורה ודבר ה' :

ס וד ה' לחביריו הביע. צדיק יסוד עולם הגיד והודיע. כמעין המתגבר ממעל לרקיע. ומלאה הארץ דעה את ה' :

ד בר גדול במעשה מרכבה. דבר הנביא גדולות ונבא. ירדה סביבותיו אש מעלה ולבה. והריחו ביראת ה' :

ב יום שלשה ושלשים לעומר. הפשיט הצדיק את בגד החומר. בו נבחר מפי קדוש וטהור גמר אומר. את כל דברי ה' :

ז אתה לך לקץ אליו נאמר. להיכל העליון נכנס למעמר. לפני ולפנים כאלעזר ואיתמר. העומדים עם לפני ה' :

נ א אב רחמן בגללי תרומם. דגל המלכות ותבנה השמם. עמך גוי הגדול מאבלם תנחמם. ונעלה אל הר ה' :

הזמר הזה יסד הרב הקדוש ר' יהודה הלוי ז"ל בספרו שסדרו על קבר ר' יהודה בר' עילאה בכל ער"ח ואף גו תביא כל הזמר רק ארץ הקדושה יקרה וחמודה וכו'. ואני יגעתי ומצאתי אותו בכ"י אצל נכבד אחד :

א רץ הקדושה. יקרה וחמודה. לתורה ולתעודה. תקרא דרושה :
ב אמצע העולם. הוסד יסודתיך. משמים סולם. נצב לעומתך :
מורה בשלימותיך. כי את הנבחרת. פינה מיוקרת. ואבן הראשה :
ר מה על גבול תבל. רב יקרך. בפז לא יסולה. ובספיר ערכך :
נ ם מחכים אוירך. ומאירת עינים. הבת ירושלים. בלבבות שרושה :
ה מוריה מעונה. והמקדש הנורא. לכסא שכינה. וארון התורה :
ו עבודה טהורה. ושולחן הפנים. לכפר עונים. מזבח נחושה :
מ קום הנבואה. ואורים ותומים. והאש הנורא. באה ממרומים :
ב ארצות העמים. אין ערך הדרך. ברוך שבחרך. לעמו ירושה :
ס נהדרי גדולה. לבני ישראל. כחצי עגולה. אצל ההראל :
ע ין ראתה אל תורך. אשרי הלקה. ארץ החשוקה. מאבות שלשה :

לבבות

בר יוחאי נמשחת אשריך שמן ששון מחבריך

מלכות בר יוחאי שמן משחת קודש נמשחת ממדת הקודש. נשאת ציץ נזר הקודש
חבוש על ראשך פארך. בר יוחאי

יסוד בר יוחאי מושב טוב ישבת יום נסת יום אשר ברחת. במערת צורים שעמדת
שם קנית הודך והדרך. בר יוחאי

נצח הוד בר יוחאי עצי שטים עומדים למודי יי הם לומדים אור מופלא אור היקוד
הם יוקדים הלא המה יודוך מוריך: בר יוחאי

תפארת בר יוחאי ולשדה תפוחים. עלית ללקוט בו מרקחים. סוד תורה בציצים
ופרחים. נעשה אדם נאמר בעבורך. בר יוחאי

גבורה בר יוחאי נאזרת בגבורה ובמלחמות אש דת השערה וחרב הוצאת מתערה
שלפת נגד צורריך. בר יוחאי

חסד בר יוחאי למקום אבני שיש הגעת ופני אריה ליש גם גולת כותרת על עיש
תשורי ומי ישורך. בר יוחאי

בינה בר יוחאי בקודש הקדשים קו ירוק מחדש חדשים שבע שבתות סוד חמשים
קשרת קשרי שי"ן קשריך. בר יוחאי

חכמה בר יוחאי יו"ד חכמה קדומה השקפת לכבודה פנימה ל"ב נתיבות ראשית
תרומה את כרוב ממשח זיו אורך. בר יוחאי

כתר בר יוחאי אור מופלא רום מעלה יראתי מלהביט כי רב לה תעלומה ואין קורא
לה נמת עין לא תשוריך. בר יוחאי

בר יוחאי אשרי יולדתך אשרי העם לומדיך ואשרי העומדים על סודך לבושי חשן תומיך ואוריך:

בר יוחאי נמשחת אשריך שמן ששון מחבריך:

פיוט להרב המופלא ח"ק המקובל האלהי מוה"ר פרלג"י סוואס ז"ל:

בר יוחאי בוצינא קדישא ינהיר לך בנהורא דנפישא: בר יוחאי

בר יוחאי אית לך מרגליתא. טבא היא. כלה מטרוניתא די מינה אהנית א
מתניתא. כל ליליא על פומך רחישא: בר יוחאי

בר יוחאי נהירתא בנהורא. טוב איהו. שושבינא יקרא. בן מלכא. ושכנתיה
דנהירא לך בהאי זוונא קדישא: בר יוחאי

בר יוחאי ירות אולפן בתרי אפיא. רברבי זוטרי. חד קביל חד הוו נהירי גו ביתא
די השתא כתישא: בר יוחאי

בר יוחאי פום קודשא בריך הוא. לך נשיק. נשיקין סגיאו וכגון דא מקמיה גליאו
לך רזי אורייתא בלחישא: בר יוחאי

בר יוחאי רשיעין גמירא. בשמאלך תדחינון לנורא ושביבין דלהיטין תדירא לדבוקי
האי סטרא די בישא: בר יוחאי

בר יוחאי גו ביתא זמינא. האי דרגא דדרועא ימינא. די פרישא על תוקפא דדינא
לך סליק אברהם ברישא: בר יוחאי

בר יוחאי ינוקא דאמא עילאה חירותא דעלמא. מחמרא טבא לך טעימא. די
מנטר גו ענבי פרישא: בר יוחאי

בר יוחאי הכים וסובלתן. בתלתין. ובתרין שבילין די מריקין לך משחא בעידנא
דעסיקין. בתפילין דרישא: בר יוחאי

בר יוחאי זיו רישא דכולא. דסתימי וטמירו לעילא לית לן רשו לאסתכלא ביה בנין
הוא ברישא סגיא: בר יוחאי

בריא אולם והה"ג הנ"ל אמר אל העדה התיצבו וראו את ישועת ה' אשר עשה עמכם היום אשר בי' חוץ מדרך הטבע שיאומן כי יסופר ושמחו העדה מאד ועשו אותו יום הלל והודאה להש"י על הנס אשר הוציאם ממות לחיים כן יוציאנו מכל צרה וצוקה אמן :

מעשה מנהג קדמון במקהלות ירושלים שהשמש יקח עמו לביתו הצלוחית עם היין אחר הקידוש שעושה בביהכ"נ ובמוצ"ש מביאו מביתו להבדיל עליו המנהג הזה בא להם ע"י מעשה נורא שאירע בירושלים :

לפני ימים רבים ויקר מקרה פעם א' בליל חמישי ויישן השמש מביהכ"נ תלמוד תורה שינת התרדמה ושנתו ערבה עליו פתאום בא אליו איש בלי הכירו מעולם ויקץ אותו משנתו וידבר אליו בקול גדול ותפזון לך מהרה לביהכ"נ ואל תעמוד כי בוער אש להבה אדום כדם בארון הקודש מקום עמידת הספרי תורות . וח"ו מזה יוכל לבא כל הבהכ"נ במאכולת אש גם כל העיר תהי' לשריפת אש :

ויחרד השמש מאד וילך במרוצה לבהכ"נ שלו ובחפזון רב פתח את ארון הקודש וירא כי אין אש ואין דבר רק בשעת התיפוש בארון הקודש בחשכת לילה הרגיש כי הצלוחית של היין איננו עומד על עמדו התמידי וזה הדבר עשה רגש פלא בלבבו מיד לקח הצלוחית בידו והביט בו נגד אור הלבנה אז הכיר בו שהצלוחית הזה איננו הצלוחית שעומד בו היין התמיד ואחר הוא מיד לקח הכוס ושפך מעט מעט מהצלוחית וראה שהוא דם אז הבין היטב שדבר הוא גם הזכיר את החלום . אז לקח את הצלוחית ושברו להלאה מבהכ"נ ולתוך וכסה את דמו בעפר ויעמיד צלוחית אחרת עם יין לבן כדרכו וילך אל ביתו וישכב על משכבו ולא הודיע הדבר לשום אדם ויהי ממחרת בעת אשר עמדו הצבור להתפלל תפלת שחרית ויבוא הפאשא מירושלים עם כומר הגדול של הגרעקין והרבה ישמעאלים וכומרי' ואנשי חיל . ויחרדו היהודים מאד מאד ופניהם נחוורו כשלג לבן וכסיד ההיכל רק השמש לא חרד מאומה אדרבה שמח שמחה גדולה מאד בלבו כי הבין כל הענין להכליתו . ויהי כמחרים לדעת מיד צוה הפאשא לחפש בחפש מחופש בכל פינות ביהכ"נ בחורין ובסדקי' ויחפשו ולא מצאו אז אמר א' מהגרעקין נפתח נא את ארון הקודש ונראה שמה . מיד פתחו הישמעאלים את הארון ויוציאו את צלוחית היין התחיל יוני אחד לצעוק ראו כי הנה מלאה דם ילד נוצרי אשר בחטוהו היהודים לקרבן לאלהיהם אשר דרכם בכך . וישאל כומר הגדול אל ראש הרבנים מה יש בהצלוחית השיב לו לא יש רק יין על קידוש מיד לקח הכומר ושפך מהצלוחית אל תוך הכוס וראה כי הוא יין המשובח וריחו נודף כבשמים הנעשה מענבים מחברון המשובחים מאד ויושט הכומר את הכוס אל הפאשא והפאשא אל העומד אצלו וכן כולם וכולם העידו והגידו כי הוא יין משובח אז בקש כומר הגדול את ראש הרבנים שימחול לו על שהשבית את עבודת אלהים זו התפלה כי עליו אין האשם תלוי רק היוני בקש להעליל על היהודים ולאבדן ח"ו על לא דבר ושקר ענה בהיהודים הנקיים מדם הזבח אז שלף הפאשא את חרבו מתערו ויבקש להרוג את היוני באמצע ביהכ"נ אך הכומר הגדול אחז בחרבו ואמר לו אשם כי לא תפארת הוא לשפוך דם האדם במקדש ה' בצאתם מביהכ"נ נתן היוני תודה כי הוא בעצמו עשה את הדבר הזה מפני שנאתו את היהודי' כי חשב אשר בזה ימצא חן בעיני הפאשא אך ונהפוך הוא כי הכניס בזה חרון אף גדול בהפאשא וישלוף חרבו ויהרגהו סמוך לביהכ"נ כן יאבדו כל אויבי ה' וישראל . לזאת התקין הרב מירושלים שמיום ההוא והלאה לא יעמיד השמש את צלוחית היין בארון הקודש בבהכ"נ . כי לאו בכל זמנא וזמנא מתרחש ניסא :

נשלם שער מעשה הארץ . ובעזר העושה מופתים בארץ אתחיל שער זמרת הארץ :

מלכות

ככה ספרו כמשיח לפי תומם והיהודים מהם האמינו לקול האות ואמרו בזה רמז על ביאת הגואל במהרה ומצאו רמז בתיקונים מהרשב"י והרבה לא האמינו באמרם כי שקר ענו הישמעאלים להטעות את היהודים ולצחק בהם הקב"ה ישלח לנו במהרה אות האמת:

מעשה מרבי בנימין נאדבעד האיש הזה מנעוריו עד בואו בימים כששים שנה עשה מלאכת עיבוד העורות והי' ע"ה אשר לא ידע בין ימין לשמאל וגם בעל עבירות ר"ל פתאום בהעלות על לבבו מעשיו הרעים והבלי העוה"ז כי תוהו המה הופיע ה' בקרבו רגש קודש לשוב בתשובה שלימה לפני האדון ה' צבאות. וגמר בלבו לעלות לאה"ק לקנות שם שלימות לנפשו הנטבעה בטיט היון במצולות מחשכים ובלי איחור כלל לקח צרור הכסף אשר בידו שק רב ובא לצפת וקנה לו שם בית ועשה תשובה שלימה כל חצות לילה טבל במקוה ואמר תיקון חצות בקול מר צורח ואחרי כן גמר את התהלים ותרד עיניו דמעות מאין הפוגות ואחר זה הלך בשוקים וברחובות וקרא בקול גדול ישראל עם קדוש עמדו נא התילבו נא לעבודת הבורא כי לכך נוצרת' (כי מנהג בכל אה"ק שאחד מעורר את העם בכל לילה אחר חצות בין בקיץ ובין בחורף) ולא עצרוהו שום גשם ומטר ורוח סערה וקור אף לעת זקנתו ועשה צדקה וחסד מה שהיה בידו חילק לתלמידי חכמים לזה קנה בית ולזה עשה מלבושים לזה מחיית ביתו וקנה חלק בכל חבורות קדושות. חבורה ש"ס ומשניות ושיור ממון הרבה וקנה מכמה הנשים מאות ומכר להם העבירות ולקח מכלם שטרות עם חתימות ידי עדים ככה נהג לערך עשרים שנה עד שנעשה בן שמונים שנה ואור עיניו גם הם אין אתו ותשש כחו והי' כלוא בבית לא יכול עוד לצאת ולבוא בכל זאת אמר תיקון חצות והתהלים בכל חצות לילה בעל פה אך נאסר בעירום ובחוסר כל כי כל מה שהי' לו נתן בעד נפשו הנצחית ובא עת פקודתו ליתן נשמתו ויקרא לאוהבו ויצוהו לאמר הן יש עמדי כך וכך מעות כסף אשר הנחתי להוצאת נשמתי תעשה כה כל שלשים יתפללו מנין בביתי וילמדו משניות ותתן לכל או"א כך וכך וגם קדיש יאמר ת"ת אחד כל השנה בכך וכך והשאר על הוצאת הצריכין וקרקע ולחבורה קדושה ותתן לי ידך שכל השטרות אשר יש לי תניח עמי בקברי למען יהיו לי לעד השיב לו האיש הנני לעשות ככל מצותך אשר צויתני רק תן לי ידך להודיעני מה שנעשה עמך בזה העולם ונתן לו ידו ויאסוף רגליו ויגוע ולאחר שני חדשים בא אליו בחזיון לילה ואמר לו בעת בואי לפני ב"ד של מעלה פתחו לי הפנקס אשר התמתי בידי וראיתי כתוב כל העבירות שעשיתי מיום הולדי עד היום הזה ותסמר שער ראשי מיד לקחתי את הכתבים והשטרות שהי' עמדי והנחתי לפניהם. מיד אמרו אין לו משפט מתשובתו אשר עשה וגם מכר העבירות אך האיש האחד לא טוב יהי' אחריתו אשר עשה ואין לי רשות לגלות האיש ולא יותר בבוקר ויקץ האיש בחרדה גדולה מאד ויבא לפני הקהל ויספר להם כל חזיון הלילה ויתמהו איש אל אחיו. מכל זה נוכל ליקח מוסר השכל כי לא דבר רק הוא מה שהאדם עושה בעוה"ז וכמה גדול כח התשובה הש"י יחזירנו בתשובה שלימה לפניו כי"ר:

מעשה בצפת זה שש שנים הלכו זקנים וגם בחורים לכפר מירון אל ציון התנא רשב"י זי"ע עוד הם לא הרחיקו את העיר בא נער א' ישמעאל מיושבי צפת ויסקל באבנים גדולות עליהם ונגערו בו פעמים ושלש ולא השה אזנו רדפו אחריו הבחורים והכוהו מכה רבה וילכו לדרכם ליום המחרת נפל הישמעאל הנ"ל בחולי גדול באש הבערה והי' מסוכן למות. והכינו הישמעאלים יושבי צפת את נפשם לאמור במות הזה נעשה נקמה גדולה ביהודים עד השמדם ח"ו. והרב הגדול המפורסם רבי שמואל העליר נ"י הלך אליו כל היום וכל הלילה ונתן לו רפואות יקרים כי הוא רופא נאמן ומומחה אך לא מצא מזור לנפשו ביום א' בא הר"ג הנ"ל אל היהודים בפחד גדול ואמר להם התאמצו והרבו תפלה ביתי' הישמעאל הזה כי לפי ראות עיני לא יעמוד הישמעאל מחליו והישמעאלי' העבירו כרוז ביניהם לאמר היו נכונים ליום מות הישמעאל הזה ופחד גדול נפל על היהודים מאד. וגזרו צום ויאספו כל תנוקות של בית רבן ויבואו בבתי כנסיות ובתי מדרשות ואמרו תהלים ובקשות. גם השטתחו על קברי צדיקים והזכירו שמו וגם אמרו על מקומות הקדושים ובעזר השומע לקול עמו ישראל לאחר ימים אחדים עמד מחליו

אדוס) והרח"ו הלך עמהם ללוותו ויבואו עד מקום בית רימון ויצעקו הנשאים בקול מר צרח להרח"ו אהה הנה הוקל הארון מאד בלי הרגש כלל אם מת בתוכו ויאמר להם עמדו נא ויעמודו אז הלך הרח"ו ויגש אל הטומאה הביתה ויתמהמה שם כשעה ואח"כ בא אליהם ואמר להארבעה הנושאים שהספדו לארבעה ראשים כל א' ילך אל מקום א' מארבע רוחות השמים ומסר להם שמות וילכו ויעשו כן רק נוס לבל ירך לבבם מפחד עיניהם אשר יראו ויהי המה הולכים ראו כלבים הרבה שחורים גדולים ונוראים מאד יוצאים מבית רימון ונובחים עליהם בקול מר ורודפים להורגם. ונפל פחד ואימה עליהם אך התחזקו כמצות הרח"ו עליהם וימצאו כל א' על מקומו רבע מהמת אשר נחתך לארבעה חלקים ע"י הקליפות ימ"ש וכדאבון נפשם הביאו כל א' את חלקו והניחוהו בארון והרח"ו אמר קדיש והלך עמהם עד מקום קברו ואחר סתימת הגולל הלך לביתו ומהיום והלאה נתבטלה הקליפה לגמרי. כן יתבטלו כל הקליפות שבעולם וישב בדמשק עד עת פטירתו וצוה לכרות לו קבר נגד בית רימון ואני בעת היותי שמה הלכתי להשתטח על קברו פעמים וראיתי משם אפס קלה הטומאה מבית רימון כי בנין גבוה הוא מאד וסביב קברו נקברו עשרה רבנים גדולים וצדיקי הזמן זיע"א. גם הי' בדמשק מקום א' אשר אם יהודי עבר דרך שמה עבר עליו רוח טומאה להשתמד ויהי לצר גדול ליהודים על ככה כי רבים המירו דתם אף יראי ה' מנעוריהם ויהי היום בא יהודי אחד לפני הקהל ואמר להם אני אלך ואבטל את הקליפה בעז"ה ויהי כמצחק בעיניהם כי הלוך קרוע ובלוע והואר פניו שחות ודק ולא יאומן אם יודע אף להתפלל ולא הטה אזן לקול הלועג והלך לשם בעש"ק ויתאחר שמה כמו שעה. ויהי כי פנה ללכת ויצאו נגדו שני כלבים גדולי' שחורי' ומראם נוראי' בקול גדול את ה' גרש מעמו והשני רץ אחריו ונשכו ובא לפני הקהל ואמר להם את הקליפה כבר בטלתי אך את עצמי סכנתי וזאת הסימן אשר יהי' לכם נאמנים הם דברי כי בעוד שני ימים ימות ויהי כן אחר כלות השני ימים זה לביתו נפטר לבית עולמו אז ידעו הכל כי היא הי' מהצדיקים הנסתרים אשר בכל דור ודור וזכותם יעמוד לנו עד עולם:

מעשה בשנת קדם עצר ה' את הגשם ולא ירד אף טפה מטר בכל א"ק עד אחר טבת אף אחר התעניות הקבועות ואחר התפלות והתחנונים והשתטחות על כל קברי הצדיקים לא נענו מן השמים אז שלח הבאשא אל היהודים להתפלל על המטר השיבו אותו דבר לאמר אם יניחום ליכנס לתוך מערת המכפלה אשר בחברון להתחנן אל אבותינו אשר שמה ירד גשם מיד שלח הבאשא להקאדי הגדול אשר בדמשק כי בידו מונח המפתח מהמערה כבוא ישאלת לסטאמבול להסולטאן ביתן רשות אל היהודים ליכנס למערת המכפלה להעתיר על הגשם שלא ימנעו ברעב אז חשב הקאדי בדעתו הלא עד שיבא רשיון מהסולטאן יתאחר הזמן וימי הסתיו יעבורו ומה בצע יבא להתפלל על הגשם אחר הזמן מיד שלח אל הבאשא המפתח ביום תיכף ומיד להיהודים ליכנס להמערה אז בחרו היהודים עשרה אנשים ת"ח יראי ה' בעלי קבלה מעשיות והלכו לחברון ונכנסו להמערה וירדו חמשה גרם המעלות ואמרו סדר ראשון שבתהלים בכונה גדולה וקול מר ואח"כ שלחו את השמש לראות אם נתקדרו שמים בעבים וילך וישב אליהם לאמר עוד השמש זורח כימי קיץ וירדו עוד חמשה מעלות ואמרו ספר שני כסדר הראשון וישלחו לראות ובא ואמר עוד השמש על הארץ וירדו עוד חמשה מעלות ואמרו ס' שלישי ושלחו לראות וחזר השמש ואמר להם כבר נתקדרו השמים בעבים והתחיל הגשם לירד מיד עזבו את כוונת הגשם להפיק על כוונת הגאולה ובטרם התחילו לכוין כמעט רגע בא פתאום רוח סערה מתוך המערה בקול רעש גדול ודחפם לחוץ בכח גדול כרגע אז הבינו כי לא בא העת לפקוד את ישראל ולסבור לדחוק את הקץ אך פחד גדול נפל עליהם והרכבות' דא לדא נקשן וילכו ויבואו לירושלים לשלום. ויזרעו בשנה ההיא וימצאו ברכת ד' בכל מעשיהם:

מעשה זה עבר שנים בוקר א' באו הישמעאלים לפני היהודים ואמרו כי פתאום שמעו קול רעש גדול מאד קול כהמת אריות בא מתוך מערת המכפלה. חיל ורעדה אחזתם ונפלו כלם על פניהם ארצה עד בוא כשעה אחת ויתעלפו ולאחר השעה עמדו והפעם רוחם מאד מאד

ערך אתם מלחמה ולא עלתה בידו גם אברהים באשא הנודע בגבורתו שמו מצור עליהם ימים רבים ושב ריקם מהם ואמונתם לא נודעת בארץ רק לבושיהם כאורחת הישמעאלים ופיהם עטוף לבן קרן אחת גדול מכלי בגדי' על מצחם ועליו פורסים בגד משי ולמר ונורא למראה ונקשר בחבלי' עבי' של צמר שחור הנסרת לאחוריהם מקדקדם ועד רגלם. והם בעלי שנאה ותחרות עם הגולרי' בכל זאת יושבי' הגולרי' ויסחרו בארצם כי אהבת הממון מקלקלת השורה ויהי היום וילכו יחד איש גולרי עם פלשתי אחד ויכהו הפלשתי הרגה מתבוסס בדמו אז קמו הגולרי' עליו בחמת אפם והרגוהו כאשר עשה כן עשו ויחר הדבר מאד להפלשתי' ויעטו כמעיל קנאה ויחגרו איש חרבו על ירכו וכל מיני כלי זיין מלופש ויבואו בכל מקומות מושבם ויהרגו כל איש ואשה מעולל עד יונק נשים מעוברות קרעו בטנם ושמו למרמס תחת רגלם וכל חצרות' וטירות' שמו למאכולת. אש ערו ערו עד היסוד ויהרגו לאלפי' ורבבות כדומן ע"פ תולות ובבזה לא שלחו את ידם רק הכל החרימו ושרפו באש פעם א' פגעו באיש א' פלשתי נושא על חמורו מטוב בגדי משי יקרים הרבה מאד ושאר דברים הנחמדי' אשר חמל עליהם מיד לקחום ושרפום באש עם החפצי' על אשר מעל בחרם אחרי כן שמו פניהם ללכת לצפת ובנותיה ולכל המקומות מושבות הגולרי' לעשות גם שם בהם נקמה ויהי כי שמעו הישמעאלים יושבי צפת אשר הפלשתי' חוני' סביב והמה בכפרי' הסמוכי' יראו לנפשם מאד פן יחנו את העיר לשרפת אש העבירו קול במחנה לאמר מי האיש היודע לירות בכלי הנשק ולא ירך לבבו מקול צלצל חרבות ורמחי' ודהרו' סוסים יתחזק ויהי' לאיש מלחמה לעמוד נגד הפלשתי' האדירי' · האלו ויאספו כל הבחורי' גבורי חיל מלומדי מלחמה לשני אלפי' ונחלקו לכתות כל בני שוק ושוק שמו ראש עליהם לבדנו והכינו סוסי' וכלי זיין הרבה מאד. ויהי היום נשמע קול שאון מעיר קול קורא לאמור באו שודדי הפלשתי' והמה בכפר הסמוך לצפת ושמה (קאדיטא) מושב הגולרי' אז אזרו חיל ורכבו על הסוסי' מכל שוק ושוק ומלכם בראשם ורומח בידו ורדפו דרך העיר כמלאכי משחית וכל כלי זיין בידם וקול התרועה עלה השמימה בהשמיעם בכלי הנשק ותהום כל העיר ונמס לבבנו והיה למים מקול החרדה הגדולה הזאת ולא קמה עוד רוח בנו עד בואם אל הכפר אולם ואך' לבית הי' כי כבר עשו הפלשתי' כל חפצם וברחו ומצאו מהם נשחטים מהם מדוקרים עודם מתגוללי' בדמם ולקחו הישמעאלים כל רכושם ובאו העירה בקול דממה ומיום ההוא והלאה פחדנו לילה ויומם כי בכל שעה באה השמועה עכשיו הם באי' אף שכל מגמתם אל הגולרי' אמרנו שמא יגרום החטא ויספכו גם עלינו כוס התרעלה יחד עם הישמעאלים כי מי יאמר להם מה תעשו ובעוה"ר נתקיים בנו ופחדת לילה ויומם והיהודים הטמינו בארץ כל רכושם ונשאר בתיהם ריקם. ויהי בליל י"ז תמוז ימי הדין בו רמוז אשר אנו מבכי' את התמוז בצום ותענית עליתי הגגה לשאוף רוח מפני חום הרב שהיה בלילה ההוא וטרם נתתי שינה לעיני לעפעפי תנומה שמעתי אחרי קול רעש גדול לאמר הפלשתי' באו חיל ורעדה אחזתני צירי כיולדה כמבכירה ונשתוללו רעיוני ולולא חמלת ה' חונן דעת הייתי נופל מעל הגג הגבוה ג' קומות אדם מקול הרעש והפחד מהמהמה העיר ויתרוללו בקרבי אלף דעות שונות בתוך רגע עלה על רעיוני אהה. הלא יש מעלות אשר בהם עליתי הנה כמעט הלכתי כל גרם המעלות כאוזה מרוב הבהילות והפחז. ובבואי ברחוב העיר והנה הנשים ונשים וטף בוכים למשפחותיהם בקול מר צורח זה רודף הנה וזה הנה. זה חובק ידים. וזה אץ ברגלים לאמור. אנה נלך ואנה נברח. מפני האויב הבא לטבוח טבח אז אספנו כלנו לביהכ"נ האריז"ל לאמר אם חפץ ה' להמיתנו במקום קדוש יצא נשמתנו ונשא לבבנו אל אבינו שבשמים בתפלה ובתחנונים לאמור למה תמסור אותנו ואת טפינו ביד הערלי' הטמאים האלו נפלה נא בידך כי רבים רחמיך וביד אדם אל נפול וצעקנו בלב מר ונשבר כל הלילה עד אור הבוקר. ושמע ה' לקולנו ולא באו העירה אולם בהכפרים עשו ולא המלו ושמענו קולי קולות מכלי הנשק וראינו אש מתלקחת מרחוק ובכל זאת הפחד גרש בלבנו מפחד אויבינו גם הישמעאלים יושבי העיר היו בוטים בדבריהם כמדקרות חרב בהלוהם עם איש יהודי לאמור למחר אתה ורכושך שלנו הם ובכל פעם באו אל בתי היהודים ובלשונם המרמה והכזבה בשפתי חלקות דברו על לבם לאמור למה

תפחדו

מאות דינרי זהב וחזר אל רבינו האריז"ל לשאת ובכה לפניו בקול מר ואמר מה בלע כי מצאתי מרגליות טובה. ואבדה מעמי אז התחיל האריז"ל לצחק מאד ואמר לו אל תעצב דע כי אשתך היתה בגלגול ראשון זכר ואתה היית שותפו במו"מ וגנב הוא ממך כל משך השותפות שני מאות דינרי זהב אך הקב"ה רוצה לזכות את ישראל לבל ידח ממנו נדח לזאת סבב הדבר והגלגל שתקח אותה לאשה ותירש ממנה השני מאות דנרי זהב בשלימות ועתה אל ירע לבבך על הדבר הזה ובעז"ה יזדמן לך שידוך הגון והאריכו ימים בבנים ובני בני':

מעשה ממערת ר' שמעון בר יוחאי אשר לפני כפר פקיעין אשר ישב שם עם בנו י"ג שנים.

ממחרת ל"ג בעומר הלכתי מכפר מירון לכפר פקיעין ואחוזת מרעי לערך חמשה וארבעה אנשים והעמל והיגיעה מהדרך אין לשער כי כלו מלא אבנים דרכים עקלקלות הרים וגבעות עולה שנים ויורד תהומות. לערך מהלך שמונה שעות הלכנו ותגוף באבנים רגלינו. עד שבעזר ה' באנו אל מקום המערה והשמש נטתה לבא ורגלינו נפקה וגם רעבים וצמאים מטורח הדרך והנה ראינו אילני חרובין הרבה עומדים לפני המערה ותחתיהם שטוחים הרבה חרובים אשר נפלו. מרוח היום וישבנו שם ולקטנו אחת אחת ואכלנו והותרנו. ותחי רוחנו והיו כדבש לפינו אך עדיין לא רוינו את הצמאון. ונלך לחפש מן המערה והנה מעין יוצא ושוטף נחמד למראה ושתינו המים המתוקי' הקרים על נפשנו העיפה מחרב השמש אשר קדחה על ראשינו כל היום ואחרי הנחת רוחנו הלכנו אל המערה שאינה מחזקת רק שני אנשים בדוחק כי היא כמו נקרת הצור. שנים שנים באנו אל המערה ואמרנו שם תהלים ותפלות ונשקנו כיפת האבנים והתפללנו מנחה והלכנו להכפר כי כבר באה עלינו השמש ויהי בדרך פגעה בנו אשה א' זקנה ישמעאלית ההולכת לקראתנו מן הכפר ובמענה פיה אמרה לנו אחיי מאין אתם ואנה תלכו אמרנו ועניני ממערת הצדיק רשב"י ואמרה הידעתם גודל קדושת זאת המערה עמדו נא ואספרה לכם מעשה נורא מה שאירע במקום הקדוש הזה בימי נערותי איש יהודי יושב כפר הזה הי' טוחן חטים ברחיים של מים הרחק מן הכפר ותמיד מתפרנס מזה בהביאו מלא שק קמח על חמורו ומכר לאנשי הכפר במשקל ויהי היום ויעבור דרך המערה לעת מנחה עם חמורו הטעון בשק הקמח כדרכו יום ויום ופתאום בא לפניו איש א' זקן מבין האילנות החרובין ואמר לו בא עמי אל זה המערה להתפלל תפלה המנחה כי אנחנו כאן התשעה ובך נשלם המנין השיבו הטוחן האיך אוכל לעזוב את החמור לבדו כן ואולי יגנב מאתי אמר לו האיש אל תירא אנכי אערבנו מידי תבקשנו אז הלך עמו וראה התשעה אנשים זקנים מלובשי' ככסף טהור והתפללו מנחה יחד ואחר התפלה אמרו לו ראה שמור נפשך מאד לגלות זה הדבר לשום אדם לעולם כי בנפשך יהי' וילך ויקח את חמורו הטעון עומד ומצפה לבעליו והלך להכפר ויהי הוא מוריק שקו וימלא את הבית כלו קמח מלא ברכת ה' כן הי' כל יום ויום ויגדל האיש מאד ונעשה עשיר גדול בזמן מועט ויהי כל מכיריו מתמול שלשום אמר הגם שאול בנביאים. דחקוהו והלאוהו לספר להם מה זה ומה זה הסיבה לאמור אני מושבע ועומד לבל אספר לשום אדם כי סכנה גדולה עבורי ויהי כמצחק בעיניהם כי תמיד היה בעיניהם לאיש פחות וריק ואמרו לו שוטה ריקה לא יהי' לך שום היזק מזה אז סיפר להם כל המעשה ויצו לביתו ונפטר לחיי העולם אז ראו כי הי' ירא השם וצדיק תמים בכתר וגודל קדושת זה המקום וילכו על קברו ובקשו ממנו מחילה:

מעשה מהפלשתים הנקראים בערבי (דרוזים) מה שאירע בשנת כת"ר י"ש להודע המון הנה

הפלשתי' יושבי' על הר גדול למאד כולו אבן אחת מהלכו כמה וכמה פרסאות והיא הנק' אנטי לבנון (ר"ל נגד הר הלבנון) ובלשונם נקרא (הוזביית) גם (זעביל דרוז) ויש להם כל טוב שם מעינות והחומות כרמים ושדות ולעלות אליהם ההרה למלחמה א"א כי אין לו דרך רק מקום צר מאד דריסת רגל אדם א' והיא חשבון עיר סיחון ועל שם זה נק' בערבי היזבייא לשון חושבנא שהם מבני' השין זין יושבים בטח ובאין מכל צר ואויב גם הם מלומדי מלחמה מנעוריהם גבורי חיל אנשי שם הישמעאלים והערביים אשר גם המה הגבורים בכל זאת פחד הדרוזים תפול עליהם והם מורדים בהשולטאן ואין לאל ידו לעשות בהם משפט כי כמה פעמים

ערך

קורהו רואהו מעוטף בלבנים ומעוטר בתלמידים כזהר הרקיע מזהירים ודומה למלאך ה' צבאות (כן דרכו בקודש אחר חצות היום טבל ורחץ פניו ידיו ורגליו בחמין והתעטף לבנים וישב עם התלמידים ומגלה להם נסתרות וסודות התורה ואח"כ אמר להם בואו ונצא לקראת שבת מלכתא והלך עמהם לשדה וקבל שבת קודש בקדושה ובטהרה פעם א' פתאום אמר לתלמידיו בואו ונלך לירושלים לקבל שבת לפני כותל המערבי אז הסכימו כלם רק שנים מהם אמרו נלכה ונשאלה את נשינו אם יסכימו על זאת מיד ויספוק הרב כף אל כף ויתאנח ויאמר העת הזאת היתה עת רצון לביאת משיח צדקנו אם הייתם מסכימים כלכם שאעלה עמכם לקבל שבת לפני כותל המערבי אך השנים מנעו טובת ישראל אתם ויתאונן מאד על הדבר ימים רבים) ויראו האנשים לגשת אליו כי פחד ה' נפל עליהם ויסוגו אחור אז אמר להם מה תבקשו השיבו ואמרו יחי אדונינו מורינו ורבינו לעולם עת צרה היא ליעקב ע"כ באנו לפני קדושתו להתפלל עלינו ולא נמות וספרו לו כל אשר קרה להם אמר להם בעיני רחמים ותנוגים לא עת העצב בשבת קדש שבו פה עמדי השבת ובמוצ"ש תראו את ישועת ה' ואתם אל תעצבו ואל תיראו וידבר אל לבם ותחי רוחם ויהי במו"ש אחר ההבדלה אמר פתאום להתלמידים ולהאנשים בואו עמדי עד שהם הולכים אמר להם עמדו ויעמודו וראו בור חפור בארץ ואמר לקחו החבלים אשר לקחתם עמכם ורדו בתוך הבור הזה מיד לקחו את החבלים ויורידום לתוך הבור וכאשר כלה החבל' את ארכו אמר להם משכו בכח גדול וימשכו כלמו ברב כחם עד אשר נלאו מאד ויתמהו האנשים איש אל רעהו פתאום התנשא מטה נאה ואיש א' שוכב עלי' תוארו תואר פני המלך ויחרדו האנשים מאד וישתוממו על המראה אז ויגש אליו האריז"ל והקימו משנתו וקרא אליו בקול גדול האתה הוא שגזרת אומר על אחיי היהודים שיתנו לך דבר אשר אין בידם ויאמר הן אז נתן לו דלי בלי שולים ואמר לו שאוב לי זה הבאר עד אור הבקר ובהביטו ראה שהוא בלי שולים צעק בקול מר נורא הנה אם אלף שנים אהיה אוכל לשאוב הבור הזה בדלי הזה . אמר לו האריז"ל היטב חרה לך ולמה לא תרחם על היהודים האומללים לבקש מהם דבר בלתי אפשר אם תבטל הגזירה הרי טוב ואם לאו אסרוק את בשרך . השיבו אני אבטל את רוע הגזירה אך את נפשי שמור אמר לו קח את טבעתך מעל ידך ותתום וכך כתוב אני קבלתי כל הממון מיד היהודים עד פרוטה אחרונה ותתם בטבעתו והכתב מסר להאנשים אחר הדברים האלה אמר לו האריז"ל רצונך שאלך לביתך כמו רגע דרך הבור כאשר העליתיך משם או תלך למחר לדרכך כדרך כל הארץ והאחר שני חדשים השיב לו רצוני שתורידני דרך בואי והורידוהו אל תוך הבור והלכו לביתם בבקר ויקץ המלך משנתו וירא והנה חלום כי הוא עומד במקומו בביתו שאנן ושקט ויאמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין ולא שת לבו גם לזאת כי החלומות שוא ידברו. ויהי כבוא זמן הקבוע שלח אל היהודים להביא את הכסף הנגזר מיד שלחו היהודים את שני האנשים עם הכתב בידם ויעמדו לפני המלך והשרים ויהי כראותם ויכירם וחרדה גדולה נופלת עליו ויתעלף עד בוש חצי שעה ויבואו הרופאים ויפיקוהו ואח"כ ויגשו ויראוהו את הכתב ויתמהו ויכירה ויאמר צדקו ממני אז ראו כולם מעשה ה' הגדול השומר ישראל בכל מקומות מושבותם ומצילם מיד מבקשי רעתם וצדיק גוזר והקב"ה מקיים אז העביר כרוז בכל המדינה מי האיש אשר יגע ביהודים אחת דתו להמית ונתן להם מתנות רבות והלכו מאתו בשלום וכל ימיו היה משתוקק לקבל פני הרב האריז"ל להתענג בזיו יקרו ויאמר מי יביא לי את האיש הזה אעשרנו עושר רב ואגדלהו ואנשאהו מאד :

מעשה בזמן רבינו האריז"ל פעם אחת בא לפניו בחור א' שהגיע לפרק הנשואין ולא אסתייע מלתא לישא אשה עד שנעשה כבן חמשה ועשרים שנה. אמר לו האריז"ל לך למצרים ותשב שם ימים אחדים וידברו לך שדוכין הרבה ולא תאזין אזניך אליהם עד שידברו לך שדוך א' שיש לה שני מאות דינרי זהב אז הלך הבחור למצרים וישב שם ימים אחדים ודברו לו שדוכים הרבה וימאן לשמוע אוזן אליהם עד שדברו לו אשה א' שיש לה שני מאות דינרי זהב וגם מזונות על שלחן אבי' אז מיד נתרצה הבחור ונשא אותה ובמשך חצי שנה נפטרה אשתו ויקונן הבחור עליה מאד ויצר לו כי הי' אהבה ואחוה ושלום וריעות ביניהם ואח"כ לקח השני מאות

הסנדלר את העורות והי' הערבי בעל השדה אשר המערה היא בתוך שדהו רועה צאנו בשדה כל היום ובלילה היה מכניסם לתוך המערה הזאת (כי בימי הקיץ היא יבשה) והפקיד עליהם נערו משרתו לשמרם כל הלילה . פעם־אחת בא בבקר ומצא את צאנו אצל המערה ואין הנער אתם . ויקצוף מאד על הנער והנער לא אבה לבוא לפקוד את צאנו וירא והנה אדוניו עומד עליהם וחמתו בערה בו . ויתחלחל הנער מאד לדעת מה זה ועל מה זה עודנו משתומם על חרון אף אדוניו והנה האדון צועק עליו בקול מר צורח ויכהו מכות אכזריות לאמר בן בליעל מדוע נטשת את הצאן והלכת אחרי שרירות לבך הרע . לו גנוב שה א' מהעדר . כי עתה גם אותך הרגתי ונתחתיך לנתחים . ויענהו במענה רך מדוע ידבר אדוני כדברים האלה הלא גם אנכי יראתי לעזוב את הצאן לבדנה . אולם ידעתי כי במערה הזאת שמורים הם כאלו סוגרו על מסגר . כי הצדיק ר' יוחנן הסנדלר שומרם כשמוע אדוניו את הדברים האלה . ויוסף להכותו וידבר סרה על כבוד הצדיק כדבר אחד הנבלים . עודנו מדבר נאצות והנה נהפכו פניו וצוארו לאחוריו וערפו נהפך לפניו ונאלם דומיה ונפל מלא קומתו ארצה רפה כח ואין אונים . ויהי כראות הנער את זאת וירץ לספר לבני הכפר את מקרה אדונו . ויקהלו כלם לראות את כל הדבר מראשו ועד סופו ותפול חרדת אלהים על האנשים ויענו כלם יחד ויאמרו צדקו משפטי ה' . הרשע הזה את עונו ישא כי חרף מערכות הצדיק השוכן פה ועתה נלכה נא ונקריב קרבן לכבוד הצדיק אולי יעתר לנו (כן דרכם עד היום הזה להקריב קרבן על דבר מקרה וקוראים אותו קורבן) . וימהרו ויקחו שה א' מן הצאן ויעלוהו עולה לכבוד הצדיק ועד מהרה נרפא הערבי מחליו אך נשאר בעל מום . וידור נדר שמיום ההוא והלאה ייקר כבוד הצדיק בעיניו . וידליק שמן זית במערתו וכן עשה . ויהי היום ויבא שמה לראות אם הנר דולק בלילה וימצא כי נכבה והשמן איננו ויאמר בלבו אם קדוש המקום הזה מדוע יוכלו חיות השדה לגשת אליו כי הבין אשר בן אדם לא יערב לבו לכבות את הנר הזה . ויהי ממחרת וידליק את הנר שנית ובהיות הלילה קם משכבו לראות אם לא נכבה הנר . ויהי כבואו אל תוך המערה וימצא חיה עומדת אצל השמן ופיה כגור מבלי יכולת לפתחו ותקועה במקומה כיתד במקום נאמן ולא יכלה למוש ימין ושמאל . ויקם האיש עלי' ויהרגה וירא כי נורא המקום הזה וישם לו לחוק להצפין בתוך המערה כל סגולותיו . ויהי היום ויקבור את עשב הטאבאק הגדל בשדהו ויטמנהו בקרבה כי עד היום גדל טאטין שם בכל שנה ויהי בלילה ויבאו ג' שודדי לילה לגנוב הטאבאק וכאשר מלאו את כליהם וישאו את רגלם לצאת אולם לא יכלו לנוע ממקומם וימהרו ויריקו את שקיהם בגים נפתחו ממאסרם כרגע והלכו לדרכם . אך הג' נשאר כאבן דומם אף אם הריק גם הוא מאמתחתו כל אשר גנב . ונשאר על עמדו עד אור הבוקר ויהי כבא הערבי אל תוך המערה וימצא את הגנב עומד כנציב מלח . ויבך השודד לפניו ויתחנן לו ויאמר מדוע גדול עוני מחטאת רעי . ויצחק האיש ויאמר לו חפש נא בבגדיך אולי נותר אצלך עוד דבר מה מהגנבה . ויבוקש הדבר וימצא מעט טאטין בין קפלי בגדיו וינער אותם מתוכם וכרגע הותר ממאסרו ויצא . ומיום ההוא נפל פחד הצדיק אחז על הערבי והרשה ליהודים לדרוס בתוך שדהו להתפלל על קברו וכן הוא עד היום הזה :

מעשה בעה"ק צפת בזמן רבינו האריז"ל מלך א' במדינת הים גזר אומר על היהודים יושבי ארצו החוקי' בגללו שיתנו לו סך עצום ורב מאד אשר בלתי האפשרות בידם להביא וקבע להם זמן כשלש חדשים ואם ימאנו ולא יביאו לידו הכסף בלי מחסור לזמן הקבוע אז כלה גרש יגרשם מארצו אחר ייסרם במשפט ויכתוב בספר ונחתום בטבעת המלך וישלח ספרים אל כל מדינתו לכל עמו לאמר להיות עתידים ליום הזה אם היהודים לא יקיימו את מאמר המלך והיהודים אשר דבר המלך ודתו הגיע גזרו צום ומספד שק ואפר ויתפללו אל אלהים בחזקה אז עלת ה' הופיע עליהם ושלחו שני אנשים יחידי העדה אל רבינו הקדוש האריז"ל לצאת להעתיר בעדם רנה זו תפלה כי שמעו כי איש אלהים קדוש הוא אז קמו שני האנשים ולקחו עמהם צידה הכסף על הוצאות הדרך הרב כאשר מלפנים בהלוך הספינה לרוח היום ובאו לצפת יום עש"ק ועוד לא טעמו טעם לחם להשביע את רעבון נפשם וגם כי עיפה בדרך כחם לא התמהמהו רק מיד שאלו על אנשי המקום איה פה הרואה ויראום את עת ביתו ויהי כבואם בצל

קורתו

השמש שכב על מטתו ושנתו ערבה עליו ובחזיון לילה ראה זקן א' נורא מאד מתנוצץ לפניו ואמר לו עמוד מהרה ולך אל פתח שער החצר ושם מונח כל המעות הנצרך אני אברהם אביכם ראיתי את הלחץ זו הדחק אשר הגוי' לוחצים אתכם וישמע ה' נאקתכם אז קם השמש בחרדה גדולה מאד וירא כי אין איש והלך מהרה אל פתח השער וירא את צרור הכסף ויקחו ויביאו לפני העדה ויספר להם גילוי החזיון ויתמהו האנשים מאד וראו כי המעות הוא בשלימות לא פחות ולא יותר מגזירת השר מיד הלכו אל השר ונתנו לו כל המעות וישתאה השר מאד על הדבר הזה כי הי' הדבר בלתי אפשרי ומיום ההוא היהודים נכבדים מאד בעיניו כאשר ה' אתם ועד היום יש בפתח שער החצר חור עגול אף שנתחדש הפתח כמה פעמים שעושים זכר לנס כי עשה חור עגול בפתח דרך בו ניתן צרור הכסף אז ראו היהודים כי זכות אבותם מגנת עליהם כן זכותם יגן עלינו אמן :

מעשה פעם א' זה מאה ועשרים שנה בחרו את א' מחכמים לשלחו על פני חוצות לעורר את רחמי האחים יושבי חו"ל להשכיל ולהטיב לדלים . אך בחשבו כי הם עוברים דרך מדבר שני' עשר ימים ויותר ובימינו יום שבת קודש . התנה הרב החכמים עם מנהל וראש השיירה לעמוד ולנוח ביום הקדוש הלזה . המנהל לקח משכורת בעד העמידה הזאת ויסעו שיירא גדולה יחד ויהי ביום הששי בעת רד היום מאד והשמש נטה לבוא וימאן המנהל לעמוד ויתן כתף סוררת לכל בקשת הרב עד אחרי הפצירו בו פעמים ושלש גזר אומר לנסוע הלאה מבלי תת אף כרגע לעמוד ועמד משתומם מדאבון נפש ועצבת רוח ויתגוללו בקרבו אלף דעות שונות אם לחלל את כבוד השבת לנסוע עם השיירא או להפרד מהם ולהשאר גלמוד במדבר בין חיות השדה אולם המלך לבו חשב בהלוך רעיוניו בהשארי בדד במדבר פן ואולי ידבקוני הרעה ומתי אולם בחלל את יום השבת אז אבדן נשמתי בחיים נצחי ויהי' לחסרון לא יוכל להמנות אז לא אחר הרב התמים לרדת מעל הפרד ויקח את צרור התפלים אשר אתו על שכמו ויעזוב את השיירא הנוסעת קדימה ומקצת אנשים שחקו עליו כמו על משתגע וחסרון דעה ומקצתם נכמרו נחומם עליו כמו על לקוח למות . השמש נטה כבר ויפן הרב את פניו המזרחה ויתפלל וקבל שבת קודש בכונה רצוי' . ואחר התפלה הוציא מאמתחתו מעט יין ולחם לברך על קידוש היום ויאכל מארוחת הלחם אשר לפניו ובשפתי רננות יהלל פיו בזמירות קדושות ונעימות לכבוד השבת . אולם הה חרדת מות נפלה עליו . בהשבו עינו פתאום והנה ארי אדיר נוהם לפניו לא האמין עוד בנפשו וחייו תלוים בשערה אך הארי' רבץ על הארץ לפני הרב ויביט אליו בעיני רחמים ונחומים והרב הלך ממנו ושב לארוחתו ולזמרת השירים לכבוד השבת כבהלכה . אחת ואחת עד כי הארי' נרדם וגם הרב נרדם בעפרות המדבר בהקיצו משנתו בעת הבקע אור השחר ועיניו משוטטות הנה והנה וירא את שומרו רובץ באיתנו הראשון בעיני רחמים והגונים לפניו אז האמין הרב כי הוא שומרו להגן בעדו ככה הלך הלך לו יום המנוח בהגיון מחשבים ובזמירות הלל . אחר ההבדלה התנשא האריה אשר רבץ כל היום במרגוע וכמו כלב נאמן התנועע בזנבו וילקק ביד הרב בפיהו ובלשונו . עד כרע רבץ לרגלי הרב . כמחלה את פניו לעלות על גבו . הרב הבין את רצון האריה מה הוא ויקח את צרורו ויניחהו על גבו וגם הוא ישב עליו מיד כדהרות אבירים הלך הארי' האדיר במרוצתו כל הלילה ויאחז בשערות צוארו והיו לרסן בכפיו ונשאו כסוס דוהר ושמע קול חיות מנהמות נורא מאד כעלות השחר השיג הרב את השיירא רובצים עם אהליהם וגמליהם ופרדיהם כלמו ראו גם תמהו . הארי' רובץ וכורע כא' הגמלים לירד רוכבו מעליו . והרב ירד ממנו בשמחה עצומה . אחרי כן התנשא הארי' כמו רגע בנהמו בקול עז ובהרימו את זנבו ובקפיצות שערותיו המעופפות הריס את פעמי מרוצתו לנוס המדברה וחיש התעיף עיני השיירא בו ואנשי מעשה חשבו והוקירו את הרב לבחיר אל וידיד יה. המנהל הרשע חלה את פני הרב למחול לו על זדונו כלמו קראו שמו מהיום ההוא ולהלאה אריאל . עוד כהיום הזה פורחת משפחת אריאל היקרה והנכבדת בחברון :

מעשה אצל קבר ר' יוחנן בכפר מירון . רחוק ב' שעות מצפת יש מערה אחת כולה מאבן ותמיד היא מלאה מים ממי הגשם מדי שנה בשנה וקבלה כי שם עבד ר' יוחנן הסנדלר

בחברון היו בזול ובאו אנשים מירושלים לקנות פטמי' מחברון להביאם לירושלים לסחורה ובתוכם היה א' ושמו אברהם גאלאנטי ושמו נודע בשערים לאיש גבור חיל מאוד וראו היהודים יושבי חברון כי בכל יום מוסיפים הישמעאלים על מקח הפטמים אז הכריזו. כל העדה בחרם חמור בשופרות לבל יקרב איש זר לקנות משם פטמים לעיר אחרת ורבים יראו לנפשם בגזירה הנ"ל אך אברהם גאלאנטי הנ"ל מעדת הספרדים לא שת לבו גם לזאת והרחיב נפשו עוז לקנות כדבר יום ביומו ויהי כמצחק בעיניו ולא הלך ג' ימים ונפל למשכב על ערש דוי ובאו כל רופאי ירושלים למצוא מזור לנפשו ולאו ובהמשך שני ימים נפטר לבית עולמו קודם מותו הודע חטאתו אשר חטא ולא הועיל הון ביום עברה כמעט ותהום כל העיר ויהי לפלא. כי עדיין הי' רך בשנים כבן שלשים שנה ובריא אולם וגבור חיל היאומן כי יסופר. ה' ישמרנו מכל צרה ונוקה לבל תהי' עוד זאת לפוקה:

מעשה בעה"ק חברון ת"ו. מלפנים לערך שמונים שנה היו היהודים מעטי' כמעט לא היה מנין עשרה להתפלל יחד כ"א מאנשים מעיירות אחרות שבאו להשתטח על קברי האבות הקדושים לפני מערת. המכפלה והתושבים היו ח"ח יראים ושלמים צדיקים וחסידים צדקות פרזון והכנסת אורחים במסירת נפשם בעת בוא א' אורח אליהם היה מחלוקת גדול ביניהם זה אומר אני אזכה בו וזה אומר אני אזכה שישב על שלחני והאיש אשר זכה בו שמח עמו כמוצא שלל רב ויהי היום ערב יוה"כ לא היו רק תשעה ונצטערו מאד על שלא יהיו עשרה להתפלל יחד ביום הקדוש וכל היום נתפשטו על הדרכים אלו ישנה ואלו הנה ונשאו והביטו ועיניהם כלות ואין יוצא ובא אליהם ויהי לעת ערב וכשמש חשכה לבוא פתאום ראו זקן א' וזקנו ארוך מלובן ככסף מזוקק בבגדים קרועי' ובלוי' ורגליו בצקה ושק מלא על כתיפו כדרך עובר אורח וקומתו שחוי וראו וירוצו נגדו בשמחה עצומה עד מאד ואמרו לו בואך לשלום והשיב להם עליכם שלום ולקחו אותו לביתם ונתנו לפניו לאכול ולשתות ויאכל בחפזון וילך עמהם להתפלל אחרי כי הלבישו את האיש בגדים לבנים יקרים ונחמדים ושאלו אותו על שמו ואמר להם אברהם ואת שמחה לבם אין לשער במוצאי יום הקדוש הטילו גורל ביניהם מי יזכה לישב על שלחנו ולשמוח עמו ועלה הגורל לשמש ביהכנ"ס ויקנאו האנשים ויתאבלו על כי כלמו לא זכו רק השמש אולם השמש הי' ג"כ ירא וחרד על דבר ה' וישמח השמש מאד מאד אך שבועו. נהפך לאבל כי בעת הלכו יחד לבית פתאום נעלם מעיניו ואיננו וצעק ר' אברהם ואין קול ואין קשב ובכה בקול מר מאד ויחפש אחר האיש על הדרכים הנה והנה בחוזרו כפעם בפעם אל ביהכ"נ בחשבו פן הלך בדרך אחר כי הוטעה הוא ואין רואה. וירץ אל העדה ויספר להם את כל אשר קרהו. כשמעם חיל ורעדה אחזתם כלמו ויצעקו בפה א' על השמש כי הוא לא נתן עיניו בו בהלכתם יחד והלך בדרך אשקלון כי הוא בעיר נכרי' ויבא בין הגוים ויהרגוהו ונהפך להם השמחה ליגון ואנחה עוד אכלם בפיהם וירוצו ויחפשו בחפש מחפש בין שוקי הגוים לא הי' בית אשר חפשו לא ניתן לו בחורי' ובבדקים כל הלילה ההוא עד עמוד השחר וילכו לבתיהם לישן שנת העמל והתלאה מעבודת היום גם מהצער הזה והצער השמש עלה על כלמו ויהי הוא שוכב על מטתו כמתנמנם כמעט רגע אשר סגר דלתי עיניו וירא את האיש האורח ר' אברהם עומד לפני עיניו כזהר הרקיע מאיר כברק בבגדי יקר והפארה מלא אנשים סובות המפיקים אור שמש בגבורתו ויחרד האיש וילפת ותרדמה גדולה נופלת עליו וטרם פתח פיו לשאול לו מה זה ומה זה אמר לו האורח חפץ לדעת הלא אנכי אברהם העברי אביכם השוכן עתה במערת המכפלה וראיתי הצער שהי' לכם מזה שאין לכם מנין עשרה ע"כ באתי אליכם ואתם אל תעצבו שמחו וגילו מאד ויהי שנת ברכה והצלחה עד בלי די:

מעשה בחברון ת"ו פעם א' בשנת קדש שר העיר שי' אכזר גדול ולחץ את היהודים מאד ויהי היום גזר אומר אשר היהודים יתנו סך עצום מאד וכלמו יהי' מטבע אחת משנה אחת בעלילה בא עליהם לבקש מהם דבר בהעדר האפשרית ואם יתנו כסף סגרת אחת דתם להמית והיהודים גזרו צום ומספד רב ויתפללו אל ה' בחזקה במערות הצדיקים וישתטחו על קבריהם בתפלה ובתחנונים וערב בא יום הקבוע אשר הכינו את נפשם לטבוח טבח בלילה

השמש

וקיע חוצה למען לא ישאר זכר למו ככלותם לדבר זה המלך להגה במאמר עד אשר יחקור הדבר אם אמת בפיה ויצו על עבדיו לעמוד מרחוק ולתפוש כל איש אשר יביא אשפה למקום הזה וכל איש אשר תפשו אמר כדברי האשה וכראות המלך כי כן הוא ויעבר קול בארץ לאמר מי האיש החפץ חן וחסד מלפני יבא הנה ויעשה כל אשר יראה ידי שפות ויקח בידו איזה כיסים מלאים זהב וכסף גם סל ומטאטא והלך אל התל ההוא ויפזר עליו הכסף למען יקפצו העניים ללקטו ומאהבת הכסף יפנו האשפה מן המקום ההוא והוא עמד עליהם לזרזם גם עשה בעצמו במלאכה ונרף עם עבדיו ושריו וכן עשה יום יום עד חדש ימים עד אשר נטהר המקום ונגלה כותל מערבי ויסודות הנראים עתה לעין כל ואת האנשים אשר החזיקו באולתם ויוסיפו לחטוא בימים ההם נתנו במאסר ומהם נתחו שלשה נשים לגזרים וקבעום במסמרות סביב העיר למען ישמעו וייראו והעביר קול בכל מלכותו לבל יערב איש לבו לטמא את המקום הזה ואף לא ירוק בו כי קדוש הוא לאלהי ישראל ואח"כ קרא לראשי היהודים אשר שם ודבר על לבם לבנות הבית מכספו ויענו אותו בבכי לאמר עלינו לברך לאדונינו המלך ולהודות לו על החסד הזה אשר עשה עמנו ועם המקום הקדוש הזה אך כפי מסורת אבותינו בידינו לא נוכל לבנות הבית הזה עד יבא גואל הצדק להשיב כבודה כבראשונה ויאמר המלך א"כ איפה אבנה אותו לבית תפלה עבורי כאשר אמר שלמה וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וגו' ובא להתפלל אל הבית הזה אתה תשמע השמים והשיבם לבתיהם לשלום וקרא להם דרור בארצו:

מעשה ממערת שכם זה כעשר שנים נפתח מערה אחת סמוך לשער שכם בירושלים וכאשר הרגישו היהודים בזה אז הלך ר' אליעזר שו"ב ואחוזת מרעיו כעשרה אנשים בחורים ולקחו עמהם כלי זיין מפחד שמא ימצא שמה חיות ונחשים ועקרבים וגם חבלים לקחו כמאה אמה למדוד עד כמה הגיע מהלכה ונכנסו להמערה ואבוקות של אור בידם יעלו הרים ירדו בקעות גדולי' ונוראים מאד עד כי כלה מדת החבל ופתאום שמעו קול המון מים רבים אדירים וכמעט טבלו במים רגליהם ויחרדו האנשים חרדה גדולה ויתמהו איש לרעהו ומיד תיכף מהרו ברחו החוצה והעת הזאת היתה בעת מלחמת הסולטאן וקיסר ענגילאנד עם קיסר רוסיא יר"ה והמה בבואם החוצה ראה אותם שומר השער שכם מהלכי' עם כלי זיין ויהיו בעיניו כמרגלים ולקחם אל הבאשא והבאשא שלחם אל הקאנסיל שלהם ההוסי' תחת קונסיל עסטרייך יר"ה אמר להם הקונסיל הלא ידעתם גם שמעתם כי עת מלחמה היא ולמה לא יראתם לנפשכם לעשות דבר גדול כזה הלא משפט מות היא ונתנם במאסר עד חצי היום ואח"כ קרא אותם ויעמדו לפניו והצדיקו דבריהם וישבעו כי כנים המה ולא מרגלים וראש הרבנים נתן תעודה עליהם וישלחם חפשי בשלום רק הזהירם שלא יוסיפו עוד סרה לעשות כזאת כי דמם בראשם ומיום ההוא והלאה לא בא שום אדם לתוך המערה הזו לבקש את טובה:

מעשה מספרדי א' מארצות מערב זה שש שנים בירושלים האיש הזה בא משנים כבירים לגור בירושלים והנה מיגיע כפו בתפרו מנעלים המטולאים ברחובות העיר גם כי הזקין לא בוש להיות עסקו במלאכתו דבר יום ביומו תיכף אחר התפלה. ויהי היום ויגוע האיש וימת זקן ושבע ימים וקברוהו כאיש פשוט ורק כי הי' בעיני העדה לאיש בער לא ידע ואח"כ לקחו החפצים שלו למכרם פתחו תיבה אחת וראו כי מלא ברכת ה' בכתבי יד על דרך הקבלה עמוק עמוק מי ימצאנו ויביאו את הכתבים לפני ראש הרבנים הראשון לציון ויהי כי קרא בהם אחת ושתים שורות והנה כדבש לפיו ויאמר מי הוא זה אשר אור לו בציון. ויספרו לפניו מעשה האיש ומעלליו אז חלץ הרב את נעלות ראשו ויקונן עליו קינה גדולה ובכי ומספד רב ויצו לילך על קברו לבקש מחילה מכבודו לבל ישים אשם לנפשם על זאת כי שגיאות מי יבין והנסתרות נעלמו והשביעו את האשה לספר האמת ממעללי מלעדי האיש ותאמר הלא אשה אנכי על פלכי ועל קדרי מה לי לדעת כדברים האלו לא ראיתי רק בלילה ישב ולמד וכתב. ומעודו צדיק תמים במעשיו בהסתר רב:

מעשה בירושלים זה שבע שנים נתיקר שער הפחמי' מאד ונלאו מנשוא כי שם בשוק ואפייתם הוא בפחמים במקום עצים כי עצים שם יקר ערכם ואין בנמצא מהעדר היערי' ורק בחברון

עסק בנסתרים ויפלא בו מאוד ואחרי אשר נתן לו איזה קשיטות כסף סיפר לו המעשה. השולטאן
הי' לו חלפן יהודי והי' נכבד מאד בעיני השולטאן. ואחרי שנים כבירי' נתקנאו בו הישמעאלים
ולשינו עליו אל המלך לאמור הלא גנב יגנב מעמך כל הונך. ומאשר לך עשה את כל הכבוד
הזה ושלח המלך אחריו ואמר לו בוא חשבון משנים קדמוניות מעת היית לראש אז חרדה גדולה
נפלה עליו וארכובותיו דא לדא נקשן כי מי יכול ליתן חשבון לדק מעשרים שנה או יותר ולא
הועיל בקשתו ביום עברה וזעם לפני המלך וכראות המלך כי ניתן מגרעות לכסף מספר רב מאד
לפי חשבונו אז חרה אפו מאד ויצו לעשות בו משפט מות והרגוהו ויתלו אותו וישם בארון הזה
עד אשר היהודים ישלמו בעדו כל הכסף הנגנב עד פרוטה אחרונה ואז יתן לקבורה וכשמוע
הבן דבריו אלה לא עצר את פיו לשאלו כמה חסר עוד לפי החשבון אמר לו כך וכך מספר רב
מאד מיד הלך הבן לחצר בית המלך ואמר להשומרים עליו דבר סתר לי לדבר עם המלך ויוגד
הדבר למלך ויתן לו רשות לבא לפניו ויבא לפני המלך ויברך אותו כברכת המלך בלשון צח ובהשכל
וימצא חן בעיניו מאד אמר לו המלך מה בקשתך וינתן לך אמר לו הבן שאלתי ליתן את ההרוג
לקבורה ואני כל מגרעות הכסף אשקול להמלך וייטב הדבר בעיני המלך ויצו לקבור את החלפן
האומלל התמים והוא לקח את כל הכסף והניח לפני המלך ויבקש מאת המלך להעביר כרוז
בכל השתמבול כל איש ואשה אשר לא תבוא אל קבורת האיש הזה אחת דתו להמית
וימלא המלך בקשתו גם לזאת כי מצא חן בעיניו ולא נשאר אף ילד בעירשתו שלא הלך ללוות
וכבוד גדול והספד עשה לו מאד אחר ימים אחדים שלח המלך אחרי הבן ואמר לו אתה אשאו
אל הקן כקף סוררת אמר לו הנני עבדך לכל אשר תצוני אמר לו המלך חפצי ורצוני להנחיל
שכר נצוחך אשר עשית כעת אמר לו הבן כל מה שתאמר לי אעשה עד נפשי אך זאת ל
אוכל לעשות כי מה אנוש ומה חייו אם לא לקיים מצות ה' וכל ימי הייתי מצטער מתי יבא ליד
מצוה גדולה כזו אשר אין לה ערך ליום שכולו ארוך ואיככה אוכל ליתן שכרה לאדוני ומי יודע א
כל ימי חלדי יבא לידי מצוה כזו גם בעד כל הוני וייטב הדבר בעיני המלך והשרים וראו גוד
חכמתו והלך המלך עמו לטייל בין הגנים והראה לו כל טוב יקרו וישלחהו וילך מאתו בשלום ויל
משם עוד מעיר לעיר ואחרי כמה שנים הלך על הספינה לחזור לביתו ויהי היום והנה רו
סערה גדולה מאד והים הולך וסוער עד שנשברה הספינה ונפלו כולם בעומק ובלב הים וה
כאשר באו מים עד נפש נדמה לו כנלב על אבן גדול והוליכוהו על שפה הים וירד אל היבש
וישב בדד על שפת הים ויבך בכי גדול כי לא ידע מה יהא בסופו והיכן הוא וישא עיניו ויר
והנה נשר גדול לבן כשלג חוור מועף ביעף וירד השיח ויעמוד אצלו וקרא בצפצוף לשונו כש
אתה אז הבין מדעתו כי לא דבר רק היא אין זה כי אם שלוחו של מקום וברוב בטחונו בהש
ית' עלה על הנשר מיד הגביה הנשר את כנפיו ויעל עמו ובאיזה רגעים הביאו לירושלים והעמי
בחצר שלו ויעל ונעלם מעיניו בחשכת לילה וירא איש עומד לפניו מעוטף לבנים ויחרד הא
וילפת. ויגע בו האיש ויאמר אל תירא אני האיש החלפן אשר עשית עמדי חסד של אמת ע
הצלתי נפשך ממות האבן והנשר אני הוא. אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב שכך הרבה מאד
רב טוב הצפון לצדיקים לך לפון עין לא ראתה וגו'. ועד יום מותו הי' העיר בנחת וכבוד ויש
בני שלשים. עוסק בתורת משה יומם וליל וירא אלהים באמת. ובעל צדקה צדקת פזרונו בישראל
בשנת ס' לאלף הששי נגלו יסודו' ביהמ"ק שארית הפליטה ע"י מקרה כי כאשר כבש השולט
את ירושלים הוה למושב לו בלשכה אשר בה עתה בית נועד שופטי ישמעאלים במעט
ביהמ"ק היא לשכת הגזית ישיבת הסנהדרין ונק' בלשונם (מאחכימע) לשון הכימיא על שם תכ
הסנהדרין ויהי היום וירא אשה זקנה נכריה מביאה שק מלא אשפה ומשלכת אותו על גבי
האשפתות הקרובה למשכנו ויחר אפו מאד על אשר העזה פניה לשקץ מקום משכן כבודו ויצו להב
את האשה לפניו ולדקה את נפשה לאמור מהרומיים אנכי ומקום מושבי רחוק מירושלים דרך
ימים ומצות אבותי אני עושה כי כן יסדו ראשי הדוגני' אשר כל איש ירושלים יביא אשפה
בכל יום וכל היושב בגבולי' שתי פעמים בשבוע והיושב דרך שלשה ימים ממנו פ"א בחדש כי
הי' בית אלהי ישראל ואחרי אשר לא הי' לאל ידם להרום עד היסוד בו גזרו לכסותו בא

ושים

יצאת היום מפתח ביתך החולה וזעקת מרירה ענתה. אחת עלה השחר הנני עומד פה על מפעלי המלאכה מרובה לא נשאר לי כרגע לצאת החוצה למען הביא את כל השמלות הכבוסות לעת ערב למקום תעודתן כאשר שבו הבעלים ויספרו איך מצאו את האשה במלאכתה חשבו כלמו את דברי השומר לכזבי' ויתפשוהו ויוליכוהו אל המדורה אשר הבעירו שם מעצי עלי זית יבשים וישרפו גם בפקודת הקאדי מן היום ההוא והלאה הביאו כל אנשי העדה לכובסת התמימה את שמלותיהם לכבסן בחפצם לדעת מהומה על אודות הדבר הנפלא הזה אך היא הראתה פנים זועפים לכל השואל רק בשכבה על ערש מותה ספרה את הפלא אשר קרה לה וכל הונה אשר רכשה בפקידה כפיה הניחה לעדת ירושלים ונותה מחמת מיתה כי אחד מהמורים יאמר קדיש מדי שנה בשנה על קברה בהקיפת יום מותה וכן יעשה עוד עד היום הזה:

מעשה בירושלים בזמן הרב הקדוש בעל אור החיים הנה בירושלים היו קראים הרבה הם הצדוקים אמונתם ידועה לכל כי הם אינם מאמינים בדברי חז"ל רק בתורת משה גם בו הולכים בארחות עקלקלות כפי דעתם הנכזבה פעם א' גבר לחץ הממשלה על היהודים בירושלים בשומו עלימו מס כבד מנשוא אז צוה הרב הנ"ל על המקהלה להתאסף בסתר בבית תפלת הקראים למען לא ישמע הדבר (כי עד היום היא מתחת לקרקע) ולראות היה עלה ולהתפלל אל ה' ברדת הרב הקדוש הנ"ל בגר' המעלות לבוא אל האסיפה התעלף פתאום ורגליו נכשלו ויתמהו האנשים איש אל רעהו ויאמרו אין זאת כ"א רוח רעה השוכן פה הדביקהו ויבוקש הדבר בחפרם חים מתחת לגרם המעלות וימצא כי טמנו שם הקראים את ספרי רבינו משה בר מיימון ז"ל למען הבזות' ולדרוך עלימו וירשיע' לבלם את מכסה המס על פני כלה גם קללם לבלי היות בימיו עוד עשרה אנשי' למלאות מנין התפלה עד עולם וכאשר קללם כן הוא לא יש ביניהם מנין עשרה אנשים כנולד א' או כשבת א' מעיר אחרת מת אחד מהם הנה זה כשלשים שנה באו כעשרים משפחות קראים ממדינותם להתגורר בירושלים ועדת הקראים הקטנה שמחה והריעה לקראת בואם בהמלא עתה מספרם אך ששונם נהפך להם לאבל ולשממת נפש כי כמעט הגיעו הבאים לגור בשער ירושלים ותחל המגפה להשחית בהם עדי מתו כל האנשי' ערם הגיעם לפתח בית הקראים והנשארים מתו בבית עדי גם היום לא נמלא עוד המנין בינינו:

מעשה בירושלי' בשנות קדם. הי' זקן א' עשיר מופלג בעשרו. ולעת זקנתו נולד לו בן יחיד ויהגיע הבן לדעת בין טוב לרע כשש שנים ובראות האב כי הנער משכיל מאד אז גמר בלבו להבדילו מהבלי העה"ז השוא אשר שמה כלל עובר ואיננו וללמדו רק מצות ה' ותורתו אשר מהם חיי העה"ז והבא להיות לו ליקר ולהפארת כי הוא בן יקיר לו מכל מחמדיו ואז הכין חדר מיוחד נאה. ומלמד מופלג ללמדו ספר התורה עד תומו יום ולילה לא ימושו מפיהם. ולבל יצא הנער מפתח החדר חוצה וכל מעדני העולם ובגדי יקר לא מנע ממנו גם למלמדו לא חשך ממנו כל ככה עשה משך עשר שנים רצופים והנער חפץ ה' בידו הצליח והשכיל ונעשה למדן גדול ומופלג בש"ס ופוסקים כ"עש בעל פה ושאר ספרים עד אין מספר והאב זקן בא בימים וירא את הנער והנה טוב מאד והשפילו ימי נעוריו כשבעה עשר שני' אמר בלבו הן קרבו ימי ובא העת להחזיר הפקדון לבעליו ומה אעשה לכל יקר הוני אשר ישאר אחרי לבל הי' יגיע ועמל כפי להבל ולריק הן בני יחידי לא ידע אהי מה בבית ואינו בקי בטיב משא ומתן ואיככה אוכל וראיתי באבדן עשרי ובני יקירי וחמדת לבבי יושיט ידו לאגורת כסף אז לקח את הבן להראות את כבוד עשרו ורב הונו ולמדו טיב משא ומתן וטייל עמו בשוקי' וברחובות והראה לו כל מיני סחורות ואמר לו חכם בני וישמח לבי גם אני ובכל זאת תורת ה' לא תמוש מפיך טוב תורה עם דרך ארץ והנער השכיל מאד והבין דבר מתוך דבר והאב שש מאד על חכמתו ולאחר ימים אחדים קרבו ימי אבל אביו והלך בדרך כל הארץ זקן ושבע ימים. ואחרי כן לקח הבן כל הונו אשר ירש ויבא את רגליו ללכת מעיר לעיר להבין ולהשכיל בטיב העו"ס ועניני' והלך עם צרור הכסף אשר בידו רב מאד. עד שבא לסטאמבול וטייל בשוקי' וברחובות ובא לשוק א' וראה ארגז גדול של ברזל תלוי בשלשלת ואיש חיל א' הולך ובא לפניו וכלי זיין בידו לשמרו עמד הבן על עמדו וישאל להשומר מה המעשה הזאת אמר לו בחרות אפו גם הלאה אין לך עסק.

רנה זו תפלה בעד בני ישראל והרימו בקול יללה מתחלת יום הרביעי אמר אל עדתו הנלוים עליו על אחד מאתנו לשום אשם נפשו ולמסור למיתים בעד כולנו בלכתו אל קברי המלכים עתה מי ומי מכם ילך ויכפר בעד עדת ה' ובראותו כי החרישו כלמו ואין קול ואין עונה הוסיף לדבר א"כ איפה בחיק יוטל הגורל ויוכיח ונפל הגורל על משרת בית התפלה איש תמים במעשיו ויען ויאמר הנני עבד לאלהי ישראל . ויכין את נפשו ויתקדש בהטבלו שלש פעמי' במקוה ללכת בתורת המות אחר הפרדו מאת בני ביתו ומשפחתו ומעם כל העדה העומדת בדמעות מאין הפוגות שם לדרך פעמיו לעלות לציון אל מקום קברות מלכי יהודה והבאשא כבר הוביל שם עם אחוזת מרעיו ומשרתיו חלוצי צבא ויורידו את שמש ביהכ"נ בחבל אל החלון הבאשא הטה אזני להקשיב בעד פי הגזוב ברב קשב ולב היהודים הבאי' לשלח את הלקוח למות התהלהל בקרבם אחרי רגעים אחדים שמעו פתאום קול דממה דקה הקוראת השלוני וימשכו בחבל ואחת אחת נראתה החבית ויצא גם השמש המלא פנינים ואבני יקר כהררי הלהב ואז התנשא רחב השמש אשר פניו כמה אירו והא"כ נראה כל נגעו ויוכיח את החבית אל הבאשא המשתומם וגם כל העם נפלו על פניהם ואמרו ברוך ה' אלהי ישראל ומן היום ההוא והלאה נכבדו היהודים בעיני הבאשא מאד אחרי כן העדה צהלה ושמחה ומשתה גיל וששון בכל בית וקול מנגנים מצלצלים ובתופים נשמע מסביב ובמשפחת השמש עלתה הצלחה על כלנה בהעניקם אותו במאכל ומשתה ובאשכרי זהב וכסף עד בלי די כל העם חשקה נפשם לדעת את מראות קברי המלכים והמיוחס והמעשה הנעשה עמו גם אולם הוא החריש רק אל החכם באשא גלה את סודו כי פתאום בהיותו בחשכת האופל עמד זקן ושיבה מתגולל לפניו והושיט אליו את החבית מלאים :

מעשה באשה אחת טובה בבניה קדם והיא היתה יראת אלהים עד למאד בירושלים שכולה וגלמודה מבעלה ובניה והחיה את נפשה בהביאה בינים ועמל כפי' את לחמה בכבסה את שמלות הכבד בעד עשירי העיר ככה כבסה גם השמלות בעד השוטר העומד למשמר על קבר דהע"ה ויהי היום והנה בא אליו את השמלות המכובסים כשלג והוא הי' לבדו עמה בחצר ההיכל אמר אליה הנך אשה יקרה וטובת שכל ונפשי חשקה לתת לך מתנה לפעולת צדקך הישר אם נפשך לראות פעם את כבוד החדר הפנימי מקבר דהמע"ה אשר לא שזפתו עוד עין זר תבואי המונך ענתה ואמרה כי שובע נעימות כזאת אגלה על ראש שמחתי ואחרי אמר אליה א"כ איפה קומי ובאי אחרי ויצעד לפניה עד הגיע לפתח מתחת לקרקע ויפתח שם את הדלת ויאמר אליה לבוא בה אך כמעט דרכה כף רגלה על הסף סגר האיש מהר את הדלת מאחריה ויניחה בדודה במקום החשך ואפל והוא לא אחר כרגע נמהר לרוץ אל הקאדי ולספר לו כי אשה יהודית הרהיבה בנפשה עוז להתגנב ולבוא בלאט אל קבר הנביא דוד . וכאשר נגלה אליו הדבר נוהר סגר הדלת מאחריה למען תפשה ולמסרה למשפט כשמוע הקאדי את דבריו חרה אפו מאד ויקרא חי הנביא כי בנפשה עשתה האשה את הדבר הזה הגיאות והחרף והאשה האומללה הבינה כי החל בה השוטר במרמה ובזדון לב וכי רק כפסע בינה ובין המות ותתנפל מלוא קומתה ארצה ותרם קולה בבכי תמרורי' ותתפלל אל ה' למלט מרשת בשחת הנטמנת לה ומלחץ המות למען עבדו דוד היא מדברת על לבה פתאום עמד שיבה בהדרת פנים מתגולל כברק מול פניה והחדר האפל נתמלא אור זיו יקרו ויאחז את ידה בלי התמהמה ויגלה בארחות נחשכים מתחת לקרקע עדי הגיע עמה על פני חוץ מביתה לעדנות אל שמחה וגם אמר אליה עתה הרימי פעמיך ומהרי ואל תעמוד עד בואך אל מביתך וגם התלבשי אל השוקת לכבס כדרכך פעם בפעם ולא תודע בך מאומה מכל הנעשה פה אך כמעט בקשה האשה התמימה להודות למציל והנה נעלם מעל עיניה ותיגע בשעה זאת בא הבאשא והמופתי וכל פועלי העיר ורבים ישמעאלי' אתם למען תפוש את החוטאת ולהקריבה למולך ויפתח את החדר אך אחרי בקשם בו באפס מחופש לא מצאו שם שום איש ואשה אז קרא הקאדי בחרון אפו אל השוטר הלואך בנו קראת לנו הלום וישבע השוטר בחי הנביא כי לא דבר רק אמת ויקרא גם הכובסת בשם איש שלח הקאדי אחדים ממשרתיו אל מקום מגורי האשה אשר נקבה בשם וימצאה שוקדת על מפעלה כיום ביום מבלי השבת ממלאכתה באלה את משרתי הקאדי כשתגבר מה תבקשו הנה אמרו לה העוד לא

יצאת

בצפת לא יש רופאי' מומחי' מלומדי' רק יש א' יהודי רב פשוט רופא והוא בקי ברוב הרפואות והוא מחסידי סאדיגירי ועוד יש א' ר' צדוק רופא למזן ויר"א אלהים וה"ה ר' שמואל העלר בקי ברפואות הרבה ויש לו ידיעה בעתיקות הדפק ובספרי הרפואות בלשונות העמי' בטבריא יש א' חיים רופא והוא היה רופא בין אנשי חיל וכן בשאר עיירות אין רופאים מצוים. רק בירושלים יש רופאים גדולי' מענגלאנד ומצרפת ושאר מדינות המלכים. באה"ק כל מי שירצה ובקי במיני רפואות מותר לפתוח לו אפטייק מכל הסממנים. וכל מי שירצה לעשות מו"מ עושה ואין מי שמוחה בידו כי השולטאן הוא מלכות של חסד אינו לוקח אנשי חיל מן היהודים ולא שום דבר :

נשלם שער מנהגי הארץ. ובעזר מנהיג הארץ אתחיל בשער מעשה הארץ :

שער י מעשה הארץ

קברי מלכי בית דוד הנכבדי' בקדושתם בעיני הישמעאלי' כמו מקום המקדש ולזה אין מניחים לשום אדם ליכנס להמערה חוץ מהם רק הפרינץ בן המלכה מענגלאנד הי' בירושלים זה שש שנים ולקח רשיון מהשולטאן בכל זאת הלך עמו הבאשא עם אנשי חיל והלך גם למקום המקדש ולמערת המכפלה בחברון :

מעשה פעם א' משני' כבירי' נוה השומר הגדול לבנות חומה בית חצר שלו וצוה ליקח את האבני' מיסודות שהיה אשר על הר ציון ע"י דוד ושכר פועלי' והיו מוציאין את האבני' מחומת ציון ובין האנשי' ההם היו שני אנשי' אוהבי' בעלי ברית והם היו מוציאין את האבני' והקימו אבן א' ומצאו פי המערה ואמר א' לחבירו נכנס ונראה אם יש ממון הלכו במבוא המערה עד שהגיעו אצל ארמון א' גדול בנוי על עמודי שיש מצופה בכסף וזהב ולפניו שלחן ושרביט זהב ועטרת זהב והוא קבר דוד מלך ישראל ולשמאלו שלמה כמו כן וכן קברי כל המלכי' הקבורים שם ממלכי יהודה ושם ארגזות סגורות שאין אדם יודע מה בתוכם ורצו שני האנשים ליכנס בארמון פתאום בא רוח סערה מתוך המערה והכה אותם ונפלו לארץ כמתים ושכבו לארץ עד הערב והנה רוח אחר בא וצעק כקול אדם קומו צאו מן המקום ויצאו דחופים ומבוהלי' והלכו אל השומר והגידו לו כל הדברים ושלח השומר להביא לפניו ר' אברהם חסיד הפרוש מאבילי ציון וירושלים וספר אליו הדברים על פי שני האנשים האלו שבאו משם. וענה לו ר' אברהם ואמר כי קברי בית דוד הם למלכי בית דוד. ולמחר שלחו אחרי שני האנשי' אל העבודה ומצאו אותן כל אחד מושכב על מטתו חולה ופחדו מאד. ואמרו לא נכנס עוד שם כי אין חפץ ה' להראות אותו לשום אדם וצוה השומר לסתום אותו מקום ולהעלימו מבני אדם עד היום הזה :

מעשה בשנות קדם בקר באשא בירושלים את קברי מלכות בית דוד והנה שם חלון הנשקפה אל המערה ובהשתחויהו נפלה חניתו המשובצת במלואת פנינים ואבני יקר מאזורו אל החלון ויצו להביא את חניתו ויורידו את איש ישמעאלי בחבלים אל תחתית הקבר אחר רגעים אחדי' העלוהו והנהו מת באין רוח חיים. אח"כ הוריד את השני ובהעלותם אותו אחרי בוש והנהו מת כראשון וככה השלישי וככה הרביעי אז נשבע הבאשא כי חנית יקרת הערך תושב אליו גם אם יאבדו עבורה כל תושבי ירושלים ויענה הקאדי אל הבאשא אל נא תשחית אדני בחמתך מספר רב מבני האומה אולם שמע נא אמרי עתה עבדך שלחה נא א' מעבדיך אל החכם באשא למען ישלח לך א' מן היהודי' להעלות את חניתך ואם מאן ימאן אזי תגזור אומר לאבד את כל היהודי' אך כפי דעתי נאמנה הושב לך חניתך כי רב חן היהודים בעיני הנביא דוד למלאות חפצם ורצונם וייטב הדבר בעיני הבאשא וישלח אל החכם באשא ראש הרבנים בירושלים ויצוה לשלוח לו א' מהיהודים להשיב את חניתו מקבורת דהמע"ה ויחרד הרב מאד וילאת לחלל את קדושת מקום קברת המלכי' במדרך כף רגל ויצר לו על אבדון מולדתו ובהשתפכו נפשו בבכי חלה את פני השר לתת לו מועד שלשת ימים ובקשתו נתנה אליו. כשובו הביתה אסף את כל העדה ויצום לצום שלשת ימים ומדי יום ביומו הלך עם האנשים והספד אל קבר רחל אמנו להעתיר

אך הנרופין וכשלוקחת אשה צריך ליתן מעות לאביה ולאחיה וקונה אותה כמו שפחה ורשות בידו להרוג אותה נמצא הנשים הם כלואים בבית ואם א' רוצה לבוא אל החצר פנימה לאיזה דבר צריך לדפוק על הפתח תחלה והמברה פותח לו השער והנשים מכסות את פניהם במהרה ואם אין האיש בבית אינו הולך כלל-אל החצר ואם לאו אחד דחו להמית וגם כשרואים את א' יהי' יהודי וישמעאל או אחר תומ"י מכסין את פניהן אבל בגעט הם בשופי זימה כמאמר חז"ל עשרה קבים זימה ירדה לעולם אחת נטלו כל העולם תשעה נטלו הערביים :

הערביים הם בעלי סכנה אורחי' והם יושבי' באהלי קדר בין ההרים והם שחורי' מחום השמש וכמעט הולכי' ערומי' ועל ראשם מטפחת שחור קשור בחבל צמר סביב הראש ויש להם שדות וכרמי' ועובדי' אותם יום ולילה וכל המצות הם מונחים בארץ והם חיים ככלבים פת חריבה כל היום ערומי' ויחפי' בשר אינו אוכל כל ימיו רק תאנים תמרים ובצלים וכשבא אצלם א' עובר אורח לוקחי' אותו באהבה וחיבה ונותן לו לחם לאכול ומים ובצים וחלב ומלווין אותו עד מיל מאהלו וגם לוקחי' ממנו מה שיש לו אפי' כתנתו מעל בשרו ואמר בשמחה (הדאי כיסיכ אלא) ר"ל זה הריוח הוא מאלהים ומניחו והולך לו אבל הישמעאלי' יושבי העיר אינם כן רק דעתם מיושבת עם הבריות והם סוחרים גדולים ועשירים והולכי' בבגדי כבוד ואוכלים ושותים כדרך כל הארץ ובפרט היום עת דעה ושלום :

מנהג בכל א"ה"ק בעת העצר הגשם אשר צריכי' לשדות ולבורות ונפש העם ירעה לה מדאגה עליו אז אם ימות בעת הזאת א' הרבנים יתנו בידו מכתב שיבקש רחמים וגם התיכת פשתן הנחנק מתכריכיו והנטבל במים בעת ימותו שנים מהצר א' אז ישחטו במות אנשים תרנגול ובמות נשים תרנגולת את הראש ואת הרגלים יקברו את הבשר יחלקו לאביונים :

בכל א"ה"ק לא יניחו לדור בבית א' שני זוגות איש ואשתו ואם יש ח"ו חולאים בעיר או איזה דבר תומ"י שולחים אנשי' לפשפש במעשה העיר אם ידורו שני זוגות יחד או שאר דבר מגונה ועושים משפט. יש בירושלים בתים אשר יראים לשבת בהם מתגרת השדים והם רקים מבלי יושב הפחד מעין הרע עצום ונפרץ מאד בא"ה"ק ע"כ רובם יציירו על הכותל כמו פס יד אדם על ראש הילדים יקשרו יד כסף או זהב קטנה בהתעלף איש עדי בשרו עליו יכאב אז יקראו למשבע או למשבעת והם הספרדים כי יש ביניהם הרבה יודעים ללחש ויעבירו על ראש החולה מסרק או סכין בעת הזכירם שמות האבות אברהם יצחק ויעקב ושם משה רבינו הנשים ההרות המודנה בחוט משי את חומת ההיכל. ואח"כ תאזרנה אותו מסביב לחלציהן או לוקחין מטפחת של ס"ת וקושרין לבן סביב הבטן למען לא תאבודנה את ברכת הרחם או תהלה על עוברם מסגר מסוגר ואת המפתח השלכנה הלאה נשים עקרות הקטופנה עשבים מבדקי כותל המערבי הגדלים שם בין נדבכי הכותל ומבשלים אותם ושותין את המרק לסגולה :

הספרדים עושים עוד היום רפואה (מומיא) הנעשה משחיקת עצמות יבשים של מתים אשר ימצאו במדבר בין החול כי בדרך ההולך למכה יש מדבר גדול ויש מקום מלא חול וגו' יש החול וכשבא רוח סערה מגביה את החול למעלה מעשרי' אמה ומכסה כל אשר יעבור דרך שם אף רחוק מיל והולכים לשם אנשים וע"י חיפוש רב ימצאו שמה חתיכות בצורת אדם שחורי' ויבשי' כאבן כי גדול שבאנשים המונח תחת החול נתיבש ונעשה גדול כאצבע ומוכרים אותו לאפטייק וניתן בתוך רפואות והספרדי' כשיש להם איזה חולה ימי' רבים ר"ל לוקחים וטוחנים אותו היטב הדק ונותנים משקל קרוב אל מי דבש וישתה החולה מידי פעם בפעם בשלש לילות לפני בואו ירחצו אותו וישטוהו בשלמה לבנה וישכיבוהו במטה על מצע לבן הנשים אשר המה בנדת דוקן לא יכנסו להבית כל עת האריך המדוה למעניהו פן יזיק לחולה ולנפשן החולה ישכב בדד וגם לא ימצא בבית שום נפש חי או תרנגולי' וישמרוהו מריח השום והבצל . מאכל החולה בכל תשעת הימים חלב חמאה ולחם :

מנהג בכל א"ה"ק שלא ליתן שום דבר מבית היולדת כל שבעת הימים ואין שואלין שום כלי או שאר דבר ובפרט אש אין לוקחי' כלל לבית אחר המנהג שאין יולדת בתוך שלשים יום באות ליולדת אחרת ובפרט עם הילד וגם כלות בתוך שלשים לא יגשו זה אל זה כי סכנה לבניהן :

בלפת

על הגגות האנשים אשר ישארו שמה בלילה ורואים את האור במירון כאש גדול מתלקחת וכל הלילה אין רואין שינה בעיניהם רק אוכלים ושותים ושמחים בתוף ומחול אשר אין לשער עד אור הבוקר. ובבוקר אחר התפלה מגלח כל איש את בניו הקטנים בפעם הראשונה (כי כן המנהג באה"ק שהגלחת' הראשונה מכל זכר תהיה על קבר איזה צדיק בשמחה ושמחה) וחולק לקך ויין ושפך כמים ומוליכים את הנער המתגלח בראשונה לקבר ר' יוחנן הסנדלר בתוף ומחול בשירי זמרה ואחרי כן שבים לאצל רשב"י ומגלחים אותו אצל פתח הביהמ"ד ורבים מביאים בניהם מארצות רחוקות לקיים מצות פאת ראש במקום הקדוש כל היום ההוא גיל וששון ליהודים כל הביהמ"ד והחצר והחדרים והגגות וחוץ לחצר מלא על גדותיהם לפעמים יהיו בלי גוזמא מעשרה עד חמשה עשר אלף איש אנשים ונשים וטף קול השמון נשמע למרחוק מאד וגם בליל ל"ד לעומר מעלים נרות לכבוד הבאים ביום ל"ג בעומר ומרבים בשמחת מצוה :

אחב"י מי יוכל לספר לבות בספר וכיצור קדושת וחדות היום ההוא. הלא תלאה כל עט ושפה פעמים בשנה קבוץ גדול למקום קדוש הזה בל"ג בעומר ואז יתאספו הרבה אנשים עד חג השבועות והוגים בתורה ובס' הזוהר ובאלי אלול עד ר"ה ובשבעה באדר יום פטירת משה רבינו ע"ה ויש שהולכים בכל ער"ח ובכל עת עצירת גשמים ילכו שמה להתפלל מלפנים היה מקום קבר הזה פתוח בלי גדר ולכן הניחו אנשי מלחמה חגורי כלי קרב בעת היום ההוא לשמרם מן השודדים ע"כ בנה הרב הקדוש ר' אברהם גלאנטי זצ"ל מכספו את החצר למחסה ולמשמר לכל הבאים להתענג ביום הקדוש הזה וקבר רשב"י ור"א בנו קדושים גם בעיני הישמעאלים ונודרים שמן להדליק עליהם וביום ל"ג בעומר באים לשם ושמחים בתוף ומחול ושירי זמרה בלשון ערב ואומרים (כולו הדא מבאן צדיק) ר"ל כל זה לכבוד הצדיק ונשבעים שבועה תמורה בחיי רשב"י (בחיות ר' שמעון) ובכל השנה שער החצר סגור לא יפתח והחפץ להתפלל על קברי הקדושים לוקח המפתח בעה"ק צפת המונח אצל א' והולך בשת אין פוצה פה ומצפצף :

המנהג בצפת בפסח שני הולכים כל אנשי העיר אנשים ונשים וטף על ציון ר' יהודה בר עילאי רחוק מעט מכפר עין זיתון בשמחה וששון ומשתטחים על קברו ומדליקים נרות ומתפללים ולקבר ר' כרוספדאי ולקבר ר' יוסף שהרגים הנק' ר"י הלבן הסמוכים לשם כמעט כל היום ההוא והדרך הוא מלא זה הולך וזה בא :

המנהג בר"ח אייר הולכים בני יושבי צפת על קבר אבא שאול ואשתו אשר במערה בירייא. ומתפללים על קברו ומעלים נרות ומשם הולכים לקבר בניהו בן יהוידע הסמוך לשם ומשם הולכין לכפר אכבים הסמוך לצפת ועכשיו חרב ושם קבר על ראש הר גבוה ר' יהודה נשיאה נכד רבינו הקדוש שם קברי רב פפי ועשרה בניו במערה קטנה ויש שם י"א כוכין הנוכים בכותלים ומשם הולכין מהלך ג' שעות על הרים וגבעות ויורדין לעמק גדול שם קבר יונתן בן עוזיאל וחוזרין לבתיהם כשתי שעות בלילה וביום ההוא אוכלים ושותים ושמחים :

המנהג לילך בכל ער"ח על בית הקברות אנשים ונשים ובפרט בער"ח אלול גם בכל החודש עד יוה"כ ושופכים תחינות ובקשות ותרד עיניהם דמעות מאין הפוגות וביום שני של שבועות הולכים לקבר הושע בן בארי על בית הקברות בצפת וכל היום שם ושמחים ומתפללים :

רוב הסוכות עושים שם על הגגות ובצפת עושים הסכך מעצי הדסים כי שם יש הרבה מהם גדלים על הדרכים ובטבריא מכסין בלולב כי שם הרבה דקלים והסוכה תולים אותם בסדיני' נאים ובגדי צבעונים ותולין במגים כלחות ויינות ומיני פירות רמונים אשכולות ענבים אתרוגים ושאר מיני פירות נאים ויש מכסים מעצי לארביר המריחים כבשמים וגם במרקן מזיעים במעצי לארביר כי בצפת יש מהם הרבה והדפנית עושים מקנים ארוכים ועבים נק' (פרוספיוס) לולבין ואתרוגים שם הרבה אפי' קטן בן חמש שנה יש לו אתרוג ולולב כל יום של חג הסוכות לוקחים הדסים ירוקים חדשים וערבות חדשים :

המנהג בצפת שסוכרים את א' להביא כל ע"ש הדסים ירוקים מן השדה לחלק בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות ובליל שבת אחר התפלה יקח כל א' שנים א' כנגד זכור וא' כנגד שמור כדאיתא בגמ' כי הוא מנהג קדמון וקודם קידוש מברכין עליהם בורא עצי בשמים :

בירושלים

בשיח ולא יקברו בארון רק יניחוהו תוך הארץ וממעל לו ישימו כפת אבנים ויכסוהו בעפר ובונין ציון של אבנים גבוה אמה ושני עליו ומניחין אבן גדול וארוך על הציון ארכו לאורך הציון ועל האבן חוקקים אותיות משוקעות שמו ויום מותו שנהג לשפוך המים מהבתים בשכונת המת כדין המבואר ביו"ד אך בשבת אין שופכים כמבואר השעם רבים יבנו להם קברות בחייהם נגד מערת ר' יהודה החסיד ומניחים בהקבר צלוחית שמן זית ומנר סגור. במות איש תבה מספדים הנשים שלהם עומדות על הגגות ומקוננות ומספחות בידיהן על לבם החכמים לא יניחו לילך אחר המטה שום אשה. המטה היא עם שני קורות עצים משולבים בשלשלאות של ברזל בצפת יש מקום אצל בית הקברות והוא תל גדול ועליו מישור ושם עושין מעמד עם המת ואומרים ויהי נועם ואח"כ קדיש ומבקשין ממנו מחילה ומשם עד מקום קברו אומרים ויהי נועם כמה פעמים ומקום ההוא אומרים שם קבורת חנה ושבעה בניה ובת"ב הולכין נשי הספדים האומנות ויושבין שם ומיללות ומקוננות ומספחות אחת אומרת דברי נהי וכלם עונות אחריה כמלפנים היינו דתנן בגמרא מענות ומספחות רוב המתים טובלים אותם במקוה של רבינו האריז"ל אשר אצל בית הקברות והוא מים חיים ומועטים נטבלים במקוה אשר בבית המרחץ מי גשמים הספרדים יקיימו עד היום מצות יבום ובמצרים יש א' חכמי שהיה לו אשה ונפלה אשת אחיו לפניו ליבום ויבמה לו לאשה ויש לו בנים טובים ממנה הספרדים. אינם לוקחים שתי נשים רק כשאין לו בנים מן הראשונה או אפי' אם אין לו זכרים וגם צריך ליטול רשות מן הראשונה הספרדים כל מנהגם כהרב מרן הב"י ויש להם קולות הרבה:

המנהג בכל א"י להיות נעורים בלילה אצל היולדת בין לבן בין לבת כל שבעת הימים. כי שם צריכה שמירה הרבה אצל מטה יושבין נשים. וגם אנשים בחורים יושבים בבית ולומדים ומכין להם יי"ש ומגדנים ומיני פירות לכל הלילה. ובכל לילה אחרים ונק' (וואכט). כי סכנה גדולה היא ליולדת ולילד אם לא ישמרו אותם כי כמה פעמים קרה אסון רח"ל:

המנהג בעה"ק צפת"ו לילך בל"ג לעומר יום הלולא דרשב"י לכפר מירון אל ציון שלו אשר בביהמ"ד ואל החצר הגדולה עם הבתים והחדרים המבואר למעלה וגם עושים סוכות על הבתים ומתענגים ושמחים בהדרת קודש ומי יוכל לבאר הדות ביום ההוא כי רבה היא וכזרם מים כבירים יבואו שמה אנשים ונשים וטף לאין מספר וכל הדרך מצפת למירון מהלך ג' שעות מלא אנשים מבני ישראל מכל קצוות הארץ הולכים ביום ובלילה ובאים שלשה ימים קודם ל"ג בעומר ואנשים באים לשם למכור יי"ש ויין וכל מיני פירות ומאכלים טובים ולחם כלום חסר מכל אשר יכסוף האדם למלאות שמחת לבו ביום. הקדוש הזה וגם ממדינת פרס יבואו שמה החסידים הם ונשיהם ובניהם אף כי יארכו ימי מהלכם שתי שנים ובבואם לחזות בנועם ה' קדוש עליון יהגו בתורה ויתהללו וביום קה"ת יקראו בתורה ויתפללו ומדליקים שמן למאור ונודרים נדרים ונדבות ושיר ושמחה בתופי' ובמחולות ובערב ל"ג בעומר בהתאסף חכמי לב לביהמ"ד ילמדו מס' הזהר מאמרי האדרא ובלילה מדליקים נרות אין מספר בביהמ"ד ואח"כ יעלו את הנרות עד הגגות והשמש מכין בלויי בגדים הרבה מאד ונותנם בהספל אשר על עמוד של אבן על גג הכפה המכוון כנגד ציון רשב"י ושופך שמן כמים עליהם והשמש מכריז כמה נותנים בעבור ההדלקה הראשונה של רשב"י וכל אשר ידבנו לבו יקנה אותה בכסף מלא פעמים יהי' הקניי' כעשרה אלפים גרוש שהם אלף רייניש כסף כי באים לשם עשירים גדולים מופלגים ומברכים ברכת מי שברך לכל קונה ומדליק את כל מה שבספל האבן עד אשר תראה האור למרחוק כי מירון בהר הוא יושב ואח"כ ישפוך כל איש שמן לתוך הספל והקונה הדלקה הראשונה משליך לתוך האש בגדים יקרים של משי ומוזהבים ומטבעות של כסף וזהב לקרבן כליל לכבוד רשב"י ואיש איש ואשה ישליך בגדים נכבדים לתוכו להעלות את הנרות ונודרים כל א' כמתנת ידו והשמש מברך כל א' בשמו ואח"כ ילכו אל העמוד השני אשר על הגג שהוא מכוון נגד ציון ר"א בנו וגם עליו ספל גדול של אבן ומדליקים גם שם שמן עם בלויי בגדים הרבה ע"פ הכרזת השמש גם הוא נמכר בממון הרבה וגם שם משליכים בגדים הרבה ואח"כ הולכין לציון ר' יצחק וגם שם עושין כסדר הזה ואח"כ הולכים לציון ר' יוחנן הסנדלר הקרוב לשם מחוץ לחצר גם על קבריהם עמודים וספלים עליהם ומדליקים גם שם שמן ובגדים ובעת ההיא מדליקים בצפת

על

שאינה שמוך כי עומדת על הר גבוה (ולזה בר"ה בלפה עולים על הגגות ורואים כל הים כנרת ואומרים תשליך כנגדו) ובחברון ג"כ עושים ב' ימים מחמת ספק בערב פסח שעה רהשוגה אחר חצות יאפו מצות מצוה ויזמרו עליהם את ההלל כאשר עשו אבותינו על הפסח בזמן שבהמ"ק היה קיים המנהג הזה הוא בכל א"י גם האשכנזים מלובשים בבגדי יו"ט ובלילה יאמרו בכל א"י הלל גמור אחר תפלת העמידה ומברכין עליו לגמור את הלל אבל כשאומרים הלל בדילוג אין מברכים לא לפניו ולא לאחריו .

מנהג הספרדים בליל חג פסח מתקבלים כל בעלי הבתים מכל החצר גם משכימהם לבית אחד ועושים הסדר יחד השגשיהם ובניהם ומספרים בי"מ כל הלילה ומתרגמין את כל ההגדה בלשון ערבי בקול זמרה נאה כדי שיבינו גם הנשים והקטנים ואוכלין ושותין יחד בשמחה ואומרים שירות והשבחות אשר יונעם לשומען . הספרדים אינם מקבלים הגזירה של הקטניות ואוכלין קטניות גם אורז בפסח אבל בשאר האומרות הם מחמירין בכל כמו האשכנזים :

מנהגם לקום בכל סודם אלול לסליחות מיום שני (כנזכר בב"י בש"ע) ואין להם סליחות מיוחד לכל יום ויום רק סדר אחד לכל לילה ויש להם כמו מ' פזמונים ובכל לילה אומרים פזמון אחר וחוזרין חלילה . מנהגם מאחר חג הפסח בכל שבת קודש קודם המנחה עולים המלמדים עם תלמידיהם על הבימה והנערים הם מעוטפים בטליתים וכל א' אומר משנה א' מפרק אבות בקול נאה וזמרה ואח"כ מתרגם אותם בלשון ערבי כדי שיבינו כל העם והנשים העומדות בעזרת נשים המביטים בעד השבכים ואח"כ מתחיל השני משנה ב' כסדר הראשון וכן כלם עד גמר כל הפרק: בכל חודש אייר לא יאמרו התחנון בכל א"י על אשר הגגו בו פסח שני מלפנים גם שבעה ימים אחר חג השבועות לא יאמרו התחנון כי יש לו תשלומין כל שבעה לענין הקרבן . וי"ט שני כחול הוא בכל א"י חוץ מר"ה השני ימים הם קדושה אחת . ובשמיני של פסח אוכלים חמץ ככל השנה גם עוד בליל שמיני המצוה אשלם לאכול חמץ . בשבת חזון אין לובשים אבילות אולם בת"ב יתאבלו מאד האשכנזים והספרדים ובפרט בעה"ק ירושלים בראותם החורבן לעיניהם. הספרדים הספרי תורות וכל עדיים מעוטפים בשחורים הש"ץ והקהל יעלו עפר על ראשם ומכבים כל הנרות ומרבים בכי ונהי בקול יללה ומספד מר ויש להם קינות אחרות לא כמו שלנו ולבסוף מזכיר הש"ץ מספר השנים שעברו מיום שחרב ביהמ"ק ובבקר מתאספין לביהכ"נ ויאמרו קינות ואח"כ יקראו בתורה (לא כמנהג אנשי חו"ל) ואח"כ יאמר הש"ץ שיר נהי גדול מעורר הלב בלשון עם הארץ למען יבינו גם ההמון הנשים והטף ואפי' לב אבן ימס למים לשמע דבריו ובקראו אותו היה בכיה גדולה ואנקת שבר בכל העדה וכל עין חרד דמעות מאין הפוגות ואחר זה יאמרו הנערים ספר איוב כל א' קפיטל א' בלה"ק ואח"כ מתרגם אותה בלשון עם הארץ בקול נהי ואחר זה ילכו רובם לכותל המערבי ויבכו על חורבן בית קדשנו גם האשכנזים הולכים לשם . מהרה יהפך אבלנו לששון ולשמחה אמן כי"ר :

בחג הסוכות יעשו בכל יום אחר תפלת ערבית הקפות בביהכ"נ לזכר שמחת בית השואבה וכל מקיף ישא אבוקה בידו ואחריהם מזמרים בחלילים שירות ותשבחות ומדליקין נרות בכל הביהכ"נ הרבה מאד בכל א"י גם האשכנזים . בירושלים ביותר ובביהכ"נ המזדשה קהל ציון נעשתה מכונה אשר תזה מים למרום בעת ההקפות לזכר נסוך המים . והחזיון הזה יעשה רגש קדש בלב כל רואיו והאשכנזים שמחים מאד בתוף ומחול ואוכלין ושותין :

המנהג בכל א"י להיותם נעורים בליל שביעי של פסח והספרדים יש להם תיקון ללמוד כל הלילה ולאחר עמוד השחר מתקבלים בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות ואומרים השירה של ים בקול נעים וערב וזמרה כל ופסוק פסוק בזמר מיוחד הש"ץ קודם ואחריו הקהל כי גם בכל השנה אומרים השירה פסקא פסקא: קבורת המתים לרוב בלילה כי בכל ערי הקדושות אין מלינין בהם את המת ובפרט בירושלים שאין מלינין בה את המת מעולם מדין חז"ל :

הטהרה בעה"ק עבודה קשה היא שרוחצין את המת בתוך גופו שופכין מים דרך פי הטבעת ומגלגלין אותו הנה והנה ומעמידין אותו עד שהמים נשפך לחוץ וכן עושין פעם ב' וגו' עד שיצאו המים זכים כבריאתם לפעמים ימשך הטהרה שתי שעות ויותר שם אין קוברין את המת

בטלית

הסעודה תהיה לערך שעה אחת ולא יותר ובשבעת ימי המשתה ישבו החתן והכלה בביהכ"נ תחת צל חופה נאה ומקבלים שם כל הבאים לברכם ויחוגו בה בשמחה רבה. הכלה לא מסתפרת שערה ראשה לעולם רק מהדרים שלא יגלו אף שערה א' לחוץ כי הלטיפים שלהם מכסין היטב בשערות אבל נשי האשכנזים מגלחים את ראשם תמיד בגדיהם אינם רחבים רק בליטוה על ראשם לטיף כמו שהלכו הנשים במדינת רוסיא מלבנים ומכסים גם את האזנים השביסין אין להם כ"א ממי החוטים ומי שיש לאל ידו תולה על צוארה משבצות של זהב הנק' (שאלגא) והטבעת מטבע הנק' (האיזיל) ויש שנושאים ענק של כסף מזוהב או של זהב סביב הצואר הנשים כל כבודה בת מלך פנימה עושין צרכי הבית אופות ולשות ותופרות ומכבסות ומבשלות ושאר צרכי הבית אין הולכין בשוק לסחורה ואין יושבין בחנויות ובפרט לישב בשוק כמו כאן במדינות הים מי ראה כזאת כי לחרפה גדולה יחשב ובפרט הבתולות מי יראה אותם בשוק כלל הנשים רובם ככולם הולכים בכל יום שחרית וערבית להתפלל לבתי כנסיות ובתי מדרשות לרוב ישאו הבחורים נשים בהיותם בני י"ד שנה ופחות והנערות תהיינה לאיש בנות י"ב שנה לרוב ומנהג קדמון בירושלים הוא שכל נערה אשר לא כלו לה י"ב שנה לא תנשא בעיר רק ישאו החופה בכפר הסמוך לירושלים. בכל א"י אין מי שיודע לנגן בנבל וכינור ואיזה אנשים שבאו מחו"ל לשם והם מנגנים בכינור על החתונות אך לא האריכו ימים שמה וזה כשתי שנים שבא יודע נגן בכינור לעה"ק צפת"ו ועשה שם כשני חדשים וקראו אותו על החתונות ואח"כ הלך לחו"ל וחזר והביא אתו עמו כינור חדש קטן וכינור הגדול הנק' (בחם) וחליל הנקרא (קליינעט) ולאחר שתי שבועות נפטר לבית עולמו אז ראו בחוש שאסור לזמר בכינור בעת החורבן כמאמר רז"ל. בא"י מתפללים בלילי שבת ובלילי יו"ט בטליתים. בא"י יש חבורות משמחים חתן וכלה ויש להם תוף וכשיש חתונה בין עשיר ובין עני הולכים לשם ומכין בתוף ומרננים בפיהם בכל כחם ורוקדים במחול בכל מיני שמחה עד אור הבוקר. והם האשכנזים: האשכנזים יש להם החבורות; א' חבורה ביקור חולים. ב' חבורה הלוית המת. ג' חבורה קדושה. ד' חבורה לינה אצל החולה ע"פ הגורל. ה' חבורה הכנסת אורחים לכל מי שיבא מעיר אחרת. ו' חבורה עולי רגלים בעה"ק צפת וטבריא ת"ו כל א' נותן בכל חדש עשרים פארים וכשיגיע ג' שבועות קודם חג הפסח או שבועות או סוכות עושים פתקות מכל שמות החבורה וכנגדו פתקות חלקים וביניהם פתקא זכה בגורל וטורפין בקלפי החלקים לבד והנכתבים לבד וא' נותן ידו א' בהנכתבים וידו א' בהחלקים ולוקח א' מכאן ואחד מכאן וכל שם אשר יעלה עמו הזכה בגורל הוא זכה ונותנים לו על הוצאות הדרך לירושלים ולחברון ונותנים לו מכתב מליצה גדול על כתב רפ"י להחבורה אשר בירושלים כי גם בירושלים יש חבורי עולי רגלים כנגדם לקרב את האיש הנבחר וכל החבורה כותבים שמותיהם על נייר שיזכירם בכל מקומות הקדושים אשר שם כי אין ביכולת כל א' לעלות לרגל לירושלים ת"ו מהוצאות הדרך המרובה ושוכרים סוס לרכוב וכשבא לירושלים הולך אל גבאי של החבורה ומראה לו הכתב מיד מקבלו בשמחה רבה ונותן לו בית מיוחד נאה ומאכל ומשתה כיד המלך וכשהולך על קברי הצדיקים או אל הכותל המערבי הוא מזכירם לטוב ומתפלל בעדם ולאחר המועד הולך לחברון על קברי האבות הקדושים ולשאר קברי הצדיקים אשר שמה ואח"כ חוזר לביתו לשלום והחבורה הם שמחים עמו ושותים יי"ש וגם במועד מתקבלים יחד ויושבים ואוכלים ושותים ושמחים מהרה נזכה לעלות לציון ברנה לראות פני השכינה ג"פ בשנה:

הספרדים בשבת בשעה ג' אחר חצות ידרוש א' מהחכמים בביהכ"נ בעניני הדת והאמונה ומוסר השכל בכל א"י הש"ץ לא יקדש על היין בביהכ"נ גם לא יבדיל על הכוס במו"ש הספרדים לא יאמרו כל פיוט בכל השנה רק יתפללו התפלות הקבועות מאנשי כנה"ג מלבד ביום הכפורים יש להם ווידוי הרבה ואיזה פיוטים באמצע פסוקי דזמרה אבל תפלת העמידה של ר"ה ויוה"כ אומרים רק נוסח התפלה בלא שום פיוט:

המגילה נקראת בירושלים בט"ו באדר ובי"ד הם שמחים מעט במאכל ומשתה בצפת קורין את המגילה בי"ד ובט"ו ועיקר הסעודה והקריאה היא בי"ד בטבריא בי"ד ובט"ו כמבואר במס' מגילה מחמת שיש דימא כי טבריא היא מוקפת חומה מג' רוחות וצד א' היא כנרת ונסתפקו אם חשוב מוקף או פרוז ומחמת זה הספק גם בצפת עושים השני ימים כי צפת נראה בטבריא אע"פ שאינה

הלים במכות אכזריות למען יגיד במה נעשה זאת כי חשבו למכשף ויהי כאשר ענו אותו הודה כי הרג את רבי שלמה בן גבירול ויצו המלך ויתלו את הרוצח ההוא על התאנה לכפר פני נפש הצדיק :
יבנה שם קבר ר' גמליאל ולא נודע איזה היא ובנין נאה על קברו ונראה שהוא קבר ר' גמליאל איש יבנה :

נשלם שער קדושי הארץ ובזכות קדושי הארץ אתחיל שער מנהגי הארץ :

שער ט מנהגי הארץ

מנהג יפה אף נאה בעה"ק ירושלי' לילך למרו' מראשון מקים מקדשנו ולעמוד אחר כתלינו הוא כותל המערבי אשר אמרו חז"ל שמעול' לא זזה שכינה משם אף בחורבנה אחר הטבילה ולבישת בגדי לבני' ובבואם שמה כורעי' ומשתחוי' בהכנעה ואומרי' מה נורא המקו' הזה אין זה כ"א בית אלהי' וזה שער השמים וארבע אמות טרם יגשו הולכי' המעלי' ויקרבו אל כותל יסוד בית קדשנו ונופלי' על פניהם עליו ומחבקי' ונושקי' את אבניה הקדושי' באהבה וחיבה יתירה ומשוטטי' באימה ויראה ואומרי' שיר השירי' בקול זמרה גם תהלי' עד גמירא בקול בוכי' להעלות השכינה מבין החוחי' ואחרי כן מתפללי' תפלת המנחה ברוח נמוכה ומתפללים תפלה קצרה בנפש מרה כל א' על משפחתו אשר בגולה והולכי' לביהכ"נ לקבל שבת ויש אשר נשארים שמה ומקבלי' שבת בקול שירה וזמרה ורובם הם הספרדי' ויש הולכי' בכל יום אחר התפלה ואומרי' תפלות ותחנונים :

ובהגיע עת מועד חג הפסח בערב פסח אחר טבילת יו"ט ולבישת בגדי יו"ט הולכי' כל העיר אנשי' ונשי' וטף וגם משאר עיירות וארצות הבאי' לחוג את חג הפסח בירושלי' לפעמי' יהיו כשלשת אלפי' איש ועושי' כסדר המבואר למעלה ואומרי' סדר קרבן פסח לקיי' ונשלמה פרי' שפתינו ואומרי' תהלי' ושאר תפלות המשברים את לב האדם וקול הבוכי' נשמע למרחוק מאד ומהאנחים מקירות לבב מיללי' בקול מר בהעלות על לבבם במקום הקדוש הזה מה היה נעשה ביום הזה ועכשו אנו רואי' בהשמאי' הפלאי' מקרקרי' בהיכלו בלעג וקלות ראש והפגרי' הם מביאי' בתוכו . וכל התועבות בו עושי' . אהה :

עתה אחים אחב"י מי ירא' כזאת ויוכל להתאפק ויעצור רוח ולא יקרע סגור לבבו ולא ישפוך לבו כמים ועיניו מקור דמעה הים שבר כשברנו . אהה ויקרא זה אל זה לאמור בואו ונתחזקה בתפלה ובתחנוני' לפני בורא עולמי' אולי יתעשת לנו וישמע צעקתנו ויגאלנו ויבנה בית בחירתנו ונקריב סדר קרבנותינו בבי"א ואחר תפלת המנחה הולכי' לביהכ"נ להתפלל תפלת יו"ט וגם תפלות המוספי' של כל ימי חג הפסח ועצרת וחג הסוכות ור"ח הולכי' מכל בתי כנסיות ובתי מדרשות להתפלל לפני כותל המערבי וחיל ורעדה אחזתם בעת אומרי' ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונוטל כבוד מבית חיינו ובפרט בערב יוה"כ וערב ר"ה שופכי' שם לבם כמים יהי רצון שיבנה ביהמ"ק בבי"א :

המנהג בירושלי' לילך בכל ער"ח אל קבורת רחל אמנו רחוקה שתי שעות וגם בשאר ימי השנה ובפרט בי"א מרחשון יום מיתה ללון שם ובלילה גומרי' תהלי' יחד מלה במלה בקול נעים וכל א' מתפלל בעדו ובעד משפחתו וכותב שמו שם על נייר ומניח שם ודולקי' נרות הרבה עם שמן זית ובבקר מתפללי' בציבור ומנשקי' את הציון והולכין להם לשלום והאבן אשר שם יעקב אבינו ע"ה למצבה ככתוב בתורה עד היום עומד באמצע הביהמ"ד שלה גבוה כחמש אמות ארכו כשש אמות ושות בסיד :

המנהג לילך בחג המצות לכפר רמה לקבורת שמואל הנביא וישבו שמה כשנים או ג' ימים ואוכלים ושותי' שם ושמחי' ומתפללי' :

המנהג שם לילך למערת שמעון הצדיק בל"ג בעומר אנשי' ונשי' וטף בשירי' ושמחה כי לפני המערה יש מישור גדול מאד ונחמד ונאה מלא עצי פרי תנובה ודשא כגן ה' ועושי' תגלחת

כפר ענן שם קבר רבי אבא חלפתא וגדר סביבו ועץ גדול עליו ואצלו קבר רבי יעקב איש כפר חנניה אבי רבי אליעזר בן יעקב. ואצלו מערה כתומ' ובה קבר ר' אליעזר בן יעקב ובית גדול לפניה ומתפללי' בו ולמעלה משם מערה ובה קבר ר' חנניה בן עקשיא ותלמידיו ובה כיפות ובכל כיפה חמשה קברים זה לפנים מזה:

כפר שזור בו קבר ר' שמעון שזורי וקבר ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול מהרוגי מלכות ועליו עץ חרובין ואצלו קבר ר' שמעון בן אלעזר:

כפר פקיעין שם המערה אשר נטמן בה רשב"י ור"א בנו י"ג שנה (שבת ל"ג ע"ב) בנקרת הצור מקום שני אנשים ולא יותר ולפניה עצי חרובין הרבה זקנים. ולמטה מעט מעין גדול וחזק ומתוק ושם מדברא דלוד. ולמעלה מן הכפר הזה קבר ר' אושעיה רבה בעל המדרש רבה וציון הרוס עליו:

כפר מודין שם נקברו מלכי בית חשמונאי ועל קבריהם שבעה עמודים נפלאי' ולא רחוק משם קברי שבעה בני חנה אשר הומתו על קדוש השם הנזכרי' (במס' גיטין דף כ"ג) ועליהם בית תפלה לנוצרי':

כפר רמה עיר מולדת שמואל הנביא. והוא קבור שם במערה גדולה רחבת ידי' ועליה בנין נאוה וגדול אשר בנה מחמד באשא שר ירושלי' והוא כדמות עיר קטנה:

כפר עברתא שם קברי אלעזר ואיתמר על הר גבוה ועליה' ציוני' גדולי' וגבהי' מאד ואצלם מערה גדולה ועליהם מגדל רם ושם קבורת שבעי' זקני' ושומר לפניו ולא יניחו כל איש לבוא שם:

כפר הרם היא תמנת סרח בו הר גבוה וחלול נקרא געש (ביהושע כ"ד ל"ו) ולרגלו מערה אשר בה קבור יהושע בן נון גם שם קבר נון אביו ועליו ציון גדול וגבה לפניו בית תפלה לישמעאלי' ושם קבר כלב בן יפונה:

בית לחם במרחק חצות שבת לפניו קבורת רחל אמנו על אם הדרך ומחמד באשא בנה עליו בנין נאה וכפה עליו גדולה נעולה ולפניה עזרה גדולה מרובעת אשר תיקן אותה השר והספסר הצדיק רבי משה מונטיפיורי נ"י אחר שנתרבה וינח בה דלת מצופה ברזל ומפתח גדול ביד היהודי' יושבי עה"ק ירושלי' ת"ו כל הרוצה לבוא להשתטח על קברה לוקח המפתח מיד היהודי קרוב לה כפר ובו באר אשר שאבו שלשה הגבורי' מים לדוד (שמואל ב' כ"ג ט"ז) וקרוב לו תקוע עיר מולדת עמוס הנביא:

כפר חלחול שם קבר גד החוזה: שומרון שם קברי אלישע ועובדי' הנביאי':

כפר ארבל שם קבר נתאי הארבלי וקבר ארבעה שבטי' (מי המה) ודינה בת יעקב אע"ה:

כפר חוקין קרוב אליו ושם נקבר רבי יהושע בן פרחיה ויקרו חוקק משה:

חקוקה בערבי (יקוק) עיר קטנה ושם קבר חבקוק הנביא וקרוב לו קבר רבינו בחיי אך לא נודע אם ר' בחיי הזקן בעל ס' חובת הלבבות או המפרש על התורה:

כפר כנה קרוב לו בו הר גבוה ובראשו קבר יונה בן אמיתי הנביא בית גדול עליו ובמורד ההר מערה קטנה נאוה ובה קבר ר"ש בן גמליאל:

צפורי עיר רחוקה מטבריא דרך שתי שעות בראש הר גדול ולדעת חז"ל (מגילה ו א) היא עיר קטרון הנזכרה בשופטי' (א ל) בה קבר ר' יהודה הנשיא נכד רבינו הק' גם מערה מיוחסת לרבן גמליאל ובצדה מערה מיוחסת לאחיו ר"ש שניהם בני רבינו הקדוש. אליה גלו הסנהדרין אחר החורבן (ר"ה ל"א ב). כפר עליבין מקום קרוב אליה ושם קבור ר' מתיא בן חרש:

רומי מקום קרוב לטבריא ובו נקבר אביה בן ירבעם (מלכי' א' י"ד י"ח). ערביא בו קבר רבי חנינא בן דוסא ואשתו ור' ראובן האיצטרובלי. סכנין בו קבר ר' יהושע דכפר סכנין ואשתו.

כבול שם קבור ר' אברהם אבן עזרא ור' שלמה בן גבירול וכתוב בסדר הדורות שסיפר שקבל מחכמי הדור כי ישמעאל א' קנא קנאה עליו מרוב חכמתו והרגו וקברו בגנו אצל התאנה האחת והתאנה חנטה פגיה קודם זמנה ועשתה פגי' גדולי'. ויפלא מאד ונשמע הדבר למלך ויצו ליסר את

האיש

כפר ברתותא בו קבר רבי אליעזר ברבי יהודה איש כפר ברתותא:

כפר תיבנין בו קבר שמגר בן ענת:

כפר עכברא שם קבר ר' ינאי ושני בניו ר' דוסתאי ור' נהוראי תוך מערה בפרדס מלא עצי פרי נחמדים מאד ולפני המערה מעין מים חיים אשר כעת נשחת גם בו גן נחמד גדול מלא עצי פרי הדר אתרוגים טובים מאד:

תנחום שם קבר נחום הנביא וי"א כי שם גם ר' תנחום ור' תנחומא אך יוכל להיות משגה בידם ע"י מבטא שם נחום עם שני השמות האלה:

כפר מירון קרוב לכפר חצר גדול רחבו חמשים אמה וארכו שבעים אמה סביב החצר בתוכו חדרים הרבה תחתיים ועליים. בהם מקום ללון לאנשים הרבים הבאים שמה בל"ג בעומר לאחריים יש גם חצר גדול שם בור מים גדול ובתי כסאות באמצע החצר עץ אגוז גדול יפה ענף. לפאת מערב בית מדרש גדול ועליו כפה בנוי והוא עומד על המערה אשר תחתיו אך המערה עכשיו סתומה ובבית המדרש הגדול יש ביהמ"ד קטן ובו ציון המכוון כנגד מנוחת התנא הקדוש האלהי רשב"י ושם ארון קודש עם ס"ת נאה ונרות של כסף דולקות תמיד נאים מאד. ובכותל צפונית יש שם ציון המכוון כנגד מנוחת בנו הקדוש ר' אליעזר וגם עליו כפה כי הם מנוחתם בתוך המערה כמבואר בזהר הקדוש ממערת מרוניא. בפתח החצר יש בית וציון שם קבר ר' יצחק (לא נודע איזה ר' יצחק). רחוק משם כמהלך עשרים אמה ציון ר' יוחנן הסנדלר ציון גבוה ונאה בו פתח קטן לתוך המערה אשר א"א ליכנס בו ומאמצע הציון עולה אילן בוטים נאה. אצל קבר ר' יוחנן הסנדלר יש מערה ואומרים כי הוא המקום אשר עבד בו ר' יוחנן את העורות קרוב לשם מערת הלל הזקן ותלמידיו והיא נפלאה בגדלה ובנין יפים בה חצובים באבן והיא גבוהה ומרובעת כבית נחצב בהר מאבן אחת ועל גג המערה אילן גדול אשר ענפיו משתערים ולמטה על פי המערה בתוכו עשרים וארבעה ארונות גדולות של אבנים כסויים מצויירים בכותל דרומי אשר שם הפתח לא נחצב מאומה אך בשלשה הקירות האחרים חצובים ששה כוכין גדולים ועמוקים ובכל כוך ארבע ארונות ובראשם ארון ר' הלל הזקן. וגם יש בקרקע חצובים כמו קברים ארוכים פתוחים ביום ל"ג בעומר בכל שנה המערה מלאה מים כמעט עד חציה אבל יש שם אבנים גדולים שהולכים עליהם גם הארונות הם מלאים מים ויש שני ארונות שהכסוי שלהם נעקר מעט ממקומם והבאים שמה שואבים בכלי מן המים ורוחצים ראשם ופניהם, וידיהם מפני רפואה ולפני המערה מצד אחד יש ארבעה ארונות משוקעים עד חציים בעפר ומצד השני ג"כ ארבעה ארונות כמוהם של אבנים גדולים מאד והאומרים כי הם המשמשים שלהם לפאת נגב המערה יורדים לעמק גדול של אבנים ועוברים את מי מגידו ועולים לראש הר גבוה מאד מלא אבנים גדולות מאד. כמעט עולים בידים ורגלים הוא ההר תבור שם מערת בית שמאי ותלמידיו ובנין אבנים גדול עליהם גם קברים אחרים וקרוב לזה מערה יפה גבוהה מלאה כוכין ופתחה למערב וקוראים אותה מערת הכהנים ועל פתח המערה נחצב כתבנית ידי כהנים בעת הדוכן ושם חורבות רבות של אבנים גדולות ואבני מחצב ועמודים הנותנות עדיין כי הי'ה שם עיר מלפנים והיא תעך על מגידו המבואר במקרא אצל מלחמת סיסרא. וקרוב לשם אבן גדולה עומד גבוה ומרובע ונקרא בפי כל כסא של אליהו על פי מסורת בידיהם כי לשם יבא אליהו תחלה ויתקע בשופר גדול לחירותינו:

כפר קדיתא שם קבר ר' טרפון וגל אבנים עליו לציון ורחוק ממנו כמאה אמה קבר ר' יוסי בן קסמא ועליו גל אבנים ועץ שקדים. וקרוב לכפר קבר ר' בנימין בר יפת ואצלו קבר ר' יוסי חטופה וגל אבנים עליו. גם קבר ר' יהודה בן בתירא:

כפר גוש הלב שם קבורים שמעיה ואבטליון. והדרמלך ושראצר בני סנחרב שנתגיירו ובבקעה קרובה לכפר זה קבר יואל בן פתואל הנביא:

כפר בערהעם שם קבר עובדיה הנביא במערה. גם שם קבר מר זוטרא חסידא וקבר רב נתן חטופה בעל נבואת הילד:

כפר פרארי שם מערה אשר בה קבור ר' נחמיה העמסוני. ואצלו קבר ר' ישמעאל יר פלוגתי' דר' עקיבא:

ואמר השר בכשיה ר"ל תנו לנו מעות שמירה לקחתי מכל א' חמשה פארים ונתתי לו ולא רצה כ"א עברה בגלגולת ואבן כה וכה ואראה כי איש ערבי אחר אין עמו אמרתי אחי הכו והכו אותו מכת מות ואף גם פרוטה א' לא לקח אבל היה לנו נס גדול שלא בא בזמן ההוא שום ערבי כי תמיד הם עוברים ושבים והלכנו לשלום לדרכנו :

כפר עין זיתון אחרי הכפר יש מערה נכנסין בה בפישוט ידים ורגלים שם קבר רבי יהודה בר' אילעי וגם אביו אילעי וקרוב להם קבר הגאון רבי יוסי סרגוסי רבו של הרדב"ז איש צדיק וחסיד ודרכו היה לעשות שלום תמיד בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו ואפילו בין הגוים והרב מרן הב"י נהג בו כבוד ונקרא בפי כל צדיק הלבן כי יספרו שפעם אחת גזר השר שיביאו לו היהודים איזה מאות תרנגולים לבנים ולא היה באפשרות שיביאו והלכו על קברו להתחנן לה' להעביר את רעת הגזירה הזאת כי אמר שיעשה להם משפט קשה אם לא יביאו אליו ובא בחלום לאחד ואמר לו שיקבצו תרנגולים כמספר אשר בקש השר ויעשו האנשים כן ואחרי נאספו יחד פתאום נהפכו כלם ללבן ולכן מכונה בפי כל ר"י הלבן על אשר נתלבנו התרנגולים וקרוב לו קבר ר' נהוראי סבא :

כפר בירייא למעלה מן הכפר בהר יש מערה ובה קבורת אבא שאול ואשתו :

בן גבלין למעלה גל אבנים והוא קבר בניהו בן יהוידע אך לא נודע איזה בניהו הוא כי שנים היו א' בימי דוד (ש"ב ח י"ד) והשני בן בנו בסוף ימי שלמה (שם ב כ"ג) וקרוב לו קבר אנטיגנוס איש סוכו בראש ההר וקרוב אליו קבר נתן צוציתא :

כפר אבנית בראש ההר אשר שם קבר ר' יהודה נשיאה נכד רבינו הקדוש . מבי דינא דשרי משחא (ע"ז ה') ותלמידיו רחוק אלף אמה מקבר בניהו בן יהוידע ועליהם בנין הרוס ובמזרח ההר בשיפולו יש מערה נאוה עם כוכין ארוכה וגבוהה ושם קבורים אביי ורבא ומן המקום ההוא רואים את כל ככר הירדן :

נביארתען קרוב לשם הדרך קברי רבי אליעזר המודעי ורבי יעקב איש גבוריא ועל שניהם מצבה ואצלם הר גדול ובאמצעו קבורים רבי יוחנן הורקנוס ור' יצחק בן אלישב :

עמיקה קרוב אל הכפר קבר יוחנן בן עוזיאל ועליו בנין ציון אבני מחצב נאים ספורי ציצים פרחים ועץ גדול נקרא סנדיילן והוא שריקה לא נמצא כמוהו ביפיו ועוביו וברוחב ענפיו המשתרע' למרחוק והוא יוצא מאמצע הציון הרבה אבנים גדולים הולין בין הענפים אשר חבקו אותם בעת עלותם מן האדמה והוא פלא גדול :

כפר פרעם שם מערה אשר בה קבורים חוני המעגל ואשתו ואצלם היה בית מדרשו אך נחרב ובעבר ההר נגד פני המערה ובה קבורי' אבא חלקיה בן בנו וחנן הנחבא בן בתו :

כפר דלאתא בו הר ובראשו קבר רבי יוסי הגלילי ועליו ציון ועץ זית וגדר סביבו גם קבר רבי אליעזר בנו וציון עליו ומחוץ לכפר מישור מלא עצי זיתים ושם קבר רבי הלל ועליו ציון אך לא נודע איזה רבי הילל :

ראש אל אחמר בראש הר גבוה אשר שם קבר רבי זמרא ורבי יוסי בנו וציון עליהם . ומן המקום יוכלו להשקיף על פני כל הגליל :

כפר עלמא לצפונו קבר רבי יהודה בן תימא וציון עליו וקרוב אליו מערה גדולה ובתוכם מערות אחרות רבות ונקראת מערת הבבליים . ושם קבורים רבה בר רב הונא רב המנונא רב חגגאל ורב הונא ולדרומו קבר רבי אליעזר בן הורקנוס בתוך כרם וציון יפה על קברו וקרוב לו קבר רבי אליעזר בן ערך מאבן שיש ומכסה מאבן גדולה עליו ואומרים כי פעם א' לקחו הישמעאלים את האבן ההוא וישאוהו אנשים רבים משם לרחיים וישכימו ממחרת והנה איננו וילכו אל קברו וימצאוהו שמה וקרוב לו קבר רבי יוסי הכהן. גם בין הכרמים קבר רבי אליעזר בן עזריה ועץ פרי בוטים על קברו אשר יעשו ממנו שמן :

קדש שם קבר דבורה הנביאה וברק בן אבינעם וחבר הקיני ויעל אשתו ועליהם אבנים גדולי' מאד :

פמייס שמה מעלה מקום כשהירדן יוצא ושם קבר שבואל בן גרשום בו במערה ועליו אילן שמו סנדיין וקבר עדו הנביא ועליו אילן בוטים :

ברמת ההר שלט ואצלו קבר ר' ייבא סבא ורחוק ממנו כמאתים אמה לפאת-מזרח קבר אוריה הכהן . בראש ההר לפאת צפונה יש סלעים רבים באגודה אחת ככדור ויאמרו כי שם נאספו רשב"י ותלמידיו ללמוד האדרא דבי משכנא ושם קבר ר' יוסי דמן פקיעין וקרוב לשם קבר בן הא הא קרוב לנחל כרמאל הנזכר הר גבוה ובראשו קבר ר' יוחנן בן ברוקה .

קרוב לכפר קומיה אשר בין צפת למירון יש הר ובו מערה ובה קבר ר' יוסי דמן יוקרת ובנין הרוס על המערה והמערה נסתמה גם קבר בנו אשר השביעו על השוליא תאנים שלא בזמנו להפועלים (תענית כ"ד א') רחוק ממנה כנגדה מערה אחרת אצל כפר עין זיתון בה קבור ר' כרוספדאי האמורא ושני צדיקים אחרים אשר נשכח שמותם קרוב לשם הר גדול ובראשו סלעים רבים וביניהם עמק שם מערה ובה קבר אלקנה אבי שמואל הנביא וקבר ר' בנאה האמורא בדרך ההולך מצפת לכפר עין זיתון בקצה גדולה מלאה עצי זיתים ושיחת מים וקרוב לה קבר ר' אילא .

טבריא ברחוב הישמעאלים יש ביהכ"נ חרבה הנקראת על שם הגאון בעל של"ה הקדוש כי שם היה מקום תפלתו הקבוע. אצל שער המערבי יש מקום ציה ואומרים כי שם קברי הסנהדרין אשר ישבו שם אחרי גלו מצפורי גם בה קבר רב צמח גאון בה לישמעאלים מגדל גדול ואומרים כי שם קבר בת כלבא שבוע אשת ר' עקיבא וקוראים אותה קבר הזקנה .

חוץ לעיר נגד החומה לרוח צפונית קבר ר' יוחנן. ואצלו קבר ר' חננאל תלמיד רב וקרוב לו קבר רב כהנא ואצלם קבר הנשר הגדול רבינו משה בר מיימון ז"ל וקבר אביו ר' מיימון ז"ל קרוב לשם קבר הגאון הקדוש ר' ישעיה הלוי הורוויץ בעל השל"ה למערב יש הר גבוה וארוך ועליו קבר ר' עקיבא רבו של רשב"י גם שם מערת ר' חייא ובניו יהודה וחזקיה ועמה רב הונא לדרום בדרך ההולך לחמי טבריא יש בית הקברות ובו שפונים צדיקים וחסידים גאונים חדשים גם ישנים . מרבני אשכנז הנודעים הם הרב הקדוש ר' נחמן האריידענקר והרב הגאון הקדוש ר' יעקב שמשון משפיטיפקר ועל שניהם ציון אחד הרב הקדוש ר' מענדילי מפרעמישלאן הרב הקדוש ר' מענדילי וויטעפסקער הרב הקדוש ר' אברהם קאליסקער הרב הקדוש ר' זאב וואלף סטנוסטער ורבים צדיקים כמוהם :

ברחוק חצי שעה קרוב לחמי טבריא יש גל אבנים ושם קבר ר' ירמיה האמורא וקרוב אליו חצר מוקף שלש קירות ורצפת אבנים ובתוכו ציון ושם קבר ר"מ בעה"נ התנא כאשר צוה לפני מותו יקברו ערבי על כיף ימא (ירושלמי כלאים) ובעתים מזומנים יוצאים אל קברו בקהל עם קדוש ולומדים תורה ומתפללים ובכל ערב שבת תמיד נודרים שמן זית על קברו וגם בכל תפוצות ישר' ואצלו קבר ר' אמי ור' אסי ואין עליהם שום סימן גם קבר ר' זירא הנזכר (במגילה ו ב) :

במרחק תחום שבת למערבה יש מקום הנקרא מעון והוא מדבר מעון אשר ישב שם דהמע"ה בברחו מפני שאול (שמואל א כ"ג) קרוב לה כחצי תחום שבת יש מערה ובה קבורת יוכבד אם משרע"ה וציפורה אשת משה ואלישבע בת עמינדב ויש אומרים שגם בלהה וזלפה קבור שם :

שכם רחוק מהעיר כתחום שבת חלקת השדה אשר קנה יעקב אע"ה במאה קשיטה מישור נחמד למראה גדול כמהלך שלשה שעות ובו שדות נושאים כל פרי תבואה למכביר ובאמצע קבור יוסף הצדיק ועליו בית בלא גג רק ארבע מחיצות של אבני מחצב ובאמצע ציון נאה על קברו ומצדיו שני עמודים גבוהים אמה וחצי ואומרים כי שם ציוני קברי שני בניו מנשה ואפרים ואצל הבית יש מערה נפלאה ונקראת באר יעקב והדלת של שער ציון יוסף הצדיק סגור וערבי א' שומרו וכשרואה יהודים באים לשם פותח להם השער ולוקח עשרה פארים מגלגולת :

ופעם א' כשהלכתי מירושלים לצאת דרך שכם היינו כעשרה אנשים ובאנו לחלקת השדה וכשראה אותנו בא אלינו בשפתי חלקות כדרכם לומר (שלום עליכם אינתו חביביי כיף חלכים . אישלה דלוועדכון הון) ר"ל שלום עליכם אתם חביבי כיצד היליכם (ר"ל כחכם) ומה אתם עושין כאן קרבתי אליו אני אמרתי אנחנו בידנא פאצ גוואי (זיואי) רגד אל צדיק לגועד (ואשר) תומ"י הניח ידו על ראשו ועל עיניו ואמר (על ראשי על עיני) ר"ל אני אשא על ראשי ועל עיני ונתתי לו תודה ופתח השער ועשינו השתטחות על קברו ואמרנו שם תפלות ותהלים ככל חפצנו והערבי עמד על פתח השער ואחרי הנשיקות את אבני הקודש קמנו מכרוע על הברכים ורצינו צילך ולא הניח אותנו

ואמר

בנ"ה קבר הרב הגאון ר' משה חאגיז נכד הגאון ר' משה גלאנטי וגיסו של הגאון בעל פרי חדש נפטר בשנת ה"א ת"נ קברי הגאונים ר' יוחנן גלאנטי ר' יעקב אבולעפיא ור' משה בן ר' שלמה מאנים ור"מ בנו ר' משה ווילל ור' טוביה הלוי בעל ס' חן טוב ומערות רבני אשכנז מלאים חכמים וסופרים צדיקים וחסידים גאונים אין מספר ורבנים חסידי עולם אשר נשכח זכרם ומן הנודעים עוד שם הגאון החסיד המקובל ר' אלעזר מקראקא אב"ד באמשטרדם בעמ"ח ס' מעשה רוקח על המשניות ומקום קבורתו אצל פתח המערה בימינו קבר הגאון החסיד ר' יששכר בער אבד"ק זלאטשוב בעמ"ח ס' בת עיני על נפ"ת וס' מבשר צדק על התורה מנוחתו במערה הנקראת על שמו ופתחה למערב קבר הגאון הגדול החסיד ר' ארי' ליב הלוי וואלאטשיסקר במערה הנקראת על שמו ופתחה לדרום והיא בדרך ההולך מקבר האריז"ל לקבר הב"י ועל ציון קברו יכונה בשם הרב אוהב תורה כי כן צוה לפני מותו ואצלו קבר הגאון החסיד. ר' דוד שלמה אב"ד סראקא בעמ"ח ס' לבושי שרד וס' ערבי נחל ובו"ח נאוה דשא ולא היה ניכר שום ציון ומצבה רק היה קבלה שכאן מקום קבורתו לקחתי עמי ד' חבירי וחפרנו ומצאנו בעומק הארץ מצבה ישנה נחקק אותיות מטושטשות פ"נ הרב הגאון ר' דוד שלמה בר אבינדור שנת הק"ע כ"ב מרחשון ועשינו נפש גדול על קברו ואת אבן המצבה חצבנו ונעשה כחדש ממש ואני בעצמי פיתחתי עליו אותיות גדולות נאות מפותחות פ"נ הרב הגאון הגדול הצדיק החסיד ועניו המפורסם ר' דוד שלמה אב"ד סראקא בעמ"ח ס' לבושי שרד על יו"ד ואו"ח וס' ערבי נחל על תורה ושו"ת נאות דשא עלה בסערה השמימה כ"ב מרחשון שנת הק"ע ונתתי בהם צבע שחור ושמנו את האבן הגדולה הזאת על הקבר זכרה לי אלוה לטובה ואצלו קבור הרב הגאון הצדיק הקדוש המפורסם ר' אברהם דוב אבד"ק אווריטש ז"ל אשר בא לעת זקנתו לעה"ק צפת ונתמנה לראש ונשיא בהם ורוב צדקתו קדושתו, ועכשיו אין לשער גם בזו המערה יש קבר הרב הגאון החסיד אבד"ק הוסיאטין ז"ל אשר בא לעת זקנתו לשם וקנה לו בית ועשה בתוכו מקוה מים אשר נתמלא ממי הגשם ולעת פטירתו צוה לטבלו במקוה שלו דוקא וכשנפטר היתה המקוה ריק אין בה מים ונגמר בדעת החבורה הקדושה לטבל אותו במקוה של רבינו האריז"ל כי היה מן הנמנע לטבול אותו במקוה שלו כי השמש היה על הארץ כימי קיץ ובתוך שעה נתקדרו השמים בעבים וירד מטר הרבה ונתמלא המקוה וטבלוהו בתוכה והיה לפלא גדול ולנס כך סיפר לי חמי שהיה בזמן ההוא ועוד קברי גאונים קבר הגאון הצדיק רבי חיים אבד"ק טשערנאוויץ בעמ"ח ס' סדורו של שבת ובאר מים חיים על התורה מנוחתו במערה הנקראת על שמו ופתחה לדרום קבר הגאון החסיד ר' משה הלוי אבד"ק הובניצא והוא על מערת הגאון מוואלאטשיסק הנ"ל:

אצל בית הקברות לפאת מערב יש מישור נחמד נושא פרי תבואה ועצי זתים שם קבר התנא האלקי ר' פנחס בן יאיר וגל אבנים על קברו ושם הולכים להתפלל בעת צרה וכמה פעמים אשר בעל השדה הערבי לא הניח להיהודים לכנס לתוך השדה אל קברו כי אמר במקלקלים את תבואתו לשנה הבאה לא צמח שדהו שום ירק עשב ומאז והלאה קבל עליו והניחם לילך בכל עת חפצם.

ברחובות הישמעאלים בצפת יש שני מקומות א' בגובה העיר למזרח ושמו דהרייא העליון והשני בשפוע ההר למערב ונקרא דהרייא התחתון ושם קבר עדינו העצני הנזכר (שמ"ב כ"ג ח) לפי הקבלה והוא במקום מחצב אבנים וקרוב אליו מחצב אחר ושם קבר ר' חוצפית המתורגמן מהרוגי מלכות והוא כבור גדול ועמוק אשר הולך שם לפי הקבלה ומשם ולמטה יש סלע גדול מרובע כעשר אמות ותחתיו קבר יהוידע הכהן אבי בניהו אשר היה בימי דהמע"ה ומשם והלאה אילן חרובין ותחתיו קבור בריה דרב ספרא המוזכר בזוהר פ' תרומה. ולמטה בדרך הזה לצד מזרח יש מערה ובה קבורים יוסי בן יועזר ויוסי בן משולם ויוסי בן יוחנן:

במערב העיר לא רחוק מנהר דלבאי הנקרא מי מגידו במלחמת סיסרא יש כפר קטן ושמו עקהבר ובו מערה גדולה חצובה בסלע וממנה יסתעפו מערות אחרות קטנות ושם קבורים רב זריקא ורב סמא ואושעיא זעירא דמן חבריא יחד ומר עוקבא לבדו במקום מיוחד וקרוב אליו ר' לויטס איש יבנה ומשם ולהלאה לצד מערב יש הר בין סלעי ההר ושם בדרך ההולך מצפת וגוש חלב יש נחל מים הנקרא ברכאל ורחוק ממנו ה' אמה יש אבן גדולה וארוכה ותחתיה קבור ר' נתן הבבלי ושם לצד מערב יש בהר מקום גדול מלא נקיקים ושם קבר ר' שמעון בן מנסיא ומשם ולהלאה

בראש

ע"ה אשר שכן בו מדי מלכו בחברון השבע שנים ועוד יעידו עליהם יפיים והדרם שהיו מלפנים. צפת כשהולכין מהעיר לעבר השני מהנהר למזרחו יש בנין ישן ואומרי' כי הוא קבר רבי יוסף דילהריינה אשר רצה להביא את המשיח ולמטה משם יש מרחץ ישן בעומק הארץ נבנה מאבני שיש גזי' ואבני גזית וקוראי' אותו מרחץ יעקב אע"ה ברחוב הערביי' יש מערה ושם קבור ר' דוסא בן הורכינס וקוראין אותו מערת יעקב אע"ה גם בקצה הרחוב הזה יש שער גדול ובמעלות עולין בו וכפי המקובל הוא מדרש שם ועבר והגוים מניחין לשום ישראל ליכנס לב' המקומות הללו כי קדוש להם מאד'. בפאת נגב הרחוב הזה יש מישור גדול מלא אבני' קטנים בתוכו גל גבוה והוא קבר בנימין הצדיק הנגא ומלפני' היה שם ביהכ"נ וקרוב לו עמק קטן שם קבר נחום איש גם זו. במערב העיר יש בית החיים ישן נושן ובו צורים ישנים ומערות חצובים ורבינו הקדוש האריז"ל אמר ברוה"ק ששם נקברו אלפי' כיוצאי מצרים צדיקי' וקדושי' ושם קבר ר' שמעון בן חלפתא ואין כל ציון עליו גם שם בית גדול מרובע ונגה כפה גדולה עגולה וגבוהה ובכותל צפוני יש נקב למערה. ואומרים כי שם קבר הושע בן בארי הנביא אך משגה הוא כי הוא קבר ר' יהושע הכהן (איזה ר' יהושע לא נודע) וטעו העם וקראוהו הושע ובכל יום שני של שבועות הולכי' בני ישראל אל הקבר הזה ומתפללי' שם ושמחי' ומדליקין שם נרות לרוב ונגד הקבר הזה קבורת הרוגי ב"ד מקודם. החורבן וזה לא כביר חפרו שם ומצאו בבטן הארץ אבן ציון לנפש ועליו היה כתוב החכם וכו' ר' דוד אבוהב:

בקצה העיר לרגל ההר מתחילין קברי אבותינו הקדושי' אשר בארץ המה חדשי' גם ישנים בית החיים אינו מוקף חומה אך גדול מאד גם שם מערות רבות לאין מספר וביניהן מערות חצובי' מאבן אחת מהלך יום ויש שם מקום שקוראי' אותו מדרש לנוכח הר ציון רשב"י זלה"ה במירון והוא מלא קברי ישראל בבית הקברות הזה קבורי' הקדושים האלו חוץ מהנעלמי' שלא נתגלו המקובל האלקי הקדוש רבינו יצחק לוריא אשכנזי ז"ל ואינו במערה רק כקברי' שבאירופא ועליו חומת אבני' גבוה אמה ותמש אמות ארכו ועליו מצבת אבן כנגד כל אורך הציון ועליו חקוקי' כדברי' האלו המקובל האלקי הקדוש רבינו יצחק לוריא אשכנזי ז"ל נפטר בשנת ה"א של"ג ליצירה ומשוח בסיד ולימינו קבור בנו ר' משה קרוב לקבר זה מצבת קבורת רבינו הקדוש המקובל ר' משה קורדובירי ז"ל תלמיד מרן הב"י ורבו של הגאון בעל ראשית חכמה וגיסו של הרב המקובל ר' שלמה אלקבץ הלוי ועליו סוככת אבן גדולה טוחה בסיד משם ולהלאה למערב קבר הרב הגדול רבן של כל ישראל מרנא ורבנא ר' יוסף קארו בעל השלחן ערוך וגם עליו אבן גדולה לארכו טוחה בסיד ועליו נחקק הרב ר' יוסף קארו בעל הש"ע משם ולדרום קבר הרב הגדול מרנא ורבנא ר' משה אלשיך הקדוש ז"ל תלמיד מרן הב"י ונסמך ממנו והוא במערה ונקראת מערת האלשיך הקדוש וגם עליו אבן גדולה טוחה בסיד ובהמערה יש קברים רבים צדיקי' וחסידי' אצל מערה זו יש שלשה ציונים מאבני' גדולות זו בצד זו ומראשותי' מצבות אבנים אמה מרובעת ועליהם כתובי' חוהרי' רבים בשמות גבירים ונשיאים שורות הרבה ומספר השנה היא ש"ג שם האחד ר' מאיר ושם השני ר' שמואל והשלישי לא נודע ורבינו האריז"ל אמר ששם נשמת אברהם יצחק ויעקב קבר הרב המקובל ר' שלמה אלקבץ הלוי והוא מחבר פזמון לכה דודי וחבר ס' מנות הלוי פי' על מגילת אסתר בשנת ה"א רפ"ט ושלחו לחתנו מנחה ביום פורי' תחת אשר ישלחו החתנים עדי זהב וכסף לארוסותיהם וחותני וגיסו בעל אחות אשתו קבלו המנחה הזאת בשמחה וטוב לב יותר מכל סגולות ואבני יקר ולכן קרא שמו מנות הלוי גם חבר ס' שרשי ישי על מגילת רות בשנת ה"א ש"ג ליצירה קבר הגאון ר' יעקב המכונה מהר"י בי רב מגדולי תלמידי מהר"י אבוהב בעל ס' מנורת המאור והרבין הרבה תורה בישראל נפטר בשנת ה"א ש"א לב"ע קבר הגאון הגדול הרדב"ז הוא רבינו דוד בן זמרא רבו של האריז"ל בנפ"ח והגאון מרן הב"י גדלו ונשאו וכבדו בכבוד גדול כי היה גדול בשנים ממנו ותי מאה וארבעים שנה ולעת זקנתו עקר דירתו מירושלים והלך לצפת ונפטר שם זקן ושבע ימים והיה עשיר גדול ותמך ידי ה"ה אשר בא"י ומצרים קבר הגאון המבי"ט הוא ר' משה בר' יוסף טראני תלמיד מובהק הרב הגאון מהר"י בי רב ואחרי מות רבו ישב על כסאו בצפת ושפט את ישראל נ"ד שנה ונפטר בן שמוני' שנה בשנת ה"א

קרוב למערת כלבא בן שבוע יש מערת שמעון הצדיק משיירי כנה"ג ואשתו. הדר החיצון מרובע ובו מקוה מים חצוב מאבן ומזה החדר הולכין לשני ומן השני יש פתח קטן נכנסים בו בפישוט ידים ורגלים ובאים לחדר השלישי אפל ונוקחים עמהם נרות בכותל מערב ארון ארוך משוך בארץ אצל הכותל ועליו ג' אבנים קטנים ובכותל מזרחי כמוהו היא ארון אשתו וכל החדרים העשוים מן ההר כאבן אחת והמערה הזאת נמסר ביד ישמעאל א' ונעל פתח הסגר ובשהיהודים באים לשם נוקקים ממנו המפתח ונותן כ' פארים לגלגולת. אצל זו המערה יש עוד מערה א' ובשם הרבה כוכין בהכתלים סביב וקבלה ששם סנהדרי קטנה קבורים קרוב לשם יש בנין גבוה מאד נחצב מאבן מההר ומרובע כבית גדול ואומרים כי שם בהכ"נ של שמעון הצדיק רחוק משם כמהלך חצי שעה יש מערה של סנהדרי גדולה חצוב בהר והוא כלאי:

הדר החיצון היא כמו עזרה מרובעת והכתלים והתקרה הם חלקים כמו בית ממש ארכה ורחבה כשמונה אמות והפתח רחב הרבה ולפני הפתח למעלה פטוני ציצים ופרחים והיא אין בה שום קבר ובאמצע כותל א' יש פתח כמו פתח בית ממנו נכנסים לחדר גדול מרובע ובהכתלי' סביב נחצב כוכין מלאים אבנים קטנים תחתיים שניים ובזה החדר יש שני פתחים א' בכותל מזרחי בו נכנסים לחדר א' מרובע מלא כוכין סביב ובכותל דרומית פתח שבו נכנסים לחדר השני כמוהו מלא כוכין סביב ובקרן מזרחית צפונית של החדר הגדול יש פתח בו יורדים מדריגות כעשרים למטה לחדר א' מרובע מלא כוכין סביב ובקרן מערבית דרומית יורדים מדריגות למטה שם חדר קטן מרובע ומכותל א' בולט שני אבנים ארוכים ואומרים ששם נגנזו שני ספרי תורות שם אין שום כוך מנין הכוכין על כלו הם שבעים ואחד ואני בעצמי כמה פעמים הייתי מונה אותם ומצאתי החשבון מכוון וכל המערה כולה מאבן אחת חצוב בהר וחוץ לזאת המערה נמצאו כמה וכמה מערות גדולות ויפים מאד מלאים כוכין אבל לא נתגלו מי המה:

בדרומה של העיר בסוף עמק יהושפט קרוב לרגל הר הזיתים שם מי השלוח אשר נמשך שלמה עליו. וממימיו ישקו שדה ירקות נמאס אבל לא יצליחו לשתיה כי מלוחים הם קרוב לשם יש מערה אחת יורדים בה מדריגות מלאה מים חיים זכים וקבלה שהיא טבילת ר' ישמעאל כהן גדול. וכל פעם כשאנו חוזרים מבית החיים אנו טובלים בו והמים קרי' הם מאד ושם סגולה לכאב עינים בדוק ומנוסה ואף הגוים טובלים בו לרפואה רחוק משם מעט יש ביר גדול עמוק מאד ונקרא באר יואב בן צרויה ולצדו ברכת מים נאוה וגני חמד ואם ירד הגשם ימלאו המים את הבאר וממנו תמלא הבריכה ואז יבואו שמה אנשים ונשים וטף מירושלים וגם הפחה עם חילו ומביאים שמה כל מיני פירות ומשקאות ואוכלים ושותים ושמחים כי אות לטובה הוא שיתברכו תבואות האדמה וגם אם אין מטר בארץ לא יכזבו מימי הבאר ההוא ושואבים ממנו מים בנאדות של עור ומוליכים לירושלים למכרם כי זכים וטובים המה לשתות. בה מערת המכפלה והיא בנין יפה מאבני שיש וגזית ועליה בתי התפלות לישמעאלים ושם שלשה ואומרים כי א' כנגד אברהם וא' כנגד יעקב וא' כנגד עשו וכמה פעמים שבנו א' כנגד יצחק ונפל וקורין לו יצחק כעסן ועוד בניינים רבים שם מושב ישמעאלים ואין מניחים כל אדם לירד לתוכה פנימה ויש חלון לתוך המערה שבו מורידין נרות דולקין תמיד והיהודים עומדים בחוץ אצל הכותל ואומרים תפלות ובקשות עליהם. ועל כל ישראל סמוך לשם קבר איש האלהים הרמב"ן ז"ל והוא רבינו משה בן נחמן גירונדי גם קבר אבנר בן נר בבית ישמעאל א' ועליו בית תפלה והוא בחדר מיוחד ולפני הקבר פרוכת משי ונרות דולקות תמיד. וכשהיהודים באים לשם נותן א' טאהליר לגלגולת. אלון ממרא הוא מישור גדול ובהמד מלא נטעים ושמחים טובים למכביר ועצי בכאים רבים ושם קבר ישעיה הנביא למערב ההר ובתוכו קבורת ישי אבי דוד ועליו בנין יפה מאבן וקרוב אליו מערה וכוכין בה ושם קבור עתניאל בן קנז וצדיקים אחרים ולמטה משם בית הקברות כולו ובו קבורים הרבה צדיקים קדושים וחסידים הרב הקדוש ר' אליהו די ווידאש בעמ"ח ס' הקדוש ראשית חכמה תלמיד הגאון הקדוש ר' משה קורדובירו הרב הגדול ר' יששכר בער בעל מקנת כהונה תלמיד הרמ"א הרב בעל זהרי חמה הרב הגדול ר' אברהם שעפטיל הלוי הורוויץ בעל חסד לאברהם ברב ר' אליעזר בן ארחא הרב בעל אורים גדולים הרב ר' מלכיאל אשכנזי המובא בשל"ה דף רכ"ז. קרוב לעיר קבר נתן הנביא וחורבות היכל דוד המלך

ע"כ

המלך או עמק השוה הנזכר בתורה (בראשית י"ד י"ז) מקום הקברות הוא בעמק הזה ויתפשט למעלה על הר הזיתים ושם קבורים גדולי עולם וחסידים תמימים קדמונים עד היום ואציג פה אפס קצת מהם הרב הגאון מהר"ש גלאנטי הנפטר בשנת ה"א תמ"ט. הגאון ר' חיים אבואלפיא הזקן הגאון מהר"ם לונזאני הגאון מהר"ש בן חביב בעמ"ח ס' גט פשוט ר' חזקיה די סילוא בעמ"ח ס' פרי חדש הגאון ר' חיים בן עטר בעמ"ח ס' הקדוש אור החיים על התורה ואצלו מצד זה ומזה שני יתמות שלו ועליהם אבנים גדולות חלקים מאד ומפותחים אותיות משוקעות כלו מראשם ועד סופם שבחים גדולים נפטר בשנת ה"א תק"ג הרב ר' אליעזר נחום בעל ס' חזון נחום הגאון ר' יצחק הכהן בעל ס' כתר כהונה וס' אדמת קודש הרב ר' ישראל מאיר מזרחי בעל ס' פרי הארץ ופרי האדמה הרב ר' יעקב אלגזי בעל ס' שמע יעקב הגאון ר' יונה נבון בעמ"ח ס' נחפה בכסף נפטר ה"א תק"כ הגאון מהר"מ די בוטון בעמח"ש גט מקושר הרב ר' צבי הירש מווילנא בעמ"ח ס' בית לחם יהודה הרב המקובל ר' שלום שרעבי הרב ר' אהרן אבן חיים בעל ס' קרבן אהרן ובנו הרב ר' דוד הרב החסיד ר' גרשון קיטיבער ובמרגלותיו קברו נכדו הרב ולמעלה מבית החיים מערה גדולה מאד יורדים בה כמו לבור אך למטה יתפשט המערה למערות רבות ושווקים רבים מזו לזו עקומות עקלקלות נפלא מאד ושם קבורים הנביאים חגי זכריה מלאכי ואחרים ועתה זה כשני עשר שנים אשר קנו הפרושים מיד הפאשא למעלה מבית החיים הישן על גובה הר המשחה מקום לקברות ואחרי כי קנו כולל וואלין יחד עם כולל אוסטרייך למעלה מהם ושם ימצאו מתחת לארץ אבנים גדולות מאד ועמודים גדולים של שיש וישימו אותה למצבות ואמי מורתי מ' טיגדא בת המנוח הר"ל משה נחום ע"ה נפטרה בקוצר ימים כל ימי חייה מעטים ורעים כשבע וארבעים שנה נפלה לה חלקה שם ונקברה בליל שמיני של חג הפסח קרא עלי מועד לשבור לבבי משמחה לאבל בשנת בכח"ר לפ"ק ונדרתי ללמוד להועלת נשמתה ששה סדרי משנה בזאת השנה כידוע שהיא סגולה גדולה להציל את הנשמה מלבוא בגלגול לעולם וב"ה נדרי שלמתי וסיימתי כל הששה סדרי משנה ביום היא"צ וקראתי למאהבי ועשיתי להם משתה ונדרתי שמן זית חמשה אנשים שהם (קוואטירליך) והדלקתי נרות בכל הביהמ"ד כי היא"צ נפל בשבת קודש והתפללתי כל התפלות לפני התיבה זכרה אלוה לי לטובה ויקויים בנו בלע המות לנצח וגו' אמן :

בצפון העיר נגד שער שכם רחוק כמהלך עשרים אמה יש מערה גדולה גבוה מרובעת חצובה מאבן אחת ונקראת חצר המטרה ובתוכו הבור אשר השליכו את ירמיה הנביא לתוכו (ירמיה ל"ח ו') קרוב לשם מערת בן כלבא שבוע לפניה חצר גדול מרובע חצוב בקרקע ובתוכו עץ תותים ועץ תאנים ועל קירותיו פסורי ציורים נאים כתמונת אשכולה ענבים ועיגולים שקורין (בייגיל) רמז לשמו שכל הנכנס אצלו רעב ככלב יצא שבע ובקרן דרומית מערבית פתח צר ונכנסים בו בפישוט ידים ורגלים ובאים לחדר גדול וגבוה חצוב מההר וממנו לפאת דרום שני חדרים קטנים ומעבר השני באים ממנו לחדר א' גדול ובתוכו ג"כ שני חדרים קטנים ומחדר הגדול השני לפאת צפון באים לחוץ חדר קטן ושם קבר בן כלבא שבוע ועליו אבן גדול לציון ארכו ארבע אמות ועגול למעלה ומצוייר יפה מעשה ידי אמן וכל החדרים האלה חצובים בתוך ההר עשוים כבתים רק בלי חלונות וגם דלתים מאבן סובבים אצל הפתחים מצויירים ויפים אך הם נשברים מרוב הימים ולמעלה אצל החצר בור מים ובעוה"ר זה שתי שנים שבאו צרפתים ובמקום קדוש יהלכו וחפרו כל המערה הזו ערו ערו עד היסוד והשליכו את עפר הקברים ועצמות היבשות לחוץ ולקחו את הארון של בן כלבא שבוע באמרם כי יש להם רשות מהשולטאן לעשות כחפצם ורצונם והיהודים בשמעם נתאבלו מאד ע"ז ותרגז בטנם וחיל ורעדה אחזתם על מעשה הגדול הנורא הזו וכתבו מכתב להשולטאן לשטאמבול בהתימה שבעת הפאשא אם אמת הדבר אם ניתן רשות למשחית ובאיחור הימים בא מכתב מהשולטאן לאמר מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן האיש אשר יגע בעצמות הקדושים הצדיקים אחת דתו להמית כי גם הישמעאלים מכבדים את הצדיקים אולם אך לשוא היה כי כבר עשו מה שעשו ואת הארון חתכו לשנים ולקחוהו על הספינה והלכו להשתבח בעיר והיהודים הלכו אחרי כן בשברון לב ולקחו את העפר ולקחו העצמות וקברו אותם במקומם ועשו אבל כבד והספד ואמרו שמצאו שם כתר אחד של זהב עם אבנים טובות ומרגליות ושאר מטמוניות ירא ה' וישפוט :

חלקה כדמות שבלת וגם ציריה אשר הדלת הסוב עליהם ממנה נחצבו ושם קבורים דוד ושלמה וכל המלכים יוצאי חלציהם במקום הזה חצרים ובתים נאים שמוכים ומשולבים זה לזה ונראה כמוקף חומה ושם משכן הישמעאלים ובתי תפלות הרבה על המערה לרגל הר ציון היו שתי בריכות העליונה והתחתונה (מלכים ב יח יז) והעליונה עוד עד עתה על מכונה והיא גדולה ועמוקה מאד בנויה בקירות אבנים סביב והיא מרובעת ובקיר הדרומי יש הגשר שעוברים בו לקבר רחל אמנו ולחברון אך בימות החמה אין בו מים רק בימות הגשמים נתמלא ממי הגשם לפאת קדמה מזרחה שם הר הזיתים והר המשחה יחד מלא עצי זיתים לא יצלחו לכל ואגודת אזוב הרבה מהר הזיתים יוכלו להשקיף על פני כל העיר וביהמ"ק כלו גם משם יראו הר גריזים והר עיבל אשר בשכם וים המלח כי קומתו גבוהה מאד בראשו קבר חולדה הנביאה במערה של שיש ובית תפלה ישמעאלים בנוי עליו ועי' בהרמב"ם ז"ל הלכות בית הבחירה ועי' בשו"ת מוהרי"ט תשובה ל"ז וז"ל מה דקשיא ליה למר בקבר חולדה שאמרו שהיתה בתוך ירושלים שהוא עכשיו בראש ההר וה"א שהיתה ירושלים עד לשם שהרי עמק יהושפט מפסיק ביניהם עכ"ל. (וזו הקושיא גם על קברי מלכי בית דוד שמהתוספתא ב"ב משמע שהיו בתוך ירושלים כדאמרינן כל הקברות עשוים להתפנות מירושלים חוץ מקבר המלך וקבר הנביאה ר"ע אומר אף קבר המלך וקבר הנביאה מפנין א"ל והלא קברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה היו בירושלים ולא נגע בהם אדם מעולם. א"ל משם ראיה מחילה היתה להם והיתה מוציאה טומאה לנחל קדרון).

תשובה היא גופא קשיא היאך קברו שם בימות הנביאים הראשונים והלא מעשרה דברים שנאמרו בירושלים זה א' מהם שאין מלינין בה את המת כדאיתא בסוף פרק מרובה ואמרינן התם דהכי גמיר לה וכו' ע"ש ומביא ראיה להרן מגמ' שבועות פ' ידיעות הטומאה שתי בצעין היו בהר המשחה תחתונה ועליונה תחתונה נתקדשה במלך ונביא וב"ד של ע"א שבימי בית ראשון הכניסוה וחברוה לעיר ע"י חומה אחרת כו' ומביא בשם התוס' שמפרש למה הכניסוה לעליונה מפני התורפה של ירושלים היתה משם נוחה ליכבוש הרי שבהר המשחה עשו חומה עליונה לחיזוק ולשמירה מפני האויב הלכך צריך לעשותה בראש ההר ונמצא קבר חולדה הנביאה לפנים ממנה בתוך הבצעה העליונה כי שם ביתה כמ"ש בסוף מלכים והיא יושבת במשנה פירוש בבצעה העליונה שלא נתקדשה וכו' ע"ש בהאריכות ומסיים למדנו משם שקבר חולדה בתחלה לא היתה בתוך העיר אלא שהקיפו העיר אחר שנקברה וכן קברי בית דוד בתחלה היו חוץ לחומה שכן היו קורין לה ציון עיר דוד ושוב הקיפוה והכניסוה תוך לחומה ומפני כבודה לא פגע ולא נגע בהם אדם מעולם אלא מחילה היתה מוציאה את הטומאה לנחל קדרון עכ"ל ע"כ עכשיו בעוה"ר כשנתהרסו החומות נשארו חוץ לירושלים כבראשונה. לרגל הר המשחית שם עמק המלך יהושפט וקרוב לו מערה שתומה וכפי המקובל נקבר שם רבינו מרדכי אשכנזי בעל ס' מרדכי אשר נפטר בשנת ע' לאלף הששי ורבינו קלונימוס ורבינו עובדיה מברטנורה עם שאר צדיקי וגאוני עולם וקרוב אליה מערה נאה חצובה מאבן אחת ושנים עשר עמודים בה ולמעלה בית א' מרובע מפותח פתוחי ציצים ופרחים כולו מאבן אחת נאה והוא קבר זכריה הנביא ע"ה ואצלה קבר הצנועה החכמה ביילה אשת הגאון בעל הסמ"ע והיא היתה מלומדת נחירה ובעלה הגאון מביא דבריה בספרו גם שם קבר הגאון ר' אברהם יצחקי בעהמ"ח ס' זרע אברהם אשר נפטר תפ"ט לאלף הששי ואצלו בית ישן מאד הדר לפנים מהדר נחצב מאבן השר ולפניה עמודים מאבן ומקובל כי הוא בית החפשית הנזכר במלכים ב' וקרוב לזה יד אבשלום והוא אוהל גדול עגול הקיפו שמונה אמות ויפה עד מאד ולמעלה אבן אחת גדול רחב מלמטה ומקצר ועולה עד שלמעלה הוא כיד אדם והוא המבואר במקרא ויצב לו יד ויקרא שמו יד אבשלום עד היום כי לא היה לו בנים ולפניו גל אבנים קטנות רבות מאד ע"י מנהג קדמון אשר כל עובר שם משליך אבן לסקלו ובהיות מלך נאפאלעאן שם צוה לשבר את הבנין היד בקאנאן ואמר מטעם זה יד שמרד באביו חקקן אולם לא נקבר שם כי אם בעיר בעבר הירדן כמבואר (שמואל ב) בין הר הזיתים והר המוריה הוא ביהמ"ק וירושלים לפאת קדמה מזרחה יהשפט עמק יהושפט מצפון לדרום ובתוכו עובר נחל קדרון אשר מימיו יקוו ממימי הגשם הנוזלים מההרים ולכן ברוב הקיץ יחרב ויבש ולדעת איזה חכמים העמק הזה הוא עמק

המלך

ובעת זקנת' ותשש כחם שלא יוכלו עוד למלאכה אזי יביאום הערביים לשוחטם אשר ע"כ בשרם רע וכחש מאד ולא ישחטו רק כבשים ואמן גם הם לא יתכשרו לרוב ע"כ מחירם יקר : הכבשי' יש להם אליות יש א' משקל עשרה פונט ויש מהם יותר ומה' עושין שומן הגוים בשע' משמן אווזי' : אווזים וכל אווזי' (קאטשקים) והרנגולים של הינדיא (שקורין אינדיקעס) אין בכ: הארץ ואם. יתראה אחד מהם הוא לפלא . אולם הרנגולי' פשוטי' ותרנגולי' גדולי' שקורין אות' (קיבריגער הינער) שם הרבה ופעמי' הם במקח השוה ולפי דעתי תרנגולי' הגדולי' הנמצאי' כעת בחו"ל הנקראי' (קאליקאנקא) הם כהרנגולים הגדולי' שלנו הנקראי' (תרנגולי קיברון) וגידולם שוה בלי שום שינוי כלל :

נשלם שער מזון הארץ . ובעזר הזן את הארץ . אתחיל שער קדושי הארץ

שער ח קדושי הארץ

מצינו בגמ' (חולין ז ב) א"ר חמא בר חנינא גדולי' צדיקי' במיתתן יותר מבחייה' שנא' ויהי הם קוברים איש והנה ראו הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו כו' ע"ש :

בספר נגיד ומצוה מביא הר"ר חיים וויטאל ז"ל וז"ל בענין ההולכים על קברי ר' שמעון בן יוחאי ובנו זיע"א במירון בל"ג בעומר ראיתי אני למורי ז"ל זה א' שנים שהיה שם עם אשתו הג' ימים ההם גם שנה אחת קודם שהכרתי אותו הלך שם לגלח בנו במשתה ושמחה בימים ההם גם העיד לי הרא"א הלוי כי הוא היה נוהג לומר שם התמיד נחם ה' בברכת המזון וכשסיים הברכה א"ל מורי ז"ל משם הרשב"י ז"ל הקבור שם אמר לאיש הזה למה אומר נחם ביום שמחתי ולכן בנחמה יהיה בקרוב וכן היה שלא יצא חודש אחד עד שמת בנו הגדול וקבל כוס נחמה עליו . נראה מכל זה שיש שורש בהשטחות על קברי הצדיקים עכ"ל . וע' בס' חרדים בהקדמה וז"ל אמר המחבר בהיות חברים מקשיבי' אצל ציון הקדוש רשב"י שוכבי' בתמרוריו אמרות טהורות בדרכנו פעמי' בשנה מעת לעת ומפקידה לפקידה שם ישבנו גם בכינו נצעקנו במרירות לבנו ויתכו כמים שאגותי בראותינו איך רשב"י וחבריו בדורותם היו מצטערים ואוננים ובוכי' ע"י כל גלות השכינה וכבוד ה' הגדול המתחלל בגוים על רוב פשעינו ואותם הצדיקים לא היו גרמא בנזיקין וק"ו אנו שאנחנו הגורמי' שיש לנו לבכות ולהצטער כפלים עכ"ל הטהור ואף גם עתה אחב"י יושבי ארצות הקדושה לא יחושו על עצמם ליגוף באבן רגליהם לדלג בהרים ולקפץ על הגבעות להשתטח על קברי הצדיקי' אשר בארץ המה על כל הר גבוה ותחת כל עץ רענן ובעת הלוכם בדרך גיום נוהגים למורטי' ופניהם לא יסתירו מכלימות ורוק מהגוי' הערבים הפראים בזריקת אבנים ולבלבל כל אשר להם אפילו מגלימה דעל כתפיהם ובכל זאת לא ימאסו ח"ו והולכי' בשמחה עצומה במס"נ ממש להתפלל ולשפוך תחינה ובקשה בכריעה על הברכים עליהם ועל יושבי חו"ל ועל גלות השכינה ועל ציון וירושלים למען זכות הצדיקי' והקדושים אשר בארץ יקוים בנו במהרה אדני יתן אומר המבשרות צבא רב מלכי צבאות ידודון ונות בית תחלק שלל (פירש"י ז"ל אומר מאמר עוד היא ישאג בקול להשמיע צבאות הגוים רבים והוא האומר מלכי צבאות ידודון יתנדדו וישלכו מתוך א"י וכנ"י שהיא נות בית תחלק את שללם וכו') אמן . והשאר כל הצדיקים בפרט אשר באה"ק והסביבות זכותם יגן עלינו כו' :

ירושלים בדרומה קברי מלכי בית דוד הם במערה נפלאה בהר ציון היא עיר דוד בראשונה יבואו אל חדר גדול מרובע חצוב בסלע כמעשה ידי אמן ואח"כ יבואו ממנו אל ששה חדרים כתבניתו ושנים האחורים עמוקים יותר מהרבעה הראשונים ובהם ארונות אבן מעוכים בארץ אצל הקירות נפוי של הארונות הם מאבנים מפותחות פטורי ציצים ופרחים מעשה חושב אך רובם נשברים ונפתחים מרוב ימים ומידי הגוים הזוררים מלפנים בכל חדר יש צנור אשר אליו נקוו המים הנוטפים מן הקירות מרוב הלחות אשר בבטן הארץ ובהם דלת עשויה מאבן אחת

טוב להם ממשא הכסף מאחריות הדרך ובעיר ביירוט יש קאנטארין אשר יקבלו מיד השיתרים כל הטראטין בעד כסף וזהב וכל יאקס הוא על שלש חדשים כי הכסף יתחלק לארבעה חלקי' וכל שלש חדשים יבואו להם היאקסין מקודם ובהר ימי' יבואו הטראטין מהרב ר' עקיבא לעהרין נ"י . וגם כל חשבון התובות של הנושים קיבל ונתפשר עמהם לפרוע להם מעט עד ה' שנים ואקים לה' אשר אחר השלמת התובות יהוסף לכל א' וא' די פרנסתו . אהרן מולדתם יקיבן למו כשמוני' אלף טאהליר ומארצות אחרות כששת אלפי' למסעד :

כולל הב"ד מושב רבם אשר תחת ידו גם פקודת כספם היא ליבאוויטש ברוסיא למו יביאו ממדינות רוסיא כמ' אלף טאהליר ומארצות אחרות כחמשת אלפי' לשנה ולפי שהם מתי מספר יסופק להם די פרנסתם הממוצע :

כולל ילידי ווארשא למו יביאו מידי שנה בשנה כתשעי' אלף טאהליר ומארצות אחרות חמשת אלף טאהליר גם הם מתי מספר לזאת יגיע לכל אחד מעט יותר ועכ"ז הם בדחקות :

כולל אנשי הוד למו יביאו מק"ק אמשטרדם שנים אלף טאהליר ומארצות אחרות שני אלפים ויותר והם מתי מספר מכל הכוללי' ויחולק להם נפש כנפש על כן יאכלו את לחמם בלי דאגה והיא העדה המיוחדת אשר לא נמצא בה אביון . מכסת הכסף הנדבה הבאה מאייראפא היא נתונה תחת יד המקרה פעם רבה והפעם נתנה בה מגרעת לחלוקת הכסף אורח פי שנים האחד כפי מספר הגלגולת בלי הבט על מין חשיבות והזקן ילד בן חודש ימים שוה עם זקן בן מאה ולמשפחה רבת הבנים ירבו החלקים והשני כפי משפט הקדימה ויתר שאת לנכבדים ונשואי פנים . חלק השפחות שבכל הכוללים הוא חלק אנשי ואלין ואוסטרייך אשר לא יגיע להם כ"א רביע להוצאת ביתם המרובה ובפרט בעת היוקר אשר יאמיר בכל מידי דמיזון על חד תלת אף על שכר דירה לא יסופק להם חלקם ובפרט בירושלים אשר היא ישיבת כרך הקשה . ולמען האיר את עיני קורא-הנעים אצייר כל פרטי ופרטי מההצטרכות של יושבי אה"ק ת"ו . דירה בינוניה לאיש וביתו זו אשתו בירושלים חמש מאות גרוש היא (טאהליר) ובצפת ושאר עיירות שלש מאות טאהליר :

חטים לשנה בינונית שלש מאות טאהליר אף גם בשנת רעבון כשנה זו אשר פוגע לחם בעד שני טאהליר ואדאגלו מזדבן מי יוכל לשער ערך ההוצאה ממש (כפי בני נפשות כבן) חוץ הוצאות הטחינה והרקידה ואפייה והכל לפי מרבית ביתו :

פחמים לשנה בינונית מאה טאליר כי שם הכל מבשלים בפחמים על הכירה כי גם תנור החורף אין בירושלים ומחממים את הבית בפחמים על מחבת נחושת הנקרא (מאנגעל) רק האופים קונים עצים לאפייה והם ביוקר הרבה אף שהם עקומי' מגיזעי האילנות ואף זה מגמגמים וזורקי' בכל פעם אל התנור קוצים וברקני' ועי"ז אינם מניחין לעשות עיסות גדולות רק כמו תרמה רק בשבת נמצא יותר עצים מהיערי' אשר סביב לכן לחמיהם גדולים ויפים :

שמן זית לשנה בינונית בצמצום שני מאות טאהליר כי שם אוכלים כל המאכלים בשמן במקום שומן אשר יקר מחירו וגם מדליקין בשמן כי נרות של חלב לא יעשו שמה כלל . חוץ שאר צרכי הבית המרובי' אשר אי אפשר להעלותן על הכתב כגון מים מלח כלי בית מלבושים הוצאת שבת וי"ט :

הכלל אחר כל ההוצאות הכרחות לנפש איש וביתו בצמצום גדול יעלה שני אלפי' טאליר ומה גם שבני ביתו מרובים והוצאות בניו לתלמוד תורה . וחלק הנדבות מחו"ל מגיע לאיש וביתו ערך עשרה רו"כ לשלש חדשי' . ועתה אחינו בני ישראל התבוננו וראו מהיכן יבא זה ת"י הלא למשמע אזן דאבה כל נפש גם לחם צר ומים לחץ אין להם מי יוכל לשער גודל דחקם היוכלו לטעו' טעם בשר כל ימי השבוע גם בשבת ויו"ט בהכרח גדול שיוכלו ליקח ליטרא בשר רק לקיים מצות כיבוד שבת . לזאת אחינו בני ישראל חזקו ואמצו במצוה רבה כזו להחיות עם רב נפשות קדושות מישראל כי ידוע כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא ובזכות זה תאריכו ימים ושנות עולמי' בטוב ובנעימות ויקוים במהרה מה נאוו על ההרים רגלי מבשר וגו' משמיע ישועה אומר לציון וגו' ולירושלים מבשר אמן אמן :

יוקר הבשר אשר באה"ק דין גרמא כי שוורים אינם בנמצא רק פרות אשר בהם יעבדו את האדמה

ובעת·

למען תרבו בשני' כרב הוגים ותפארת בנים דשני' ורעננ' עד יעמוד הכהן לאורים ותומי' אמן . הם בפרוטה והנחנו בני אה"ק ברגלינו לעמוד לשרת בקודש להעתיר בעדם רנה זו תפלה על כל מקומות הקדושים אשר בארץ הזאת למען חייהם ה' צבאות יגן עליהם ויתקיים ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה ונעלה לציון ברנה לראות פני השכינה שלש פעמים בשנה :

ועתה למען העיר את עיני הקורא על מצב היהודים בירושלי' וצפת וטבריא וחברון ומעמד' במדריגות האמונה ולתת לבני ישראל פתח עינים להביט על עמדתם אברר כל נדבת אחב"י יושבי חו"ל ליושבי אה"ק תובב"א : הספרדים דרכיהם לשלוח ציר נאמן שנה בשנה בכל מדינה מושב הספרדי' לדמשק וארם צובה ובבל מדי ופרס והימן ולשאר עיירות וליקח מכל עיר ועיר נדבה הקצוב להם לתת ליושבי אה"ק הספרדי' ונקרא שליח הכולל וגם יש להם מהגוה נדבה מק"ק אמשטרדם ס"ה הוסף נדבת הכסף מכל פינות הארץ השונות מדי שנה בשנה תעל עד לערך מיליאן שאליר וטאליר הוא ערך י' גריילר עוד יש להם הכנסה ע"י מתים וציוני קברים בריה תהוגות ממס היין והבשר לערך חמש מאות טאליר :

הוצאות המידות אשר על העדה אל אנשי כפר סילואן העומד בנוכח יהושפט בעד שמירת הבית קיים אשר על הר הזיתים הסמוך לכפר זה שלא ישחיתו מקום הקברות לערך י' אלפים טאליר שכר לגדולי ישמעאלי' על רשיון לגשת אל כותל המערבי ס' אלף טאליר שכר להושבי בית לחם לשמור את קבורת רחל אמנו ה' אלף טאליר בעד ת"ת כ' אלף טאליר לחכם באשא ה' אלף טאליר לסופר ומגבהי העדה' ה' אלף טאליר להמון עניים ויתומי' ל' אלף טאליר ס"ה עולה ק' אלף הוצאות מדי שנה בשנה והכסף הנשאר אחר כל ההוצאות לחלק לחכמים היושבי' בישיבה ולומדי' ולבעל אומן וסוחר ועם הארץ אינם נותנים אף פרוטה אחת ולזה יש לחכמי' די והותר סיפוק צרכיהם ורובם הם עשירים גדולי' ומופלגי' . ואולם היום כמו שהיה מלפני' בעת רבותינו חכמי התלמוד כבוד התורה גדול מאד הע"ה הם כעדה נבדלת מהחכמי' ועומד לפני החכם כעבדא קמי מאריה ואם החכם יכהו מכת רצח והוא כאלם לא יפתח פיו ואח"כ נושק ידיו ומה גם והרב ראשון לציון אימה גדולה נופלת עליו ואם יבואו עדים שראוהו עובר איזה עבירה לוקחין אותו ומכין אותו מכות מרדות ואח"כ ישימוהו בבית האסורי' עד אשר ירצה החכם באשא להתירו וענש יענש בממון :

כולל פרושים מושב פקודת' היא בק"ק ווילנא אשר אליו יקובץ כל הכסף ממדינת' והוא ישלח למו מדי שנה בשנה שלש מאות רבבות טאהליר וחלוקות קטנות משאר מדינות שמוני' אלף טאהליר למסעד :

כולל חסידי וואלין מושב פקודתם בבארדיטשוב וסאדיגערי וראש נשיא הארץ הוא הה"צ הק' אדמו"ר ר' אברה' יעקב שליטא מס"ג מארץ מולדת' יביאו למו כמאת אלף טאהליר וחלוקות קטנות ממדינות אחרות כחמשי' אלף טאהליר ומהכסף הזה יחולק גם לצפת וטבריא יע"ב :

כולל חסידי עסטרייך מושב פקודתם הוא בק"ק לבוב היה הרב הגאון כו' המנוח ר' מרדכי זאב עטינגער, זצ"ל אשר היה נשיא שלש הערים כמה שני' בתמה וצדק ועתה משתי שני' מלך בנו היקר תחתיו מילא מקומו בתורה וגדולה ה"ה הרב הג' ר' יצחק אהרן עטינגער נ"י אשר שלחו מג' הערי' צפת טבריא ירושלי' מכתב התמנות להיות נשיא עליה' ;אשר כעת נתמנה לראש אבד"ק פרעמישלא . ובעת לוקחה הממשלה ההם ידו ראה כי מגרעת ניתן לכסף ואשר הכוללי' עסטרייך מכלם הערי' הקדושות האלו הם בשפל המצב גם הם בעלי חובות על סך עצום כי הממוני' לוו מעות לכלכל את העם בעת היוקר אז התיעץ עם שאר נשיאי האה"ק ת"ו ה"ה הה"ג הגאון ר' חיים מצאנז שליט"א והה"צ ר' מענדילי מוויזניצע שליט"א והה"צ ר' יעקב שמשון מקאסיב שליט"א וכולם הסכימו לדעת א' לבל ישולח כסף מזומן לאה"ק רק יאכסין נפש איש וביתו וחלקו המגיע לו ולמטה החתימה שלש הנשיאים המפורסמי' והנשיאי' ישלחו כל הכסף המקובץ ממדינת' לק"ק אמשטרדם' להגביר הנעלה המפורסם' מהו' רבי עקיבא לעהרין נ"י והוא שולח לשם שראפיליך לכל או"א כו כשער הכסף המגיע לו והסוחרי' קוני' אות' מידם וקוני' בהם סחורה כי יותר

עשב האזוב הנזכר בתורה בכל הדרכים גידולו :

וראיתי בס' מדבר קדמות מהרב הגאון ר' חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל המוליך אגלו שורש אזוב לא יזיקהו כישוף והאריז"ל אמר שיהיה תמיד על השלחן ברמ"ז בפי' על הזהר ח"ב על ד' כ"ה והשכר שלחן אזוב רמז לענוה כמשז"ל כי מי שיש בו ענוה אינו בולע בו כשט"א כי ה' עמו עכ"ל . גם הרבה מיני עשבים וריחם כריח השדה אשר ברכו ה' . ואי"א להעלותם על הכתב :

חלמות הנז' במס' כלאים פ"א משנה ח' בל"א שלאז בלעטער ובערבי בובאוע"ה כאשים. פאטליזען. במשיים . הארביזעס . מאלונים . קאלי . קעליוואשי . אינגעדקים . קהומברים . קאליקאש . מייערין . בורקים . רובין . טאמאטיב . בצלים , שומים . קרויט . קאגיוועטים . פלפל . אדוס . חרדל . חסא . סילקא . כרפס . פעטרישקי . קנא . כמון . ענוס . יאקוב . ערד עפיל . קשים מתוקים . כלתי . כמהין . פטריות . תורמסים . כוסבר . עולשין . פיגם . היזוב . חלמות . ב"ה ארבעים חסר אחת כל אלו הם תחת המקרה פעמים בזול ופעמי' ביוקר :

כתוב בס' טוב הארץ בשם ר' חיים וויטל ז"ל שיש שלשים מיני פירות בא"י ומכל מין ומין יש הרבה מינים כמ"ש חז"ל על פסוק ושבעים תמרים ע' מיני תמרים וכן בכל המינים . ומונה והולך אותם בשמותיהם ע"ד עולמות עליונים ע"ש . (עוד שם שפירות האדמה הראוים לאכילה נבראו ל"ב כחושבן האדמה ע"ש) . ואני לא מצאתי מפרי האדמה כ"ז ארבעי' חסר א' פירות האילן שהם ושלשים אותם הידועים לי אשר מטובם אכלתי מהרה יביאנו אל ארץ חמדה טובה ונאכל מפריה ונשבע מטובה בבי"א :

נשלם שער פרי הארץ . ובעזר הבורא פרי הארץ . אתחיל בשער מזון הארץ :

שער ז מזון הארץ

זכרה אלהי לטובה צדקת פזרון אחינו בני ישראל יושבי חו"ל הם המה הגבירים הרמי' פרתמים נדיבי עמים פקודי אמרכלי גבאי וכל העוסקים בצרכי ציבור יושבי ארץ הקדושה האומללים העטופי' ברעב ולחץ זו הדחק והסובלים יסורי ארץ הקדושה באהבה וחיבה יתירה אשר עובר עליהם תמיד . ובפרט בשנה זו שלש אלה רגזה ארץ הארבה והרעב והאחרון הכביד מאד זו הדבר ר"ל אשר באמז' נפל השלהבת כי בירושלי' מתו בחמשה עשר יום מאה וחמשים נפשות קדושים צדיקים ת"ח מישראל הם אנשי שם ומה גם ביתר העם אין מספר לבי לבי על חלליהם ילדים יונקי שדים אין מנין . התחלתה אמרו הרופאי' שבוא מן הארבה אשר זרק ארס בפירות וירק השדה וגם מן הריח שלהם אשר נשלכו ע"פ חוצות ומרים חמרים הארבה נראה בארץ בשנת העבר הרל"ה בר"ח אדר שתאום בנהרי' ויכס את עין הארץ אשר כמוהו לא היה ולא יהיה כ"א גדול כצפורי שמים ד' כנפים לאחד מהם ושני רגלים גדולים ויש להם שינים כשיני המגירה ונתפשטו בשדות וכרמי' ואכלו כל ירק עשב וחיכף ומיד נתיקר השער כי הגוים השמינו כל תבואת הארץ מפחד הארבה הנורא והבאש הארץ מן הארבה בנפלו על הארץ כאמתיים ובים הלכו ספינות העשן הנקרא (דאמפשיף) שתי שעות בין הארבה אשר נפלו שם וזאת הספינה הולכת ד' פרסאות בשעה . ואחר חג הפסח התחיל הדבר בעם באלכסנדריא של מצרים אשר היא עיר גדולה מאד ומתו בכל יום כאלף נפשות עד שנגע בירושלים ומשם להסביבות ולטבריא ולצפה"ו . ולקחו ראשי העה"ק צפת יתומים ויתומות והשיאו אותם והתופות עשו על בית הקברות בין רבינו האריז"ל ובין רבינו מרן הבית יוסף ז"ל כי קבלה בידם זאת הסגולה ותודות לאל אשר נח מהם וסר המות הזה אך הרעב של בצורת הלך וחזק בכל יום ממש נשיבי נפוחי כפן מדליה איכר :

אי לזאת אחב"י רחמנים בני רחמנים התבוננו וראו שכרכם כי ירבה מאד שאתם מקיימי' כמה אלפי' נפשות קדושות מישראל וכבר אחז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא אך שחלקת כל א' לא יספיק אפילו לשליש ולרביע הוצאות ביתו על כל זאת נשקא מינה לחיי שעה ה' בכל מקומות מושבותיכם יתן השלום והברכה והצלחה כי הוכל המצוה להגן אלף המגן

למען

טאמטים כמין תפוחי׳ קטני׳ אדומים ובתוכן שרף הרבה חמוץ מעט ומלא גרעינים ועושין אותם עם בצלים ושמן זית וחומץ ואופין בהם את הפת וגם מבשלי׳ אותם עם שמן זית ובצלים ותבלין וטעמם כמרקחת בערבי נקראי׳ (בענדורא) ובחו״ל אינם נמצאי׳ כ״א מעט אצל הפריצי׳ והיהודי׳ יראי׳ לאכול אותם. והוא כמנחק בעיני:

בצלים נמצא הרבה ובזול בערבי (בצלעל) שומי׳ בערבי (תום) היא לשון הגמ תומי׳ נמצא הרבה:

כרוב בל״א (קרויט) נמצא הרבה ומחיר׳ יקר מחו״ל קאגיוועטים הוא מין כרוב ותמונתו עלי׳ ארוכי׳ סביב ובאמצע יש כמו ראש אחד לבן וטוב הוא לבשלו עם שמן זית או עם בשר ול״נ שהוא הרובתור הנזכר במשנה אצל כרוב:

פלפל ארוך בל״א טירקישי פעפער והם ירוקי׳ ומאליהם נעשו אדומי׳ מהם הרבה והם בזול וכובשין אותם עם אוגערקים:

חרדל בל״ע (כרדל) בלשון אשכנז (גורשילי) וכותשין אותם הדק היטב ונותני׳ בהם חומץ חזק ודבש ועומד ג׳ ימים ואח״כ הוא טוב מאד לאכל בו בשר יותר טוב (מחריין):

חזרת בל״ע (חסא) והוא לשון גמ׳ פסחי׳ אצל מיני מרור ואצלנו לוקחי׳ אותו ג״כ למרור בפסח ולוקחי׳ מעט עולשי השדה הוא:

לענה בערבי (הינדבה) כנזכר בגמרא לקיים טעם הב׳ של וימררו את חייהם כי החסא הנקרא בל״א (שאלאטין) אינו מר רק כטעם הראשון מה חסא תחילתו רך וסופו קשה אף המצרים היו מתהלה בלשון רכה וסופו קשה שנאמר וימררו את חייהם בעבודה קשה גם טעם ב׳ לשון חס רחמנא עלן. ומסבורם עושין זכר כהלל. הריין אין בכל הארץ:

כרפס מי עשב כמו (פעטרישקי) ועלים שלה יותר גדולי׳ מהם וטעמו מר מעט וכך הוא נקרא בלשון ערבי:

תרדין הוא בערבי (סילקא) לשון הגמרא והם עלי׳ ארוכי׳ ורחבי׳ ומבשלים בהם מי חומץ (באַרשט) וגם ממלאין את העלים בבשר מחותך ועם שמן זית ומעגילי׳ אותם ואחר הבישול הם טובים מאד:

פעטרישקע יש הרבה. קנה בלשון אשכנז נקרא (שטערנישקי).. כמון כך נקרא בל״ע (כמון) ובלשון אשכנז (קימיל):

ענום (בלשון ערבי יאנסאן) הם אשר נותני׳ אותן לתוך הי״ש (יאקוב) בל״ע הוא מין דרדר עגול מלא קוצי׳ וקולפי׳ אותו ומבשלי׳ אותו עם שמן זית עם בשר מחותך עם מי הלימון ומאכל טוב הוא ללפת בו את הפת:

צנון בל״ע (פוגלא) הוא לשון הגמ׳ בל״א (רעטיך) הצנון שם הם ארוכי׳ כמו (מייערין) וקליפתם אדום והם מתוקי׳ יותר מחריפין׳ וטעמם טוב יש מהם הרבה ובזול. (באלבעס או ערד עפיל) הוא תפוחי אדמה בלשון ערבי (באטאטא) אינו בנמצא כ״כ ומחירם יקר כל פונט עשרים פארים:

כרתי בערבי (כרת) תמונתם כמו בצלים ירוקי׳ ארוכי׳ ועליהם כמו עלי השומים וממלאים אותם עם בשר ומבשלי׳ אותם עם מי הלימון וטובי׳ למאכל עם פת ולוקחי׳ אותם בליל ר״ה כנזכר בש״ע:

כמיהין בערבי (כימה) הם עגולי׳ כמו תפוחים וגדולים וחותכין מהם חתיכות דקות ומבשלים אותם עם מים ושופכי׳ אח״כ המים לחוץ. ונותנם לתוך החומץ והוא מאכל טוב לאכול עם בשר כמו (שאלאטין) ומחירו יקר וגדילי׳ באדמה:

פטריות הוא (שוועמליך) או (פיטשירישטים) יש הרבה:

תורמוס הוא מין קטניות עגול כמו נ״ל ושטוח וכך נקרא בל״ע והוא מר כלענה וע״י כבישה במי מלח שבעה ימים הוא נמתק וטוב למאכל והוא נזכר כמה פעמי׳ במשנה ובגמרא:

כוסבר בערבי (קליינדרי) הוא מין קטניות ויש לו ריח טוב ונותנים אותו בעיסת לחם והלחם יש לו ריח וטעם טוב׳ והוא נזכר במשנה כלאים:

פיגם הנזכר במשנה (שם) הוא עשב רודא בלשון ערב או (ריטא) ויש לו ריח חזק מאד וגדילין בכל הדרכים:

ערמונים בערבי (קיסטנ׳) הם טובי׳ מאוד וזול הרבה כל פונט עשרה פארים ב׳ נ״ל :
חאב לאזיעם הוא מין פרי אילן בלא קליפה וקטני׳ כקטניות והם מתוקי׳ כמו צוקר כל פינט עשרה פארים :
תות בערבי והוא (אויזינים) ול״נ שהוא תותים הנזכר במשנה :
זארארים בערבי. כמין תפוחי׳ קטני׳ חמוצי׳ מעט וטובי׳ למאכל ובכל א׳ נמצא משלשה ועד ארבעה גרעינים קשי׳ . ול״נ שהיא עוזרדין במשנה :
דאמים בערבי . הוא מין זארארים אבל להם גרעין א׳ קשה ומתוק הוא :
סאבאר בערבי הנקראי׳ תאני׳ של אדם הראשון ולי נראה שהוא השיתין הנזכר במשנה פירות השיתין תאנים מדבריות והם גדולי׳ כביצת אווזא וגדילים על עלי׳ עבי׳ והעלי׳ הם מלאי׳ קוצי׳ כמהטים על כל עלה נמצא לפעמי׳ עשרי׳ או יותר והתאני׳ יש להם קליפה עבה ומלא קוצי׳ דקים מאד ואינם נקחים אלא ע״י מטלית עבה וקולפי׳ אותם ואכילתם מתוק מדבש ודרך גידול האילן שלהם הוא כך בראשונה צומח עלה אחת ועליו הב׳ וכן כלם עד שהעלה התחתונה מתקשה ומתעבה ונעשה גזע והם בזול עשרי׳ או שלשי׳ עד חמשי׳ בחמשה פארים שהוא נ״ל א׳ ולפעמי׳ עד מאה ויותר :
תפוחים בערבי (תאפח) שם הם מועטי׳ ומחירם יקר :
אגסים בערבי (אימאס) בל״א (באַרין) מחירם רב :
שזופים גדולי׳ מתוקי׳ שזופי׳ קטני׳ חמוצי׳ ועתה אבאר כל פירות האילן דרך כלל :
א ענבים ב תאנים ג רימונים ... ה ... ו ... ז ... ח שקדים ט ...
ח ענבים ב צמוקי׳ ג תאני׳ ד רימוני׳ ה זיתי׳ ו תמרים ז שקדי׳ מתוקי׳ ח שקדים מרים ט אגוזי׳ י לוזי׳ יא הרובין יב אתרוגי׳ יג מראנצין יד לימונים חמוצי׳ טו לימוני׳ מתוקי׳ טז בטנים יז פיסטאק יח פינינים יט ציפייפי׳ כ אפרסקי׳ כא מישמוש כב פריטי׳ הם תבוסים בערבי נקרא ספרגל ובל״א נקרא גאטים כג ערמונים כד חאב לזיעם כה תותים כו זערור כז דאמים כח סאבאר כט תפוחי׳ ל אגסים לא שזיפים לב קאקס נים. קארבין ווינשיל יאגדים ווייספרליך אין בכל הארץ :
ועתה אבאר כל מיני ירקות הארץ אבטיחי׳ (בל״א הארבוזים) (בל״ע בטיח) עוד מין א׳ בגוון ירוק (נעל) (בל״א דינים) (בל״ע קאליוואסא) ואינו נאכל כמו שהוא חי רק ע״י בישול עם דבש והוא מאכל טוב ללפת בהם את הפת דלעת לבן נקרא בל״ע קארי שאוכלים אותו בליל ר״ה המבואר בש״ע גם הוא מאכל טוב עם דבש אחר הבישול והם בזול הרבה וכל הג׳ מיני׳ הללו יש מהם גדולי׳ מאד . ואני ראיתי גמלי׳ באו מן כפר א׳ והיו טעונים מהם וכל גמל נשא עליו שנים אחד מזה ואחד מזה ומשא הגמל היא שני מאות אוקים . עוד מין א׳ יש נקרא מילונים נאכל כמו שהוא חי ומתוק מדבש גם מין דלעת נקרא בל״ע (קאשים) אינו נאכל חי כ״א ע״י בישול עם שמן זית וטוב מאד ללפת את הפת והם קטני׳ וארוכי׳ כמו (אוגערקים) . גם מין דלעת נקרא בל״ע (פאטליזען) כרישין הנזכר במשנה וגוונו כגוון התכלת מלמעלה ותוכו לבן וע״י בישול עם חבלין או כשממלאין אותו עם בשר שמן הוא מאכל טוב מאד ולופתין בו את הפת והם עבים וארוכי׳ כמו (הקאשים) :
מלפפונות בל״א אוגירקים בל״ע כייאר כמו שפירש הר״ע מברטנורה בריש מס׳ כלאים ויש מהן הרבה והם בזול :
הקשות קבואין בל״א (קאמבדרום) בל״ע (פאקוס) והם ארוכי׳ מאד ועגולי׳ כקשת או כהאי לבנה והם גדולי׳ מאור הלבנה וטובים הם לאכלם חי והם בזול כי רבים המה והוא מין אוגירקים וטוב יותר :
קאליקאם הוא מין תפוח אדמה (ערד עפיל) שחור למעלה ובפנימי לבן וכשרוצין לבשלו חותכין אותם חתיכות חתיכות ומבשלין אותם במים עד שירתיח ואח״כ שופכין את המים לחוץ ונותנים בהם מני׳ אחרי׳ וצריך בישול הרבה שאל״כ הם כחדירין על הלשון ואח״כ נותן בהם מי הלימון ושמן זית והם טובי׳ ללפת בהם את הפת והם בזול . מייערין גם הרבה בזול . בורקים שם הרבה ומחירם יקר בערבי (שוואנדיר) . ריבין הוא לפת ובערבי (ליפת) מחירם יקר מעט מכחו״ל :

סאממים

ולפעמי' עושי' יין מהענבים שנתייבשו בשמש ג' ימים והיין ההוא אין לו ערך לשבח צמוקים בערבי (זביב) כל פונט בעד עשרים פארים :

תאנים בערבי (טיאון) כל פונט עשרה פארים ב' נ"ל יש לבני' ושחורי' ובעת בשולם קודם שנתייבשו על השמש תוארם כמו אגסי' גדולי' (באר) ומתוקים מאד לאוכלם יותר מדבש כי מלאים דבש כל פונט חמשה פארים שהוא נ"ל או חצי גם מהם עושי' מלאכת היי"ש המשובח מחירו כל קוואטיריל החזק ששים פארים ע"ו נ"ל והחלש ארבעים פארים ח' נ"ל היין והיי"ש שם עומד בכלי חרס הביות המוכר בגמ'. כי חביות של עץ אין בכל הארץ. רימונים בערבי (רומן) נמצא ב' מיני' מתוקים כדבש והמולים כחומץ. המתוקי' הגדולי' לפעמים משקל ג' פונט כל א' ב' נ"ל או נ"ל החמולים הם בזול ומבשלים מהם מי חומץ (בארשא) :

זיתים בערבי (זיתון) יש ירוקים ושחורי' טעם עצו ופריו ועליו שוין מרים הם כלענה וע"י כבישה במי מלח ג' וד' שבועות ויותר הם נמתקי' וטובי' ללפת בהם את הפת כי מלאים שמן והם נמכרים במדה בזול ומהם עושין שמן זית הזך וטוב מאד לתת בהמאכלים במקום שומן ולטבול בו הפת וממנו מדליקין בנרות שנקראים (לאמפין) וגליל נהוריה שפי כי נרות של חלב אין בכל הארץ. כל קוואטיריל מעשרי' עד חמשי' פארים גם יש שומשמין שהוא מין קטניות וקטני' אלוכי' ובטוחי' ובערבי נקרא (סימסין) גם ממנו עושין מין שמן הנקרא (הירוש) והוא משובח כמו שומן אווזי'. (תמרי') בערבי (תאמער) כל פונט עד שלשי' פארים והם גדילים בדקל בין הלולבין כמו אשכול ענבים וכל האשכול מונח בכיס דק ובכל אשכול נמצא שני מאות תמרים ולפעמי' שלש מאות והם מתוקי' מדבש ונופת צופים :

שקדים נמצא ב' מינים מתוקי' כדבש ומרים כלענה ובערבי (לויז חוליא) ר"ל מתוק (לויז מאר) ר"ל שקדים מרים המתוקי' כל פונט ג' נ"ל שהם ע"ו פארים המרים הם בזול הרבה אין קונה וקודם בשולם אוכלים אותם עם קליפתם והם חמוצי' אגוזי' בערבי (גויז) והם בזול :

לוזים בערבי (בענדאק) הנקרא טערקשי ניסלך והם טובי' מאד ובזול :

חרובים בערבי (חריב) והם גדולי' וטובי' מאד כמעט מלאים דבש והם בזול הרבה כי גדילים במקום הפקר על הדרכי' מפנים קדמוניות ועל דרך מירון יש הרבה מהם והנערים זורקי' אבנים על האילן ונופלי' מהם הרבה על הארץ ואוכלים ושבעי' גם לוקחי' לביתם ויותר מבלים אשר נשאר על פני הארץ הפקר :

אתרוגים יש מהם הרבה והם גדלים בהכפרים וקודם חג הסוכות הגוים מביאין אותם לערי ישראל למכור להם בזול הקטנים אינם ראוים לאכילה כי מרים הם אולם נמצאו גדולים משקל ששה או עשרה פונט אשר הם ראוים למאכל ומהם גם למרקחת הקליפה הירוק הוא מר מאד וקולפים אותו דק והוא מתוק לתוך רק באמצע נמצא מעט שרף חמוץ כמו בלימונים :

קאקים נים הם מין אגוזים יש לערך משקל פונט ויתר והקליפה יש לה צורת אדם ממש יש זכרים עם שערות כמו זקן ויש נקבות :

מראנצין בערבי (פורטיגאן) יש גדולים משקל פונט והוא בעד א' נ"ל חמשה פארים והבינונים בעד חצי נ"ל ופחות :

לימונים הם ג"כ בזה המקח ופחות. ויש מין לימונים עגולים והם מתוקים מדבש :

בטנים הם עגולים כמו קטניות ועל אילן א' גדילים הרבה גוונים ירוקים אדומים שחורים ולבנים והם יפים אף נעים :

פיסטאק הם כמו לוזים ארוכים ומתוקים מאד.

פינונים הם מין לוזים ארוכים ומתוקים וכולם בזול.

ציפייפום תכונתם כמו המרים קטנים אדומי' והם מתוקים מאד ובזול :

אפרסקים (פערשקעס) יש הרבה וגדולי' לפעמים כמו ביצה אווזא והם בזול.

מישמוש הוא מין כמו פערשקים והם בזול הרבה וטובי' למאכל.

גאטים הוא מין תפוח וקשה נאכול כמו שהוא חי אולם ע"י בישול הוא מאכל טוב מאד ועושין מהן מרקחת טובה :

ערמונים

אמנם עתה הפירות אינם חלק א' ממאה ממה שהיו מלפנים. ואבאר כל מיני פירות וירקות הנמצאים כעת בעה"ק ת"ו אשר ראיתי בעיני ואשר מטובם אכלתי וברכתי על הארץ ועל פירותיה אף שהם קטנים בכל זה הם מתוקים מדבש ונופת צופים :

הארץ שמינה היא מאד אף שהשדות הם מלאים אבנים בכל זאת יהנו התבואה טובה למאכל ונחמד למראה עד שאליה ישתוקקו כל הארצות ורוב התבואה נקנית לארץ ענגלאנד על הספינות ומזה נצמח היוקר תמיד בא"ה"ק ורוב התבואות מביאים הערביים ממקום הנקרא (האראן) הוא חרן. ואשר יוציאו אנשי אירופא בעמל כפים וזעת אפים תתן האדמה בא"ה"ק בלי כל עבודה. דגן ושבולת שועל ושיפון (שהם בל"א קארן האבער רעטשקי הירז) אין בכל הארץ. חטים ושעורים עדשים שם הרבה. גם מין הנקרא לאביע בערבי שהוא שעועית בלשון משנה הם פולין קטנים מעט לבנים וירוקים ושמנים מהם נהפך לשחרות גם פולין עגולים כמו (ארבעס) יש מהן הרבה אבל יש להם עוקץ מצד אחד ומצד אחד על פני כלו יש להם כמו חרין ונקראים שם (נאהיט) והם טובים מאד למאכל רק קודם הבישול צריך לכובשן במים כל הלילה גם יש מין אחד הנקרא (דארי) ובערבי נקרא (גילבאן) ובלשון משנה נקרא (טופח) והוא עגול ושטוח כמו עדשים רק שהוא לבן והוא למאכל התרנגולים גם לבני אדם נאכל ע"י הדחק גם מין אחד נקרא בערבי (כארסעני) הנזכר במשנה מסכת תרומות כרשיני תרומה פירש הברטנורא שבערבי נקרא כרסעני והוא מאכל לגמלים פולין הלבנים הגדולים והקטנים אין שם רק מה שמביאו מארצות אחרות ומחירם יקר כל פונט ששה פארים בהם ט"ז נ"ל הדם פולין נקרא בערבי (פאל) עדשים נקרא בערבי (עדס) :

החטים הם טובים מאד וגדולים. ואני ראיתי א' בכתב על חטה אחת ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש בכתב אשורית והכפרי האדם מביא בשכרו לפלא שראה כך כתוב על חטה אחת. החטים נטחנות שם לרוב בריחיים של סוסים והטחינה אינה עבה כדי להוציא הסולת כי כך דרכנו לנפות הקמח בשלשה נפות הראשון הוא הקמח הדק לעשות ממנו להם השני הנשאר בנפה היא הסולת לאפות ממנו חלת שבת לבנים השלישי אחר שיוציאו ממנו הטובים והנשארת עושין שני מיני סולת הב' הוא סולת נקיה וקמח הדק והנשארת הרי ד' מיני קמח. והנשים יש להם עבודה רבה בלישת הסולת מחמת עוביו ומוכרחין לשפוך השמרים של יין לתוך הסולת בליל ששי כדי שישרה כל הלילה ובבקר הם לשין בכח גדול גם מהסולת השני יעשה לביבות גם טובים מין נקרא (קיסקסא) עגולים כמו פלפלים גם המנהג לבשל החטים ואחרי כן ליבשם על השמש ולטוחנן כמו דייסא נקרא (בערגאל) בערבי והוא טוב מאד יותר. הדייסא מין קטניות נקרא (מאש) בערבי והוא ספיר הנזכר בכלאים פ"א :

השעורים הם גדולים ולא יעשו מהם שום דבר רק למאכל החמורים והסוסים כי שכר שעורים לא יעשו שמה מהעדר (האפפין) ואף פעריל גרויפין אין עושים מקמחה. החטים בשנה בינונית כל מדה הנקראת (מעספיל) אשר בו ארבעים קווארט 1 רייניש נ"ל 50 כסף שהוא אצלנו חמשה כשר טאהליר שעורים המדה ששה טאהליר 60 נ"ל. אורז בערבי (רוז) הפונט א' טאהליר שהוא עשרה נ"ל :

ענבים הם טובים מאד ימצאו אשכלות ענבים שנים עשר ליטרות משקלם וגודל כל ענב לרוב היא כשזיפים הנקראת (פלוימין) יש לבנים ויש שחורים הדומים באב הוא ימי בכורי ענבים ובעת היא בוצרים כרמיהם וימשך עד סוף חג הסוכות והערבים מביאים מן הכפרים בעלי' על החמורי' ועל הגמלים והיהודים קונים מהם לעשות מהן יין למכור ודורכים את הענבים ברגליהם באמבטי ומסננין את היין ומהתרגנים הנשארין עושין מהן יין שרף מכל פונט בעד עשרה פארים שהוא ב' נ"ל ולפעמים א' נ"ל וכשהגוים רוצים ליקר השער עושים ביניהם חרם לבל יקנה שום יהודי מהם ומוכרחים למכור בזול. מהענבים הלבנים עושים יין לבן ומהאדומים יעשו יין אדום עד שלפעמים נהפך לשחרות והיין משובח מאד והאדום משובח ממנו מחיר היין כל קווארט בערך שתים פארים ט"ו נ"ל ולפעמים בפחות. אמנם בירושלים הענבים משובחים כפלי כפלים משאר ארצות והיין משובח מאד מאד ויותר בחברון ענבים בערבי (ענעב) גם מהם נעשו צמוקים טובים מאד אשר שמתייבשו בשמש ולפעמים

כתיב כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה (עקב ח ח) :

א"ר חסדא מ"ד ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי למה א"י נמשלה לצבי לומר לך מה צבי אין עורו מחזיק בשרו אף א"י אינה מחזקת פירותיה (שעשה פירותיה מרובין עד אין מקום להכניסם) ד"א מה צבי קל מכל החיות אף ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל פירותיה אי מה צבי זה קל ואין בשרו שמן אף א"י קלה לבשל ואין פירותיה שמנים ת"ל זבת חלב ודבש שמנים מחלב ומתוקים מדבש (כתובות קי"ב א) :

אמר רבה ב"ב חנה כי הוה אזלינן בתריה דר' יוחנן למיכל פירות גינוסר כי הוינן בי מאה מנקטינן ליה לכל חד וחד עשרה עשרה וכי הוינן בי עשרה מנקטינן ליה לכל חד וחד מאה מאה וכל מאה מינייהו הוה מחזיק להו גריוא בר תלתא סאין ואכיל להו לכולהו ומשתבע דלא טעם זיונא זיונא ס"ד אלא אימא מזונא. רבי אבהו אכיל עד דהוה שריק ליה דודבא מאפותיה ורב אמי ורב אסי הוו אכלי עד דנתור מזייהו רשב"ל הוה אכיל עד דמריד ואמר להו רבי יוחנן לדבי נשיאה והיה ליה ר' יהודה נשיאה בהלושו אבתריה ומייתי ליה לביתיה כי אתא רב דימי אמר עיר אחת היתה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מוציאין ממנה ששים רבוא ספלי טריח לקוצצי תאנים מע"ש לע"ש וכו' (במס' ברכות דף מ"ד ע"א) :

רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק חזינהו להנהו עיזי דקאכלן תותי תאיני וקא נטיף דובשא מתאיני וחלבא נטיף מינייהו ומערב בהדי הדדי אמר היינו זבת חלב ודבש א"ר יעקב בן דוסתאי מלוד לאונו ג' מילין פעם אחת קדמתי בנשף והלכתי עד קרסולי בדבש של תאנים :-

אמר ר"ל לדידי חזי לי זבת חלב ודבש של צפורי והוה שיתסר מילין אשיתסר מילין אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי זבת חלב ודבש של כל א"י והוית כמבי מיכסי עד אקרא דתולבקני עשרין ותרתי פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי :

רבי חלבו ור' עוירא ור' יוסי בר חנינא איקלעו לההוא אתרא אייתו קמייהו אפרסקא דהוה כאלפס כפר הינו ואילפס כפר הינו כמה הוה חמש סאין אכלו שליש והפקירו שליש ונתנו לפני בהמתן שליש. לשנה איקלע ר' אלעזר להתם ואייתי לקמיה נקטן בידיה ואמר ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה וגו' :

ר' יהושע בן לוי איקלע לגבלא חזינהו להני קטופי (אשכולות) דהוו קיימי כי עגלי אמר עגלים בין הגפנים אמרו ליה קטופי נינהו אמר ארץ ארץ הכניסי פירותיך למי את מוציאה פירותיך לעכו"ם הללו שעמדו עלינו בחטאינו. לשנה איקלע ר' חייא להתם חזינהו דהוו קיימי כעזי אמר עזים בין הגפנים אמרו ליה זיל לא תעביד כחברך עכ"ל הגמרא. הנה שאלו התנאים היו אחר החורבן כידוע על כל זאת הוציאה פירות גדולים וטובים גם היתה זבה חלב ודבש עד שהם קללוה שלא תתן פירותיה לעכו"ם ואף בזמן הרמב"ן ז"ל כשבא לעה"ק ירושלים ת"ו בשנת חמשת אלפים כ"ז ליצירה ראה פירותיה גדולי למראה מאד ובשברון לב אמר ירושלמי' ירושלים עדיין את מוציא פירותיך לפראים הללו וישתומם כשעה ואחרי כן אמר ירושלים ירושלים אנחמך ואמשול לך משל למי את דומה לאשה מינקת שבנה לא יכול לינק מה היא עושה מפני כבדת רוב חלבה הקת. כלב קטן שיניק את חלבה עד שיבריא בנה וכיון שבנה מתחיל להניק אז תשמח בשמחה עצומה ותשליך את הכלב לחוץ והלאה כך המשל דומה לנמשל הבן הלא ישראל שנקראו בנים למקום שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם כיון שחטאו גלה אותם מארצם וכדי שלא תהיה הארץ שממה מאין יושב עד אשר ישובו בני ישראל אליה הושיב בה העכו"ם כדי שיעבדו את האדמה ושלא ירבו עליה חית השדה ולע"ע הם אוכלים פירותיה עד אשר ירחם ה' עלינו וירפא הלאת חטאינו ונחזור לעירנו במהרה בימינו אזי יגרשם מארצנו ככלבים וכנבלות סרוחות וישמח ויתפאר בנו כמ"ש ישראל אשר בך אתפאר ויקוים בנו מקרא שכתוב לכן כה אמר ה' ושבתי לירושלם ברחמים ביתי יבנה בה נאום ה' צבאות עוד תפוצנה ערי מטוב ונחם ה' מיד את ירושלים גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על החמור ועל עיר בן אתונות אמן כי"ר :

אמנם

רמלה עיר נאוה על פני השרון הנחמד מלא עצי זית תאנים וכל פרי עץ רחוקה ה' שעות מירושלי' בה חרבות ישנות מלפנים מבחר רב בנמל יפו. כולה יושבי ישמעאלים:

רמה עיר מולדת שמואל הנביא ונקראה מלפנים רמתים צופים (שמואל א א) כי היתה מחוברת משני חלקים רחוקה מירושלים ארבע שעות לצפון גם הרבה ישמעאלים ונוצרים:

עברתא כפר קטן למזרח שכם דרך שתי שעות היא גבעת פנחס הנזכר בסוף ס' יהושע כולה יושבי ערביים וישמעאלים:

חרס מקום רחוק לדרום שכם כשלש שעות והיא תמנת סרח ותמנת חרס הנז' ביהושע (כד ל) ובשופטים (ב ט) שם הר גבוה הנקרא הר געש ביהושע (שם) כל יושביה ערביים:

שילה מקום רחוק לדרום שכם כשלש שעות והיא שילה האמור בכל מקום אשר היה המשכן בתוכה שם בית וגגה כיפה גדולה וקורין אותו (קובא אל שכינה) בערבי ר"ל כיפה של שכינה וסמוך לו מקום וקרא מאידה דבני ישראל ר"ל השלחן של בני ישראל:

בית לחם גם בערבי עיר קטנה ונאוה היא בית לחם יהודה הנזכר בתורה רחוקה מירושלים כשלש שעות כולה יושבי נוצרים הרבה ויש להם שתי בתי תפלות הרבה כי קדוש להם המקום ההוא:

חלחול כפר קטן קרוב לבית לחם יושביה ערביים ונוצרים:

יריחו בערבי (רימחא) עיר שממה וחרבה הנזכרת (יהושע ד יג) ושמה מלפנים עיר התמרים (דברי' לד ג) יושבת בערבה נחמדה ופוריה נאוה תמרים ועצי בלסום יושביה מתי מספר ארבע מאות ערביים אבלי קדר כי עתה היא כפר קטן רחוקה א' וחצי פרסה מן הירדן ודרך שש שעות מירושלים במרחק שתי פרסאות משמה יש מעין המלך תחת צל עץ גדול והוא לדעת רבים המעין אשר נתרפאו מימיו ע"י אלישע הנביא (מלכים ב ב כ"א):

ארבל מקום קרוב לטבריא כחצי שעה והיא נזכרת (פרק אבות) נתאי הארבלי. ועתה כפר קטן יושביה ישמעאלים ערביים:

חיטין כפר קרוב לטבריא כשלש שעות:

הקוקה בערבי (יקוק) כפר קטן יושביה ערביים:

כנה כפר קרוב לה וקטן יושביה ישמעאלים:

ציפורי עיר קטנה רחוקה מטבריא דרך שתי שעות בראש הר גבוה כדרשת חז"ל (מגילה ו א) למה נקראת ציפורי שעומדת בראש ההר כציפור ולדעת חז"ל (שם) היא עיר קטרון הנזכרת (שופטים א ל) אליה גלו הסנהדרין אחר החורבן (ר"ה לא ב) יושביה ישמעאלים:

עליבין מקום קרוב אליה והוא כפר קטן:

רומי מקום קטן ושם ישב אנטונינוס קיסר לדעת מהר"ם אלשי"ך בפירושו לשיר השירים על פסוק ראשך עליך ככרמל ומשם הלך לטבריא ודרך המערה למד עם רבינו הקדוש כמבואר (במס' ע"ז) וקרא שמה על שם עיר מלכותו והיא קרובה לטבריא:

ערבי מקום חרב עכשיו:

סכנין כפר רחוק מציפורי דרך חצי יום והיא נזכרת בדברי חז"ל כמה פעמים:

כבול כפר קטן קרוב הנזכר (יהושע יט כז):

בית שאן כפר גדול סמוך לצפת ודרך נק' בערבי ומגמרא (כתובות דף קי) משמע שהוא משאר ארצות דתני' א"ר מאיר אני ראיתי בבקעת שאן בית סאה עושה ע' כורין כו'. ז"ל המהרש"א ז"ל בבקעת בית שאן כו' פירש"י שהיא משאר ארצות עכ"ל ור"מ לטעמיה כדאמרינן בפ"ק דחולין ר"מ אכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי בית שאן והתם פריך והכתיב מנשה לא הוריש בית שאן כו' ומשני הרבה כרכים כו' ולדעת י"א היא מא"י:

נשלם שער שבחי הארץ. ובעזר הדורש את הארץ. אתחיל שער פרי הארץ:

תנחום הוא כפר ממוצע קרוב לצפת כב' שעות בו בניים נפלאי' ישני' מימי קדם ומשם לוקחי' אבני גזית לכל המקומות :

מירון כפר קטן נגד הר הגבוה ובנגד צפת מקום שמן ודשן ומעין לה במזרח ההר לצד דרום ושמו מגידו או דילבאי ובצפת קורין בגם דעל נהר דילבאי ישבא וממימי מעינות מסתפקא :

קריתא כפר ממוצע באם הדרך בין צפת ומירון כולו יושבי ערביים :

גוש חלב והערביי' קורין לה (דזיש חלב) כפר רחוק מצפת כמו פרסה ושמו נזכר במנחות (פ"ח מ') והוא מלא כרמי' טובי' מאד ותאני' הרבה וערבי' אשר משם מוליכי' לצפת ולשאר עיירות למכור :

בערהעם כפר גדול רחוק מצפת מהלך ד' שעות וכן נק' בלשון ערבי (כפר בערהעם) כולה יושבי ערביי' בה שתי בתי כנסיות חרבי' וישני' מאד ואבני' גדולי' גם שם יש בנין ישן נושן וחרב לא נותר ממנו רק שני שערי' גבוהי' מאד ועל משקוף א' חרות בכתב אשורית כדברי' האלו (ה' במקום הזה יתן שלום ובכל מקומות ישראל אל תתמהו על השלג שבא בניסן אנחנו ראינוהו בסיון) ואומרי' שהוא ביהמ"ד של עובדיה הנביא וי"א שהוא ביהמ"ד של רשב"י זכותו יגן עלינו אמן :

פרארו כפר קטן סמוך לכפר מירון יושבי ערביי' :

ענן כפר רחוק ממירון כמהלך שעה. והוא כפר חנניה המזכרת (במסכת שבועות פ"ט) :

שזור כפר קטן קרוב לו יושבי' ערביי' :

פקיעין בערבי (ליפקעיא) כפר גדול רחוק מכפר מירון כחמש שעות ובו כשלשי' בעלי בתי' יהודי' ספרדי' עובדי אדמה ולהם ביהכ"נ ישן נושן וס"ת. מקום שמן ודשן מלא שדות תבואה וכרמי' גנות ופרדסי' ושם יוצא מעין הוק ושוב נקרא מעין של ר' שמעון בן יוחאי כמבואר בספר מעשה הארץ ושתיתי מן המים ההם והיו מתוקי' מאד וקרי' :

נצרי כך נקרא בלשון ערבי עיר קטנה לרגל סלע הר יבש בלי דשא וירק עשב. רוב תושבי' נוצרי' וקדוש להם המקו' הזה מאד כי שם נולד משיחם ועל שם זה נק' נוצרי ושם יש להם בית תפלה אשר היה מלפני' ביהכ"נ רחוקה מצפת כמהלך יום וכן מטבריא :

און בקעה שמנה פוריה מאד וטובה למרעה צאן קרוב לדמשק והיא מזכרת בעמוס (א' ה') כולה יושבי ערביים :

גובר בערבי (דזובר) כפר גדול ושמן מלא גנות ופרדסי' וברכת ה' רחוק מעיר דמשק כחצי שעה שם ביהכ"נ ישן נושן ונאים וקבלה בידם כי נבנה שני' שנה קודם חורבן הבית והוא הביהכ"נ הנז' במס' (ברכות נ' א') רפרס כ"ש איקלע לבי כנישתא דאבי גובר ומתחת ההיכל בצד ימין יש מערה קטנה יפה מרוצפת באבני שיש ונקראת מערת אליהו אשר אמר ה' אליו לך מדבריה דמשק וישב שם ארבעי' יום והעורבי' כלכלוהו ועוד יש שם בכותל א' חור לחוץ ואומרי' כי דרך אור הזה כלכלוהו העורבי'. ואני בעת היותי בדמשק הייתי שם בביהכ"נ ובהמערה פעמי' :

המנהג של הספרדי' יושבי דמשק כל ר"ח אלול יושבי' שמה החכמי' לומדי תורה כחמשה מנייני' וגומרי' כל ס' הזוהר ומשניות ומתפללי' שם כי יש ספרי תורות נאי' וראש של החכמי' דורש להם בכל פעם ואומר להם דברי כבושין ומוסר וחידושי תורה וגם אני הייתי בר"ח אלול ואמרתי עמהם זוהר ושמעתי הדרשות והתפללתי שמה :

הנה מה טוב ומה נעי' שבת האחי' האהובי' ישראל קדושי' גם יחד הוגים בתורת אל המיוחד ה' בכל מקומות מושבם יתן שלום :

בעלבעק עיר ישנה מוקפת חומה נאה וחרבות רבות בה מימי קדם כלה יושבי ערביי' גם איזה יהודים ספרדי'. רחוקה י"א פרסאות מדמשק :

מודין עיר קטנה על הר בה ישבו מלכי בית חשמונאי ושמה נקברו ועל קבריהם שבעה עמודי' נפלאי' סמוך לשם קברי שבעה בני חנה אשר הומתו על קידוש השם ועליהם בית תפלה לנוצרי' :

רמלה

משנה ז אבנים טובות ומרגליות וכסף וזהב שהקדיש דוד המלך לבית הגדול אלף אלפים ככרי כסף ומאה אלפי' ככרי כסף ואילנות של זהב פרוים שהיו עושין פירות שם מאות ששים ושש רבוא ככרי זהב טוב שהיה מתחת עץ החיים בגן הקודש כל אלו נגלו לחזקיה השופר ומסרן לשמיאל המלאך שישמרהו עד שיקום המלך דוד וימסור בידו הכסף והזהב עם הזהב שהתגדב שלמה ועמהם ככרי זהב ואבני' טובות שאין להם דמי' כל אלו גנוזי' ושהרי' ושמורי' מפני חיל כשדי' במקו' הנקרא בורסוף :

משנה ח פרכת של זהב ז' שנכנס בהם י"ב אלפי' ככרי זהב ולבושי הלוי' והבגדי' שלהם י"ב אלף מלבושי' ואפוד של כ"ג שהיה משרת כהן ומעילו חוץ ממלבוש הכהני' ע' אלף והבגדיה' ומגבעותיה'. ומכנסיה' כל אלו עשה דוד להם לרצון על ישראל ונקחו' הכשרי' בסוד שנתגלה להם כל החכמים הזה להיותם לעתיד לרצון על ישראל :

משנה ט בנורות שעשה דוד אלף ונבלי' ז' אלפי' לרצון על ישראל צלצלי' לשיר ולתשבחות להודות ולהלל לאלהי ישראל שנתנו למשה מסיני וכתוב עליהן מתחת רגלי כסא הכבוד אבן ספיר דמות כסא והכנורות מעצי אלמוגי' היו מצופי' זהב טוב ואבני' תמשה על כל כנור וכנור שהיו מביאין אותו ענוי' והשעירי' והרוחות שהיו משועבדי' לשלמה ועל כל כנור וכנור היה פעמון של נחושת קלל מלפני כסא הכבוד ואבן א' טובה ומעולה שחצב משה בהר סיני מתחת כסא הכבוד של אבן ספיר הכל צפוני' וגנוזי' בפני הצדיקי' שהיו יודעי' הכשרי' בסוד שיפלו ח"ו ביד צר שהיה שונא לישראל שכלי' הללו אין משתמשין בהם אלא לרצון על ישראל והיו גנוזי' אותם ברוך וצדקיה שהכשדי' לא ישתמשו בהם ח"ו והטמינו' עד יום שישובו ישראל לקדמותן ויקחו כבוד ויקרת עולם כשימצא להם איש דוד בן דוד שמו ויתגלה לו הכסף והזהב כשיתקבצו כל ישראל ויעלו עליה שלימה לירושלי' אמן :

משנה י ואלו הם משקל הכסף הגנוזות **בעין כחל** ע"י ברוך וצדקיה ככרי כסף ק"ך רבוא ושל כסף טוב ק"ס רבוא כלי' של נחושת סירי' של נחושת טוב מאתי' רבוא, ושל ברזל ק"י רבוא וספתי' שאין להם מנוקי' ומזוקי' של נחושת סביבות שער הנחושת כרובי' שאין להם משקל כיורי' של נחשת שאין להם משקל מחכת של זהב טוב ג' אלפי' ושלחנות של זהב טוב מתחת עץ החיי' העומד בגן הקודש שבעי' שהיה עליה' לחם הפני' אין ערך לדמיהם שקמי' של זהב שכל מיני מעדני' תלוי בהם והם של זהב מזוקק שזקק דוד המלך ע"ה כל אלו גנוזים צדקיה :

משנה יא אוצרות של זהב וכסף מימי דוד עד צדקיה ועד שגלו ישראל מבבל מגיני' של זהב ריבי רבבות ושל כסף שאין להם מדה מרגליות ואבני' טובות אלף אלפי' וש' אלפי' וג"ג אלף כל אלה צפוני' וגנוזי' בחומת בבל ובת"ל בקרקע לתחת ערבה גדולה שבבבל שהיו תולין עליהם כנורותיה' ומבית יער הלבנון לקחו זהב מדת כורין אלף אלפי' ותשע אלפי' וכל הנביאי' וכל החכמים והסופרי' לא יוכלו לחשוב העושר והכבוד שהיה בירושלי' :

משנה יב ועוד י"ב אבני' טובות ביד חילק בן שימור הלוי נמסרו בידו להגיעם ולהחזיר' לשבטי' שהיו שמות השבטי' חקוקי' עליהם שהיו מאירות על ראשי השבטי' מעולות ויקרות בדמיהן זו מזו ואלו מלך נביא ואיש לא ידעו באיזה מקום גנזו אלא חילוק בן שימור הלוי ושאר עושר וכבוד שהיה בירושלי' לקח אותם שמיאל המלאך וחזרו והביאו אותו שימור וחילק וחביריהם הלוי' ממיכאל וגבריאל וכל ישראל החביאו כליהם עד שיקום מלך דוד צדק לישראל ולא עוד אלא שנשבעו שבועה גדולה אלו ואלו שלא יגלו הכלי' עד שיקו' דוד בן דוד וימסרו בידו כל כסף וזהב ומרגליות שהטמינו בשעה שיתקבצו גליותיהם לישראל מד' רוחות העולם ויעלו בגדולה ומעלה גדולה על א"י ובעת ההיא יצא נהר גדול מבית קודש הקדשי' ששמו גיחון ויסקוף עד מדבר הגדול הנורא ויתערב הנהר פרת ומיד יעלו ויתגלו כל הכלים בב"א :

ומלך צרפת (נאפולעאן) זה כחמשי' שנה שהיה בא"י. וגם הגלו היה ידוע ע"י ספרי דברי הימי' שעם בהר עין כחול הכלי' גנוזי' וחפר את ההר כמעט עד חציו. אך לריק היה יגיעו ולשוא היה עמלו כי לא ידע שלא יוכלו להתגלות אליו ולא לאחר עד שיבוא משיח בן דוד צדקינו בבי"א :

תיבנין הוא כפר קטן מאד קרוב לצפת יושבי ערביים :

עכברא כן נקרא בערבי כפר אחד קרוב לצפת כמהלך חצי שעה לדרום . והיא נזכרה בב"מ (פ"ד ע"ב) אילי רבנן להסיקי לא שבקינהו בני עכברא שם מעין נפתח עכשו שם גן נחמד גדול מלא עצי פרי הדר אתרוגי' טובי' :

עין כחל בקעה גדולה ועמוקה מאד ושם מעין מים טובים ועל שמו נקרא עין כחל שם מעט בתים יושבי ישמעאלי' ערביי' ולמזרחו הר גבוה ורם ומשופע מאד ובראשו חלוב כדמות שער פתוח ואומרי' כי שם נגנזו כלי בית המקדש וכן כתוב בס' עמק המלך וכן כתוב בס' מסכת כלים וכדי להראות לבני ישראל הקדושי' כבוד בית אלהינו להתאוה ומה שאבדנו בעונותינו אעתיק הכל מס' כלי בית המקדש :

כתב החסיד המקובל הגאון והקדוש מו"ה נפתלי כהן צדק ז"ל (בס' עמק המלך דף י"ד פרק י"א) וז"ל אלו המשניות כתבו חמשה צדיקי' גדולי' והם שימור הלוי וחזקיה וצדקיה חגי הנביא וזכריה בן עדו הנביא והם גנזו הכלי' של בית המקדש ועושר האוצרות שהיו בירושלי' ולא יתגלו עד יום בא משיח בן דוד בב"י אכי"ר :

משנה א אלו הן כלי ביהמ"ק הגנוזי' כשחרב בית המקדש . המשכן והפרוכת ומנורת הקודש וארון העדות ציץ הזהב וזר הקודש לאהרן הכהן וחושן המשפט והצוצרות וכסף הכרובי' ומזבח העלה והפרוכת לאהל מועד המזלגות והקשות השלחן ומסך השער מזבח הנחושת והבגדים לאהרן (הקדושי' נ"ל) שהיה מלבים הכהן גדול ביוה"כ פעמוני' שהיו על שולי המעיל וכלי הקודש שעשה משה בהר סיני במצות הקודש המטה וצנצנת המן :

משנה ב אלו כלי הקודש וכלי בית המקדש שהיו בירושלים ובכל מקום קודש . כתבם שימור הלוי וחבירו על לוח נחושת וכל כלי בית קודש הקדשים שעשה שלמה בן דוד ובמקום שימור היה עמו חזקיה צדקיה חגי הנביא וזכריה בן ברכיה בן עדו הנביא :

משנה ג אלו כלי' נקחה הארץ הבריתי' והיתדות הקרשי' והטבעות ועמודי החצר . אלו הכלי' מזרקי כסף מאה ועשרי' רבוא מזרקי זהב המשה רבוא של זהב טוב ששים רבוא ושל כסף ק"כ רבוא והמשה אלו כתבו אלו המשניות בבבל ושאר נביאים שהיו עמהם ועזרא הכהן הסופר :

משנה ד מאה ושלשי' מגליי' נהרגו ומתה נמלטו עם שימור הלוי וחביריו והם גנזו קערות של זהב טוב חמשי' רבוא ושל כסף ק"כ רבוא ועל כל קשוה וקשוה ה' אבני' טובות בני' (נ"ל שוי') ודמי של כל או"א של אבן טוב מאה ככר זהב כל דמי המרגליות מאתי' אלפי' ככרי כסף אוצרות של זהב ל"ו כל אלו הביאו' וגנזו' במגדל בארץ בבל בככך ושמה בגדת (ומזכרת בתלמוד) מנורה זהב טוב עשרה רבוא ושבעה נרות על כל או"א שבה ועשרי' אבני' טובות על כל מנורה ומנורה מרגליות כל א' מהם לא נודע דמיה . ובין כל אבן ואבן נאהים האבני' ג"כ לא נודע דמיהן :

משנה ה שלחנות של זהב ע"ז וחבנס מקירות ג"ע שנתגלה לשלמה ומזהירי' כזוהר חמה ולבנה במזהירי' ברום עולם . וכל כסף וזהב שהיה בעולם משעת ימי בראשית עד יום שמלך צדקיה לא היו שוים ערך הזהב שהיה מצופה על היכל הבית מבית ומחוץ . אין חקר ואין שיעור ואין קצבה ואין נשקל . לאותו הזהב של ההיכל . ועל פני ההיכל ועוד זיין אלפים ככרי זהב כל אלו הנביאים וגנזום בשגל הבר ואבני' טובות שהיה ההיכל בנוי בהם ונדבכין ג' של אבני יקר ונדבך א' של עצי האלמוגי' והנדבכין שלשה הם מאבני' טובות והורך אבן טובה אחת של שבע באמה ורחבו חמש באמה שתקן דוד והורך מרגלית אחת עשר באמה כל אלה הכין דוד לבית הגדול לשלמה בנו :

משנה ו בנין אבנים ל"ו אלף ומנין המרגליות כך מכל אלו היה ההיכל בנוי בהם ג' נדבכין ונדבך א' של עצי אלמוגים והיו מצופי' זהב טוב ונחוני' בבנין כל אלו החביאום הכשרי' בביברא מפני נבוכדנצר והאלמוגי' מזהירי' כזוהר הרקיע :

ולומדי' בהם יומם ולילה. והישמעאלים בני מהם בתי תפלות. רחוקה מירושלים בשני' פרסאות וכן מביירו וכן מצפת :

יבנה נזכרת בדברי רז"ל כמה פעמי' חכמי יבנה בה ישב ר' גמליאל מלפנים היתה עיר גדולה לאלפי' מחכמי ישראל ועתה בעוה"ר היא כפר קטן ואין בה יהודים רק ערביי' הפראי'. בה חרבות ישנות נפלאי' מקדם רחוקה מירושלי' כשש פרסאות :

עין זיתון כפר רחוק מצפת תחום שבת מלפני' ישבו שמה יהודי' והרב בעל סדר היום היה שם ראש ישיבה כמ"ש בשער ספרו. ובס' תיקון יששכר מזכיר מנהגי עין זיתון לענין קריאת התורה בפורי' אך עתה אין בה יהודי' רק ישמעאלי'. שם מעין גדול אשר מימיו מתוקים מאד ומוליכים ממנו לצפת. וקבלה שמקור מבועו הוא מירושלי' דרך מערות מתחת הארץ גנות ופרדסים הרבה כגן אלהים השדות מלאים כל מיני ירקות טובים אשר יובילו מהם לצפת ואצל המעין יש בנין ישן הוא היה ביהכ"נ של הרב בעל סדר היום ועתה הוא בית תפלות הישמעאלים ומזמן כביר מלאו בו הישמעאלים ס"ת והוליכוה לצפת :

ביריא כפר רחוק מצפת כתחו' שבת לצד מזרחית צפונית ונזכר במס' פסחי' (נ"א א) מעשה ביהודא והלל וכו' בשבת בבירי וגם בס' תיקון יששכר מביא מנהג של בירי לענין קריאת התורה בפורי' כי גם שם גרו בני ישראל מקדם ובס' שם הגדולי' מהרב הגאון חיד"א העיד שראה שלחן ערוך ישן אשר נדפס בראהעגה בלי הגהות הרמ"א וכתוב סוף חלק או"ח שחברו מרן הב"י בכפר בירי שבגליל בשנת הש"ה ובס' שבחי ירושלים מביא שיש שם ביהכ"נ אך עתה בעו"ה אין בו יהודים ולא ביהכ"נ רק ערביים הפראים :

בין גבלין הוא עמק גדול בין שני הרים גדולים אשר בין צפת ובין כפר אבנית והוא לשון ערב ר"ל בין ההרים :

אבנית כפר חרב ושמה מאין יושב קרוב לצפת :

נביארתען גם הוא כפר חרב ושמם קרוב לצפת :

עמוקה כך שמה בלשון ערבי. כפר קטן כששים בתים יושבי ישמעאלי' ויושבת בעמק גדול מאד ועל שם זה נקרא עמוקה רחוק מצפת שתי שעות :

פערעם כפר ממולא יושביה ערביים קרוב לצפת כשעה אחת ומשם מביאים ענבים ותאנים ושאר פירות לצפת למכור :

דאלהא כך שמה בלשון ערבי כפר קטן קרוב לצפת שעה וחצי יושביה ערביים :

ראש אל אחמד כך שמו בלשון ערבי והוא מקום מאין יושב קרוב לצפת. הר נשוך והאדמה אדומה ולזה קורין לו (ראש אל אחמד) ר"ל ראש שהוא אדום כי אחמד בלשון ערבי אדום :

עלמא כפר גדול במישור נחמד מלא מגמי ארץ קרוב לצפת ומלפנים ישבו בו יהודים אך עתה בעו"ה אין גם א' רק ערביים :

קדש כפר גדול על שפת הירדן ונקרא בערבי (קאדיס) והיא היתה עיר מקלט הנזכר (ביהושע י"ט מ"ז) כלה יושבי ערביים :

פמיים כפר קטן רחוק מצפת כמהלך יום והערביים קורין לה (באניאס) והיא היתה עיר מלפנים כנזכר (יהושע יט מז) ושמה היה עיר דן כמו שפי' הר"ע מברטנורא דן בלשון ערבי (בניים) ואני בנסעי לדמשק בא עלינו השמש בבואנו לכפר הזה הפריקו בעלי החמרים המשאות מעל החמורים והפרידות ושכבנו שם לינת לילה חוץ מן הכפר תחת עלי רענן וראיתי קרוב להכפר חורבות רבות ישנות וניכר שהיה שם חומה גדולה ואבני' גדולו' מאד מאד. וראיתי שהירדן יוצא בשטף עז מתחת הר גבוה מאד כנזכר (בבא בתרא ע"ד ב') ורחצתי בו ושתיתי מן המים והיו מתוקים מאד מאד כקלא דכנרא ומשם מתפשט הירדן מעט מעט ושם יושבים פלשתים הנקראים דרוזיש בערבי :

המאם כפר קטן יושבי ערביים ולדעת קצת הוא גררה :

ברתותא מקום חרב עתה והיא נזכרת בדברי רז"ל כמה פעמים :

מצודת יוסף בן גוריון גם שם נקים רבים ומחילות בצפון העיר. על הר גבוה יש מגדל
קנדין לו צופים ההר צפת נמשך מן הר אנפי לבנון וסביב לו הרים רבים הנזכרים (בשער גבולי
הארץ) וכפרים הרבה הנזכרים במקומם. בתי כנסיות ובתי מדרשות הרבה וישיבות ותלמוד תורה.
ביתי טובה זו בית המרחץ גדולה נבנית מאבני מחצב גגה כיפה גדולה המקוראות שם ממי הגשם.
רחוקה היא מירושלים שלשים פרסאות מטבריא שבע שעות :

מקדשי מעט

מהספרדים ביהכ"נ הגדולה הנקראת ביהכ"נ האריז"ל וגם ביהכ"נ מאריבר נקראת העומדת
מצד מערב העיר במורד ההר בנוי מאבני מחצב גדולים מפותחים פתוחי ציצים
ופרחים הוכם נאה אף נעים נוה שאננים מרוצף מאבני שיש מינים שונים ירוקים אדמונים שחורים
לבנים ובאמצע בימה גדולה מאבני שיש וסביב עמודי שיש עומד הארון הקודש משובח ומפואר
מעשה עבות חרושת עץ. בכותל מזרחי יש חדר א' קטן אשר בו התפלל רבינו הקדוש האריז"ל.
על מקומו שישב נתון אבן גדולה משופע לבל יקרב איש זר לרמוס על המקום הזה אשר בו יחד
יחודים קדושים ונוראים שפעם בא בחלום הלילה לגדול העיר ונדמה לו כאילו יושב על מקומו ולומד
ומסתכל עליו בפנים זועפות ואמר לו למה תניח לקרב הלום מקום הקודש ופחד גדול נפל עליו
וארכבותיו דא לדא נקשן. בבקר טרם התפלה צוה להניח האבן הזה. לפניה חצר גדול מרוצף באבני
שיש בו עצי פרי נטועים. ומיני שושנים בתוכו בור מים ממי הגשם: (ב) ביהכ"נ של הרב הקדוש
ר' יצחק אבוהב זלה"ה בעל מנורת המאור הנבנה מחדש זה שנתים כי נפלה בעת הרעש שהיה שם
ולא נשאר כ"א כותל הדרומי אשר בו נתון הס"ת שלו ואחר הרעש נמנו וגמרו לטלטל הס"ת ההיא
לביהכ"נ הגדולה אשר נשארה על מכונה וטהרו וקדשו עשרה אנשים בטבילה ונשאו אותה שמה
ויעמידוה בהיכל מיוחד. עם ס"ת של הגאון ר' שלמה אבוחנה (הוא ר' שלימאן הנזכר בסוף תשובת
מהר"מ גלאנטי והיה מקובל וחביב בדורו של מהר"ם אלשיך). וכלם לא הוציאו שנתם ר"ל. גם
בזמן א' נתן סופר א' שלאי בס"ת הזו ולא השלים שנתו לכן מורא להם מאד הס"ת הלזו ולא יוציאו
לקרות בו. רק שלש פעמים בשנה בר"ה ויוה"כ וחג השבועות ואז קורין בס"ת של ר' שלמה אבוחנה
למפטיר. ויש להם בקרבה ספרי תורה מימים קדמוני' גם היא נבנית ביופי והידור מאד. (ג) קרוב
לה יש ביהכ"נ לא נודעה בשמה גם היא גדולה ומפוארה: (ד) ביהכ"נ של ר' יוסף בנאה הנזכר
בדברי חז"ל. גדולה ויפה ובכותל מזרחי הוא קבור שם ועליו ציון ופרוכה פרוסה לפניו ובכל ראשון
של פסח מתאספים שם רבים מישראל ומדליקים שמן וגומרים הלל ותפלה והתחנונים: (ה) קרוב
לה ביהמ"ד של הרב הגאון מרן בית יוסף בעל הש"ע זלה"ה שם ישיבה לומדים יומם ולילה ויש
להם ספרי לימוד ושו"ת אין מספר עוד להם בתי ישיבות הרבה יושבים ולומדים בהם:

מהאשכנזים (א) ביהכ"נ של רבינו האריז"ל בנוי על מקום השדה אשר שם הלך עם התלמידים לקבל
שבת. גדולה ומפוארה ועל ארבעה עמודים היא עומדת וגגה כיפה גבוה עגולה ובאמצע
בימה גדולה נאה מאד. לה ארון קודש מפואר מעשה עבות חרושת עץ מפותח ציצים ופרחים
ומצויר בכסף וזהב וגוונים שונים וכלה בנויה מאבני מחצב: (ב) כנגדה ביהמ"ד הנקראת ביהמ"ד
חדש בנוי מאבנים גגה קורות עצים ואצלה ביהמ"ד קטן. (ג) בהמ"ד של הרב מראמין
בנאו על הוצאות הרה"ק אדמו"ר מרוזין זללה"ה. (ד) ביהמ"ד של הה"צ הקדוש ר' אברהם
דוב ראבד"ק נאווריטש זללה"ה. רוב צדקתו וקדושתו וטהרתו אין גומרים עליו את ההלל בסוף
ימיו בא לשכון כבוד בארצנו הקדושה בעה"ק צפת"ו גם שם היה ראש ומנהיג העיר באמת וצדק
ומ"כ שם נפטר במגפה אשר היה בשנת תקצ"ד ר"ל ונקבר במערכה אצל ציון הה"צ הקדוש הגאון ר'
דוד שלמה זללה"ה בעמ"ח ס' לבושי שרד. ושם כמה וכמה צדיקים קדמונים זי"ע. (ה) ביהמ"ד
של הרב אב"ד מסאלאנט ז"ל. (ו) ביהמ"ד של חסידי הה"צ מקאסיב שליט"א. (ז) ביהמ"ד של חסידי
הה"צ מוויזניצא שליט"א. (ח) ביהמ"ד של חסידי הה"צ אדמו"ר מס"ג שליט"א: (ט) ביהמ"ד של

חסידי

קרית ארבע היא

חברון נק' בלשון ערבי (כליל אל רחמן) ר"ל ידיד הרחמן על שם אברהם אע"ה ידיד היא עיר בנויה רחוקה מירושלים שבע שעות לפני העיר ולאחריה מלא עצי נחמדים וכרמים טובים הרבה מאד אשר שם יגדלו ענבים טובים ומתוקים מדבש ונופת צופים ו שעושים היין המובחר וגם צמוקים גדולים וטובים גם עצי זיתים הרבה וטובים אשר מהם עושי' זית זך נגוה ופרדסים אתרוגים טובים גם עצי תמרים נחמדים :

היהודים המה יושבים באמצע העיר בחצר א' גדול מאד בו בתים רבים והצרות ושוקים והבתים הם סמוכי' זה אצל זה עד בחומת הבתים נראים כחומה סביב והחצר בלילה ובדלת השער יש בו חור מנעל לסגור הגם שהיה כמבואר במעשה הארץ אף שהיהדם פעמים להם בתי כנסיות ומדרשות ויש בית מדרש קטן הנקרא ביהמ"ד של אברהם אבינו ע"ה קבלה שאאע"ה מתפלל שם והוא אצלי מערה כמפורש בתוה"ק גם יש מרחץ הנק' מרחץ של אאע" קרוב להעיר יש בריכה גדולה ממים חיים מספיק מים לכל העיר סביב החצר בעיר כלה מהפש והולכת עד כי גדול מושב הישמעאלים רק איזה יהודים יושבים חוץ להצר שם יש בית עשיית הזכו אמנם אינם בקיאים במלאכה זו ויעלה הזכוכית דק ומכוער ונמכר בזול. בקצה מערת המכ יש בית נגדר באבני גזית גדולות מאד מאד אורך כל אבן כשעור אמות ויותר ורחבן כאור אמה וכולו סביב לא יש כ"ה שני טורי אבן וכלל צד יש צורה פתחים והדגים ארוכים מאד אבני גזית ובתוך האהל יש בור עגול גבוה מאבני גזית נאים. אצל האהל יש עץ בטנים וקבלה ביד שזה אהל אאע"ה והעץ הוא האשל אשר נטע והמלאכים השענו תחתיו וזה זמן כביר באו א ענגלאנד וקלניהו ועשו ממנה כוסות וכלים נאים. כנגדה בריכה גדולה עמוקה עם מים חיים נק מקוה שרה אמנו קרוב למקום הזה יש ג' בורות ונקראו בפי הערביים (ביר אברהם ביר יצ ביר יעקב). כלם מים חיים. על הדרך יש בנין ישן ונק' ברק ושם בריכה גדולה עם מים חיי

צפת בצפת עשויה

צפת מכרת שם אתה במקרא בשופטים בנימין לא הוריש את הכנעני יושב צפת בלשון ער נקראת (צעפאת) עומדת על הר גבוה מאד והבתים נראים מרחוק כמעלה זו למע מזו כולם בנוים מאבני מחצב גגותיה יש מהן בנויות כיפות ויש קורות עצים. רוב הבתים בתוך החצרים מיעוטן הן לפני החצרים והחצרים לאחורי הבתים הנקרא בלשון חז"ל רחבה העיר היא בינונית וכלה מושב היהודים והגוים הם חונים סביב סביב. ונקראים שווקי הגוים מסביב עצי זיתים לרוב ותותים ועצי פרי וכרמים גם הארבעה המינים הנלקחים בחג גדלים למכביר וכאין הם נחשבו עד שמהדסים סוככים הסוכות ומשם מוליכין לירושלים ולחברון למכור למערבה בעמק גדול במורד ההר שם הולך מעין גדול ונקרא נהר דיללאי או מי מגידו שם היתה מלחמת ברק עם סיסרא ושם רחים ההולכים על-הנהר ההוא וסביב עצי אתרוגים הרב ועצי חמד וטובים והזוב ע"פ הככר. גם סביב העיר והלאה יש מעינות (א) נקרא (עין א אפיא) ר"ל מעין יפה וכשמו כן הוא מעין חזק ויפה ומתוק מאד. (ב) נקר' (עין אשדיד) ר" מעין חדש. (ג) נקרא (עין אל-ווארד) ר"ל מעין יפה כשושנה. (ד) נקרא (עין אל נביים) ר"ל מע ההולך לאט כאדם המתגמגם ועוד יש להם מעינות אבל לא נקבו בשמות ומכולם מביאים הגוי לצפת למכור :

למזרח העיר יש הר גבוה מלא עצי זיתים למכביר ועצי חמד הנושאים כל פרי תנובה וכרמים ובגובה ההר יש בנין ישן נושן אורך כל ההר. וחומה לו סביב בו בתים רבים שוממים וטורות נבנה מאבנים גדולות מאד נקרא מצודת-יורפים הוא בדברי חז"ל וההר מסביב מרוצ א בנים חלקים אשר לא יוכלו לעלות ההרה. בדרו' העיר עוד יש בנין ישן וחזק מאבני מחצב ונקרא

מצודת

אמות״ם. השר והשפסר מוה' משה מונטיפיורי יצ״ו היה יחידי הראשון מחורבן הבית עד הנה שנכנס למקום המקדש ופיזר ממון רב על זאת שנטל רשות מהשולטאן ונתן מתן רב להשאשא של ירושלים שילך עמו עם אנשי חיל ולשאר גדולי הישמעאלים נתן מתנות רבות ועשה עד רצון כל היהודים אשר בירושלים כי החרו בו שאסור לזר ליכנס שם ובפרט בזמ״ה שכלנו טמאי מתים והוא אשר לא כדת. הבנין הנזכר הוא לבית תפלה להישמעאלים בעו״ה מקום אשר הכ״ג לא נכנס רק פעם א' בשנה עתה רמסו בו הטמאים שומו השמים:

הכותל עומדת לצד ההר למערב ועל זה היא מכונה כותל המערבי ארכה כנגד כל אורך ההר. אולם מפני הגדרים בנו הישמעאלים בתים רבים סמוכים להכותל והיה להם הכותל לכותלי ביתם בעוה״ר רק באמצע נשאר מקום פנוי כשלשים אמה אשר שם עומדים היהודים להתפלל ויש עוד כעשר אמות כותל הנגדר באבנים ולא יניחו את היהודי' לבא שמה כי הרדב״ז ז״ל היה לו שם גילוי שכינה ומאז היו היהודים מתפללים ובוכים שם בקול צעקה ע״כ גדרו הישמעאלים את המקום ההוא בכותל אבנים כי הוא סמוך ללשכה הגזית מקום מושב שופטיהם באמרם כי היהודים מבלבלים את דעתם בצעקתם וכבר רצו היהודים לקנות המקום ההוא לבנות בם בהמ״ד. אך הישמעאלים לא רצו אף בהון רב:

הנשאר מבנין שלמה היא תשעה טורי אבן הנשארים מחומת היסוד האבנים ההמה גדולים מאד מאד רובם ארוכים שתים עשרה אמה ורחבם כקומת איש. וגם הקטנים בהם ארכם ארבע אמות ורחבם שתי אמות עוביים מי יוכל לראות וכלם אנוכים בשפת על ארבע קצותם עד כי חלק האמצעי בולט ויראה כל הרואה תואר הכותל שתומם היגבר כח איש להגביה אבן משא כזאת להניח על הבנין אף שלש מאות גבורי חיל גובהה כששים רגל כמעט כל יום באים שרים וסגנים מאומות העולם לראות שבח כותל הזה וכותבים תבניתו על הגליון ושיחה בפיהם לאמר אמת מי שלא ראה הבנין הזה לא ראה בנין נפלא מימיו:

סביב הבית חצרות ובתים ומגדלים אין מספר ושערים גדולים אשר בהם נכנסים להר הבית ובתוכם נמצא שער א' מאבנים גדולות מאד הרבה גדולים מאבני הכותל וניכר שהוא בנין ישן נושן מבנין שלמה עובי חומת השער כמהלך חמשה מנוטין בתוך עובי השער משני הצדדים נמצא חניות רבות ממולאים אשפה וניכר שהיה שם לשכות העזרה:

סמוך למקום המקדש יש בנין ישן נושן מאד וגדול הנקראת לשכת הגזית אשר מלפנים ישבו שמה הסנהדרין והם דייני צדק ומשפט ובעוה״ר היום מקום המשפט להישמעאלים וקורין אותו (מחכמיו) לשון חכמי הסנהדרין שישבו בה. רצפת הבית מאבני שיש מינים שונים וגם הכתלים מצופים לוחות שיש באמצע יש בריכה גדולה עגולה נבנה מאבני שיש מכל מיני צבעונים ומעין נובע. ואני הייתי שם פעמים ושתיתי מהמים הטובים והיו מתוק לחכי. בכותל המזרח יש שער נכנסים בו למקום המקדש וראיתי לפני כל רצפת הר הבית כי לשם מניחים את הכל ליכנס כי מקום משפט הוא:

ציון עיר דוד סמוך לירושלים מחוץ לחומה לצד דרום כמו שלשים אמה אשר שם כל מלכי בית דוד שוכנים היא עיר קטנה ויפה מכלל יופי בה בתים ומגדלים נאים מאבני מחצב ובתי תפלות הרבה גבוהים מאד על מערת מלכי בית דוד ויושביה כלם ישמעאלים ואינם מניחים לשום אדם ליסב שמה תון מאמונתם כי קדוש להם מאד המקום הזה. ובעוה״ר כשאנו רוצים להשתטח ולהתפלל שמה אנו מוכרחים ליתן כופר נפש שערים פארים לגלגולת ובכל זאת אינם מניחים אותנו ליכנס לפנים למטה בהמערה רק למעלה לבית תפלה שלהם הנבנה כנגד מקום המערה הנקרא בלשונם (זאמייא) ואין מניחים אותנו לגמור אף עשרה מזמורי תהלים כי תומ״י מגרשי' אותנו משם היש מכאוב כמכאובינו ולתוך המערה יש חלון דרך בו מורידין נרות של שמן זית הדולקים תמיד: ואארך על המגמר תבנית עיר קדשנו. אך האמת אגיד לכם אחי האהובים כי יותר ממה שכתבתי לפניכם לא יכולתי לצייר כי יקצר המצע ומה אומר לכם מי שיש בידו לרוב הכסף יוכל לבוא לשכון כביר בארצנו הקדושה ובעזר בונה ירושלים יתענג בדשן נפשו:

חברון

בעיני כל רואיו מרוצף באבני שיש טהור מין ממין שונה מי יוכל לספר הפלאות אשר עלה על הבנין הגדול הזה. בעת אשר חפרו היסודות מצאו בעומק האדמה בניינים רבים ואבנים ועמודים גדולים גם מטבעות של זהב ישנים מאד גם מצאו בית יבן מלא כלים קטנים לבנים הרבה מאד ובעת הנחת אבן הראשון בתוך היסוד נתחברו יחד כל היהודים בתופים ומחולות ושפתי רננות יהלל פיהם ובעת ההיא היה אחד מבית ראטשילד בירושלים ועוד שרים רבים ונכבדים ועמדו גם המה במקום ההוא וגם הקונסלאטין כלם באו וכולם זרקו מטבעות של זהב בתוך היסוד מפני הכבוד גם נדבו מוהר ומתן רב על הבית הזה מי יוכל לספר השמחה וכבוד הבית הזה: ועוד יש שם הרבה ישיבות ות"ח הוגים בתורת אל יומם ולילה. ד בהמ"ד הנקרא כנסת ישראל והיא ביהמ"ד של הרב הקדוש בעל אור החיים זללה"ה ואצלו בית טבילה וקרוב לו הבית אשר נולד בו רבינו הקדוש האריז"ל. ה עוד יש להם חצר גדול נקרא על שם ר' ישעיה בארדקי בו בתי' רבים וביהמ"ד גדול ומפואר מאד מלא ספרים בו יושבים ולומדים יום ולילה. בו בית טבילה מקוה מי הגשם. כולל חסידי אנשי וואלין יש להם בתי מדרשות וזה זמן כביר שבונים להם ביהכ"נ גדול ומפואר מאבני גזית גדולים מאד מפותחים ציצים ופרחים נאים ויפים ותואר הבית בשכלולו יהיה למטה בית המרחץ גדול מאד ועליו ביהמ"ד גדול ובתי ישיבות ועליהם יתנשא הביהכ"נ גדול וגבוה מאד מאד ולע"ע נשלם עד ההנומות מהאליונה רואים את כל הר הבית כנגדו. ואין מספר להוצאותיו. ועדן לא נגמר כי אין לאל ידם לגמרו בכי טוב. כי כמה וכמה אלפים נקבעו בבנין הזה. גם אבי כי"ו נפלה ע"פ הוצאות לקנין נדבות אחב"י על הבנין הזה בעוד חיים היותו של הה"ל הקדוש המפורסם בוצינא קדישא כו' כקב"ה רבי ישראל מרוזין זללה"ה והוא נתן לו מכתב מליצה בחתימתו לעורר לבות בני ישראל על זה ועוד יש אצלו המכתב והחתימה. גם כולל אנשי ווארשא יש להם בתי מדרשות וישיבות יושבים ולומדים בהם יום ולילה גם כולל אנשי חב"ד יש להם בתי מדרשות גם כולל אנשי הו"ד יש להם בתי מדרשות יושבים ולומדים: אמת מה נהדר פאר הוד יקירי ירושלים אנשי הישיבות והחכמים היושבים והוגים בתורה ובחכמה יומם ולילה תמיד לא יחשו ומשמורות קבועים ותפלות קדושות לכל דבר מצוה. בכל שבתות השנה יתאספו זרע קדש בבתי כנסיות ומדרשות ברוב עם הדרת מלך לשמוע דבר ה' ולשתות בצמא מנחל נובע מקור החכמה ולתת כבוד לאל הכבוד: גם זה כשמונה שנה נתעוררו לבות אחב"י מאמסטרדם ושאר עיירות דייטשלאנד שלחו נדור כספם לירושלים ת"ו וקנו מקום פנוי סמוך לחומת העיר ולפנים לצד דרום מישור גדול ובונים שם בתים נאים ויפים כולם אבני גזית לישב בהם עניי בני ישראל גם בונים שם ביהמ"ד וביהכ"נ וישיבות ומצאו שם שמונה בורות גדולות מלאים מים טובים ומתוקים זכרה אלוה לטובה:

מרום מראשון מקום מקדשנו

הנשארת לנו מבית תפארתנו לעמוד אחר כתלנו. היא כותל המערבי להתפלל לאלהי אבותינו תמיד לא נחשה עלינו ועל כל אחב"י. שבגלה למגן חייהם ה' צבאות יגן עליהם אמן: הנה מקום בית המקדש עתה פנוי בעוה"ר והישמעאלים הם מנקי' תמיד את רצפת הר הבית בלי שום אשפה אף צרור וקש לא יניחו שם רק נקי וטהור מרוצף באבני שיש ונחמד למראה למרחוק ואורך הר הבית כאשר היה מקדם עוד היום נראה שם שמש עשר שערים שם נטועים עצי ארזים גבוהים מאד שהיא נגד תוה"ק כמו שדרשו רז"ל על פסוק לא תטע לך אשרה אצל מזבח גו' על מקום קודש הקדשים יש בנין גדול מפואר ומהודר מאד מאד ועגול מצוייר מכל מיני צבעונים נאים ועליו כיפה גדולה עגולה נאה מאד הבית מלא חלונות נאים תחתיים שניים ושלישים הבנין הזה בנה השולטן סאלימן כמבואר בספר מטביות מלך הא' יש בנין גדול מאד וקורין לו מדרש שלמה סמוך לו יש בריכה גדולה נאה מאבני מחצב עגולה וקורין לה (ביר אל דעס) ר"ל בור של הדם כי אומרים ששם נשפך הדם של הקרבנות כלם. מקום ביהמ"ק קדוש מאד אצל הישמעאלים וקורין לו (אל ההרהב) ר"ל מקום מקודש ולכן לא יניחו ליכנס לשם רק מבני

אמונתם

לכל יבריחו לשאוב בדלי . וגם עשו שם רחוב ההולכת ומוסבת לרוח היום גבוה מאד ועגול נבנית מאבני מחצב טובים וכל המאפיינן שלה של מלודין . גם החלונות מהותכי' מברזל צלים ופרחים שלא משם ושם גגות ואילנות טובות ואי"ה כשתבנה על תלה תהיה עיר בינונית והושיב שם יהודים מכל כולל וכולל אשר לא ימצאו ידם די שכירות הבתים בירושלים מרוב היוקר ומחסרון כיס . לכל איש וביתו יתן בית א' גדול ובית קטן ובית הכבשיל ואוצר וביה"כ מושב מלכים מושבם ושולא להיושבים שמה נדבת לבבו פעמים בשנה להחיות נפשם גם עשה שני בתי מדרשות א' להאשכנזים ואחד להספרדים עם ספרי תורות גם בית נרי (אפטייק) מה אומר לכם אחיי ומה אדמה לכם הואר יופי ירושלים ואולה לה בכל יום ויום עיר קדשנו הולכת וגדול נבנית ביפיה והדרה ת"ל . גם שרים וסגנים רבים מענגלאנד וצרפת ופרייסן ושאר מדינות באים ובונים להם פלטרין נאים וחנויות גדולות עם כל מיני סחורות יקרים ונכבדים גם זה משנתיים הולך בה הדילוג רב ובשעה אחת יוכל לידע בסוף העולם מה יעשה בה והולך דרך הימים שילומן כי ישופר ובא מהר הבית להעיר גם שיחה בפי הבריות כי בזמן קרוב ילך שם שביל הברזל (אייזין באהן) קול התו"ר נשמע בארצנו בבי"א . מזה נוכל להבין הפסוק בונה ירושלים ה' מהו הלשון בונה שהוא לשון הוה הול"ל יבנה שהוא לשון עתיד אלא לזה כיון דוד המע"ה שירושלים נבנית והולכת מיום ליום עד אשר ירחם ה' עלינו ויבא משיח צדקנו ויבנה בית בחירתנו ויקוים בנו ואני אהיה לה חומת אש סביב גו' בבי"א . מובא בילקוט שאומות העולם מוכרחי' לבנות ירושלים קודם ביאת הגואל כאשר המה ההיבוה ע"ש . בכל שוק ושוק עומדים אנשי חיל וכל א' הולך על המשמר בעת ומתחלפים לבל יהיה ריב ומלה בין איש לרעהו . בלילה הולכים אנשי חיל ולפעמים הולך עמהם גם הפאשא ושובבים בכל חוצות ירושלים אם רואים את א' ואין נר בידו תופסים אותו ומניחים אותו במשמר עד בקר גם ענש יענש בממון כי משתי שעות בלילה עד אור בקר אסור לשום אדם לילך בלי נר . גם תמיד משגיחים על המשקולות אם חסרים הם ואז יענש ע"ז גם על הלחם משגיחים אם לא יחסר מן המשקל ועל כל דבר ודבר גם על המקחים שלא יתייקרו רק כקצוב לכל דבר אך אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר ויקוים ה' ישמרך בבי"א :

מקדשי מעט המה בתי כנסיות ובתי מדרשות אשר בה הרבעה להספרדים והם ביחד ונכנסים מזו לזו . א הנקרא ביהכ"נ שטאמבל . ב ממנו יבואו לביהכ"נ הנקרא קהל אמצעי . ג ממנו יבואו לביהכ"נ הנקרא קהל גדול . ד ביהכ"נ גדול הנקרא קהל ת"ת שבו לומדים תינוקות של בית רבן . בו התפלל פעם א' הרב הגאון הקדוש ר' חיים בן עטר בעל אור החיים זללה"ה ולפנים בצד מערב יש בית קטן וקדוש להם מאד ודולקים בו נרות תמיד כי קבלה בידם ששם נגלה אליהו ז"ל וסמוך להם בניינים ועזרות הרבה כלם נבנו ביופי והדר . אלו הם הישיבות . א' הוס' קדושה ב' בית אברהם ג מאמר מרדכי ד חיים וחסד ה אהל רחל ו בית יהודה ז בני אליעזר ח בני משה ט ישמח משה י מרפא לנפש . יא קדושת יו"ט יב כנור נעים יג צמח צדיק יד מדרש אליה . טו אורה חיים טז עץ חיים יז תולדות יצחק ח"י חיי עולם . יש מהם לומדים ש"ע גפ"ת ופוסקים יש מהם לומדים בו מקרא משנה וספרי מוסר מן הבקר עד הערב . ויש מהם לומדים בו כתבי האריז"ל ושאר ספרי קבלה : ועוד ישיבה אחת נקראה מדרש בית אל . אשר יסדה הרב המקובל רבי שלום שרעבי זללה"ה ואחריו נכדו הרב החסיד ר' אברהם הסיד ז"ל ויש בה ארון הקדש וס"ת וכל חצות לילה הוגים בתורה וספרי קבלה . והם נקראים קהל חסידים גם מתפללים ע"פ כתבי האריז"ל ומאחרים מאד את תפלתם והולכים בכל יום לטבול כלם יראים ושלמים חסידים ואנשי מעשה :

ואלו הם של האשכנזים הפרושים יש להם חצר גדול נקרא חורבת ר' יהודה החסיד ובנו שם בתים הרבה ובתי כנסיות ומדרשות . א ביהכ"נ נקרא מנחם ציון בנין גדול מאד נבנה מאבני מחצב גזית . הגג הוא כיפה גדולה עגולה ומצויירה . ב נקרא סכת שלם ג ביהכ"נ הגדולה מכלם אשר זה לא כביר נבנה ביפיו והדרו מדת ארכו כ' אמה על עשרים אמה ועליו כיפה גדולה עגולה ולא נשענת על עמודים רק על הכתלים ושלא גדול הוא גבהו שלשים אמה ולפניו עזרה גדולה ונאה כל הבית בהבנותו אבן שלמה וגדול נבנה מאבני גזית מפותח פתוחי צלים ופרחים הבנין נחמד מאד

בעיני

ישמעאל וא' נוצרי נותנים לו רפואות בחנם וכל הצריך לשכב על ערש דוי אודם או ימים הכל בחנם
ב בית החולים של צרפת הנקרא (פראנצעזיש שפיטאהל) גם הוא בחנם מחמת חביבת ירושלים מ
יוכל לשער ההוצאות אשר עלה על הבניינים האלו והוצאות של שנה ושנה אין מספר :

והשר והטפסר המפורסם סיגאר משה מאנטיפיורי נ"י ומחברתו מחברת הכבוד הצדקה מר
יהודית נבג"מ בראותם אשר היהודים המה מוכרחים להשכים על פתחיהם של אלו ה
קנאת ה' צבאות בער בלבם ואזרו כגבור חלציהם ובא הוא ואשתו ירושלימה בשנת תר"ו וקנה הצ
גדול נאה ומפואר בהון רב ובו בתים רבים נאים מאד וצייר החצר והבתים במיני צבעונים נאי
ועשה שם מטות נאות ומשכב ומושב כדרך בית החולים ובית מיוחד לבית הצרי (אפטייק) ובול
הרפואות היקרים מלונדין וגם רופא גדול משם יד הכל שוים בה לטובה ויש בה תקנות טובו
זכרהו אלוה לטובה כי מחיה כמה נפשות מישראל פועל ידיו תרצה ותהי משכורתו שלמה :

בה מטרפולין של מלכים · א שנבנה על שם הקיסר האדיר מאוסטרייך יר"ה והוא בנין נאה מבוש
ומפואר ושם יושב הקאנסיל מאוסטרייך . ב של מלך צרפת יר"ה אשר קנה מהשולטאן בתי
ישנים בתוך העיר והרס וחפר היסודות ומצא מעין א' בעומק הארץ והלכנו כלנו לראות הפ
ולשמחה כי ידוע מכתבי רבינו האריז"ל בעת יפתח הגיחון אשר סתם חזקיהו מלך יהודה סימן ה
על ביאת משיח צדקינו . אך ראינו שהמים נובעים ממקום א' ולפניו צינור גדול מאבנים גדול
מקום הילוך מים רבים ושם היו מונחים אבנים ועמודים גדולים מאד של שיש הרבה והמים עמ
במקום אחד ועשיהו באר וממנו לקחו מים לכל הבנין ועד היום הוא הבאר ושתיתי מן המים הה
והיו מתוקים כקלא דכנרא ונשאר בהומד הדעת הרבה אמרו שלפי המדה המבואר (במלכים) ויש
אותו אל עיר דוד נראה שהיה הילוך מי הגיחון ויש אמרו שמעין אחר הוא . ובנו שם בתים וחצר
ומגדלים גבוהים וחזקים ונאים מאד מאד כולם מאבני מחצב נאים פתוחי ציצים ופרחים וגם ב
החולים נאה ומהודר וגדול מאד לפי ענין בנאי צרפת . גם מלך ענגלאנד בנה שם פלטרין נא
ויפים . וגם מלך פרייסין בונה מחוץ להעיר בתים הרבה וחצרים ומגדלים נאים ופלטרין היינו בכל ש
שולח משם בית אב (פאמיליע) ובונים להם חצר גדול ובו בתים הרבה נאים ומפוארים ג' וארב
עליות זו על גב זו ויושבים בו עד שלאחר כמה שנים יעשה שמה עיר גדולה . וגם מלך רוסיא יר
קנה מאת השולטאן מקום גדול מאד כשלשים אמות רחוק מן העיר ובנה חומה גדולה וגבה ס
ובתוכה ב"ה מגדלים וחצרים גדולים וחזקים מאד כלם מאבני מחצב מפותחים פתוחים ציצים ופר
ובתי תפלות ומרחצאות רחובות ושווקים הרבה נאים אף יפים מי יוכל לשער כל ההון אשר ש
על הבנין הזה כי אין מספר ועושי המלאכה היו אלף וחמש מאות וההתחלה הבנין משנת תר
עד הנה ועוד לא נשלם וקורא שם העיר (נאייע ירושלם) ר"ל ירושלם החדשה . ושולח מ
אמונתו ומושיבם בתוכו :

הדבר אשר אצוהו לבנות העיר הוא כי ידוע שאומרים ששם מקום קבורת אותו האיש אשר
אותו מקום בתי תפלות הרבה ואין מניחים לשום יהודי לדרוך בשוק ההוא ובכל יום ש
שלהם הנקרא (קעסאח) מתקבצים ובאים מכל מדינות רוסיא וליטא ומכל מדינות צרפת אנ
ונשים וכומרים פעמים ימצא כשני מאות אלף ויותר אשר צר להם המקום בירושלים מאד
ימצאו בית לשכור אף באלף זהובים לחודש ימים אחר שהיו רבים מאד לזאת עשה חסד עמ
ובנה להם זאת העיר :

גם לטוב יזכר שם השר והטפסר המפורסם לשם ולתהלה ולתפארת מוה' משה מאנטיפיורי
אשר בא לירושל' עוד הפעם עם מחברתו מחברת הכבוד כל כבודה בת מלך מנשים ב
מבורך מרת יהודית נבג"מ לעת זקנתה ולא חשו לטלטול הדרך הרב על הימים ועל הנהרות
מאת השולטאן מקום ניר ושממה על דרך ההולך לחברון רחוק מירושלים כארבעים אמה ו
ההרים למישור ובנה סביב חומה חזקה דלתים ובריח הקיפו מהלך שעה א' ובנה שם לע"ע
שתים ועשרים בתים בשורה אחת נאים ומהודרי' לפי ענין בוני ענגלאנד מאבני מחצב ש
ויפים וחצר מרוצף באבנים חלקים נאים לפניהם ולאחריהם . ושם נורות תלוים ושלח מלונדין פל

לכל

ונקרא (מגודת דוד) או (מגדל דוד) ושם מונח כל הכלי זיין ואבק שריפה (פילווער) וסביב החומה למעלה יש נקיקים ששם מונח תמיד (הקאנאנין) וסביב הבנין חפירה עמוקה מאד ובגשר הולכים פנימה ולפני התפרס חומה חזקה סביב ועל השער עומדים תמיד אנשי חיל שלופי חרב:

בתוך העיר יש בנין יפה אף נאה וגדול וחזק למאד ונקרא בפי כל (ארמון הילגא המלכה) נבנה מאבני שיש כולו ובין כל אבן ואבן נשפך עופרת במקום טיט וחבן ונראה. עוד ובה חלונות גדולות במחילות של קני ברזל עבים ויש״ס מאד מאד וגם יש בה תלונות שקופים אטומים כמו שהיה בביהמ״ק אורך הבית ורחבו כמאה אמה ובכל צד יש שערים גבוהים מאד מפותחים פתוחי ציצים ופרחים ועמודי שיש עומדים מזה ומזה גבהם לערך עשרים אמה והקיפם כשני אמות בתוכו יש בתים רבים מאין יושב והרבה תרבות. ואני הייתי כמה פעמים בתוכו וראיתי שם שלשה דודים של נחושת ישנים וגדולים מאד מאד ואומרים שהם שבשלו בהם שלמים בבית קדשנו יבב״א ושם נוהגים חטים מבית המלך הסולטאן על כל השנה ומזה עושים תמחוי לעניי הישמעאלים כי מלך הכד הוא והתמחוי נקרא בערבי (מהסבאת אל פאקארי) ר״ל תבשיל של עניים:

העיר המהוללה מלאה בתים גבוהים משלש וארבע עליות זו על גב זו רחובות ושוקים אין מספר ארוכים ורחבים קטנים וקצרים מרוצפים באבנים ·חלקים הבתים הם כולם מאבני מחצב נאים וגדולים מפותחת ציצים ופרחים. גגותיהם המה כיפות נבנה מכפות אבנים דקות וסיד וחול יש מהם שטוחה ויש עגולות כמו מגלפת ומקיימים ועשית מעקה לגגך נעשה מאבנים קטנים עם סיד וחול כמו דפנות דקים וחזקים סביב הגג ואף הישמעאלים עושים ·זה להידור הבית נמצא שעל הגג הוא כמו חצר כי הרבה תשמישים עושים על הגגות ולמעלה הגג מרוצף באבנים דקים מרובעים ויש במשיחין עם סיד ·וחול המתקיים זמן רב הבתים כלם הם בתוך החצרים יש חצר נמצא בו עשרים בתים ויש שלשים ויותר החצרים מרוצפים יש מאבני שיש גדולים מרובעים מכל מיני גוונים ויש מאבנים חלקים נאים והחצר יש לו שער הנסגר בלילה הבתים הם בתוך החצרים והחצרים הם בתוך מבואות כמו שהיה מלפנים והמבואות המה בתוך השווקים הגדולים מצד זה ומצד זה בכל חצר עשוי בור עמוק מתחת לארץ ·נבנה מאבנים יש עגול ויש רבוע כמו בית עם כיפה ובאמצע הכיפה מניחים פי עגול לשאוב משם מים·עם דלי הקשור בחבל ארוך והבור הוא טוח בסיד וחול שאינו מאבד שפה ובו יקוו מי הגשם היורדים כל ימי החורף דרך מרזיבות הגגות אשר מהם מסתפקים מים כל ימי הקיץ כי בירושלם לא נמצא מעינות ולא נהרות רק מעין א׳ באמצע לשכת. הגזית כאשר מבואר לקמן והגוים המביאים משם מים בנודות של עורות מחירם בכסף וכל מי שיש לו בור קטן ויכלה המים באמצע הקיץ מוכרח לקייס מימינו בכסף שחינו בעו״ה ורובם יש להם הכדומין המזכר בטהרות מס׳ כלים (פרק י״ג משנה ז) ושם מביא הר״ע מברטנורה בשם הרמב״ם ז״ל שהוא כמין זיר ואונקלויות של ברזל סביבותיו ובו מעלין הכלים שנפלו לבור:

סביב העיר תולה הרבה גנות ופרדסים כרמים וזיתים ואילני האתרוגים לימוני׳ ומראנצין ושאר מיני פירות הרבה ושדי תבואה הנחמדים למראה גם בתוך העיר נמצא הרבה גנות אילני פרי תגיבה ועצי ארזים גבוהי׳ ונטעי בוסנים יפה נוף בה מגדלי׳ גבוהי׳ הרבה מאד הנותנים פאר וכבוד להעיר הקדושה. כל השווקים הם מלאים חניות מראשם ועד סופם משני הרוחות והשווקי׳ נקראי׳ על שם הסחורה הנמכר בה למשל יש שוק מלא חניות מוכרי כתונות של בגדי צמר גפן ומשי (שנים כחורה) מכל המיני׳ ומזה יש הרבה שווקים והם הגדולי׳ שבכול׳ שוקי׳ מוכרי (נעלניק) מכל מיני סחורות יקרי׳ ונחמדי׳ שוקי מוכרי פירות וירקות מין ממין בוגה והם הרבה מאד שוקי מוכרי כל מיני בשמי׳ המפיקי׳ ריח טוב למרחוק ומה להולכי׳ בהם. שוקי מוכרי פירות יבשי׳ צמוקי׳ חאני׳ ·שקדי׳ תמרי׳ לוזי׳ אגוזי פרך ורמוני׳ וכדומה שוקי מוכרי מיני מזון שוקי אומני מנעלי׳ שוקי צורפי כסף וזהב שוקי צורפי נחושת שוקי צורפי ברזל שוקי מוכרי צמר גפן שוקי מוכרי תפי׳ ושעורי׳ וכל מיני קטניות וכן כלם בתי גרי (אספייק) הרבה. בה בתי חולי (שפיטאהל) א הנקרא (ענגלים שפיטאהל) של לונדין חצר גדול מאד עליות זו על גב זו ובה הרבה בתי׳ נאי׳ ויפי׳ ומסודרים וביה סרי גדול ורופאי׳ גדולי׳ מלונדין וכל·הבא·א׳ יהודי וא׳ ישמעאל

אל סולטאן סולימאן (הוא שלמה בערבי) . אשר בנה ויסד חומה גבוה דלתים ובריח סביב בשנת ארבעה אלפים ושלש מאות לבריאת העולם והיא היא החומה עד היום הזה . עובי החומה כחמש אמות נראית כשלש חומות זו גבוה מזו ולצד העיר יש בה מדריגות בעולין מזו לזו לערוך מלחמה נגד האויב :

בראש החומה אבני נקוקים סביב סביב אשר בהם יעמידו הכלי הורג (קאנונין) גם בתים ומגדלים גבוהים מאד לאנשי חיל גם צופים לראות אם בא איזה אויב . לצד דרום סמוך לשער ציון יש בנין החומה מעולה זו למטה מזו ונקראת ביהכ"נ של הרמב"ן ז"ל אשר שם ישב ולמד בבואו לירושלים . ואני הייתי כמה פעמים לפנים וראיתי על הכותל נחקק באבן אותיות אולם מחמת ישנן לא יכולתי לקרותם . הקיפה מהלך אדם בינוני יותר משתי שעות:

מנהגנו בעה"ק ירושלים ת"ו לסבב את החומה מחוץ בכל חוה"מ של יו"ט אנשים ונשים וטף לקיים הפסוק סובו ציון והקיפוה ספרו מגדליה והוא מנהג ישראל קדושים מאבות קדמונים ותורה היא ויש הרבה שמקיפים על החומה הרחבה להליך חמשה בני אדם ברוחב :

פעם אחד הלכנו על החומה והיה בנו זקן א' מכולל פרושים שמש ביהמ"ד של ר' ישעיה באהרדקי ז"ל ויהי כי הלוך הלכנו ודבקנו דברי תורה מענין לענין באותו ענין של ירושלים ובארה"ק פתאום נחלק האיש הזקן המופלג הנז' מעל החומה לחוץ העיר . תיכף מהר הלכנו למטה וראינו כי מוחו נתרוצץ וסביבו מלא דם ואין קול ואין עונה אוי ואבוי והלכנו מוסף בשטף אל העיר וספרנו המעשה הנוראה ובאו הרבה מאנשי העיר לראות הפרץ אשר פרץ ה' בישראל גם הרופאים באו עם צרי בידם אולי יש תקוה אך לשוא היה . אחרי כן באו החבורה הקדושה ולקחוהו עם העפר המלא דם ועם המלבושים לקבור אותו כדין קדוש וכבוד גדול עשו לו כל גדולי ויקירי ירושלים ולווהו עד בית החיים בקינה והגה והי וכל העם באהרונה כי היה איש תמים במעשיו וירא וחרד על דבר ה' ומופלג בתורה . ה' ישמרנו מכל נזקה וצרה ברחובותינו אין פרץ ואין צוחה אכי"ר :

החומה יש לה חמשה שערים גבוהים מאד והדלתים הם מצופים ברזל עב . למזרח החומה יש שערים סתומים באבנים ועדיין צורתם ניכרת והם מכוונים נגד בית המקדש גם סמוכים ונקראים שערי מזרח . ואלו הם השערים הפתוחים א סמוך לשערי מזרח הנז' יש שער הנקרא **שער השבטים** או שער אריות כי דמות שני אריות נחקק על השער מזה א' ומזה א' . ונקרא שער השבטים דרך בו נכנסו השבטים לרגל . ובלשון ערבי **באב של שבט** ר"ל שער של שבטים . ב למערב החומה נקרא (שער יפו) דרך בו הולכים ליפו ובלשון ערבי נקרא (**באב אל כליל**) ר"ל שער של חברון הנקרא בלשונם כליל כאשר אבאר לקמן הטעם כי דרך בו הולכים לחברון ת"ו גם נק' (באב יפי) מטעם הראשון . ג לצד דרום נקרא (שער ציון) כי דרך בו הולכין לציון עיר דוד הסמוך לשם כשלשים אמות והערביים קורין אותו (**באב אל דהוד**) ר"ל של דהמע"ה השוכן בציון . ד עוד מצד דרום יש שער קטן מכולם והערביים קורין אותו (**באב אל מערבי**) ר"ל שער של הגוים הבאים מארצות המערב השוכנים שמה . והיהודים קורין אותו (שער האשפה) . ה שער הנסוי הגדול מכולם נקרא בפי היהודים (שער שכם) כי דרך בו הולכים לעיר שכם . ובערבי (**באב אל עמוד**) ר"ל שער העמודים כי נחקק על השער כמו ב' עמודים מזה א' ומזה א' . עוד היה שער א' הנקרא בערבי (**באב אל קוטון**) ר"ל שער של מוכרי צמר גפן ועתה סתום באבנים :

הדלתות ננעלות בלילה משתי שעות בלילה עד אור הבוקר . ועל השערים עומדים אנשי חיל תמיד כל היום וכל הלילה וכלי זיין בידם ביום עש"ק בחצות היום סוגרים כל השערים כי יום וה"ו אצלם שבת והולכים כלם למקום ביהמ"ק לבית התפלה אשר שם גם הפאשא וחילו הולכים שם ולזה סוגרים השערים והטפשים אומרים שאין מניחים משיח של ישראל לבא ירושלים כי קבלה בידם שמשיח יבא בע"ש בחצות היום וממילא שטות היא בידם שכבר אמרו חז"ל שאין בן דוד בא לא בערבי שבתות וכו' ואחר ג' שעות פותחין אותם :

לפנים מן החומה סמוך לשער יפו יש בנין גדול וחזק וגבוה מאד מאד ומוקף מעל לחומת העיר ונקרא

רעים אשר באו להם וגם פתאום נראה חיה קטנה בעיר אשר הזיקה כמה ילדי גוים אז ראו שהוא נגד רצון ה' וחזרו לנפש יהודים ספרדים נמצאו בה לערך שבעים נפשות והמה כולם עובדי האדמה ויש להם שדות וכרמים טובים . ארם צובה ימצא בה יהודים ספרדים לערך חמשה אלף עשירים גדולים סוחרי העיר ת"ח לומדי תורה יראי אלהים להם רב גדול ובתי דינין יושבים על משפטי אמת וצדק וישיבות הרבה והעיר היא גדולה מאד : דמשק ימצא בה יהודים ספרדים לערך ששת אלפים עשירים וסוחרים גדולים להם רב ובתי דינים לומדי תורה יראי ה' בעלי צדקה גומלי חסדים ישיבות הרבה חכמים בה מעט כולם בעלי מלאכה :

נשלם שער ישוב הארץ.ובעזר המשגיח על יושבי הארץ . אתחיל בשער שבחי הארץ :

תפארת ירושלים עה"ק

שער ה שבחי הארץ

ירושלים קריה נאמנה סגולת כל העמים צדק ילין בה ולא נשתנה שמה הקדושה אף בלשונות העמים וכל' ערבי שמה (אל קדוש) וקודם אקדים קורות העיר הקדושה ת"ו

אשר אוה ה' למושב לו והרימה על כל ממלכות תבל ומלואה.מלכי צדק היה מלך שלם (בראשית י"ד י"ח) והיא ירושלם ושמה מחובר מן (ירו) הוא אהל בלשון ערבי ושלם בלה"ק אח"כ באה לידי היבוסים ונקראה על שם יבוס . וכאשר לכדו בני ישראל את ארץ כנען באה לשבט בנימין אך לא נתנה לו כי ירושלם לא נתחלקה לשבטים , והיבוסי ישב בקרבה עד אשר בא דוד המלך ע"ה והורישו :

שלמה המלך כלל יפיה והרבה הדרה והיי לקרית מלך רב : ושם שכנו כל מלכי יהודה :

חמשה פעמים נכבשה העיר המהוללה . והיי לבז בהיות עוד יהודה על אדמתו : (א) בימי רחבעם מלך מצרים (מלכים א' י"ד כ"ה) . (ב) בימי יהורם מהערביים (ד"ה ב' כ"א ט"ז י"ז) . (ג) בימי יואש מהארמי' (ד"ה ב' כ"ד כ"ג) . (ד) בימי אמציה מיהואש מלך ישראל (מלכים ב' י"ד ה' י"ג) . (ה) בימי יהואחז מהמצרים (מלכים ב' כ"ג ל"ד) . אך כל אלה לא עשו אתה כלה עד האחרון הכביד מאד זה נבוכדנצר מלך בבל אשר ערה עד היסוד בה ויקח כל הדרה ממנה . ובניה בשבי הלכו ואחרי עבור שבעים שנה העיר ה' על עמו ונתן בלב כורש מלך פרס לשלוח הגולים חפשי ונבנתה העיר על תלה אלכסנדר המלך הגדול בקר אותה אחרי כבוש את צור והרבה בה מנחות ונסכים והמלך אשר בא אחריו לכד אותה והוליך רבים מבני ישראל אתו לאלכסנדריא ותהי ירושלם ימים רבים למס עובד תחת יד מלכי אשור :

בימי החשמונאים פרקו עול העמים מעליהם ותהי לממלכה קטנה אך כאשר רבו ארוסתובלוס ואחיו על דבר הממשלה קראו את פומפיוס הגדול לעזרה ומאז באה תחת ממשלת הרומים .

אחרי כן נהרסה ע"י טיטוס אחרי בואו במצור עליה ימים רבים ובית חמדת כל העמים קדש הקדשים היה לשרפת אש ותהי העיר אחרי החורבן הזה שמונה וארבעים שנה תל שממה . עד אשר בנה אותה מחדש קיסר אנדרייאנוס וקרא שמה עליא קאפיטאלינא . ולא הורשה ליהודים לבא אליה כ"א פעם אחת בשנה לבכות על חורבותיה ואף גם זאת לא הורשה למו רק בתתם כופר נפשם בבואם לשער העיר :

מלך קיסר יוליאן בשנת קכ"א לאלף החמישי פתח שעריה לבני ישראל והטה אליהם חסד לשבת בה ויצו לבנות בית המקדש . אולם כאשר טהרו את הר הבית וחפרו בארץ ליסד מכונה . יצאה אש חזקה פתאום מתחת לארץ ותשרוף נפשות רבות ורבים מהבונים מתו . ויחדלו לעשות במלאכה . אחרי כן באה לידי ממלכות שונות נוצרים פרסיים ערביים . עד אשר לכד אותה סעלים הראשון קיסר הישמעאלים בשנת רע"ז לאלף הששי ומאז היא בידם עד היום הזה :

בשנת חמשת אלפים תל"ב לכד אותה (מחמד-עלי) מלך מצרים אולם בשנת ת"ר הוכרח להשיבה

אל

שהלקה מהם הפרדו זה כשנה שהם מחסידי וואלין ומעט הזאת נעשו כולל בפני עצמם. גם
לומדי תורה חסידים יראי אלהים:

ד כולל חסידי חב"ד הם חסידי ליבאוויטש מהרב הקדוש ר' שניאור זלמן זללה"ה והם ילידי ליטא ורייסין והם כולל בפני עצמם מקדם היה מושבם בחברון ואחר כך נתיישבו בירושלים ויש להם ביה"מ בפ"ע גם לומדי תורה יראי אלהים בעלי קבלה על דרך חב"ד מעט מהם סוחרים יושבי חניות:

ה כולל ווארשא הם ילידי ווארשא ופולין השייך לווארשא ומחמת מריבת הכסף אשר נלקח מהם והם מועטים נבדלו לכולל בפ"ע. העדה הזאת נורכבת מחסידים ומפרושים אשר קצתם ילכו בארחות תפלתם ומנהגם אחרי האשכנזים וקצתם אחרי הספרדים ויש גם ת"ח גדולים יראי ה' חסידים ואנשי מעשה:

כולל אנשי הוד הפעם הזה מורכב משני מלוה הולאנד דייטשלאנד. מספרם מעט וזה כשמונה שנה התפרדו להיות עדה בפ"ע רישומי אשכנז לא ניכרה בהם. כי בבואם לירושלים מיד לובשים בגדי ארצות המזרח. ופאת ראשם ארוכות בכל מנהגיהם ידרכו בפעמי הפרושים ועל שמם יתקראו. גם ת"ח יראי ה' הוגים בתורה ויש להם ביהמ"ד מיוחד. ורובם עשירים כי חלקם הבא ממדינתם רב הוא:

עה"ק חברון ת"ו לא נמצא בה כ"א אנשי חב"ד והם לערך ד' מאות נפשות יראי ה' חסידים מופלגי תורה בענמ"ח והכנ"א לכל הבא לחברון להשתטח על קברי אבותינו הקדושים אשר שמה ומה גם כעשר שנים מקודם כשבאו אליהם אפילו מאה אנשים יחד היו תופשים אותם כל או"א לקח שנים או שלשה והיה שמחה ביניהם. כמוצא שלל רב ולפעמים היה מחלוקה ביניהם זה אמר אני אקחנו על שלחני וזה אמר אני אקחנו עד שהפילו גורל. פעם הלכתי לחברון יחד עם אנשים לערך שלשים נפשות ובאנו לעת ערב לשם ואחר תפלת ערבית כל או"א לקח שנים מאתנו ואותי לקח א' רק בשמים מופלג בתורה וחסיד וירא אלהים וישבתי אצלו כמו ב' שבועות באכילה ושתיה מרובה כל טוב לא מנע ממני באהבה וחיבה יתירה ה' ישלם להם שלם הטוב. ערביים יושבים בה הרבה. עה"ק צפת"ו ימצא לערך שלשת אלפים נפשות ויותר והם שני כוללים חסידי וואלין ואוסטרייך ומעט מאנשי ווארשא וספרדים לערך אלף נפשות ערביים ישמעאלים בה הרבה מאד נוצרים בה מעט ואין להם שם שום בית תפלה שם ת"ה רבנים מופלגים יראי ה' חסידים ואנשי מעשה ומעט סוחרי העיר:

עה"ק טבריא ת"ו מספר האשכנזים לערך שני אלפים נפשות ונחלקו לשתי כוללים וואלין ואוסטרייך, ספרדים כאלף נפשות בה ת"ח יראי ה' חסידים ואנשי מעשה ומעט סוחרי העיר ישמעאלים ערביים נוצרים יש להם שם בית תפלה. עה"ק שכם ת"ו נמצא בה לערך עשרים יהודים ספרדים וזה כחמשה שנים רצו האשכנזים להתיישב שמה ושלחו לשם לערך שלשים נפשות עם טופש ונתנו להם שכר אך בעוה"ר מפני גלות הערביים הפראים אשר שמה הרבה מאד לא יכלו לשבת יחדיו כי לא האמינו בחייהם שלא הורגלו ביהודים ומיד חזרו לעה"ק ירושלים ת"ו: עה"ק יפו ת"ו נמצא בה יהודים ספרדים לערך שמונים נפשות סוחרי העיר. לומדי תורה בה מעט ויש בה איזה אשכנזים בעלי מלאכה: עכו ימצא בה יהודים ספרדים לערך מאה וחמשים נפשות סוחרי העיר בעלי מלאכה לומדי תורה בה מעט: חיפה נמצא בה יהודים ספרדים לערך מאה ועשרים נפשות לומדי תורה בה מעט. סוחרי העיר ובעלי מלאכה זה כד' שנים בא איש אחד עשיר מופלג מהרן פלאניא ודעתו היה לישב בעה"ק צפת ובשבא לחיפה וראה שהיא רחבת ידים עיר יפה מהוללה על חוף ים התיכון וכל טוב בה וייטב בעיניו לשבת שמה עם אחיו ובניו וכל מי שעבר דרך שם מחו"ל ללכת לצפת דיבר על לבו לשבת שם לעשות ישוב של אשכנזים ולא הגן שתי שבועות ונפטר שמה אז ראו מעשי ה' אשר לא גזר ליהודים לישב התורה רק בארבעה ארצות אלו ירושלים חברון צפת טבריא ומעט בשאר עירות גם בפקיעין רצו האשכנזים לישב שמה אחר הרעש שהיה בעה"ק צפת"ו כי מקום דשן הוא וקנו שם חצרים ולא יכלו לשבת שם מחמת חולאים

ה' בה מראשית השנה עד אחרית השנה. כי זה כעשר שנים אשר נחו היהודים מאויביהם כי השולטן החזיק שבט המושל על המדינה והעמיד אנשי חיל בכל פלך ופלך ועושה בהם משפטים גדולים ורוחץ ומטהר את הארץ מדמים. גם הקונסולאטין אשר בירושלים ושאר עיירות מטילים אימה יתירה על הערביים הפלאחים והישמעאלים:

ועתה חירות גדול ליהודים מכל דבר וכשישמעאל אומר איזה דבר חרפה ליהודים ומה גם אם יקלל באמונתו יכול להכותו עד מות כי כך מכריז השולטאן יר"ה בכל המדינה שבכל שיש ואם ימלא אחד מקלל או מבזה איש יהודי אחת דתו להיות בבית האסורין ששה חדשים בשלשלאות של ברזל ולהלקותו וענש יענש בממון. רק אהבה ואחוה יהיה בין אדם לחבירו ולא ישמע עוד שודדים בוזזים כמלפנים. ושולח חיל להערביים היושבים על ההרים באהלים ושורף את אהליהם ולוקח כל קניניהם ומאיים עליהם:

וב"ה כי בכל יום ויום באים בני ישראל מכל המדינות לשכון כבוד בארצנו הקדושה ובונין להם בתים ובתי כנסיות ובתי מדרשות ומי שמשיג גרון הכסף עמו מותר לו לקנות בית וחצר במבחר המקומות. לבנות ולהרוס. ואין פוצה פה ומצפצף. וב"ה היום רבים בני ישראל הבאים מליטא ומרייסין וואלין פולין הונגרין וגליציא וגם הספרדים ממדינתם יושבים בטח ושאנן ועיירות מלאות עם כסף וזהב וסחורות באין פחד כן ירחם ה' עלינו ויגאלנו בב"א:

מספר העם היושב בה

מספר היהודים אשר בעה"ק ירושלים ת"ו על פי כלם המה כשנים עשר אלף והם כשליש למספר הישמעאלים והנוצרים:

היהודים יתחלקו לספרדים ואשכנזים. הספרדים המה אשר נגלו מארץ ספרד ופורטוגאל לארבע פינות העולם ורובם הם ילידי מדינות ישמעאל המה מגלים טורקים טריפולים מארוקא אלגיער הוא (אלזיער) הודו פרס מדי ובבל. ומכל ארצות המערב וכאלה ומדברים בלשון ספרדית הוא ספניא והמה הרוב בין תושבי היהודים ולזה הם נקראים המקהלה הגדולה בירושלים:

בראשם הרב הגדול המפורסם כש"ת מו"ה הרב חזן נ"י נכד הרב הגאון הגדול בעמ"ח שו"ת חקרי לב והוא גדול בתורה זקן ושבע ימים ובעל צורה זקנו ארוך אשר נתמנה לרב בירושלים זה ששה שנים כי אין ממנין רב בירושלם רק זקן כי לא יאריך ימים על מלכותו יותר מעשר שנים ויקרא ראשון לציון ומכונה בשם חכם באשא כי יש לו כח מהשולטן וטבעתו טבעת המלך ובידו שבט המושל בין דין לדין בגדרי האמונה. ולהוכיח בין ריב לריב במשפטי השכל ותחתיו יש בתי דינין ופקידי העדה אשר נתמנו על פיו ועל פיו יצאו ויבואו ה' יאריך ימיו ושנותיו:

האשכנזים המה מעט מזעיר ילידי אשכנז והאלאנד כי רובם הם ילידי רוסיא גליציען אונגארין בעהמן ומעהרן וזה שלשים שנה התפרדו מהספרדים אשר היו מקדם עמם באגודה אחת וגם האשכנזים נתפרדו לששה כוללים בפ"ע:

א כולל פרושים נקראים ככה שנתפרשו מן החסידים והם ילידי רוסיא ליטא. ווילנא הוראדנא פינסק מינסק והם תלמידי רבינו אליהו מווילנא ז"ל. מכון שבתם היה מקדם בצפת"ו ומעת רעש הארץ שהיה שם בשנת תקצ"ו נסו לירושלם ורק אחדים נשארו שמה והם הרוב בין האשכנזים אשר בירושלם. ויש להם רבנים גדולים ות"ח ובתי דינין. ותלמוד תורה וישיבות. בתי כנסיות ובתי מדרשות. ורובם הם בעלי ממון אשר הביאו עמהם ממדינתם ומעט אשר יסחר שמה ויצליחו ויעשו פרי:

ב כולל חסידי וואלין הם ילידי וואלין מאלדאווע ובעסאראביען. והם היו יושבי צפת וטבריא מקדם וזה כבר עשרה שנה התגוררו ונאחזו עדה שלימה בירושלים והם כולל בפ"ע ויש ביניהם רבנים ת"ח יראים ושלמים חכמים נבונים ומעט מהם סוחרי העיר יושבי חנויות:

ג כולל חסידי אסטרייך הם ילידי גאליציא קראקויא אונגארן ואודות מריבת הכסף אשר

ההלקחה

אחרים תומ"י הפשיט את בגדיו עד בשרו ונתן לפניהם וחלקו שלל ביניהם ושלחוהו ערום ויחף
ולזה שלל קורין בלשונם (הדא בסיב אלא) ר"ל כזאת הריוח הוא מאלהים . ומה גם מירושלים
לחברון מהלך שבע שעות היה סכנה גדולה לילך אף עם שיירא גדולה ובפרט לעיירות הרחוקות
ועד היום המנהג בא"י כשהולכים מעיר לעיר מברכים ברכת הגומל אם היהודי הלך בשוק ופגע
בישמעאל והלך לימינו אמר לו (אישמאל) ר"ל לך לשמאל ואם נגע בו או נכשל בו ובפרט אם
שינף את בגדיו ומנעליו קם עליו והכהו מכות אכזריות פצע וחבורה ומיד העמיד עליו עדים אש
שיהודי קיללו באמונתו ובנביאו המחמד אז קמו הרבה ישמעאלים עד אין מספר והכוהו עוד כמעט
שלא נשאר עוד נשמה בו ואחרי כן נתנוהו בבית האסורים בענוים קשים . כשהלך יהודי בשו
ביניהם זה זרק לו אבן כדי להמית וזה משך בזקנו וזה בפאת ראשו וזה ירוק ירק בפניו ויהי למש
ולשנינה ביניהם וחרקו הכובע מראשו והיהודי האומלל ירא לנפשו מאד לאמר להם מה חטאו . פ
יכה נפש אך ברח לנפשו כבורח מחיות השדה ומבין שיני אריוה ונתן הודה לאל אשר אך את נפש
במו והצדיק עליו את הדין ויהיו בעיניו יסורים של אהבת אה"ק .
היהודי כשהלך לקנות איזה דבר מישמעאל ושאלו כמה המקח של זה החפץ ואמר לו בכך וכ
אם אמר לו היהודי פחות מעט כדרך התגרים מיד חרק עליו שיניו וירק בפניו והכ
מכות אכזריות עד שהוכרח ליקח החפץ בזה המקח שאמר לו :
משפחה אחת ישמעאלים יש עוד היום בירושלים הנקראים (באשעטים) והם מיוחסי הישמעאלי
רשעים ושונאי ישראל מאד דרכם היה כשהיו צריכים ליקח איזה משא מהשוק לבית
המתינו עד שראו איזה יהודי אפילו זקן ועשיר ות"ח לא הניחוהו והכוהו עד שהוכרח לישא המשא ע
כתיפו עד ביתם והיה כשחוק בעיניהם . פעם א' פגעו בהרב הגדול ר' ישעיה בארדאקי ז"ל
הפרושים אשר היה יושב יומם ולילה על התורה ועבודה ויראת אלהים מנעוריו וכראותם אותו הכו
והוכרח לישא משא כבד על כתפו והוליך לביתם וכשראו איש יהודי הולך בבגד ירוק הכוהו מ
רצח והפשיטוהו מעליו ונתנוהו בבית האסורים באמרם כי ירוק עשה מאמונתם (כי אצלם לא י
מלבוש ירוק רק [השיך] הוא הכומר כי קדוש להם גוון הירוק) אשה לא יכלה לצאת מביתה ל
מפני הישמעאלים השטופים בזמה . ועוד כהנה וכהנה צרות רבות אשר הלא כל עט להעלות
הספר ובפרט בעת הילך על קברי הצדיקים ובעת עמוד לפני כותל המערבי להתפלל זרקו אבנ
ולגלגו בצחוק . גם בעה"ק חברון ת"ו היו היהודים מועטים ומה גם האשכנזים . התחלת התייש
האשכנזים היה הרב החסיד המפורסם מו"ה ליב ז"ל מאנשי חב"ד ונקרא ר' ליבלי מחברון וגם
ליב בעל יסורין . האיש הזה היה גדול בתורה ויראת אלהים מרבים ובסוף ימיו נסע לעה"ק לשפ
ונפטר . שמה זקן ושבע ימים ותוה' לפני מותו שכל מי שיהיה לו עת צרה ר"ל ישתטח על קב
ויעזרהו וכן עושים עד היום . והיהודים אשר בחברון סבלו עול נגוש מהערביים והישמעא' יש א
לא האמינו בהייהם ופחדו מקול עלה נדף . והיה שם ערבי א' פניו כשולי קדירה וקראו א
השחור והוא היה מורד בהשולטאן והיה גבור חיל ויתלקטו אליו ערביים ריקים ופוחזים רבים ו
לו כלי זיין הרבה ונעשה ראש עליהם . ובעת אשר הוצרך לממון בא אל היהודים שיתנו לו כך
והיהודים האומללים נתנו לו כל מבוקשו כי פחדו נפל עליהם וכמה פעמים בז את העיר . גם
על היהודים שיתנו לו בכל שנה ושנה כך עצום ולא היה בידם וכתבו לגביה שלהם לק"ק ליבאוו
שישלח לו הסך הקצוב ובעת בא הרשימה של החלוקה מהו"ל נרשם הוא ג"כ (השחור) כך
וכמה פעמים הלך הפחא מירושלים עם חיל לתפשו ולא יכול לו ופעם א' אשר בעמל רב תפש
ויהגוהו בקולר וע"י שוחד רב המיתוהו עד כי בחמלת ה' זה שמונה שנים שתפשוהו ולקחוהו לכטאם
בשלשלאות של ברזל ועשו לו שם משפט מות . כן יאבדו כל אויבי ה' והיהודים עשו משתה וש
ויו"ט גם ליהודים בכל מקום לא הניחו לקנות דירה לחליפין ולצמיתות ובפרט לבנות דירה"כ
ביגיעה רבה ובהון רב אחר שנסעו לסטאמבול ליקח רשות מהשולטאן והרשות היא הכתב
השולטאן נקרא (פירמאן) הנחתם בטבעת המלך אולם חודות לאל ית' ויתעלה אשר לא עזב ה
מבני ישראל בכל מושבותיהם ובכל צרתם לו צר ומה גם בא"ק אשר ה' דורש אותה תמיד
ה'

אשר היה בינו ובין הה"צ ממעזבוז זצ"ל כידוע לכל. גם ידוע המכתב ששלח הה"צ משעפעטיפקע זצ"ל ממעזבוז זצ"ל לפייסו כי הה"צ ממעזבוז זצ"ל ענשהו בנפשות ביתו ר"ל. כשחזר הה"צ משעפעטיפקע זצ"ל מארצות המערב והלך לו אל מדינות פולין בא אל הה"צ ממעזבוז זצ"ל. ואומר לו היום אני יודע שאדוני צדיק א' ואני למדן א' וסיפר לו המעשה:

באשר בא לעיר א' בארצות המערב שמע שיש שמה רב א' גאון גדול וצדיק יושב על התו"ע יומם ולילה ובעל צדקה אז שאל אל ביתו ובא ועמד על הפתח כעני (וכך היה דרכו של הרב הנ"ל בבוא עני הגון אצלו וידע לפלפל עמו בתורה אז הכניסו והושיבו לפניו בכבוד גדול ונתן לו כל חמדת לבנו ואם היה העני עני בדעת אז לא הניחו שומר הפתח ליכנס לפניו רק נתן לו נדבה הקצובה לכל או"א) ולא הניחו שומר הפתח ליכנס ורצה ליתן לו נדבה הקצובה כי נתראה לו לאיש פשוט ע"ה ובעת עומדו ראה את הרב יושב ולומד והשלחן מלא ספרים על כל גדותיו ושמע שקשה לו איזה קושיא חזקה ומפלפל בינו לבין עצמו מש"ס בבלי וירושלמי ושו"ת הרבה מאד ולא יכול עוד הה"צ משפיטיפקע זצ"ל להתאפק ובקש מהשומר להניחו ליכנס לפנים כי יודע לפלפל עם הרב מיד נתן לו רשות ליכנס נכנס ועמד לפניו והרב מגודל הפלפול לא הביט אליו ולא נתן לו שלום ויגש אליו ויאמר לפי דעתי הקושיא מתורץ יפה עם תוספות א' ואמר לו מקום התוס' ובפלפול רב נתיישב הקושיא בטוב טעם. מיד נתן לו שלום והעמיד לו כסא ויחבקהו וינשקהו ונתן לפניו מיני מעדנים ושאל אותו מאיזה מקום אדוני אמר לו. מארץ פולניא אמר לו הרב הידעת את הרב רבי ברוך ממעזבוז אמר לו ידעתיו אולם הה"צ משפיטיפקע ז"ל נפלא מאד, על זה מהיכן הוא מכיר את ר' ברוך ממעזבוז אשר רחוק משם כמה אלפים פרסאות ושאל אותו יאמר נא לי אדוני האמת מהיכן מכירו אמר לו הרב תמיד אני שומע אשר בישיבה של מעלה אומרים תורה מפיו והולכין לו כבוד גדול בעת עליית נשמתו וכל ימי אני משתוקק לראותו ולהכירו ואתה התייתי ושאל אותו למה באת לכאן למדינה רחוקה כזאת אשר אינו לפי כבודך להיות נע ונד השיבו כי ראיתי את הלחץ זו הדחק של אנשי אה"ק אשר הם נפוחי כפן לזאת נשאתי נפשי בכפי לנסוע למרחקים לקבץ נדבה אבה"י להחיות עם רב מישראל קדושים וצדיקים ולומדי תורה מיד נתן לו הרב הון רב וגם מן העיר קיבץ הרבה ופטרוהו לשלום בחיבה יתירה. ולזה כשבא אל הה"צ ר' ברוך ממעזבוז זצ"ל אמר עתה ידעתי שרבי צדיק א' ואני למדן א' וד"ל:

גם טבריא ת"ו בזמן הרדב"ז ז"ל היתה חריבה והרב הצדיק הגאון רבי חיים אבואלפיא זצ"ל שבא לאחר כמה שנים היה תחילת ישיבתה והוא תיקן את העיר על מכונה ואליו נלוו עוד בני ישראל הוא בנה חורבותיה והחזיק ידי לומדי תורה והרבה ישיבות עשה כמו נודע לשם ולתהלה ולתפארת בישראל. וכל מעשה תקפו לשבור עול גלות גוים הפראים ועמלו ליסוד העיר אין להעלות על הספר זכרה לו אלוה לטובה:

אחינו בני ישראל הקדושים מה אומר לכם ומה אדמה לכם תוקף עול הגלות אשר עבר וחלף על אחיכם בני ישראל המתגוררים בארץ הקודש מיום התיישבו בה עד שנת תר"ו האמן כי יסופר. ומה מאד צדקו יחדו דברי חז"ל במאמרם (ברכות) ג' דברים נתן הקב"ה לישראל וכלם לא באו אלא ביסורין ואלו הם תורה ועוה"ב וא"י וכו'. והם אמרו כל המהלך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב וגם עונותיו מתכפרין לו ודומה לו כמי שיש לו אלוה ועוד כמה וכמה מימרות קדושות הלא כל דבריהם כגחלי אש וברוח הקודש נאמרו זיע"א. ואספר נא מעט מזעיר מהנהגות של בני ישראל היושבים בקריה ארבע היא חברון ירושלים צפת טבריא יב"ב אשר אבותי ספרו לי ואשר ראו עיני מיום עמדי על דעתי עד היום. זה כעשרים שנה עוד ציון מדבר היתה ירושלים שממה והיו בה חרבות ישנות רבות אף מזמן החורבן ובפרט סביב העיר וחוצה היה מדבר שמם מלא אבנים ודרכים עקלקלות וקוצים וברקנים וד' אמות מהעיר ולחוץ היה סכנה לאיש יהודי לילך יחידי מהערביים השודדים הפראים ואוי למי שפגעו בו אשר הוכהו מכת רצח וכך דרכם לומר (אישלח יהודי) ר"ל פשוט ושלח לבושך יהודי והיהודי בראותו כי כלתה אליו הרעה ומפחדם אשר חרקו עליו שינים ומשומטות עיניהם הבוערות כאש וגם כי הם חגורי חרב וכלי זיין

אחרים

ולקח מהם גם ממון רב ונתן להיהודים על היזקם ומיום ההוא והלאה יראו לנפשם לעשות כדת היום ועוד מעשים רבים כאלה אשר סבלו היהודים באה"ק מספרדים הלא תלא כל עט סופר ולא מאכ

ח"ו בארץ חמדה אף כי מתחלה ישבו בארץ שלום בהשקט ובטח בעדן נפש וקמה פעמים אשר היה המגפה ואחר תחלואים רעים רח"ל. גם בשנת תקל"ז בכ"ד לירח שבט בעה"ק צפת"ו לעת ערב בעלות המנחה בעמוד בני ישראל בכל בתי כנסיות ומדרשות תפלות המ"י פתאום הכים ה' לארץ והרעיד ותגעש ותרעש הארץ ועמודי האדמה התפלצו ובעוד רגע נהפכה כל העיר לגל אבנים ונהרגו אנשים ונשים וטף לאין מספר ובכל העיר נהי וזעקה מתחת גלי האבנים והחשך הלילה ומטר זעף מן השמים עליהם וכל הלילה נשמע קולי קולות מתחת האבנים זה צועק הוי אבי וזה מילל הוי אמי וזה הוי אחי וזה הוי אחות פה קול בכי אשה על בעל נעוריה ופה זעקת אבל על אשת נעורים ותהי לחרדת אלהים. אך מתי מספר אשר נסו לקולם ההרס מחוץ לעיר נמלטו בנפשם וכל הבתים נהרסו עד היסוד גם גם בתי כנסיות ומדרשות וישיבות הרבה מאד נהרגו וספרי קודש נקרעו ונשמו בתיהם קבריהם רק מביהכ"נ האריז"ל וביהכ"נ אשר בה ספר תורה ר"י אבוהב נשאר אשם מעט אך שאר בתי כנסיות ובתי מדרשות נהרסו עם האנשים אשר היו שמה באמצע תפלת המ"י ולא נמלט מהם איש רק מביהמ"ד החדש נשאר הרב הג' ר' שמואל העליר נ"י אשר עמד כל הלילה בין ההרוגים ובין גלי האבנים עד תומו ובחמלת ה' עליו אשר נשאר נשמה באפו ובבקר באו אנשים ויפקחו מעליו את גלי האבנים ולקחוהו משם מלא פצע וחבורה ודמו שותת ויביאוהו לבית א' ושכב על ערש דוי כחצי שנה ונשאר ידו א' נשברת עד היום ותמי גם הוא נגעה בו יד ה' ונהרסה ביתו ונהרגו שלשה בניו אך הוא ואשתו נצולו בברחם לחוץ אשר לא היה עת ליקח גם בניהם עמהם והנשארים בעירום ובחוסר עשו להם אהלים מחוץ לעיר וישבו שמה אך הרבה מתו מדאבון נפש על בניהם ועל קרוביהם ומרעב וקור הלילה כמעט לא נשאר חלק עשר מאנשי העיר בעו"ה. ואחרי כן באו על החללים לתת להם מקום קבורה ויפקחו את גלי האבנים ויאספו כל החללים וקברו אותם במקום א' ונמשך הדבר כמה שבועות. גם מצאו בית שלם מתחת האבנים ונכנסו בו וראו אשה אחת מתה שוכבת על הארץ בפישוט ידים ורגלים וסביבה מלא ספרים ונרות דולקות לה מראשותה ויתמהו האנשים איש לרעהו והדבר הוא שלא היה לה לאכול ולשתות ובעת אשר הרגישה בנפשה שהמות מרחפת עליה עשתה כן. גם בעה"ק טבריא ת"ו והסביבות שלש אלה רגזה הארץ השוד והשבר והמגפה יחד נדבקו ונהרגו כמה אלפים נפשות מישראל קדושים וטהורים. זקנים ונערים כלות וחתנים רבנים ותלמידיהם עוללים ויונקי שדים שלא חטאו שומו שמים מלאכי שלום מר יבכיון:

ועתה תודות לאל ית' אשר נבנו על תילם בתוספת מרובה הקב"ה ישמרנו מכל צרה וצוקה ולא ישמע עוד שוד ושבר בעריינו אין פרץ ואין צוחה ברחובותינו אכי"ר. ובירושלים ת"ו לא נפל אף גורל הרעה בחמלת ה' עליהם ואחרי כן חזרו הפרושים אשר נשארו לעה"ק ירושלים והתיישבו שמה בחורבת רבי יהודה הח"ל ובנו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות וישיבות וספרי לימוד אין קץ ובכל יום הם מתרבים והולכים ת"ל עד כי רבים המה היום ויתפרדו מאנשי חסידי וואלין לכולל בפ"ע ולזה נקראו פרושים:

גם בעה"ק טבריא ת"ו היו מועטים זעיר שם זעיר שם כידוע בעת בוא הה"ל הקדוש כקש"ת ר' מענדלי וויטיפסקער זצוק"ל בעמ"ח ס' פרי הארץ אשר חיבר שמה והה"ל הקדוש כקש"ת ר' אברהם קאליסקער זצוק"ל. ובעת בוא הה"ל הק' הגאון כקש"ת ר' יעקב שמשון שעפעטיפקיר לא מצא שמה רק מעט מאנשי רייסין ומעט מאנשי פולין והיו גדולים כלם קדושים וטהורים אנשי מעשה. והרב הצדיק הקדוש ר' ברוך ממזביז זצוק"ל כל המעות אשר קיבץ ממדינתו שלח לאנשי רייסין ולאנשי פולין לא שלח מאומה באומרו כי אנשי רייסין מאירי' לו את הגן עדן בעת קבלת שבת: ובבוא הה"ל משעפעטיפקע זצ"ל וראה את הלחץ זו הדחק של אנשי פולין וכמעט שהם נפוחי כפן.

אז מיד נשא נפשו בכפו והלך לו לכל המדינות הקרובים והרחוקים לבבל ולמצרים וקיבץ הון רב וגם למדינות הים לליטא ופולין והקיץ את לבב הכ"י וקיבץ מהם נדבת לבבם וחזר ובא לטבריא ת"ו וחילק את כסף המקובץ לכל אנשי פולין והחיה את נפשם ומזה צמח מחלוקת הגדולה

אשר

מנין אנשי פולין להתפלל עמהם עד כי בחמלת ה' מאז ולהלאה באים לירושלים מכל המדינות הקרובים והרחוקים בכל יום ויום אנשים ונשים וטף. להסתפח בנחלת ה' בהר הקודש ירושלים:
והאשכנזים היו נכנעים ת"י הספרדים וכל המעות שבאו מחוצה לארץ לקחו הספרדים וחלקו מעט מן המעט להאשכנזים גם אם נעדר א' מהאשכנזי' ת"ו בא החבורה קדושה מהם וקברו את המת ולקחו כל מה שהיה לו וחלקו ביניהם ולא הניחו לעשות חבורה קדושה מהאשכנזים עד שנתרבו האשכנזים ב"ה ויתפרדו מהם במחלוקת גדול. אולם האשכנזים היו כלל א' והפרושים הלכו ונתיישבו בצפת מהדוחק וישבו שמה בהשקט ובטח וקנו לשם בתים וחצירות אך בשנת תקצ"ח בחדש סיון יד ה' נגעה ביהודים יושבי צפת"ו כי מרדו הפלחים בשר אברהם פאשא המושל על כל ארץ מצרים וסוריא ופרקו עולו מעל צווארם. ויבואו על העיר חגורי חרב להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים ושלל לבוז ויעזבו בני ישראל את בתיהם וכל אשר להם וימלטו לנפשם ורבים ברחו לכפר עין זיתון ויתחבאו שמה בקברות הקדושים במערות ויצעקו אל ה' והנכרים בזזו כל אשר מצאו בעיר ג' ימים וג' לילות וידיקו את כל העיר ויבאו במקדשי ה' בתי כנסיות ובתי מדרשות ויטמאו אותם והשליכו את כל ספרי קדש ארצה וקרעו אותם וסגרו כל הדרכים אין יוצא ובא להודיע הדבר לשרי המלך היושבים בערי חוף הים ונשארו בני ישראל בעירום ובחוסר כל כי האויבים רדפו אחריהם והפשיטו מעליהם אפילו גלימא דעל כתפיהם ויכום מכה רבה פצע וחבורה ובעת ההיא היה הה"צ הקדוש ר' אברהם דוב אבד"ק נאוואליטש זוקל"ל אשר בא לעת זקנותו לשם ומינוהו לראש ומנהיג לכל עדת ישראל אשר בצפת"ו והיה לו ביהמ"ד הנקרא על שמו עד היום לשם נתקבצו אנשים ונשים וטף נופלים ארצה על פניהם ובוכים בכי רב ומר והה"צ הנ"ל ביניהם וחמי גם הוא היה שם כי תמיד היה אצלו למליץ ולמתורגמן לדבר בלשון ערבי בעת הצורך לדבר לפני שר העיר כי היה מילידי עיר הקודש טברי' ת"ו והיה יודע לדבר בל' ערבי צח ונקי ויבקש הה"צ ממנו לילך אל שר העיר אולי ישא פניו להציל את בני ישראל ויכין את המנחה צרור הכסף ושאר מתנות רבות וילך אל השר ויבא אליו הביתה ויברך אותו ברכת טוב בלשון ערבי וימצא חן בעיניו וקיבל ממנו המנחה בסבר פנים יפות ויבטח לו שישמור את העיר והיהודים ישבו בטח בלי פחד מאויב וילך מאתו בשלום ויבא אל הה"צ ויספר לו את כל דברי השר דברי שלום וישמח הרב מאד וגם האנשים אשר אתו אך לשוא היה השמחה כי באו פעם אחרת על העיר ויבוזו כל אשר מצאו ויכו את כל אשר פגעו מכת פצע ותבורה והפקיד לא יכול לשמור מוצא שפתיו כי נמלט לנפשו וגם המה הפלחים הרשעים באו לבית הה"צ זצ"ל ולקחוהו ואסרוהו בחבלים ידיו לאחוריו וגם רבים מבני ישראל ולקחו את שבי בני ישראל ויוליכום אל ארמון יוסף בן גריון אשר שם הנקרא (שלאס של יוסף בן גריון) ויכינו את נפשו למות ונתנו חרב חדה על צוארו כי הקשו לשאול מאתם עוד אלף כיסים מעות והכים הוא חמש מאות גרוש שהם חמשים רייניש כסף אשר לא היה בידם כלל והה"צ הקדוש זצ"ל שאל מים לרחוץ ידיו והצדיק עליו את הדין בדברים האלו לאמר בני הניחו ואקרא בשם ה' ואברכהו על משפטו אשר שפטני היום ואחרי כן ישבו לאכול לחם תמכים ובחמלת ה' על ב"י בא זקן א' ישמעאל ויצעק להם בקול גדול עוד אתם יושבים פה הלא אברהם פאשא בא עם חילו והוא סמוך להעיר ולא ישאיר מכם שריד ופליט כשמעם פחד גדול נפל עליהם וחרדת אלהים ויעזבו את כל השלל וכליהם ויברחו לנפשם לא נשאר עד א' והיהודים באו והתירו את האסורים וגם את הרב וילכו אל ביתם ומצאו את ביתם ריקם הגזות נפוצות וכליהם נשברות וספריהם נשחתות אמנם נתנו תודות לאל נורא תהלות אשר הציל את נפשם ממות וגם הישמעאלים יושבי העיר היו יד א' עם הרוצחים ושללו גם המה עמהם יחד ובחמלת המרחם לאחר ימים אחדים בא שר אחד עם אנשי חיל מזויינים ועשו נקמה גדולה בהישמעאלים ואמר אל היהודים שיעשו רשימה מהחפצים אשר שללו מאתם ויחזיר להם די מחסורם מחוט ועד שרוך נעל וכה עשו. בבקר אז ראו החוצות מלאים בגדים וכלי נחושת ושאר כלי בית הרבה מאד אשר בלילה השליכו הישמעאלים מפני פחד המושל וילכו בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט וגם אמר להם בואו אלי הנה נמצא אתי בית מלא מלבושים וכלים הרבה כל א' יכיר את אשר לו ויקרב אליו. ונטה בשבט מושל על הישמעאלים

ולקח

עני ואביון ופרי הארץ לגאון ותפארת ופרי' ותבואת' מרובה ועדיין היא זבת חלב ודבש ליושבים בה דמיתיך הורתי ליולדת שמח בנה בחיקה והחלב בשדיה למכאוביה וחמק את גורי הכלבים כו'. כי טוב לי יום בחצריך ולבקר בהיכלך החרב ומקדשך השמם. לחזות לרעה אבניך ואת עפרך לחונן. ועל חורבותיך לקונן. כי עפרך בשי ציף ושגג. ובכיתי עליך במר נפש ובבכי אתענג. ויהי כהרימי קולי וקרעתי בגדי ומעילי אז ינוח לי כי ביום הגיעי לירח אלול שנת חמשת אלפים ועשרים ושבע באתי בעיר החרבה והשוממה מבלי בניה והיא יושבת ורחבה חפ"י וקראתי אליה כראוי ציון מדבר היתה ירושלים שממה ואצל העיר כנגד הפתח קרעתי עליה ובבואי כנגד הבית הגדול והקדוש קראנו בבכיה רבה בית קדשנו ותפארתנו וגו' הי' לחרבה. וקרענו קריעה שנית בתהלי' ואניה וקראנו במקום מזמור קינה לאמר אלהים באו גוים בנחלתך עד סוף המזמור. ומאריך עוד בדברים קשים. והנראה שדברים אלו הקדושים הארוכים כתב מיד בבאו לעה"ק ירושלים ואגרת המכר למעלה ששלח לבנו היה אחר יוה"כ כמ"ל ואז ראה וידע ז"ל שהיו שני אחים והמנין נאספו בביתו כנ"ל ומאז נתיישבו אחב"י בעה"ק תובב"א:

וכתב מה"י בירושלים הקהל מכל מיני' יש ש"ו בע"ב אשכנזים וספרדים לרוב ומסתערבי' הם מוריסקי' תושבי הארץ מקדם ומערבי' הם שבאו מברבריא בין כלם כמו ג' מאות בע"ב מלבד אלמנות שהם יותר מת"ק. ובעוה"ר אינם מניחים שיהיה ליהודי חצר שלו ושוכרים בתים מגוים ויש כמה חצרים ליהודים ואב לכלם הנגיד כמוה"ר יצחק שולל המוכתר בכתר תורה בכתר כהונה בכתר מלכות ועיבר וכתר שם טוב מצדקות שהוא עושה לעניים וללומדי תורה עולה על גביהן ע"כ גם חשב ראשי ישיב' לספרדים ודייניהם וראשי ישיב' לאשכנזים לכלם בשם יקרא ות"ל מרבים העם להסתפח בנחלת ה' ובע"ה כאן נמצא וכאן יהיה שעה"ק ירושלים כאלף ות"ק בע"ב מלבד אלמנות כחמש מאות ויותר ושוכרים בתים כנ"ל ע"כ וזה היה בזמנו שנת רפ"ב.

ובכן היו ק"ק אשכנזים גם בשנת שפ"ו שהיה אז הרב הקדוש השל"ה זצוק"ל כמו שמביא בס' חרבות ירושלים שמספר והולך את כל התלאה אשר מצאתם בירושלים בשנת שפ"ה ושפ"ו וז"ל והרב מו"ה ישעיה הלוי ועמו ראשי הקה"ק אשכנזים יע"א שמו נפשם בכפם ויברחו להם לצפת בחורף שפ"ו: ובס' אלה מסעי שנכתב אחר שנת תל"ד מביא בהקדמה וז"ל עתה בעוה"ר נחרב הק' אשכנזים אשר היה שם בירושלים ומחמת רוב החובות רוב בנים נדדו ממקומם לחו"ל ויש מהם שהלכו לק' חברון וק' צפת ויש מהם מתי מספר שנשארו בירושלם אשר אין להם לא ביהכ"נ ולא חצר קבוע בפ"ע כמו שהיה להם מתחלה רק מתפללים בביהכ"נ של ספרדים ע"כ. ובס' שפת אמת שחיבר בשנת תס"ז מזכיר ג"כ שהיו אשכנזים בירושלים ת"ו וז"ל ושוב בא הרב רבי יהודה חסיד ז"ל משידליץ הסמוך להראדני ונתיישבו ק"ק אשכנזים והיה להם חצר בפ"ע עד היום נקרא חורבת ר' יהודה חסיד ז"ל והחצר והבתים חרבים ביד זרים ירחם ה' וקרן עמו ירים כי מחמת רוב החובות נשבת רגלי אשכנזים מירושלים ת"ו והלכו להם לצפת"ו. וב"ה כי משנת תקע"ו נתיישבו ה"ל פעה"ק ירושלים ת"ו קהל אשכנזים ועתה יהיה כארבעים בע"ב והשיגו פורמאן (הוא רשות) מהשולטאן תוגר יר"ה מקושטאנטינא שלא יתבעו הגוים מהם חובות הישנים ושוכרים בתים מהגוים ויש לאשכנזים ביה"כ בין ביה"כ של הספרדים ועוד בית מדרש וארון קבוע וס"ת וזה היה בית מדרש של הרב הגדול ח"ק המפורסם כמוה"ר חיים בן עטר זצוק"ל בעמ"ח ס' פרי תואר ואה"ח על התורה כמ"ש הרב' ז"ל בעצמו בהקדמת ס' פרי תואר שהיה לו בירושלים ת"ו מדרש כנסת ישראל וסמוך לבהמ"ד הנ"ל יש בית טבילה מקום טהרה לישראל ואשכנזים הקימו שם דגל התורה ב"ה ויש בחצר כנוך למדרש הנ"ל אילן התאנה ופירותיו אינם ראויות לאכול ואומרים שהרב ח"ק הנ"ל גזר אומר שכן יהיה מפני שהיו מבלבלים לו הלימוד בלקיטת התאנים עכ"ל:

ואחר כמה שנים התחילו לבוא האשכנזים מליטא ורייסין גם הם היו מועטים ולקחו חורבות ר' יהודה החסיד ז"ל ובנו שם בתים ובתי מדרשות. והיה בהם רב א' וגדול נקרא בשם מגיד אשר נסע לחו"ל לכל המדינות ואסף נדבת העם להחיות נפשם. ואח"כ בא הה"ל רבי אהרן משה מגזע בני מברהד זצ"ל. וקנה חורבה אחת מחורבות ירושלים ושם בית מדרש גדול ולא היה לו

מנין

(הִילְיָא) לשון גמ׳ מגילה אנא שלח לי׳ הוליא מר (מָר) אתה (אַנְתְּ) לשון אנת אני (אֲנָא) בני אדם (בְּנֵי אַדַם) יהודי (יְהוּד) אוכל (אַכָּל) לא (לָא) הן (אִין) תפלה (צְלִין) מים (מִים) יום (נַהַר) לשון גמ׳ צפרא נהר לילה (לֵיל) לך ממני (אַנְזִיל מִנִּי) לשון זיל כנאי או (רוּח מִינִי) לשון ברח ממני בוא הנה (טַיִּל הָיוֹן) לשון טייל הנה מה שמך (שָׁא אִשְׁמַכ). לשון מה שמך ימין (יַמִין) שמאל (אִשְׁמַאל) פשוט מלבושך (אִשְׁלַח אִלְבַּשַׁכ) לשון תרגום על פסוק פשט את בגדיו ושלח ית לבושי׳ אילבשכ כמו לבושך רק הב׳ דגושה גם הכ׳ והנקודות נשתנו סנדלר (אִשְׁכַּפִּי) ל׳ הגמ׳ חרתא דאישכפי חרש עצים (נַזַּר) בשבר הג׳ לשון גמ׳ נגרא מות (מוֹת) אלמנה (אַרְמַלָא) לשון גמ׳ ארמלתא שבת (שַׁבְּתְּ) חבל (חֶבֶל) שוק (שׁוּק) טוב (טַיִּב) שמעני (אִשְׁמַע מִינִי) וכן כל הלשון של ערבי רובו לשון ארמית:

המשקולות המה. דרה״ם אנס״ע אויק״ע ראטי״ל קאנטא״ר. דרה״ם מביאו מרן ב״י ביו״ד חלה סימן שכ״ד סעיף א׳ לענין שיעור חלה וז״ל ומשקל חמשת רבעים קמח הוא תק״כ דרה״ם מקמח חטים שבמצרים ע״כ והדרה״ם הוא קווינט הלויט הוא ד׳ דרה״ם אנס״ע הוא משקל חמשה וששים דרה״ם אויקע הוא ששה אנסי״ם ראטי״ל היא ב׳ אויקע״ס. קאנטאר הוא מאה ראטיל:

וגם מדות הלא נקראים על שם המשקולות האלו המבוארי׳ וכן מביא מרן הב״י ז״ל לענין הכתובה שהוא ל״ז דרה״ם והוא כסף מזוקק:

תחלת התיישבות היהודים הי׳ מזמן הרמב״ן כי בימיו לא היה בירושלים מהיהודים כ״א שני אחים צבעי׳ שקנו הצביעה מהמושל כמ״ש באגרת הק׳ ששלח לבנו הרב מה״ר נחמן ז״ל הנדפס בסוף ס׳ שער הגמול להרמב״ן וז״ל. יברכך ה׳ בני נחמן ותראה בטוב ירושלים ותראה בנים לבניך ושלחנך של א״ת יהי שלחנך. בירושלים עה״ק אני כותב ספרי זה כי שבח והודאה לצור ישעי זכיתי ובאתי לשלום ביום ט׳ לירח אלול (חמשת אלפים כ״ז ליצירה) ועמדתי בה בשלום עד ממחרת יוה״כ אשר פני מועדות ללכת לחברון העיר קברות אבותינו להשתטח כנגדם ולחצוב לי שם קבר בע״ה. ומה אגיד לכם בענין הארץ כי רבה העזובה וגדול השממון וכללו של דבר כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו ירושלם יותר חרבה מן הכל וארץ יהודה יותר מן הגליל ועם כל חורבנ׳ היא טוב׳ מאד ויושביה קרוב לאלפים ונוצרים בתוכם כשלש מאות פלטים מחרב השולטן ואין ישראל בתוכה כי מעת באו התתרים ברחו משם ומהם שנהרגו בחרב׳ רק שני אחים צבעים קונים צביעה מן המושל ואליהם יאספו עד מנין מתפללים בביתם בשבתות. והנה זרזנו אותם ומצאנו בית חרב בעמוד שיש וכיפה יפה ולקחנו אותו לביהכ״נ כי העיר הפקר וכל הרוצה לזכות בחרבות זוכה והתנדבו לתיקון הבית וכבר התחילו לבנות ושלחו לעיר שכם להביא משם ספרי תורות אשר היו בירושלם והבריחום משם בבוא התתרים: והנה הכינו ביהכ״נ ושם יתפללו כי רבים באים לירושלם תדיר אנשים ונשים מדמשק ומצובה וכל גלילות הארץ לראות בהמ״ק ולבכות עליו ומי שזכני לראות ירושלם בחורבנה הוא יזכני לראות בבנינה ותקונה בשוב אליה כבוד השכינה. ואתה בני ואחיך ובית אביך כולכם תזכו בטוב ירושלם ובנחמת ציון אביכם הדואג ושוכח. רואה ושמח. משה בן נחמן זצ״ל: ובחומש עם פי׳ הרמב״ן ז״ל נדפס בסופו דברי הרמב״ן ז״ל המתחיל עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים בית אלהינו ושער השמים כו׳ והוא בארוכות כולו ממתקים וכלו מחמדים שפתי צדיק ידעון רצון להרצות שבחי עיר קדשינו ת״ו ומתאונן על חורבנן ושם מקונן בזה״ל:

היום הזה ראיתי בך קדושה חזות קשה מצאתי בך איש יהודי נגש ונענה והוא נבע ובוז ישבע ואליו יאספו בביתו בין גדולים וקטנים אם ישלמו מנין עדה שאין לה מנין לא מקנה וקנין עם

פני

ירושלים . ארם צובה . דמשק . טראבלום . עכו .

בבכל אחת יושב פאשא גדול המושל בכל הסביבות עם אנשי חיל לפי ערך ובכל אחת יש בית הסורים גדול ומקום משפט לשפוט בין איש לאחיו בין דם לדם בין דין לדין :

תושבי הארץ המה יהודים . ישמעאלים . ערביי' . פלשתים . נוצרים . הלשון המדובר בה . מסטאמבול עד ביירוט נקרא (טירקייא) ומדברים בלשון ישמעאל מביירוט ולהלן כל אה"ק עד בבל ועד בכלל נקרא (ערוביסתאן) מדברים בלשון ערבי הלשון הזה רובו ככולו הוא לשון ארמית . אך הרבה אשר נשתנה מדור לדור :

גם הקדמונים כמו הרמב"ם ז"ל ורבינו בחיי ז"ל דברו בלשון ערבי וחברו ספריהם בלשון ערבי כי הוא לשון לימודים צח ונקי ועמוק עמוק . ואביא קצת לשונות לפני עין הקורא לשבוע חדוה נפשו בזה . המנין כולו ארמית רק הם מהלפין הסי"ן משמאל לימין וימין לשמאל וח' דגושה ואפתח במשל פי :

1 וְאַחַד . 2 תְּנִין . 3 תְּלַתָּא . 4 אַרְבַּע . 5 חַמְשָׁא . 6 שִׁיתָּא . 7 שַׁבַּע .

8 תְּמַנְיָא . 9 תְּשַׁע . 10 עַשְׂרָא . 11 חַדְעַשׁ . 12 וּתְנַעַשׁ . 13 תְּלַתְּעַשׁ .

14 אַרְבַּעְתַּעַשׁ . 15 חַמְשְׁתַּעַשׁ . 16 שִׁיתְּעַשׁ . 17 שַׁבְעַתַּעַשׁ . 18 תַּמַנְתַּעַשׁ .

19 תִּשְׁעַתַּעַשׁ . 20 עֶשְׂרִין . 21 אַחַד וְעֶשְׂרִין . 22 תְּנִין וְעֶשְׂרִין כו' . 30 תַּלְתִּין .

40 אַרְבְּעִין . 50 חַמְשִׁין . 60 שִׁיתִּין . 70 שַׁבְעִין . 80 תַּמְנִין . 90 תִּשְׁעִין . 100 מִיאָה .

1000 אַלְף :

לחם (חֻבִּיז) לשון גמ' חבוצי קדירה. בשר (לְחֶם) בצפניה לחומם כגללים פרש"י ז"ל בשרם שכן בערבי קורין בשר אל לחם . חטים (קַמַח) שעושין ממנו קמח . קמח (טְחִין) לשון טחון. בצלים (בַּצֶל) שומים (תום) לשון תומים צנון (פיגל) ומבטים הג' כמו זיין (פיזל) לשון הגמ' (חגיגה) עקר פיגלא ממישרא כו' לפת באשכנז (רוּבִּין) ובערבי (לִפְתְּ) מים (מויהי) לשון גמ' ותרגום יונתן-מוי. מלח (מִלְח) פלפלים (פִלְפוּל) הפאי"ן רפוין שמן (זֵית) זיתים (זֵיתוּן) חלב (חַלִיב) דבש (דִיבַּשׁ) חומץ (חִיל) לשון חלא שעורים (שְׁעִיר) ראש (רַאשׁ) יד (יַד) רגל (רִיזֶל) בשבר הג' אש (נַר) תנור (תַנּוּר) דם (דֵם) בית (בֵּית) דלת (בַּאב) לשון בבא. כסא (כּוּרְס) לשון כורסי' בדניאל סכין (סַכִּין) שלום עליכם (שַׁלַם עֲלֵיכֶם) כיצד שלומך (כֵּיף חַלִיב) לשון כיצד חילך לשון גמ' חילך לאוריתא אב (אַבָּא) אם (אֻם) אחי (אַחָאִי) בני (בְּנִי) בתי (בִּנְתִּי) קרובי (קְרַבִּי) שור (תוֹר) חמור (חַמִיר) חזיר (חַנְזִיר) כלב (כֶּלְב) מתוק חוליא

ודברתי עמו איזה דברי תורה ואחר שעה הלכתי ואמרתי לו תזכו לשנים רבות והשיב לי וכן למר וביום וא"ו קניתי מאכל ופירות ויין וחזרתי על הספינה וביום השבת הלכה משם וב"ה כי באתי יום שני לסטאמבול ונשאתי עיני ראיתי את העיר המפוארה תבל מזרח מלאות בתים אין מספר לרבבותם ארמנות הדר ויערות חן מגדלים נאים וגבוהים פרדסי נועם וחומות מבצרים עד תלא כל עין לראות וקשת הסופר לתאר את גודל פאר. המראה הנחמדת והיא נחלקת לעיירות רבות אין מספר וכלם בשם מיוחד יקראו סטאמבול עולה על כלם היא עיר המלוכה. גאלטי. באלאט. חאזקאי. פערי פאשא. ארטאקי. קוסקונטשוק. ועוד רבים כאלה הלא כל עם לתת לשם מספר. בין כלם נמצא שמונים אלף שוקי'. וכלם מלאים אנשים מכל פינות התבל. וכל מיני סחורות ורוכלת העמים אין לשער. וכל העיירות בנויות על שפה הים. הוא (הקאנאל) הגדול המחבר את ים הלבן והשחור אשר עשקי' זה את זה כאחי' אהובים אשר כרה אלקסנדר מקדון ושם נחלקו שני חלקי התבל אשר מעבר לשפתם מזה ומזה אייראפא ואזיא. ועל גדותיו עומדות העיירות מזה ומזה והוא עובר ביניהם. וכשרוצה לילך מצד זה לצד זה הולכים בספינות. בהקינאל הנז' עומדות ספינות קטנות כתלים לבני' במעוף נמהר תעופינ' ואניות גדולות נוראות ונחמדות המראה כארבעת אלפים תשבנ' את האניה אשר הייתי בה וספינות קטנות אין מספר כחול הים מהם אלו הולכים ואלו באים וקולי קולות ישמע אשר תצלינה האזנים מהמלחים המרננים בעת מושכם המשאות אל הספינות גם בעת פורקם. מי יוכל לשער גודל נהמות ושאון המקום ההוא והוא הגמל הגדול מכל יושבי תבל. כפי עדות ספרי המכס יעלה מספר עדת היהודים הספרדים הכרי' למשמעת השולטן בסטאמבול לערך שמונה ושלשים אלף וארבע מאות נפשות והסרים למשמעת ממשלות נכריות לא נחשבו שם והמה יושבים נפוצות בכל העיר לרבבות אשר באו לשם מכל פינות תבל ויבחרו שם וכל מיני בעלי אומניות שם בתי כנסיות אין מספר אשר בכל עיר ועיר:

בעיר ארטאקי מקום מנוחת הקדוש הגאון רבינו נפתלי הכהן זצ"ל רב ואב"ד דק"ק פראנקפארט אשר מת שם בלכתו לירושלים הוא בנה בית מדרש שם וקדשהו לעדת אשכנזי' וצוה להניח את האשכנזי' להתפלל שם ואם יבואו אשכנזי' ילכו הספרדים משם וצוה שיקבלוהו בקרבו:

בעיר באלאט נקבר רבינו אליהו מזרחי אשר מצא חן בעיני השולטאן סולימאן ונשאהו והושיבהו על כס המשפט על היהודים ועל הישמעאלים:

ועזבתי את האניה ובאתי לגאליפא ושהיתי שם ג' ימים ולקחתי משם מתגר בית המלך (פאס) ומשם הלכתי על אניות קיטור לגאלאץ פר אשר עברנו את (הקאנאל) לעלות על ים השחור נמשך כארבע שעות וכל המשך הזה ראיתי משני גדותיו בנינים ומגדלים נאים וחומות מבצרים עליהם (קאנאנין) סביב ואנשי חיל בל יניחו אניות מלחמה לבוא לסטאמבול. חסדי ה' אזכיר תהלות ה' בעת בואי עם הספינה הקטנה (תקאייק) סמוך לאנית הקיטור העומדת רחוק משפת הים הרבה לעלות לתוכה אחזתי בידי בדופן האניה והלכתי בכף רגלי א' על גרם המעלות התלויים על אנית הקיטור אשר עליהם עולים על האניה וכף רגלי א' עודנו עומד בספינה הקטנה בין כך נתקו גלי הים את הספינה הקטנה מהאניה והלאה וכמעט רגע הייתי נופל בלב ים והיה כפשע ביני ובין המות אך בחמלת ה' חונן דעת נפל עוד בדעתי להפיל את עצמי מאחורי אל תוך הספינה הקטנה וב"ה כי הצילני משטף מים רבים אדירים כן יעשה עמי נסים לטובה אמן:

השולטאן שמו היום (עבדאל עזיז) מלך אדיר הולך היום ככל נימוסי מלכי (אייראפא) בכל דרכיו הן בבגדי אנשי חיל (רק על ראשו ילבש מצנפת אדום עב של צמר ועליהם תלוי קוסוס של משי שחור) והן בדרכי התכסיסי מלחמה ויש לו הרבה מיני חיל גם רוכבי סוסים שלופי חרב לוקח מסים וארנוניות. מעם נכרי אינו לוקח לאנשי חיל כלל הפאשא אשר במצרים הוא למס עובד להשולטאן והחתיו פחות על כל פלך:

לפנים היהודים והנוצרים כאין נחשבו היו בעיני הישמעאלים וחייהם אינם חיים אולם עתה תודה לאל אשר נתנו היהודים מאויביהם כי השולטאן החזיק שבט המושל על המדינה ופחדו נפל על כל הארץ. הארץ נחלקת לחמשה פלכי' הנקראים פאשאליקיים הלא המה:

בכל

נם יש מין א׳ הנקרא בלשון גמרא נדל (עירובין ד׳ו) מכוי העשוי כנדל פי׳ רש״י ז״ל הוא מרבה רגלים והוא מין שרץ ארכו כרבע אמה ורחב כאצבע ועורו כקשקשת השריון ומשני צדדיו יש לו רגלים קטנים לכל ארכו וע״ש זה נקרא מרבה רגלים הטבע של השרץ הזה כשאדם ישן שינת הרדמה הוא בא בלט ורומש על בשרו ותופש מעט מעט ברגליו הדקים בבשר האדם בלי הרגש וכשהאדם מרגיש בדבר אחר שעה ושתי׳ וזורקו מבשרו נשארו הרגלים בהבשר אז מוכרחי׳ לחתוך כל אורך מושבו של השרץ. ואם לא האיש מסוכן מאד שלא יאחוז בבשרו אש תבערה מהארס של הרגלים. חזירים אין בכל הארץ ומעודי לא ראיתי חזיר עד שבאתי לחו״ל כמעט שחדש נפל עלי מאד בראותי אותם והישמעאל כשיראה חזיר מיד יהרגהו כי טמא אצלם החזיר מאד מאד ואם אחד יאמר לישמעאל חזיר בלשונם הוא (חנזיר) יהרגהו ממש. גמלים נמצא הרבה מאד בלשונם (זימל) כמו גמל כי הם מחזיקים הגימל כמו דזי ועליהם מוליכים כל מיני סחורות ממרחקים. הגמל כששותה מלא בטנו מים די לו על שמונה ימים ולכן ילכו עמו במדבריות במקום שאין מים מצוים כ״כ משאו הוא לערך מאה ראטיל אצלינו היא שני מאות (איקעס) הוא שש מאות (פונט) וויגער ודרכו לילך לאט אבל עושה פסיעות גסות לפי גודלו. פרידות הנקרא (מויל אייזלן) יש הרבה היא בהמה חזקה ג״כ ומשמש לשני דברים לרכיבה ולמשאוי בלשון ערבי נקראת (באגאל) והיא נולדה מחמור וסוס ואין לה וולדות לעולם. חמורי׳ יש הרבה לרכיבה ולמשא כי בא״י לא יש שום עגלה או קרון רק ברכיבה אחד אנשים וא׳ נשים כמו מלפנים. סוסים יש הרבה רק לרכיב׳ בלבד והסוסים הם טובים מאד רצים על ההרים ועל הגבעות כמו עפרי שתיה:

נשלם שער טבעי הארץ. ובעזר הנותן מטר ע״פ הארץ. אתחיל בשער ישוב הארץ:

שער ד ישוב הארץ

המושל על הארץ הוא מלכות ישמעאל הנקרא שולטאן. קיסר הגדול של הישמעאלים עיר המלוכה היא עיר הגדולה קונסטאנטינאפל הנקרא (סטאמבול) והתרגום יונתן בן עוזיאל על התורה מביא קונסטאנטינא קרתא חייבתא (בלק כ״ד). בנסעי מא״י באתי לביירוט המכרח שם עליתי על אניה הקיטור אשר שכרתי לנסוע לסטאמבול בעד שני מאות וחמשים גרוש היא חמשה ועשרים רייניש כ׳ עסטרייך ועליתי על הספינה יום א׳ ר״ח סיון והלכנו על ים הלבן וביום חמישי עמדה הספינה על שפת הים אז הורידו את יהד השקיע׳ הקשור בשלשלת של ברזל גדול מאד הנקרא (אנקער) לבל תזוז הספינה הנה והנה וכנשאתי עיני ראיתי והנה עיר גדולה מאד על חוף הים במעלות ההר הוא עיר (אזמיר) עיר יפה מאד ומהוללה ושאלתי את רב החובל כמה תשהה הספינה פה השיב לי במעט׳ רק עד יום השבת אז שכרתי אניה קטנה הנקרא (קאויק) הבאים לשם לאלפים בעת בוא אניית הקיטור לפרוק סחורות ואנשים אל העיר קאויק ומהעיר אל הספינה הבאים לשם לאלפים כי שם נמל גדול (פורטא) אשר לשם יביאו כל מיני סחורות ואשר יוציאו ובאתי לתוך העיר וראיתי כי היא מלאה רחובות ושווקי׳ גדולות וקטנות וחניות פתוחים לאלפים מוכרי כל מיני סחורות ופירות ולחם ומזון כלום חסר יהודים בה כחמש עשרה אלף כלם ספרדים ושאלתי על בית הרב הגאון ר׳ חיים פילאגא מורה צדק דשם. ונער עברי הוליכני לביתו ביתא דרבנן בבואי לביתו ראיתיו יושב על מטה שפלה הקומה כרוע ברכים כדרכם תמונת הרב נכבדת ונושאת פנים זקנו הארוך הלבן ככסף מזוקק יורד על מדיו ונקום מושבו פרוסה בירועות למר נאות והשתחויתי לפניו ואמרתי לו בלה״ק שלום עליכם רבי ומורי מועדים לשמחה כי הי׳ יום ב של שבועות והשיב לי עליכם שלום מאין ולאין השבתי מאה״ק ואני מוכרח לנאת מקודש לחו״ל וסיפרתי לו כל עניני. עתה באתי והספינה עומדת בכאן עד יום השבת ע״כ באתי לקבל פני הרב כי חייב אדם להקביל פני רבו ברגל מיד צוה לבנו והעמיד לי כסא ונתן לפני מעדני׳ ויין ופירות

ודברתי

בכל א"י בחדש אחר הגשמים עולים מן הארץ ניצים ופרחים מין ממין שונה המפיקים ריח טוב מאד ונחמדים למראה ובצפת"ו אחר הגשמים גם על הגגות צומחים עשבים הרבה וציצים ופרחי' נחמדים לעין רואה גם עשב (רומייאניק) הטוב ובעה"ב לוקטים אותם מהגגות הרבה מאד גם בכל מקום גדילים עשבים המועילים לרפואות . גם עשב הנקרא (מעריב טייא) והוא טוב מאד לבשלו ולשתותו מי שיש לו חולי שועל גם עשב אזוב גדל בכל הדרכים אשר יש בו ריח טוב גם דודאים נמצאים שם אשר יש לו צורת אדם והוא שורש גדול בעומק הארץ ועל הארץ גדל כמו ב' תפוחים המפיקים ריח טוב ע' ברמב"ן על התורה על פסוק וימצא דודאים בשדה :

חיות השדה שמה שועלים וזאבים הרבים גם לפעמים ימצא חיה הנקראת (מארדער) כלבים תלוים שם אין מספר כי שם אינם הורגים את הכלבים כלל כי הישמעאלים אינם מניחים באומרם כי עבירה הוא וכשישמעאל הולך בשוק ורואה חבורת כלבים קונה פת מן השוק וזורק לפניהם והכלבים שם אינם נושכים כלל אף אם דרסו עליהם נחשים שם הרבה אבל לא יארע ח"ו שום תקלה וברוב בתים יש נחשים הדרים שם כבן בית וקבלה בידם שאם אחד הורג הנחש שבביתו אבד מזלו גם בבית חמי יש נחש גדול דר באמצע הכותל ולפעמים הולך מן החור לבית וכמה פעמים אשר ראיתי אותו ולא עשיתי לו מאומה רק הזהרתי אותם לבל יניחו מגולה שום מאכל או משקה :

טבעו של הנחש כשהורגין אותו הוא חי אף כשחותכין אותו לחתיכות כל חתיכה וחתיכה חי עד הערב שמש בשקיעת החמה נשארו כאבן דומם . הישמעאלים הם יודעים ללחש את הנחש וללקחו בידם אף שיהיה גדול כקורת בית הבד ובפסח הם באים אל היהודים ושק מלא נחשים על כתיפם ומנערים אותם מן השק על הארץ גדולים מאד וקטנים ומשחקים עמהם ובעבור זה לוקחים חתיכות מצות :

בטבריא נמצאים עקרבים מרוב החום וכמה פעמים אשר נשכו כמה בני אדם ורפואתם היא שלוקחין עקרב א' ומטגנים אותו בשמן זית ומניחים על מקום הנשוך ומתרפא . העקרב הוא דומה ואינו נושך בפיו רק הולך ומכשכש בזנבו אם בא א' בעת ההיא הוא עוקצו בזנבו בלא מתכוין :

הברדלים הנזכרת במשנה ובגמרא (ב"ק סנהדרין) והרמב"ם פי' (בלשון ערב אלצבע) שם נמצא והיום קורין לה הערביי' (אלדבע) והיא היא כי הד' בערבי מתחלפת בצ' גדולה ותמונתה כחמור ועל גבה מראשה ועד זנבה יש לה שערות עומדות ארכם כחצי אמה והם קשים מאד כשערות חזיר והערביי' הורגים אותם ומביאים העורות למכור ואני ראיתי את העור שלה והרב המופלג השקי' כו' כש"ת מו"ה זוסיא נ"י משפיטיפקע הראה לי בס' פרי מגדים בהלכות טריפות סימן נ"ז ס"ק ס"ז אשר מביא בשם שו"ת ב"ח בכלוב מלא עופות ונשמע קול צעקה בלילה ואומרים שהיה ע"י ברדל"ס שקורין טחו"ר והגולה דטחו"ר יש לו דרים' כמו תולדה וכו' ע"ש משמע משם דברדלים הוא טחור אמנם כן הראה לי רש"י בבא מציעא דף כ"ד ע"א ד"ה ברדלים וז"ל נפוא וי"א פיפיא"ש ודרך להרוג אוזים ותרנגולים עכ"ל ולפלא בעיני הלא לפי' הרמב"ם שקורין לו בערבי (אלצב"ע) והיא נודעת אצלינו וקורין לו בערבי (אלדב"ע) כנ' והיא גדולה כחמור והטחו"ר נודעת אצלינו שהיא קטנה מאד א"כ נראה שברדלים איננה טחו"ר אמנם ע' בתוס' בכורות (ח' א) ד"ה ברדלים וכו' ותוס' סנהדרין (ט"ו ע"ב) ד"ה והברדלס התנא מבואר ששני מיני ברדלס הן . הטבע של חי' הברדלס הלזו כך הוא כשתראה אדם איננה הורגתו רק עומדת לפניו על ב' רגלים ובשני ידי' היא מכה על בטנה ונשמע קול גדול כמו תוף ממש ותכשכש בזנבה ורוקדת לפניו ותעשה כל מיני שחוק עד שהאדם מוכרח למלאות פיו שחוק מיד נוטלה ממנו כל הדעת והשכל ונעשה ממש כבהמה והולך אחריה כעגל אחר הפרה עד שתביאו אל מקומה ושם פולעת את מוחו ואוכלתו והשאר חיות אך אם האחרים רואים אותו רודף אחריה ומכין' ממנו דם מיד חוזר לאיתנו הראשון כשאר אדם בדעת שלם והיא בורחת ממנו גם כראותה אדם בורחת מיד. פעם א' הלך בחוץ אחד מצפת"ו לטבריא ונאבד ואחר ימים שלחו אנשים לחפש אחריו ומצאוהו באחת המערות אשר בהרים בלא מוח ולקחוהו לטבריא וקברוהו שמה והיה אבל גדול ליהודים ע"ה :

גם

ושמעתי ממגידי אמת ויציב מה שאירע בעה"ק טבריא ת"ו בימי הה"ל הקדוש בוצינא קדישא ר' אברהם מקאליסקא זצוק"ל פעם אחת היה עצירת גשמים וקראו צום ושפכו תחינות ובקשות לפני אדון עולמות ולא נענו מן השמים והשער. נתייקר חמש ידות ולחם אין בכל הארץ נכנסו חשובי העיר לפני הה"ל הק' הנז' ובקשו ממכ"ק להעתיר בעדם רנה זו תפלה על המטר שלא ימותו ברעב ח"ו. מיד לקח אתו עמו אלופי העדה עשרה יראי ה' וצוה לשכור להם חמורים לעלות על הר ציון התנא ר' עקיבא זיע"א וגם יקחו עמהם בגדי הגשם הנארגים מנוצה של עזים נקרא בלשון ערבי (עבאיי) להתעטף בהם מפני הגשם והיה לפלא גדול בעיניהם ויתמהו איש לרעהו כי חום השמש קודח על ראשיהם מאד אולם היו כמחרישים לדעת מה הולכים בדרך פגע בהם ישמעאל א' רוכב על סוסו וכשראה אותם עמד על עמדו ושאל אותם לאמר אחי אנה הלכו ומה בגדי הגשם אשר בידכם השיבו הוא דבר לאמר האם לא שמעת אם לא ידעת כי עת צרה היא לנו מעצירת הגשם אשר על כן אנו הולכים להשתטח על קבר הצדיק ר"ע וכשמעו את דבריהם אלו נתמלא כעס וחימה וחרק שיניו אליהם וקיללם בחירוף וגידוף ורקק בפניהם באמרו היוכל להיות כדבר הגדול הזה אשר עצם השמים לטוהר יתהפך לקדרות גם אתם בטוחים כל כך עד שגם בגדי הגשם לקחתם עמכם. למה תטעו בדברי שקר והלך לו לדרכו. וטרם הגיעו אל שער העיר נפל מן הסוס וכמעט נשברו כל עצמותיו ונשפך דמו כמים נגרים ולא יכול עוד לעמוד על רגליו עד שבאו אנשים ולקחוהו לביתו פצע וחבורה אין בו מתום אז אמר הישמעאל עתה ידעתי כי גדול ה' אלהי ישראל ולא עביד דינא בלא דינא ויהי כאשר באו אל ציון התנא ר"ע נשתטח הה"ל הנז' על קברו והם עמדו ובכו בכי רב ויקם על רגליו ויאמר להם נקומה ונלכה באור ה' כי שמע לקולנו. הם לא באו לאמצע הדרך נתקדרו השמים בעבים וקולות וברקים חזק מאד ונתעטפו בעטיפת הישמעאלים הנז' כי הגשם הלך וגדל מאד והמים היו על פני כל הארץ. כשמוע הישמעאל הנז' המעשה הגדול והנורא אז כרע והשתחוה ואמר ברוך ה' אשר שומע לקול עמו ישראל ברחמים. ושלח אליו לפייסו במתנות רבות וטובות ועוד מעשים רבים נסים ונפלאות כאלה אשר ה' עושה בכל עת באה"ק ת"ו כן יעשה עמנו אות לטובה אמן:

עת הזרע היא בר"ח מרחשון אחר רביעה ראשונה הגשם הזה נקרא יורה בתוה"ק וימשך משני עד ארבעה שבועות אז יש רוחות קרים ובכל פעם כאשר יכלה הגשם מן הארץ תשוב עת קיץ לאיתנה כי הקור איננו חזק שם גם שלג גם כפור לא ירד כ"א לעתים רחוקות אולם לא ישכב על הארץ רק יום או יומים למרבה ואחר ימס ואיננו. וסיפר לי חמי ז"ל אשר בשנת תקנ"ו ירד שלג רב מאד ג' וד' ימים רצופים יום ולילה לא ישבות והתחיל מיום ד' עד אשר בשבת לא היו יכולים לפתוח פתחיהם מרוב השלג והכפור וגם הקור היה חזק מאד ולא נמס כ"א לאחר שנים עשר ימים והיה לפלא גדול, ולגם אך בטבריא לעולם לא יראו שלג וכפור ולא קור רק בחורף יורד הגשם:

בשבט יפול טל רב בלילה המלקוש מתחיל לירד מאמצע אדר עד אחר חג הפסח ודרכו לירד טיפות עבות והשמש על הארץ אשר מזה נתמלאו הקשים של התבואה כדאיתא במס' תענית:

בניסן יתחיל האביב וימי הקיץ והקציר ותיכף ומיד אחר חג הפסח הולכים בני ישראל לקצור חטים לשומר' על פסח הבא רוב היושבים ישנים בקיץ מחוץ לבתיהם בחצריהם ועל גגותיהם מפני רוב החום כי לא יראו מפני הגשם ולק' בר"ח אלול ישובו לישן בבתיהם מפני קור הלילות ומפני רוב טל היורד אז אף שביום החום רב הוא. בטבריא ת"ו החום רב מאד ובפרט בעת אשר ישב רוח מנגב כמועט אש יוקד ויכול להיות על שהיא עומדת בבקעה גם (בצפניה) כתיב הלילו יושבי מכתש ופי' רש"י ז"ל מכתש זה טבריא שיושבת בבקעה כעלי במכתשת ורובם הולכים בלא מכנסים ובלא אנפלאות רק במלבושים דקים וקלים וכל' היום בכל שעה הם רוחצים בים כנרת גם בלילה הם ישנים על הגגות ובכל שעה הם טובלים א"ע בים כנרת עם הכתונת אשר עליהם ושוכבים כך ורוב הילודים שמה עיניהם טרוטות ורעים:

בצפת"ו החום איננו חזק כ"כ כי עומדת על הר גבוה ולרוב מנשב רוחות קרים ובירושלים החום יותר מבצפת"ו כי מוקף חומה גבוהה ומלא בתים גבוהים:

וכל העולם כלו ע"י שליח שנאמר הנותן מטר ע"פ ארץ, ושולח מים ע"פ חוצות א"י שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית שנאמר הנותן מטר ע"פ ארץ ושולח מים ע"פ חוצות. א"י שותה תחלה וכל העולם כלו לבסוף שנאמר הנותן מטר ע"פ ארץ וגו' משל לאדם שמגביל את הגבינ' נוטל את האוכל ומניח את הפסולת עכ"ל הגמ'. ומה מאד ישמח ישראל בא"י ברדת הגשם בעתו ובזמנו ששנו רבותינו ז"ל במס' תענית וברכות הגשמים רבה הטובה רק בצפת וטבריא כשירד גשמים הרבה אומרים תהלים ויהי רצון על רבוי הגשמים כי הבתים שם אינם חזקים ונופלים מרבוי הגשמים וזה היה תפלת כהן הגדול שלא יעשו בתיהם קבריהם ח"ו ולפני נפלו כמה וכמה בתים בעת הייתי בצפת"ו. פעם בחורף הלך ג' שבועות רצופים יום ולילה ונפלו כמה וכמה בתים ועליות וביום עש"ק באה אשה אחת מהשוק אשר הלכה לקנות צרכי שבת ומיד בבוא' לבית נפל הבית עליה תיכף באו אנשים וחלקו את האבנים ואת העפר הלאה ומצאו את האשה האומללה מתה וקראו להרופאים וחיפו נשף חם על לבה ואין קול ואין קשב ובאותו היום קברוה והיה אבל גדול ליהודים אשר בצפת על הפרץ אשר פרץ ה'. אולם בעה"ק ירושלים ת"ו אין רבוי הגשמים מפסיד כלל אם ירד ד' שבועות רצופים כי הבניינים הם חזקים מאוד מאוד והגגות למעלה הם מרוצפים רצפות אבנים חלקים אדומים ולבנים כמו חצר מרוצף או כדבר המתקיים ימים רבים. אך בצפת"ו טחין את הגגות בטיט ולכן כשירד הגשם מוכרחים לעגל הגגות במעגיל' הוא אבן עגול וארוך מצד א' יש חור ומצד השני חור ולוקחים ב' עצים מצד א' למעלה הם מהודקים יחד ביחד ולמטה הם מפוצלים וראשיהם כפופים זה כנגד זה. ותוחבים כפיף אחד מצד זה בחור וכפיף השני בחור השני ומושכים בצד הדבוק ומתוך כך האבן מתעגל ומשוה את הגג ומהדק את הטיט שלא יסדק ויכנס הגשם לתוך הבית. ואחר כל גשם וגשם מוכרחים לעגל את הגגות. והיינו דתנן המעגל והמעגילה (במסכת מכות) כזה.

העץ נקרא מעגל והאבן נקרא מעגילה ונערי ישמעאלים נושאים על כתפם המעגילים וצועקים לאמר מי הוא אשר רוצה לעגל את גגו. וכל מי שרוצה שוכרו לעגל שעה אחת או שתים עם האבן המעגילה המונח על כל גג וגג מוכן לכך ובכל מקום הולכים על הגגות באורך וברוחב ועושים סכות ורוב תשמישים ועולים בגרם המעלות אשר בחצר:

אחב"י מי יוכל לשער השיעורין שיש לבני א"י על עצירת גשמים שופכים לב כמים על כל קברי הצדיקים ומתענים. ונזכרנא כד הוינא טליא בשנת תרי"ו בעה"ק ירושלים ת"ו לא ירד גשם עד אחר כסליו וכבר קראו צום בה"ב ובעו"ה לא נענו ובכל יום הלכנו לכותל המערבי ושפכנו שם שיחה זו תפלה בדמעות מאין הפוגות. והרבנים בראותם כי אין מרחם עליהם מן השמים והיוקר הולך וגדול על חמש ידות בכל מידי דמיזן אז גזרו צום בהתמש' עגוים ואכלנו סעודה המפסקת ובבקר הלכנו להתפלל בנפש מרה ואמרנו סליחות ואחר התפלה אמרנו תהלים והשמש היה על פני כל הארץ כימי קיץ יותר מל"ב מעלות בחום רגע בחסדי ה' עלינו עלה מן הים עב קל ככף איש ויתקדרו השמים בעבים ורוחות וקולות וברקים נורא מאד ותחרד העיר והתחיל המטר לירד בזעף אשר כמעט בשני שעות נתמלאו הבורות מן הגשם והיה לפלא גדול ולנס והרב שלח את א' לראות אם נימוחו רגבי השדות אשר חרבים ויבשים כל ימי הקיץ ובא עד ארכבותיו בטיט כי כבר היה ספחיי' בארץ כדינא דגמ' והיה עוד קודם חצות היום. מיד הלכנו לבתינו ואכלנו ושתינו בשמחה עצומה וחזרנו לביהכ"נ ואמרנו הלל הגדול בקול זמרה וברכנו ברכת הגשמים כאשר יצא החתן לקראת כלה ורקדנו בחוץ בתוך הגשם ותיכף זרעו את השדות והיה שנה ברכה מאד:

מדי דברי זכור אזכור בעת היותי בעה"ק צפת בשנת כת"ר היה עצירת גשמים וגזרו צום ולא נענו והלכו כמה מנינים לכפר מירון על ציון התנא האלקי רשב"י ובנו זיע"א וגמרנו שם תהלים ושאר תפלות ולית מאן דמשגח בן בעו"ה והלכנו משם למערת התנא חוני המעגל ואמרנו שם תהלים תפלה ותחנונים וחזרנו אל העיר בכובד ראש ולא הגענו לאמצע הדרך עד אשר נתקדרו השמים בעבים בקולות וברקים וירד הגשם בגבורה והיינו כצאן שעלו מן הרחצה ועד בואנו אל בתינו המים היו ע"פ כל הארץ ושמחו מאד כל העדה לקראתינו:

ושמעתי

ארץ ישראל הוא מרכז העולם (פי' נקודה האמצעית בישוב) ע' בהמאור מס' ר"ה תחלת פרק ראשון לענין סוד העיבור וארבע תקופות ומאריך שם הרבה בזה הענין והוכן דבריו לעניינינו ז"ל וארבע נקודות בקו הסובב את הארץ הראשונה קצה המזרח ויושביה השוכנים על שפת ים אוקיאנוס במזרח והנקודה הב' הוא שכנגדה והיא קצה המערב ויושביה גם הם שוכנים על שפת ים אוקיאנוס במערב והנקודה הזאת היא אמצעית בין ב' הנקודות הראשונות האלה על פני כל הארץ והיא נקראת טבור הארץ ויושביה הם יושבי ירושלים וכל א"י כו' ע"ש. גם הכוזרי מאריך בזה הרבה דברים נחמדים מפז. מכל זה מוכח שא"י היא נקודה האמצעית דוקא בישוב ולא הוא הקו השוה של הילוך השמש שאם היה הקו השוה היה צריך להיות היום והלילה שוים בה ותוש ראות עינינו מכחיש זאת כנזכר למעלה ומשם לקו השוה ל"ב מעלות כידוע בספרי הקדמונים. ופליאה נשגבה בעיני כל בעל שכל להבין דברי רבינו הקדוש האריז"ל באמרו כי היום והלילה שוים בה א' מטעם הנזכר ב' הלא מדברי רז"ל לא משמע כן כמבואר במס' שבת (דף כ"ב) גם (מנחות נ"ח) ובמס' תמיד (דף ל"ג) על פסוק מחוץ לפרוכת העדות מה עדות אמר רב זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותי' וממנה היה מדליק ובה היה מסיים פירש"י ז"ל כמדת חברותיה חצי לוג שמן שיערו בה ללילי תקופת טבת הגדולים ואם ידליק ביום (ובלילה) בלילות הקצרים ידליק אבל פחות לא שלא יכבה בשבת בלילה והתורה אמרה מערב עד בקר ע"כ ואם הוא הקו השוה היאך יש לילות קצרים או ארוכים אולם כל דברי רבינו הקדוש האריז"ל עומדים ברומו של עולם ומרמזים על עולמות העליונים ואין לנו עסק בנסתרות :

ז"ל המהרש"א במס' קדושין (דף כט) שהעולם הוא כתפוח ומקום ביהמ"ק הוא מרכז העולם וכן א"י ולכך אמר בא"י כיון דהוא מקום הממוצע אוירו מזוג ומחכים ויותר מקום המקדש שע"כ היה שם בלשכת הגזית חכמי הסנהדרין וק"ל עכ"ל :

היום הארוך בימות החמה ט"ו שעות והלילה ח' שעות ובימות הגשמים בימי הקצרים י' שעות והלילה י"ד שעות. שקיעת החמה שוה בכל השנה לעת ערב בשעה י"ב שהיא במדינת הים שעה ו' והחילוק הוא בזריחתה בקיץ האיר פני המזרח בשעה ה' שהוא במדינת הים שעה ב' בימים הארוכים. ובחורף בשעה ג' שהיא במדינות הים שעה א' בימים הקצרים. כי מורה שעות ישמעאל הולך משעה י"ב בבוקר עד שעה י"ב בערב למשל בקיץ האיר פני המזרח בשעה ח' מונה משעה ט' י' י"א י"ב. ומי"ב הולך כל היום עד כי בעת שקיעת החמה עומד אצבע השעות בשעה י"ב וכן התשבון בחורף אולם ע"פ הרוב מוכרחים שם להוליך אצבע השעות הנה והנה להקדים או לאחר איזה מעטין וימות החמה וימות הגשמים הנזכר בגמ' שם מובנת. מן הפסח ועד חג הסוכות לא ירד אף טפה מטר רק בלילה ירד טל רב מאד ומזה יתגדלו הפירות וכל הירקות הנחמדים למראה ואם ירד גשם בחג הסוכות לפלא גדול יחשב ואינו סימן טוב גם יורה על איחור הגשם כמאמר רז"ל משל לעבד שמזג כוס לרבו וכו' ואני זוכר בעה"ק נפח"ו ירד גשם באמצע חג הסוכות בלילה אבל היה אחר הסעודה והלכנו לישן בבית והיה פלא גדול. לרוב יתחיל הגשם לירד מזיין מרחשון שהיא רביעה ראשונה ונקרא בתורה יורה וז' בו מתחילין לומר טל ומטר ומז' בו ואילך אם עוד מטר לא יתך ארצה יקראו צום בכל דיני תענית הנזכר במס' (תענית יב) כי שם הגשם הוא תקות נפשות הן לשדות וכרמים התרבים כל ימי הקיץ והן למי בורות המסתפקים מהם כל ימי הקיץ כי מעינות עכשיו מועטים ואם יביאו בנויה ממעינות הרחוקים מן העיר הוא יקר ערך ונתקיים בנו מימינו בכסף שתינו מעיני א"י קצתם יתנו מים כל ימות השנה קצתם בקיץ יתרבו ויבשו. כתיב למטר השמים תשתה מים הנה חסדי ה' בארצנו אשר מי המטר טובים ומתוקים מאד לשתיה ובישול ובכל חצר יש בור מתחת לארץ בור כיד שאינו מאבד טפה ויזוב המים מהגגות ע"י מרזיבות וגם אם יעמדו ימים רבים יותר הם צלולים וקרים כמו נוזלים מסיבת נפש ומה גם בימי הקיץ כששואבים מהבור דלי מים הוא צלול וקר מאד ואל יפלא בעיני קורא הנעים על מתיק' הגשם בא"י אשר לא כן בחו"ל ואם יעמדו ג' ימים מיד יסרחו כי גמ' מפורש' היא (תענית דף יוד ע"א) ת"ר א"י נבראת תחלה וכל העולם כלו נברא לבסוף שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות א"י משקה אותה הקב"ה בעצמו

וכל

מילון עמק גדול ושם הולך מעין גדול הנקרא מי מגידו וזה מפורש (שופטים) בתענך על מי מגדון כי על ההר הזה היתה עיר תענך עיר מלך מרון א׳:

הר חרמון השני קרוב להר תבור וסביב לו הרים רבים נקראים הררי ציון כמאמר המע״ה תבור וחרמון בשמך ירננו. טל רב יורד עליו בכל בקר השכם כמאמר נעים זמירות ישראל כטל חרמון שיורד על הררי ציון:

הר אפרים נמשך ממישור יזרעאל עד המדבר ועליו עיר שכם ולצד דרום הר יהודה ובניהם יגלו ויהיו למישור אצל ים התיכון:

הר גריזים לפאת דרומית מערבית מעמק שכם מלא ברכת ה׳ בגנות ופרדסים ועצי פרי נחמדים ועליו אמרו הלוים הברכות ומסורת ביד יושבי עה״ק שעליו הכין אאע״ה א׳ע להקרבת יצחק בנו: הר עיבל משמאל לעמק שכם. גבוה מאד וכולו הבני׳ משופע מאד. שמם וערום מכל פרי עץ ודבא קללת אלהים ירחף על פניו אשר עליו אמרו הלוים הקללות. כשהלכתי מירושלים לפאת דרך שכם בבואי לפני ההר הזה עמדתי משתומם עליו וירדתי מעל הפרד כי יראתי לנפשי לרכוב על הר גבוה ושמם כזה כלו אבנים גדולות ודרכים עקלקלות:

הר גלבוע גבוה י״ג מאות רגל והיה תוצאותיו אל הירדן עליו נפלו שאול ויהונתן בנו במלחמה עם הפלשתים. והמע״ה קונן עליהם ויקלל אותו לאמר הרי בגלבוע אל טל ואל מטר ונתקיים:

הר הכרמל אצלו עיר חופה גבוה מאד איזה פרסאות בראשו עצי זיתים טובים עצי לארבר ועצי פרי טובים מרעה טוב לצאן ועמקים נחמדים מלאים תנובות שדי בקרבו ועליו בתי תפלות רבים לנוצרים גם עליו ניכר מקום המזבח ההרוס שריפא אליהו ז״ל בימי אחאב (מלכים א׳ יח) שאמר אליהו לאחאב שלח קבוץ אלי את כל ישראל אל הר הכרמל וגו׳ ויקח אליהו שתים עשרה אבנים וגו׳ ויבנה מזבח וגו׳ ויעש תעלה וגו׳ ויורידם אל נחל קישון. ובמערבו יש יותר מאלף מערות ההולכים דרכים עקלקלות בעמקי ובהם תלויות חצובות בסלע. וביניהם מערה אחת ארוכה עשרים פסיעות ורחבה תמש עשרה גבוה שלש אמות נקראת מערת אליהו הנביא ז״ל ושם באים יהודים לאלפים גם ממרחקים. וכל מי שיש בו חולי ר״ל בא וישן יחידי בהמערה לערך ב׳ שעות כה יעשה ג׳ לילות רצופים ויתרפא. ובה דולקין נרות הרבה ועושין משתה ושמחה גם בתוכה יש אדווה מקום י״ב כוסים והולם גדול ובו שלחן וסביבו עשרה כסאות כלם חצובות מאבן ועל דבר המערות האלו אמר הנביא ואם יתחבאו בראש הר הכרמל משם וגו׳:

הר קוארנטיא גדול מכולם וכולל בתוכו הר יהודה הר האמורי והרים אחרים והוא במבוא מדבר יריחו מול הר העברים מלא דשא וזרעים ואילנות:

נהרותיה אלו הם הירדן מקורו לרגל הר חרמון ממערת פמיים אשר נקראה בערבי (בניים) ועובר מלפונו לדרומו וחולק את הארץ לפאלעסטינא מזרחית ולפאלעסטינא מערבית ומזה מובן לבנן התוה״ק עבר הירדן אורך מרוצתו ל״ה שעות בראשית זרמו ישטוף אל מי מרום ובו יערבו מימיו הגלולים אחרי נאחו מן הנחל הזה יפול במרחק שש שעות ממנו לפאת דרום לים כנרת. ואחרי נאתו ממנו יאחוז דרכו הלאה לדרום ונופל בסוף לים המלח ממקורו עד ים כנרת אינו רחב אולם מקלה הים הזה עד אחריתו הוא רחב כתשעים פרסאות ועמוק שבעה רגל מימיו הם טובים מאד לשתות בקיץ יחרבו רוב מימיו עד אשר יוכלו לעבור בו ברגל אבל בעת האביב ימלא על כל גדותיו משלג לבנון וחרמון אשר ימס בעת ההיא: מי בורום יאור ארוך מהלך ג׳ שעות ורחב שעה על בפתו יערים רבים וגם חית השדה ירמושו בקיץ יחרב ויבש לרוב המקום אשר יעבור הירדן בו. ובחדש ניסן ימלא מים משלג לבנון מימיו עכורים מאד עליו הכה יהושע את יבין מלך חצור ומלכים אחרים. ים כנרת אורכו י״ב שעות ורחבו שש והרים נאים סביבו מימיו זכים וטובים מאד וקלים שותים הרבה ולא נודע כי באו אל קרבנה ודגים גדולים רבים מינים שונים וטובים מאד מהם מוליכים לצפת והסביבות למכור: נהר יבק אחרי המשכו א׳ וחצי שעה יפול לתוך הירדן מקורו מהר בשן. נחל קישון עובר בתחתית הר הכרמל והולך לתוך ים התיכון:

נשלם שער גבולי הארץ. ובעזר המאיר לארץ. אתחיל בשער טבעי הארץ:

אבן

מקום ואבן גדול יוצא משם עכ"ל ומכאן הוכחה מגולה שהגשם שלא יהיו ח"ו שיהיה צרות באורחים
ויהגו בעין יפה ובשמחה ויתברכו מן השמים :

אנטוכיא נקרא אנטיוכיטן עיר ישנה מהוללה וחוף לאניות בה ונקראת חוף ארס סוכא . והנה גבול
מזרחי של א"י הוא הכנרת והירדן כמפורש בפ' מסעי והמקומות שהם מן המילר וגבול
דרום וצפון א"י לא נודעו אלינו עתה וז"ל כו"פ פי"א ודע שכפתור הוא דמייט הוא אל סוף גבו
הארץ הדרומי כמו אנטוכיא אל סוף גבול הארץ הצפוני ע"כ וכתב מ"כ אנטוכיא הגדולה היושבת
על נחל יבוק היורד מהר הלבנון מארץ חמת והיא העיר הגדולה שבנה אנטיוכס המלך ויש בה כמ
מנין יהודים ומשם ב' ימים ללינא הוא לודקיא ע"כ והעיר הזאת היא נודעת אצלינו ונקרא אנטכי
בכ' דניבה ובסוף שנת הקפ"ב היה רעידת הארץ ונפלו הרבה כמה מקומות בארץ ההיא וגם אנטוכיא
נעשה גלי אבנים ונהרגו כמה אלפים נפשות ועתה נבנית. על תילה ויש שם יהודים הן אלה קצות גבולי
א"י בע"ה הרחמן הוא ירחיב גבול אלמנה וישיב ב"י לאדמתם בבי"א :

והנה העמים יקראו להארץ (פאלעסטינא) והוא טבע מלשון הקודש ארץ פלשתים וכרים מס' גיטין
כתבו התו' כי ארץ פלשתים הוא א"י ע"ש בלשון ערבי נקראה (אל שאם) ר"ל השייך לדמשק
הנקרא בלשונם (שאם) כי היא עיר גדולה מאד מאד לזאת כוללים כל הארץ אליה הכונה מעמדה
באיים המערבית וסביבותיה מגבוליה נהר פרת ים הגדול התיכון מדבר ערב הירדן והלבנון ואיים
הקטנה וגם הרם והרים ואדם צוה נחשבים לגבולותיה גודל בשטח עם הגבולים לפי מדידו
המודדים עתה אלף ושמונה מאות ושנים עשר פרסאות ברבוע ולא רציתי להאריך בענין ששטח רק
עיין במסכת ר"ה (דף כג ע"ב) בתו' ד"ה כמה הוי וכו' ובמס' תענית (דף יוד ע"א) ובמס' בבא
מציעא (דף כח ע"א) בתו' ד"ה פ"ו יום וכו' .

ועתה אציגה נא כל ההרים המפורסמים אשר נקבו בשמותם עה"ק . ואלו הם :

הר לבנון בלשון ערבי (גבול גהארב"י) הר משופע מאד לצד צפון הארץ .

הר אנטי לבנון (ר"ל נגד לבנון) מחובר לו לצד צפון (בל' ערב גב"ל אל ש"ק) עמקים רבים
בתוכו . והגדול הוא עמק הבכא . אורך ההר עשרים פרסאות ראשו נחפה בשלג
אף בימי קיץ . ולזה נקרא לבנון מלשון לבן . ומלא אבני סיד קומתו עד שחקים ענן וערפל סביבו.
בו מערות נקראות נדים. לרגלו יגדלו ארזים גבוהים ראשם השמימה ועבים מאד מכמה אלפים
שנה . גם יש שם עצי בראשים . גפנים . ועצי פרי הרבה טובים ומה יקר דברי הנביא על הגאולה
כי תרבות עולם הבנה לאמור כבוד הלבנון יתן לה . נהרות רבות ישטפו ממנו לתוך הים . וע"
אמר שלמה ונוזלים מן לבנון . ערים וכפרים רבים סביבו בראשו בית גאוה והגג הוא שלם כיפות
ואומרים כי שם כרת ה' עם אברהם אע"ה ברית בין הבתרים . והישמעאלים קורין לו (מעשעד
אל פייר) על שם וירד העיט .

הר חרמון קרוב להר הלבנון . הוא מפורש בתורה (דברים ג ט) הצידונים יקראו לו שריון והאמורי
שניר ואי' במס' חולין (ד' ס ע"ב) צידונים קראו לחרמון שריון תנא שניר וחרמון מהרי
א"י מלמד שכל אחד ממלכי אומות העולם הלך ובנה לו כרך גדול לעצמו והעלה לו על שם הרי ארץ
ישראל ללמדך שאפילו הרי א"י חביבין על אומות העולם ע"כ והערבים קורין לו (מאגס אל תעלג)
ר"ל הר השלג . גם תרגום שניר טור תלגא כי ראשו מכופה בשלג כל השנה קומתו כעשרת אלפים
רגל וארזים רבים מאד ואבני סיד . ואני בנסעי לדמשק עברתי קרוב להרי השלג באמצע הקיץ
ובמשך אשר עברנו לפניהם היה לנו קור הרבה כי נמשכים מרחק רב גם מצפה ומעבירא רוחים
אותם מרחוק מגבהם ומרוב לבנותם . (הר תבור). בלשון ערבי (גבול טור) מזרחו לים הכרמל משופע
מאד גבוה שלש אלף רגל מלא דשא ופרחים . עצי פרי ויערים . מעינות טובות בראשו מישור מהלך
חצי שעה בהקיפו ועליו חרבות יבנות ואבנים גדולות מימי קדם . הוא ההר אשר אסף ברק את
חילו בצאתו למלחמה לקראת סיסרא והוא נגד עה"ק צפת ו. וכמה פעמים הייתי על ההר הזה
להתפלל במערת בית שמאי אשר בם על ראש ההר . וכנגדו הר גדול אשר עליו כפר מירון ממערת
רשב"י ז"ל וסמוך להר מירון יש שני ראשי הר גבוהים מאוד נקרא אזנות תבור ובין הר תבור להר

מירון

העיר יש בור שקורין לו הערבים ביר אברהים אל כליל אשר חפר בימי פלשתים ור"ל בור של אאע"ה מחברון הנקרא אלגס כליל בל' רפוי כמו שאבאר אי"ה ובאשקלון הקדומה החריבה עתה נתקיים בה כל נבואת (צפניה ב ד) ואשקלון לשממה. כי ניחרה הארץ כמדבר מבלי איש אין בה רק חרבות רבות מהיכלות גדולות מחומה עבה בדמות חצי כדור אשר תלה אל הים:

עזה (יהושע טו) חשיב ליהודה עזה ובנותיה וחצריה עד נחל מצרים (ובשופטים א) כתיב וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה והוא מכיבוש עולי מצרים לדרום היא עזה ועזקה וכל חבל הים והארץ ההיא עד נחל מצרים מאשקלון לעזה לדרום כשלש שעות ובין עזה וחברון מהלך כמו יום שלם עזה למערב וחברון למזרח ונודעת אצלינו זאת העיר והערבים קורין (גאז') ומשם מביאים לחברון ולירושלים הכלי חרס הטובים החשובים וחביות גדולות מאד של חרס חזקים גם טובים ולפנים היו בה יהודים והיה להם ביהכ"נ ועדיין הבהכ"נ סגור וקיים. כ' (שופטים טז) שהורידו לשמשון עזתה ושם הפיל הבית במותו רבים מאשר המית בחייו:

דרון מעזה לדרום כשתי שעות עיר ושמה דרום וקצת קורין לה דרון והיא מוכרת במס' (סוטה דף כ) כמה זכות תולה וכו' ר"א בן יצחק איש כפר דרום אומר ט' חדשים ע"כ:

עזקה (יהושע טו) חשוב ליהודה עזקה וקורין לה זעקה. מעזה לעזקה כמו יום:

נחל מצרים הוא מקצוע מערבית לסוף הדרום לא"י כמפורש בפ' מסעי מעזקה לנחל מצרים לסוף הדרום כב' ימים וזה הנחל הוא השיחור כדכתיב בספר (יהושע יג) מן השיחור אשר ע"פ מצרים ופרש"י ז"ל מן השיחור הוא הנילוס הוא נחל מצרים הוא סמוך לתחום מקצוע דרומית מערבית של א"י כמ"ש באלה מסעי ע"כ הרי שהנילוס הוא גבול א"י והוא נהר גדול מאד מאד והוא נהר פישון היוצא מעדן כמו שפירש"י ז"ל (בראשית ב' יא) וז"ל פישון הוא נילוס נהר מצרים ועל שמימיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון כמו ופשו פרשיו ע"כ ועד היום לא ירד גשם במצרים לעולם רק ב' חדשים בשנה אב ותמוז עולה הנילוס למעלה מעשרים אמה ושפך על השדות וכרמים וזיתים וע"י תעלים העשויים לכל השדות וכרמים ואינו חוזר עד כמה שבועות ואחר שהשדות נטבעו במים מאד חוזר לאיתנו הראשון ראו מעשה ה' הגדול הפלא ופלא ובא"י יודעים עת עלות הנילוס בארץ מצרים כי בעת עלות הנילוס להשקות נתקשרו השמים בעבים בא"י ופעמים מנטף איזה רגעים גשמים ויודעים בבירור שהנילוס עולה כי בארץ ישראל לא ירד גשם בימות החמה כלל וימשך כחמשה מינוטין ויחזור עצם השמים לטוהר:

ים המלח הוא ימה של סדום הוא מקצוע מזרחי' דרומי' לא"י ונקרא ים המלח ע"ש שמימיו מלוחים יותר מאשר מימי הימים והוא במקום אשר עמדו שם הערים אשר הפך ה'. ארכו מצפון לדרום י"א פרסאות ורחבו באמצעו ג' פרסאות והקיפו כמו מהלך ששה ימים במקומו היה מלפנים עמק השדים ואחרי כן סדום ועמורה אדמה וצבוים הערים אשר הפך ה' ונפלא הוא שלא ימעטו ולא ירבו מימיו לעולם אף אם ישטפו מי הירדן לתוכו ומימיו ישטפו לימים אחרים ונקרא בפי כל ים המות ונקרא כן כי אין בו שום דבר חי וגם הדגים אשר יוליך הירדן לתוכו שם ימותו תיכף ונקרא ים המלח כי מימיו מלאים מלח ובכל שפה יש מ"ב חלקים מלח כ"ד חלקים עפר מלות ומר ול"ד חלקים מים ולכן מימיו מרים ורעים ובכל זאת זכים הם האנשים הרוחצים בו יצאו מצופים מלח והאבנים אשר סביבותיו מכוסים מלח גם רגבי מלח עבים מאד אד גפרית יעלה תמיד ממימיו ורגבי חמר צפים תמיד על מימיו המפיקים ריח רע מאד בו לא יעבור אני שיט צפרי שמים לא יעופו דרך מהלכו וסביבו ערום מכל ירק עשב וקללת אלהים לא תמוש ממנו. ומזה יובנו הפסוקים (יחזקאל מז ז ט) היטב. מהר הזיתים בירושלים רואים ים סדום. וכ' מ"כ מים סדום לנציב מלח שהיא היתה אשתו של לוט ב' פרסאות והצאן לוקקים ממנה ואח"כ חוזרת וצומחת כבראשונה מ"כ מפורש יותר בשה"ד די"ג ע"א בשם גא"י וז"ל וראיתי אחר חצות לילה שהוא בצלמות וב' שעות קודם שיאיר היום לא נשאר רק כמו ב' טפחים כי השוורים לבהמה מצות באין ולוקקין אותה אך ב' טפחים נשאר תמיד וקודם חצות לילה תתגדל כמקדם ומשם הלכתי למקום סדום ועמורה שנחרב ונטבע בים ובתוך מאוד באותו

נאפאלעאן) שני חדשים וסידני סמית' שר צבא ענגלאנד נלחם עמו והכה אותו אחור רחוק י"ב פרסאות מירושלים ת"ו:

כפר יציב בערבי ב' רשיה וצ"ל כמו שמ"ך הוא רחוק מעכו ג' שעות ושם מעט יהודים ספרדים עובדי אדמה. והיא א"י ממש והמה מוליכים מעכו לכפר החכר ושם הוא מדבר זיף שנאמר עליה ויבואו הזיפים אל שאול והכפר החכר הוא לצפון עכו:

היפה נקרא בלשונם (קייפא) היא עיר בנויה על חוף הים הגדול ים התיכון אצל הכרמל חוף אניות לה המוליכות כל מיני סחורות אליה בתים מאבני מחצב עיר מלאה כל טוב רחוקה מירושלים י"ג פרסאות מצפת ט"ו פרסאות מעכו ששה פרסאות והיא לשבט אשר:

קסריאה מקום חרב ושמם על ים התיכון והורדוס המלך קרא שמה כן לכבוד הקיסר אויגוסט גם בנה לו היכל נחמד שם. ואחר חורבן הבית היתה ראש לכל ערי ארץ הקדושה. אך עתה אבד כל הדרה ובה מושב לדייגים רבים פורשים בים מכמורת ותורבות רבות בתוכה שועלים הלכו בו:

אכשף כתיב (יהושע) מלך אכשף אחד ושם חושב אכשף לשבט אשר עכשו הוא כפר קטן וקורין לו אכסף:

יפו עיר ישנה על חוף ים התיכון והיא מכרת (יהושע י"ט מ"ו) וגם ביונה וילך יפו חוף לאניות הרבה המוליכות אליה כל מיני סחורות אשר נחלק לירושלם ולשאר עיירות. רוכלת העמים ובפרט בנורית מוקפת חומה גבוה עבה מאד כשלש חומות ולמעלה נקוקים להעמדת כלי השריפה (קאנאנין) סביבה גנות ופרדסים נחמדים מכל עצי פרי תנובה הרבה מאד ונשקפה ע"פ השרון כגן אלקים לדעת קצת חכמים היא בנויה עוד מימי נח והוא קבור שם. בשנת תקל"ז היה בה רעידת הארץ גדול למאד ושלשה עשר אלף איש ירדו שאולה ורוב בתים נהרסו. רחוקים מירושלים מעל"ע ויש שם יהודים ספרדים ולהם ביהכ"נ ואין מקום קרוב לעלות מן הים לירושלם כמו יפו כמ"ש במלכים וד"ה שהארזים לבהמ"ק שהיו מעלין מן הים היו מעלין דרך יפו לירושלם וכן הוא שיפו הוא הנמל היותר קרוב לירושלם ומצוים עוברים ושבים תמיד וכן מיפו מעל"ע לחברון וזה נמל מובחר היה אף בימי שלמה המע"ה כדכתיב (ד"ה ב ג) בענין ארזי הלבנון לבהמ"ק וכן יהיה יפו נמל יקר לעתיד לבא כדאיתא בספרי פ' ברכה ומביאו כו"פ וז"ל כי שפע ימים יינקו זה ימה של יפו שגנוז לצדיקים לעוה"ב מנין אתה אומר שכל ספינות שאובדות בים הגדול וצרורות של כסף ושל זהב ואבנים טובות ומרגליות וזכוכית וכלי חמדה שהים הגדול מקיאן לימה של יפו שגנוז לצדיקים לע"ל ע"כ: כתב הס' חסד לאברהם (מעין ג' נהר ד"ב) שבזמן קבוץ גליות לא יהיו רוצים בני א"י ויהא עמי ע"ז ויאמר להם מלך המשיח. מפני שהם מכרו נפשם וגופם לבא לארץ ישראל ועשו עיקר מנפשם ואתם נתרשלת' לבא וחששתם לממוניכם וגופכם לכן נשארתם בגשמיים מדה כנגד מדה ולחמדת ממון שחמדתם הנה הש"י נותן לכם ממון בלי שיעור שכל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שנטבעים בים כל הימים מושבעים להביא אותו תוך ג' ימים לטבעם בים יפו וכל מה שנטבע משתת ימי בראשית עד זמן שלמה הכל קאה הים יפו ליבשה ומשם נתעשר שלמה ומה שנטבע מזמן שלמה עד זמן קיבוץ גליות הכל עתידה ים יפו להקיא אותם ליבשה ומשיח יחליק אותו לכל צדיק וצדיק. חלקו הה"ד כי שפע ימים יינקו עכ"ל:

עקרון (יהושע טו) חשוב ליהודה עקרון ובנותיה וחצריה (ובשופטים א) כתוב וילכוד יהודה וגומר ואת עקרון ואת גבולה מיפו לעקרון כחמש שעות וקורין לו עקר וקרוב ללוד ויבנה שהם שלשתן סמוכים זה לזה ולזה הוא שהיו הולכים ושבים החכמים מזה לזה תמיד ומגמ' (מגילה דף ו) משמע שעקרון הוא קסרי בת אדום:

אשדוד (ביהושע י"ט) חשיב ליהודה אשדוד ובנותיה וחצריה מעקרון לאשדוד כשלש שעות גם מיבנה לאשדוד כשלש שעות לדרום ומלפנים ישבו בה פלשתים ועתה חריבה הי' ונקראת אסדוד:

אשקלון (בשופטים א) חשוב ליהודה דכתיב וילכוד יהודה וגו' את אשקלון ואת גבולה מאשדוד לאשקלון לדרום כ"ד שעות ונקראת אסקלון. היא אשקלון החדשה שבנה עזרא הכהן ז"ל על שפת הים והיא רחוקה מאשקלון הקדומה החריבה ד' פרסאות ויש שם יהודים ספרדים ובתוך

העיר

שוגו"ד מקום כמהלך ג' שעות מצידון ויש שם בתים עם חצר ובתוכה בנין גדול מסוגר שם קבורת אהליאב בן אחיסמך ע"ה . והערביים קוראים לזה המקום כך רק הברת הג' היא בערבי כמו דזי (שודזא"ד) . לשם באים יהודים וגויי הארץ הקרובים והרחוקים ונודרים נדרים ונדבות עבור נשמתו . וגם בכל עת צרה על הימים נודרים עבורו ומזה קונים צאן רבות . וסמוך להחצר יש עדרים עדרים שמרעים הרועים בשדות ושוחטים למכור להאורחים הבשר . ויש בהחצר כלי נחושת לרוב לבישול ולשתיה ולשאר ההצטרכות הבאים לשם ואין גם א' שיקחם ויעבירם משם כי יראים לגנוב גם שם מקום א' שמניחים שם מטבעות והלוקח ע"פ סגולה מניח אחרים תחתיהם ושם יש מערה כשילין שם חולה או משוגע יחידי לרוב הוא נתרפא :

צרפתה אשר לצידון . מבואר (מלכים א יז) שאמר ה' לאליהו קום לך צרפתה אשר לצידון הוא בדרך שבין צידון לצור למערב הדרך ונקראת צרפאן והוא על שפת הים קרוב לצידון :

צור שהיה בה חירם מלך צור . הוא צור המעטירה רובה שקועה בים והיא היתה עיר גדולה מאד וכל הבתים והשווקים היו בנוים כדוגמת ויניציאה וקורין לה הערלים ויניציאה הישנה ועתה היא מוקפת חומה ישנה ואין בה יהודים ומשם לעה"ק צפת"ו כב' ימים וכששומעים בצפת קול רעמים אינם מברכים תיכף ואומרים שחוששים אולי זה קול רעש גדול מן הרעמים של ז' רקיעים שעשה חירם מלך צור כדאיתא בילקוט שמעוני (יחזקאל סימן כ"ח) ע"ש . ומ"ב כתב מצידון לצור החדשה מהלך יום היא עיר טובה מאד ויפה ובה כמו ארבע מאות יהודים ושם אומני הזכוכית הטוב הידוע האורי הסבוב בכל הארצות ועולה אדם בחומת צור החדשה ורואה צור המעטיר' אשר כסה אותה הים והיא רחוקה מן החדשה כזריקת אבן ואם רוצה לבוא באני בים רואה המגדלים והשווקים והחוצות והארמונים בקרקע הים ומהזכוכית הטוב אשר שם ספרו שפעם א' קרא א' את היהודים תושבי עיר א' ואמר שירא' להם דבר חידוש והוציא מבית גנזיו כוס א' של זכוכית והיה כתוב עליו זה הכוס שלח חירם מלך צור לשלמה בן דוד מלך ירושלים והפלא היה שנכנס לתוך כף היד הסגור כמו חתיכת עיסה ובפתיחת היד עמד בשלימות כמקדם ויתמהו האנשים מאד וחטפו זה מזה ונשק ביניתו אותו שחביב אצלו מאד :

תמנת ועדולם כתיב בפ' וישב ביהודה ויט עד איש עדולמי וגו' וינחם יהודה ויעל גו' תמנתה לדרום צור כארבעה שעות נוטה למזרח ברגלי ההרים תמנח וקורין לה תמנין . לדרום תמנת כמו שעה עדולם לא נשתנה שמו. לדרום תמנח כשתי שעות כפר גוש חלב וקורין לו דזיש חלב ב' דגושה בתמנת קבור שמואל הצדיק והרבה מישראל :

כזיב בפ' וישב ביהודה והיה בכזיב בלדתה אותו . ואיתא במס' שביעית ריש פ"ו וכל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב כו' והוא לצפון עכו כמו יום .

עכו כתיב (שופטים א לא) אשר לא הוריש את יושבי עכו . והוא לשבט אשר ותחומו עולו לזבולון והוא מכיבוש עולי בבל והיא נזכרת כ"פ בגמ' עכו כא"י לגיטין כתיב (נחמיה ג) משער הדגים ומביא רש"י ז"ל מדרש אגדה זהו עכו ששם מולידים דגים הרבה ע"כ גם עתה יש שם דגים הרבה וטובים והיא עומדת על חוף הים התיכון אשר מימיו מלוחים וא"א לשתותם ונמשכו מים מתוקים ממעין א' הרחוק כמה שעות מהעיר ע"י צנורות ברחובות קריה וע"י ברזות פותחים וסוגרים ומהם משתמשים בני העיר ומעכו לצפת מהלך יותר מיום וכן לטבריא והוא הנמל הגדול שקורין (פורטו) לכל הבאים לא"י בספינות וגם לשם יבואו כל מיני סחורות מכל מדינות הים ונקראת בל' ערבי (אקרע) היא עיר גדולה מוקפת חומה אצל הר הכרמל על שפת הים למערב' של א"י ויש שם יהודים ספרדים מ' בע"ב ולהם ביהכ"נ יפה ומתפללים בה לצד דרום נוכח ירושלים בה מבצר באשא עם אנשי חיל וכלי זיין בה בית האסורים (קרימינאל) הבתים בנוים מאבני מחצב מסחר רב בצמר גפן ומשי כל מיני סחורות טובות . תלמי מלך מצרים בנה אותה על תילה אחרי אשר היתה חרבה ושוממה . בשנת ד' אלפים תתנ"ו עת נלחמו הנוצרי' עם הישמעאלים צרו עליהם הישמעאלים ימים רבים וילכדוה ושמוה לתל שממה ומאז לא שבה לתכונה ועדיין חורבות ישנות מהחומה הישנה גם אברהם באשא מלך מצרים נלחם עליה ימים רבים . בשנת ה' אלפי' התק"ם צר עליה מלך צרפת

והר ההר ושהגליות נקבצות ומגיעות שם הם עופים משם ורואים גבול א"י ואוירא דא"י ושמחו
ואומרים הודו. עכ"ל:

לודקיא לדרום הר ההר כחצי יום. היא העיר הנזכרת במס' שבת (דף קי"ט) ובמס' מנחות (דף פ"ה) ושמה לודקיא וקורין לה לודקיא והלועזי' אל ליג"א. והוא מכיבוש עולי מצרים. והכו"ש מעמידה בחזקת א"י ובקדושתה ועכ"ז ישבו יו"ט שני כחו"ל:

גבל גם לדרום זה ההר הוא מקום שנאמר עליו (מלכים א' ה') ויפסלו בוני שלמה ובוני חירם והגבלי' ובס' יחזקאל (כז) זקני גבל וחכמיה. ונקראת גיבל"א והוא גבלא הנזכר סוף כתובות (דף קי"ב) ריב"ל איקלע לגבלא חזינהו לגופני קטיפי (פי' אשכולות) דהוו קיימי כעגלי כו'. אמר ארץ הכניסי פירותיך כו' והוא מכיבוש עולי מצרים לבד. וג' ימים מלודקיא תחת הר הלבנון. ובערבי נעבלר (יחזקאל כ"ז). וזאת לדעת שהעברה אות ג' נקראת בערבי דזי כגון גבל דזיבל גבל דזיבל וזה כלל גדול לכמה מקומות:

סין נקרא (טרבלוס) אל שאם. ר"ל של דמשק הנקרא שאם (בפרשת נח) וכנען ילד את וגו' ואת הערקי ואת הסיני ועל סיני תרגם רבינו סעדי' ז"ל. אל טרבלסין. והוא לדרום הר ההר על שפת הים כמו שני ימים והיא עיר גדולה. ושמה בלשון תור' סין. ועיר ערקא סמוך לה לש[ם] שינו שמה ועליהם אמר הכתוב ואת הערקי ואת הסיני. וגם נקראת טריפול. והוא מכיבוש עולי מצרים לבד. מלודקיא רחוקה כמהלך ב' ימים. והיא נודעה אצלינו ויש שם יהודים וישבו יו"ט שני כחו"ל

בירותא נקרא היום ביירוט. ונזכרת (במס' תענית דף כ"ד ע"א) אלעזר איש בירתא ואין הוא בארות הנזכר (ביהושע י"ח כ"ה) בארות אשר לבנימין. כי לבארות קורין אל בירא ולבירות קורין לו בערבי ביירות בת' דגושה. והיא מכיבוש עולי מצרים לבד. ויש שם יהודים כלם ספרדים וישבו יו"ט שני כחו"ל. והיא עיר ישנה על חוף הים מוקפת חומה. רחוקה מצפת כמהלך ג' ימים ויותר ומצויים עוברים ושבים לשם. והוא הנמל הגדול של דמשק הרחוקה משם כמהלך שני ימים. ויש שם ספינות הרבה מאד אשר אליה יביאו כל מיני סחורה מענגלאנד ומצרפת רוכלת העמים בה בתי מלאכת בגדי משי וצמר גפן. וכל מלאכת מחשבת. בתים בנויים מאבני מחצב. גגותיה כמו כיפות נבנה מכפיה אבנים דקות יש שטוחות ויש כדורות הנקרא (קקלעב) ולמעלה הגג שוה יש מרוצפים באבנים חלקים יש מהן שית בסיד. כי בכל מדינות המזרח אינם עושים הגגות של עץ גבוה כמו שעושין במדינות הים (הנקרא בוידים). רק כולו אבנים ולכן לא יראו כלל משריפה. הרחובות והשווקים מרוצפים באבני שיש חנויות הרבה מוכרי כל מיני סחורה וכל מיני מגדנים ופירות ובשמים כלום חסר. בה רופאים גדולים ובתי צרי בה שר אלף עם חיל ויש שם בית האסורים גדול. ומקום משפט לשפוט בין דם לדם ובין דין לדין. גם יש קונסלאטי מכל המלכים לריב ריב של אנשי מדינתו או החוסים בצלו. רחוקה מסין לדרום מהלך ב' ימים הירושלים כשלש פרסאות ושלשים פרסאות מדמשק. ושש פרסאות מצידון:

צידון כתוב בפ' ויחי (זבולון לחוף ימים ישכון וירכתו על צידון. ופי' רש"י ז"ל סוף גבולו יהיה סמוך לצידון ירכתו סופו ע"כ). הרי שגבול זבולון היה עד צידון ולא עד בכלל כי צידון הוא לשבט אשר כמ"ש (שופטים א) אשר לא הוריש וגו' את יושבי צידון. בלשון ישמעאל נקראת ציידא ובבעל הטורים בפ' ויחי כתב בפסוק הנז' וז"ל כתיב צידן חסר וא"ו לשון צידה שהים משפיק מזון ליושביה ע"כ. ואולי ע"ש זה נקרא צידה עד היום. והיא מוקפת חומה מג' רוחות ומרוח א' הוא הים. מביירוט מהלך יום א' לצידא והיא עיר גדולה ויש בה יהודים ספרדים ויושבים יו"ט כח"ל. רחוק מצידון רביע מיל קבר זבולון בן יעקב. ועליו בית כיפה וסביביו חצר. והישמעאלים קורין לו (בייך אל ציידה) ושייך הוא לשון אדון. ושם ציון ארוך על קברו בנין דשין סמוך לכותל גבוה כחצי קומת איש ופרוכת פרוסה לפניו. וסמוך לאותו ציון יש בנין ישן נושן עדיין הכיפות קיימים אומרים שהיה ביהמ"ד לשלמה המלך ע"ה ולפניו באר מים חיים טובים ביותר ממנו בגלגל מלא דלים

ערב בצלאל כך נקרא העיר בלשון ערבי שם נקבר בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה ועליו בנין כיפה:

בוגו"ד

שבת. השפיעה בכל ערובה שובה כו' פי' מלמד תינוקות הי' או חזן שקורא בשבת ועלה לירושלים וחזר השליח עשה שבת בביתו. ופשט שגריה כו'. וחזר על סדריה. דהוא קאי ורדי. היה עומד והורש וברחה עגו פרתו יצא הוא לבקשה ואמר לבריות כזאת מה שקרה לו. אמרו לו באיזה דרך באה התחיל להראות להם ולא מצא הדרך והיו קורין מקרא זה גדר כו'. אגדי. החריב. ובירושלמי גרס הכי פסקת הורתי' קמיה (פי' ברח שורו מלפניו). הוה פריא והוא פרי עד דאשכח יהיב בבל (פי' היא ברחה אחריו והוא ברח עד בבל). אמרו ליה אימת נפקת אמר להו יומא דין אמרו ליה בהדיה אתיתא א"ל בד"א אתו חמי לן (פי' הראני את הדרך) נפק בעי מחמא לון ולא חכים בהדיא (פי' היה רוצה להראות להם ולא מצא הדרך):

סדר חלקי השבטים ורחבן

ממ' כו"פ מובא בס' ח"י. וז"ל כו"פ פי"א בביאור התחומין ומעמד השבטים יהודה לדרום מנחל מצרים ועד לצפון ירושלים. בנימין הבא אחריו עד שילה אפרים הבא אחריו והולך עד נזר יששכר הוא הבא אחריו והולך כל השחות עד סמוך לצפורי שהרי צפורי לזבולון הוא. זבולון הוא הבא אחריו והולך לכל השחות עד למעלה מצידון וכן גבול עכו היא לו. נפתלי הוא למזרח זבולון והוא בדרום ימה של טבריא לכל השחות עד קדש בגליל. דן הוא לצפון נפתלי. אשר יש לו על חוף הים הגדול מאכסף ועד הר ההר שהוא סוף הגבול. שמעון ארצו למערב ארץ יהודה הצפוני שבה הם רעה והשתאל. מנשה כלומר חצי השבט ארצו כמו שהעיד הכתוב באשר וביששכר. חלק יהודה אינו אל המערב שכנגד ארצו מפני שמעון. אבל בנימין ואפרים הם מהירדן עד הים הגדול. ומנשה ויששכר אין לו כל המערב שכנגד חלקו שהרי אכסף הוא דרומי לארצו (ור"ל ומאכסף הוא לאשר כנז"ל). והולך למזרח עד הירדן. וזבולון מזרחי אינו הולך עד הירדן מפני נפתלי. ויהי נפתלי מזרח זבולון כשמעון למערב יהודה כלומר לתקנתו אבל הולך הוא ר"ל זבולון אל המערב עד הים הגדול לצפון עכו. ויעבור בתוך אשר כדרך שיעבור שמעון ביהודה ומנשה ביששכר. עוד כתב שם רוחב כל חלק בקירוב יהודה כחמשה ימים. בנימין כיום א'. אפרים כשני ימים יששכר כיום א'. זבולון כשלשה ימים. נפתלי כשני ימים. דן כיום אחד. אשר כחמשה ימים מזבולון ולהלן שמעון ומנשה בתוך אחיהם. האורך מן הירדן לים הגדול כשני ימים. וכ' עוד. הראובני והגדי וחצי שבט מנשה ארצם עבר הירדן מזרחה והוא שכבשה אדון הנביאים אדונינו משה רבע"ה עכ"ל. וכתב עוד כו"פ וז"ל וא"כ כל מה שהוא לדרום הר ההר הוא א"י מן הדרום עד נחל מצרים. והעיירות הידועות הנמצאות בין שתי אלו הנקודות שהם על שפת הים מצפון לדרום הם אלו. האלה זה ההר טוב (ר"ל הר ההר): לודקיא. גבל. בין. ברותא. צידון. צור המעטיר'. עכו. חיפ'. קדסיא. יפו. ישו. עקרון. אשקלון. עזה. דרון עוקא. נחל מצרים והם שעזר ועזק' רחוקים מן הים כב' שעות ועקרון כמו ד' שעות עכ"ל:

הר ההר כתב עליו כו"פ ח"ל. ואין זה הר ההר של אהרן. וכמו שכתב רש"י ז"ל שאותו של אהרן ע"ה הוא בח"ל מהרי דרומי לא"י וזה ההר הוא מא"י בקצהו. לדעת זה ההר הוא ואנה הוא מקומו טרחתי זמן מרובה יגעתי ומצאתי ת"ל. דע כי ההר המפורסם הסמוך בו והוא הר הכרמל. ואל הצפון ימצאו קצת ראשים בים יבאו והם בשפת הארץ כמו צור וצידון רות. והערב קורין לו בערבי וו"ג איל חנגא"ר כלומר פי האבן. וסמוך לו רא"ש אל באסים רך לו הר גבוה מאד ושמו בלשון ערבי גבל אל אקרע כלומר הר של עכו. וזה ההר הוא י ונכנס הרעומו בים ועליו עצי ארזים גבוהים עד לב השמים ועצי בטנים ושם מעיינות טובות רים ליהרון ברכתו והוא מקיף כמו יום או יומים. וזה הוא ההר המבוקש הנקרא הר ההר. רות הזכרות בגבולי השבטים נמצאים עד המקום הזה. והכתוב שהזכיר ארץ הכנעני הלבנון הנה ארץ הלבנון. הרי שיש לנו ידיעה ברורה בהר ההר הזה בחסד אל. וה' יזכנו לראותו ב"ב שפי' רש"י ז"ל בשה"ש על פסוק תבואי מראש אמנה הרי היא בגבול צפוני של א"י ושמו אמנה

דמים ובקדושת הגוף שיהיה טהור ידים ונקי כפים ובעל נפש. עכ"ל. ובס' טוה"א ד' י"ז כתב בשם הרמ"ק זללה"ה וז"ל. לזה בכל גבולי א"י יש מים. כי הגבול המזרחי הוא הירדן. והגבול המערבי הוא הים הגדול. והגבול הצפוני הוא נחל מצרים (הוא הנילוס). והגבול הדרומי הוא נהר פרת. והכוונה לרמוז כי כל הנכנס לאה"ק כשהוא אויר הק' מחו"ל שהוא אויר הטמא צריך בכניסתו לטבול ולטהר עצמו תחלה ואח"כ יכנס. כי אז בכניסתו הוא מתקדש בתוספת נשמה עכ"ל :

עוד שם ידוע שא"י היתה ת' פרסה על ת' פרסה. וכדאיתא במס' מגילה ד' ג' ומדעוה א"י ת' פרסה על ת' פרסה. ועתה בעוה"ר הלא מצער היא משעם דאי' במס' גיטין דף נ"ז ארץ צבי כתיב מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף א"י בזמן שיושבין עליה רווחא. ובזמן שאין יושבין עליה גמדא. וכתב הכו"פ פי"א ז"ל ואם תדקדק כמה שיש מהר ההר עד נחל מצרים היא ת' פרסה הלא שתעשה הפרסה משני מילין ע"כ. ולפי הידוע שיש בפרסה ד' מילין הרי היה א"י בזמנו שני מאות פרסה של ד' מילין. ובס' חסד לאברהם מעין ג' נהר ג' כתב וז"ל דע שבישור א"י מהלך ת' פרסה על ת' פרסה. ועכשיו לא נשאר ממנו אלא הפרשין שבה ע"כ וכן הוא בס' טוב הארץ ורצונו לומר ג"כ מהר ההר עד נחל מצרים שהם הגבולים המבוארים בפ' מסעי. עיין בס' חסד לאברהם במעין ג' נהר ד' וז"ל, וצורת א"י אינו לא ארוך ולא עגול ולא מרובע אלא כצורת אדם מושכב הרצה פרקדן ראשו ברוח מזרח ושני זרועותיו פשוטות הא' לצפון והא' לדרום ושני ירכותיו פתוחות בכן רגלו הא' להר ההר שהוא קרן צפונית מערבית ובכן רגלו הא' לנחל מצרים שהוא קרן דרומית מערבית. ובין שני רגליו נכנס הים הגדול שהים הוא מערבו של א"י. ולכן נמצאת שא"י כולו רצועות גדולות וקטנות עכ"ל :

וכן הוא בטוב הארץ ד' כ' בשם הר' חיים וויטל ז"ל. וזה לשונו אמנם כפי הנראה שלא כל המקומות שוים בקמים' דאיתא במס' גיטין ששים רבוא עיירות היה לו לינאי המלך בהר המלך אמר עולא לדידי חזי לי ההוא אתרא ואפי' שתין רבוותא קני לא מחזיק נמצא שגם נקמט הרבה. ואיתא במס' מעשר שני פ"ה שמירושלים מהלך יום אחד אל לוד. וכן הוא גם עתה אך יש מקומות ג"כ שיש עכשיו ריבוי דרך מכמו שהיה מקדם דאשתנים דרכיה כדאיתא במס' ר"ה דף כ"ג ושם פי' רש"י ז"ל ואחזו הסילוק דרך עקלתון עכ"ל (דתניא במשנה מאין היו משיאין המשואות מהר המשח' לסרטבא וכו' פירש"י ז"ל מהר המשחה מתחילין הוא הר הזיתים שלפני ירושלים עד ברואין שעושין כך בהר סרטב' וכן כולם. ע"ז אמר ר' יוחנן בין כל אחת ואחת שמונה פרסאות. ומקשה הגמ' כמה הוי להו תלתין והדרין והא האידנא טובא הוו. אמר אביי אשתומי אשתניס להו דרכיה דכתיב נתיבותי עוה) כדאיתא במדרש רבות (איכה) על פסוק גדר דרכי בגזית. בנות לוד היו לשות עיסתן ועולות ומתפללות ויורדות עד שלא החמיצו. בנות ציפורי הווין סלקן ושבקן בבית מקדשא ולא הוה בר נש קדים לתאנה קדמי מנהון. והאי ספרא דמגדלא הוה מסדרא קנדילי' בכל ערובי שובתא סליק שבת ונחת ומדליק יתהון ואית דאמרי ספרא הוה בכל ערובי שובתא הוה סליק ושפים כדריה בבית מקדשא ונחית בבית בביתיה עובד' הוה בחד בר נש דאוה קאי ורדי ערקת הורתי' נפק אמר להו כדו אמרו ליה באידנא הסטרטייא אתית שרי מתוי להון ולא אשכח הדרא וקרי עליה הדין קרייה גדר דרכי בגזית נתיבותי עוה אגדי כמה דאמר עוה עוה עוה אשימנה עכ"ל המדרש. על זה פי' במתנות כהונה וז"ל. גדר דרכי כו' כל המעשים הללו להורות שבזמן ההצלחה היו ממהרים. אורחותם בכייעתא דמית ואח"כ נהפך למבהית. והנני צריך להוסיף ולגרוע ע"פ הירוש' דסוף מס' מעשרות וע"פ הערוך בערך למד. ועולות ומתפללות בירושלים הווין סלקין כו'. בבקר היו עולות ומשכימות בתפלה בביהמ"ק ושבו לאהליהם טרם שהשכים שום אדם לתאנתא (פי' תאנים) ללקוט אותם שנשכרו בלילה שצריך להקדים ללוקטן קודם שיזרח השמש עליהם כדאיתא בהאי עובדא דר"ע ותלמידיו במדרש חזית בפ' דודי ירד לגנו. ושבקן. בירושלמי גרס ושבתן וכו'. סליק שבת ונחת (פי' התפלל בביהמ"ק וחזר והדליק את הנרות. קנדיליה. פי' הנרות שמדליקין בשבת). ספרא פי' שמש ביהכ"נ. דמגדלא. שם עיר והוא מגדל צבעיא מסדר כו' היה מתקן ומסדר הנרות בביהכ"נ סמוך לכניסת שבת לכבוד שבת ולא היה מדליקן עדיין ועלה לירושלים להתפלל וירד והדליקן קודם הכנסת

שבת

ואינו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה ולא ישלימנו האלקים לבלות חלקו ולשמוח בעמלו לראות עולמו בחייו לקנות לו אחוזת נחלה בארץ הטובה. זה הבל וחלי רע וצדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה ועיניו מצדיק לא יגרע. וכתב עוד והוא ית' יודע תעלומות לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה כי על אפי ועל חמתי היתה לי ישיבתי בחו"ל אף אם ביה נתן לי דירת כבוד מעולם לתורה ולתפלה תמיד עיני נושים אל הר המוריה. וכותב התגלות על עצמו על השתכבתו. ומצוה לבנים שלו על דבר א"י וכתב כשתזכו להשיג י"ח וישאר ברכה בידכם אל תלאות הדרך ולעשות איזה מעמד פרנסה אפילו בצמצום. פנו וסעו לכם ובואו אל אה"ק לשכון בתוכה דירת קבע. ומסיים בדף ל"ז לחזור לענינו מי שיש בלבו הסכמה מוחלטת לעלות לא"י כשתשיג ידו. ומתעכב בחו"ל מפני ההכרח אז הועיל לו וכוונתו הטובה תעלה לו ותקובל תפלתו כאלו עומד באה"ק עד שער השמים ויעזרהו להוציא מחשבתו לפועל ממש לקיים. עכ"ל היעב"ץ:

ובספר שפת אמת להר"ם חאגיז ז"ל. המייסד להשיב לגבי' א' אשר שאלוהו לדעת קדושת אה"ק כהיום. ואם יש איזה שכר טוב לשכון בה. כי שמע לקלת שוטים אשר אמרו שהדרים כעת באה"ק עוברים ציווי ה' אשר גזר היות הארץ שוממה מבלי יושב כמ"ש ושממו עליה וגו'. ושיודיעהו הגדר של קדושת אה"ק כהיום ואם יש שכר טוב לשכון בה. ושיודיעהו מאיזה סיבה הם נמשכים סיבת יגיעות הרבה ודוחקים שתמיד מודיעים השלוחים ע"י הכתבים מאיזה סיבה הם נמשכים. ואם הם אמיתים הדוחקים הללו למה אינם יוצאים מתוך הארץ. והיך אינו מספיק לסיפוק פרנסתם כ"כ ממון. שאנו שולחים. זה תוכן השאלה והשיב הרב הק' הנ"ל בתוך תמע' דברים הנחמדים מפז. ולהעתיק כולו א"א אלא מפני שיש גם עתה המפקפקים ומהגים שאלות כאלה. מדינה ומדינה כלשונה זאת אומרת טוב לשבת בחו"ל בעבודה תמה מלבא אל שער המלך בלבוש שק. כי אין אדם צדיק בארץ וגו'. וזאת תומרת מה בצע כי נתמוך ידי היושבים שם אם חפץ בנו ה' להתיישב ארצו ונחלתו יגאלנו ויביאנו לשלום שמה. וזאת אומרת מתו א"י בחורבנה. הלא בטלה קדושתה. וכארץ העכו"ם תחשב. לכן אעתיק כמה גרגרים עיקרים בקצרה ובדילוג. בראש וראשון כ' בדף ג' וז"ל כי אין ספק אצלי כי כל איש חכם אשר מסתפק בזה וכיוצא בו לא פלים מחדא מתרתי. או שנזרקה בו רוח מינות והתורה שלמד נעשית לו סם המות. או באמת היותר ודאי אצלי שאין זה חכם ואם קרא לא שנה ואם שנה לא פרשו לו רבותיו יפה השגחה הנצרכת. וראוים לדקדק בדברי התורה והנביאים החכמים העניים במקום הזה ועשירים במקום אחר. ובד' ה' כתב שהם זורעים לריק ומולידין לבהלה נגד אמיתות דברי התורה והנביאים והכתובים והחכמים השלמים האלקיים רבותינו הצדיקים ז"ל. והם הרשעים המורים פנים בתורה שלא כהלכה אשר יטלו זאת על ירושלים המעוטרה ארץ החמדה והתשוקה מאבות שלשה ורועים שלשה. לאמר שנתחלל קדושתה קדושת הכהנת להיות כפונדקית ומאחר כי עזב ה' את הארץ הטובה הזאת שהעם היושב בה הוא רובן חטאת משא עונותיו ושה' יחשוב לו עון על ישיבתו בארץ הזאת. ימות ויכרת מארץ זרים ורקב בעצמותיהם כי מבאישים את ריח אה"ק. ולדעתי דעת התורה ודאי יש להטיל עליהם דין כדין מטיל מום בקדשים. וה' שוכן בציון עבר הוה עתיד. הלא זאת בת שבע רצון מלאה ברכת ה' ארץ חפץ אשר חפץ בה ה'. ובהתחלת ד"ו כתב וז"ל יתברר לך כי אך עוד היום גדול כח אותו הרשימה דקדושה שנשאר בה להיות מעולה הארץ וכל יושביה מכל שאר הארצות ויושביהן. ומאריך בזה. וכתב בד' ז'. ברי לך ברור כי כפרתן של ישראל היתה ע"י כי נטש את נחלתו ביד האויבים אשר נתן את חלקם חמדת ידידות מנוחתו למדבר שממה. ובסוף ע"א כתב להורות לנו כי אך עוד כהיום בגלותינו זאת הארץ לוקה בעבור בניה שבחו"ל ואין לך מלקות גדול יותר מזה. כי אמרה ציון מצאוני עוני לארץ אחרת יצאוני בני. ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני זה אלף ותרל"ח שנים (ובעוה"ר עתה שנת תרכ"ו 1798 שנה) היתה כאלמנה ולא אלמנה ממש. כי בועליך עושיך ה' צבאות שמו ושיקויים בה כל החזיונות והנחמות אשר חזו לה נביאי האמת והצדק. ומוכיח ומסיים סוף ע"ב ונמצאת למד כי אין חפץ לה' בהשאר הארץ הק' בוקה ומבוקה מכל טוב בניה. כי היא בלי ספק גם בגלות המר הזה בית חיינו וזה לך האות כי כל הדר בא"י עושה רצון אביו שבשמים ונקרא צדיק וה' אהבו. מאחר שזכה להיות

ממנה ע"כ. שמעוני אחי ורעי המתגוררים בארץ לא לנו על אדמה שמאה זכרו זאת והתאוששו. זכרו את ה' וירושלים תעלה על לבבכם. התקבצו וקושו תמיד לא יחשו המזכירים את ה' אל דמי לכם ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ. שובו חושו גושו ואל תחשבו להשתקע בחו"ל ח"ו לקיים ואכלה אתכם ארץ אויביכם וגו'. זאת היתה חטאת אבותינו הראשונים שגרמו בכיה לדורות. כי מאסו ארץ חמדה והיא שעמדה לנו בגלותינו המר. שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו אלא בכל דור ודור לא שקטנו ולא שלונו כמה מלב נשכחנו. אחר ששכחנו דירת א"י לגמרי אין אחד מאלף מתעורר להחזיק בה להתיישב שם לדור שם. כ"א א' ממדינה ושנים מעיר אין איש שם על לב לבקש הסבתה דורש שלומה וטובתה ולא מצפה לראותה כמדומה לנו בשביותינו בשלוה בחו"ל שכבר מצאנו א"י וירושלים אחרת דוגמתה ע"כ באו עלינו כל הרעות. בשבת ישראל בארץ שפלה והרעה האחרות בשלוה בכבוד גדול מימי החורבן זמן רב קרוב לאלפים שנה ושוב נתגרשו ממנה עד שלא נשאר שם שארית ישראל בארץ ההיא צדיק הוא ה' כי יצאו מדעתם לגמרי ענין גלותם והתערב בגוים. כי ציון היא דורש אין לה היינו שעוזבה היא שכוחה. גם היא נאנחה והשב אחור ע"כ כו'. עוד שם ז"ל. כל זאת באתנו כי כזר נחשבנו. וארץ צבי שכחנו לשוב אל ארץ מולדתנו, לא זכרנו. עיר קברות אבותינו לא דרשנו כו'. ואין להאריך בידוע כמה הפליגו חז"ל בשבח א"י והדרים בה. כי התלמוד והמדרשים והזוהר וספרי חכמה מלאים מפה אל פה וכן המפורשי מלאו ידיהם להם להזכירם לשבח גדול כמו הר' אברהם בן עזרא והרמב"ן. ובעל ס' הכוזרי הרבי הפליג בדבר זה בספרו והאריך שלא יהיה מקום לבע"ד להלוק מהא דרב יהודא דס"ל כל העול מבבל לא"י עובר בעשה ע"ש ומוכיח שאפי' מבבל בימי חכמי התלמוד היו עולין לארץ ישראל ה' לרוב. וכתב בדף ל"ב ז"ל עם כל השבח הנ"ל דבבל ואף ע"פ שהיתה רואה השלי שכיח וקראו ל קרנא דשכינתא אעפ"כ לא השגיחו בה ראשי דורות חכמי התלמוד והניחו מקומם ועקרו ביכי ומת והזלו ודשפא נקשה במגרה ועברו לדוכתא דמשה והרבן לא זכו בה. א"כ מה יש לנו לעשות א העניים השוכנים קרוב לקוטב הצפוני אשר לא זרח שם אור השכינה מעולם ורחוקים מאוד מאדמ הק' ומלשון הק' ע"א כו"כ שיש לנו להתאמץ ולעלות במרכבה בקרון ובאשדא אל ארץ המדה ו יעצרונו הגשם והשלג מלכת אל מקום העבודה. ואין טענה מחמת הסכנה כי בשעת שלום אין סכ כ"כ וסכנת מדבר והים בודאי לינה קרויה סכנה לענין זה להפטר ממצוה גדולה כזו דמצילא ומג ומלכים ושרים עוברים באניות כלכו צליות ראה דרכך בגיא ודעה על כל הר וגבעה יחד עם והאיון לקנות נכסים רצים כבושים. דרכם בים היתר מים רבים ובעזים נתיבה להסיף הון עם ולצבור כסף כחול ישוטטו להודו ולכוש למדינחא ומערבא בכמה סכנות אתם מכנים עצמך גוף ונ בכל יום על פת לחם יפשע גבר בשיעה נגה המאבדת מאור עיניו של אדם ומקצרת ימיו וש ולכבוד בוראך ולהצלת נפשך לזכות לחיי העולם הבא אמרת עצל שחל בדרך כמשוכת חדק. הם ל אשר ימלא שם בדק עד מתי עצל תשכב על מטת העצלות ולמה לא תקנה לך התבואות להמ על נפשך בהיות לאל ידך לעשות לבוא להתלונן בצל שדי ותחת כנפיו לחסות. וכתב דמה שמ בשל"ה בשם פסקי מהרי"א הק' למנוע העליה לא"י מחמת שנמצאו שם בעמע רשעים. שאין ב מניעה עכשיו ע"ש. ועוד בדף ל"ה כתב. לכבוד הארץ הקדושה העלובה ועצובה רוח. עתה באח למען ציון לא אחשה עד אשר יצא כנוגה צדקה ולמען ירושלם לא אשקוט לחזק בדקה קול קור פנו דרך העם והרימו מכשול לזרז ולבוא אליה בלי עיכוב ובאמת היא המי' קיימת על ישראל קדוש בכל מקום החמירו על עצמם בכמה דקדוקי מצות שהחזיקו בהם מדקדקים ביותר ומהדרים מן רב וטורחים מאד לקיימן בשלימות היותר אפשרי ומדוע מזלזלין ומתעצלין במצוה החביבה הזא יחד שכל התורה תלויה בו. ואם אמנם כי דבר גדול הוא לעזוב אדם ארץ מולדתו ולעקור דיר ליסע בדרך רחוקה כשש מאות פרסאות ממקומנו זה ולעבור בארצות ומדינות אשר לא ידע ו שמע לשונם ודרך ממעט ג' דברים. נפשי כזאת וכזאת יודעת. כ"ש שבכרנו מרובה לשום לעצ אגרא. אך אם זאת נשיב אל לבנו כמה מרופה ישיבתינו בידינו במקומות מפוזרים בגולה אזי י עלינו לשום לנוכח ה' דרכנו לבקש נחלתנו ובעצמות איש איש אשר נתן לו אלקים עושר וכבו

והיינו

מילתו מעפר א"י נחשב כאלו הוא קבור כא"י ממש עב"ל . וע' בס' חסידים שכתב כי רבה
היא מצות ישיבת א"י . וגם להשתוקק לזכות לעלות להר ה' ולעמוד לשרתו בק' . ומה גם שב"כ
רבינו חיים הכהן הובא בתוס' כתובות . השל"ה הק' כתב גם הרב שפה אמת גם באה"צ . שבל
ספרדי ירא ה' ויכולת בידו הולך לא"י פ"א בימי חייו ומסבב והולך לקבר אבותינו הק' על הצדיקים
ועל החסידים . וגם הנשים מהלכות ומסבבות ומוסרין עצמן בכל נפשן ומאודן ויחשב עליהם לכפרת
עון כמ"ש וכפר אדמתו עמו . וחוזרים לעריהם ובתיהם . ויש מהם הולכים להשתקע עב"ל . ושמעתי
שאשה אחת באה מארץ רחוקה למירזן . והגישה לציון הק' של רשב"י זי"ע . ואמדה אני האשה
הנצבת באתי מרחוק למקום משכן כבורו לבקשו שיהיה מליץ יושר בעד כלל אחב"י שיהיה קץ וסוף
לגלותינו ויקום שכינתא כו' ותלכה לה ונסעה לדרכה . גם האשכנזים הנודדים כריחוק מקום מארצות
ומדינות אחרות . מחבבים את הארץ . ומוסרים נפשם וכל מאודם לבוא להסתפח כנחלת ה' . וכל
ישראל קדושים והפצים לעשות רצון קונם . גם דורשים כשלום היושבים בארצות החיים :
נסה"ד בהשמטות מביא כשם סמ"ע מה ששביתים גזירות כק' וורמייזא יותר מכשאר קהילות ומדינות.
כי בחורבן בית ראשון באו ונתיישבו שם ואחר כלות ע' שנים של גלות בבל חזרו הגולים
'ירושלים ת"ו ולא"י . ואלו אשר היו בק' וורמיזא לא רצו לחזור לא"י וכתבו יושבי ירושלים להם
זיבואו גם הם ליישב כארץ ישראל ולא השגיחו ע"ז . וכתבו תשוב' תשבו אתם כירושלים הגדולה
אנחנו נדור פה בירושלים הקטנה, כי באותו פעם היו חשובים מאר בעיני השרים והיו עשירים
גדולים ובעון זה נתחדש עליהם גזירות יותר משארי קהילות ומדינות עכ"ל :
ז' אלה מסעי ד"ו וז"ל . והנה להיות דבל הגולה דאו דטרדת המזונות בגלות אינה נותנת להם
מקום להלוק כבוד הראוי לאבינו שבשמים ולאמא עילאה לזאת נחלת עברי ה' כצדקתם כדי
קחיות את שארית פליטת אחב"י העם היושב כה. ולא יהי' נאבד הזקת הישוב מא"י. כי העמדת
קת אותו ישוב הוא עיקר גדול מעקרי האמונה . כמ"ש אבי התעודה הרמב"ם ז"ל כמנין המצות
טה קנ"ג וז"ל. ובכאן שורש גדול משרשי האמונה לא ידעהו ולא יתבונן במקומו . אלא מי שדעתו
ע. והוא הדכר בהיותנו היום בחו"ל חושבים כמלאכת העיכור שבידינו. ואנו אומרים שהיום ר"ח
כ וזה היום יו"ט פ' לא מפני השכונותינו נשימהו ר"ח או מועד אלא מפני שב"ד שבא"י קבעו זה
דם ד"ח או מועד. ועל קביעתם נעמוד ולא על חשבונינו נסמוך הקביעות יען אין חשבונינו אלא
ללויא מלתא בעלמא. והבן זה מאד כי אני אוסיף לך ביאורו אלו השבנו והנחנו דרך משל שבני
א יעדרו ולא יהיו עוד בא"י (הלילה לאל מעשות זאת כי הוא ית' הבטיח שלא ימחה אומה זו
נל וכל) ולא יהיה שם ב"ד . וגם לא יהיה בחו"ל ב"ד שנסמך בארץ דע שחשבונינו לא יועיל
ל בשום דבר . לפי שאין לנו לחשוב כחו"ל לעכר שנים ולקבוע חדשים אלא כתנאים הנזכרים
ט שבארנו. כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים . ובשיתבונן מי שיש לו שכל שלם ובריא
בשוגות התלמוד בזה הענין יתברר לו כל זה שאמרנו ביאור אין ספק כו' ע"כ תמצית לשונו .
ין ספק בזה דעל פי הדברים האלה אשר רבר משה איש האלקים מזה ימים מקדם הלכה דווחת
שראל דכל יו"ט שני של גליות עושין נדבה סתם לעניי א"י כי זכרון הוא להודיע ולהודע דע"פ
שכונם אנו סומכים בענין קביעות הר"ת והיו"ט . ולבלתי ידח ממנו נדח עושין משמרת
למשמרת . כדי שלא יכלה ח"ו רגל ישראל מנחלת אבותינו עכ"ל ס' אל"ם :
זאון ר' יעקב מעמדן ז"ל מביא בסידורו בהקדמ' דכ"ד וז"ל. אם אשכחך ירושלים תשכח
ימיני . דע והבן כי אף ע"פ שהשכינה בכל מקום כנ"ל מ"מ אין התפלה עולה בחו"ל במסלה
את ישרה כי צריכה לעלות לא"י ולירושלים אל מקום המקדש שכנגדו שם שער השמים . כמו
שאמר יעקב אע"ה מפורש בתורה ובנוי בנביאים בתפלת שלמה המלך ע"ה והתפללו אליך דרך
ונם ומשולש בכתובים בדניאל וכוין פתיחן ליה בעליתי' נגד ירושלים . ואפי' האומות מודים
וחכימים שאין התפלות עולות ומתקבלות אלא דרך שם לכן אל יליזו הדברים מנגד עיניך ואשה
ק העיר אשר בחר בה ה' לשכנו עם שוממותי' עומדת בקדושתה ותשוב כאלו אתה עומד בבית
ניים לפני ארון ה' ע"כ. עוד בדף למ"ד כתב וז"ל. ידוע שחובת המתפלל לכוין גופו כנגד ירושלם
מפורש ושנוי ומשולש בתנ"ך . וכאן ראיתי לזכור ירושלים שנית לומר שלא יספיק זה הרושם והרמז
אנו עושים לזכר ולדוגמא ולסימנא בעלמא אלא למי והיכא דלא אפשר כו' ולא תועיל הכונה
במקום שאין שעת אונס גמור ובשעת ריוח וכו' . ולזה צריך כל אדם מישראל לעשות בלבו השכמה
כוע ותקועה לעלות לדור בא"י (עכ"פ כשתמלא ידו די הכונאה וקנית מעמד סיפוק פרנסה אם
דרך מלאכה או איזה מו"מ או לקבל השפעה הנערכת והכרחית כדי ליישב הארץ הקדושה השוממה
בלי בניה) ולהשתוקק להיות זוכה להתפלל שם לפני היכל מלך . אף ע"פ שהרב לא זכה שכינה
ממנה

כות ע"י מלאך המות אלא ע"י מלאך הקדוש אשר מתלבש בגבורה לעשות פעולה ההיא ואז הוא
נשחט בסכין בדוק כמו שיש לבהמה טהורה . והמת בחו"ל הוא ע"י מלאך המות ס"ם שהוא
בסכין פגום ונעשה נבלה. והב' הוא . כי הנפטר בחו"ל בצאת נשמתו מגופו מתלבשת בכחות
אויר ארץ העכו"ם משום כן היא נטמאת . וצריכים במה טהרות בודאי עד בואה אל שער
השמים . אשר שם היא נטהרת בודאי מטומאהה. כדי לעלות אח"כ אל מנוחתה . והג' הוא טורח
גלגולה עד בואה ממקום דירתה בחו"ל עד הגיעה אל א"י . ומה גם שהיא צריכה לעבור בגבול
שדים רבים עד הגיע לא"י . ואז בודאי יאחזום צירים וחבלים וכיוצא בזה וזה שארז"ל בגמ'
(כתובות ק"י ע"ב) אינו דומה למי שקלטתו מהיים לקלטתו לאחר מיתה . וכאשר נבוא לכפר
במעלות ההלוקה הג' נמצאים עוד בהי' רבים . הא' טורח גלגול מחילות לפי ענינו ומעשיו . והב'
במארז"ל שתחיית המתים בא"י קודמת לתחיית מחי ח"ל . והג' כי הלא בכל ריש ירחא ושבתא
הנפשות פוקדות את הגוף כמ"ש בזהר וכאשר נקבר בחו"ל יובדה שתטמא בארץ עכו"ם כבואה
לפקוד את הגוף. ולא יהיה לה נחת רוח יהר . והנה עתה במה שנודע מעלת הארץ הוא מבואר
מעלת היושב בה המיד לעולם מיום הלידה עד לאחר מיתה . וזה הוא שזכה אל כל המעלות כלם
בוודאי כנז' . והנכנס כקטנותו יזכה ג"ב בהם . אבל לא גדולה כ"כ כמי שנולד בה . מאחר
שנולד באויר ארץ העכו"ם הטמא אמנם מי שבא לא"י בגדלותו וזכה לעסוק במצות של א"י הגם
שלא ישיג למעלה הגדולה כנ"ל . אולי ישיג מקצתם ויזכה להשיג הב' בהינות לבד . כי ב'
ראשונות נאבדו כבר ממנו בנודע . ומי שעצמותיו לבד יעלו לא"י לא יזכה כ"א לבהי' אחת
שהיא ההחייה ופקידת הנפש לבד . ומי שיעלה בעצמותיו אחר מותו יזכה כי עפר ההוא מהמזבח.
מפני שהאדם נברא ממקום כפרתו . והנה אנו הנבראים בודאי מן אותו עפר מחוייבים להביאם אל
מקום חצבותם שהוא קודש . ובבר נודע כי דינא הכי הוא שעפר א"י היוצא חו"ל דינו בעפר חו"ל.
ועפר חו"ל והכנס לא"י דינו בא"י. וזה סוד הגרים. וע"ב המתקרב בשרו בעפר א"י גדלה מעלתו מאד.
ואם להפך כהפך . וז"ש שיעקב אע"ה צוה להעלותו מיד סמוך למיתתו ואולם אשר לנו לדעת
מהו מעלת הרואה אותה מרחוק . אם לא נכנס בה כמש"ה אם יראה איש באנשים האלו וגו'.
והנראה כי הרואה אותה הוא מעלה גדולה . ועוד כי מרע"ה למעלתו הגדולה נתן לו הש"י את
זה סמוך למיתתו כמש"ה עלה אל הר העברים הזה וראה וגו'. וכתיב ויראהו ה' וגו'. שזה מורה
מעלה קצת להראאה אותה אף לא נכנס בה במ"ש בזה במעין עין הקורא נהר ל"ג ע"ש עכ"ל הטהור.
עוד (שם נהר י"ב) מבאר הילוק כין נשמות ישראל הדרים בא"י לנשמות ישראל הדרים בחו"ל .

וזה תוכן לשונו כשזוכה ליכנס לא"י בא אליו נפש מיצירה חדשה ומתלבש תוך נפש הישנה
שלו . ובלילה הראשונה שישן בא"י יוצאים ב' הנפשות ועולים למעלה . ובחזרה אינה חוזרת ב"א
החדשה בלבד . ולכן הוא אינו ראוי לעונשים . כי הלא היא אינה חוטאה . ולכן אמרו רז"ל שנמחלו
לו כל עונותיו . וכל הדר בא"י נקרא צדיק . הגם שהוא אינו צדיק כפי הנראה לעינים . כי אם
לא היה צדיק היתה הארץ מקיאו . כמש"ה ותקיא הארץ את יושביה . וכיון שהארץ אינו מקיאו .
בהכרח הוא שנקרא צדיק . ואף שהוא בחזקת רשע . גם דע כי הדר בא"י והולך לדור שם במצרים
נחשב לו לעבידה ועבידה זו גורמת לו ששר של רה"ב מושל עליו . וכל מי ומי שקבל עליו לדור
בא"י כל ימיו ולא לרדת למצרים נחשב לו כאלו כל ימיו המליך היחוד של הקב"ה. ודע כי א"י
אינה מכפרת על עבירות הנעשים בה ב"א על השגגות בלבד אבל אותן שבמזיד אינם נמחלין
ב"א ביסודין . אוי למי שעובר על פשע והפשעים הנעשים בא"י אין להם סליחה כ"א בתשובה :
עוד (שם נהר י"ג) מבאר באריכות סוד ירושלים וגם שאר מקומות אשר בא"י ואומר רזים עליונים

על כל או"א . ואינני כדאי להזכירם . ויותר על עה"ק צפת וז"ל . כי הדר בצפת יש לו יתרון
על כל שארי ערי א"י . והנפטר והנקבר שם בעבור שהוא מקום גבוה ואוירו זך ונקי יותר מכל שארי
ערי א"י לכן במהרה שט נפשו ופורח למקום מערת המכפלה כדי לעבור משם לגן עדן התחתון
ואין צריך להאריך מזה עכ"ל ע"ש :

במס' דרך ארץ (פ"ג) איתא אריב"ל א"ל הקב"ה לישראל אתם גרמתם לי להחריב את ביתי
ולהגלות את בני . הוו שואלים בשלומה ואני מוחל לכם מה טעם שאלו שלום ירושלים . ואומר
יהי שלום בחילך וגו' . ואומר למען אחי ורעי וגו' . עכ"ל ומובא בספרים מי האיש ירא ה' הרואה
שמחילת עון גרם החורבן והגלות תלוי בשאלת שלום ירושלים . ולא יחרד לבבו לשאול תמיד בשלומה
ופשוטו במשמעו לשאול על איכות ומהות א"י וירושלים ומקום מקדש בכל פרטיה ודקדוקיה ולהשתוקק
להשיג מאכניה ועפרה הק' ולרצותה ולחבבה . כמו שמצינו שעשו בגלות יכניה המלך . כדאיתא
במס' ר"ה והא בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא . ועי' פירש"י ז"ל . וכפתור ופרח מפרש כלומר
שדלג מא"י וישב שם . וזהו משום דכתיב כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו . וזה שגלות
יכניה וסיעתו בשיצאו מירושלים הביאו עמהם אבנים ועפר מאה"ק ובנו בנהרדעא בהכ"נ ויסדוה
באותם אבנים וכאותו עפר עכ"ל :

המדרש תלפיות באות א' ענף א"י מביא וז"ל . שמעתי אם ישימו על עיני המת ועל טיבורו ועל
מילתו

שבטים ויהס כל הלק והלק בגבול אחד . ולפי יהום השבט כן היה משבנו בפי שהוא נגדו לגבולו של אצילות של אותו שבט כדי שישפיע עליו . בל המצות הנעשים בא"י הם עולים ומקשטים כל גבול וגבול בסוד נשמת של כל שבט ושבט וכו' יע"ש באריכות :

עוד שם בנהר ה' ז"ל מבאר כי היחוד העליון נעשה ע"י תפלות ישראל דוקא בא"י ולא בחו"ל .

ומביא מזוהר פקודי שהתפלה עומדת ברקיע ,אחת עד גמר בל הפלות מישראל ויתקבצו כל הפלות ישראל יחד ויהקשרו כולם ויעלו . וכתב אמנם יש לדקדק העבוב הזה שיתעכבו עד קיבוץ הפלוה כל ישראל דוקא בהיות ישראל על אדמתם שאין מקדים זריחת השמש בא"י עיר אל עיר אלא כפחות הצי שעה מפני שא"י מעט הבמות ת' פרסי לכן אפשר להמתין. אמנם עתה שישראל נפוצים כארבע פינות העולם אם נאמר שיעכבו כשיעור י"ב שעות נמצא עירבוב תפלות . בי בעת הזריחה במערב אז השקיעה במזרח . ואז יש להם תפלת ערבית . וא"ב איך יהיה ענין זה ואם נאמר שלא ימתינו . נמצא היחוד העליון נעשה במה פעמים כי קהלה זו יחר עהה וזו אהר שעה ולעולם מיחדים והולבים . ועד"ז יקשה בי המשמרות העליונות הם קבועות לערב ולבקר א"ב איך יהיה ענינם לפעמים לאלו לילה ולאלו יום . ועד"ז יקשה אל מנוהת שבת שאלו שובתים ואלו עושים מלאכה איך יהיה ענין זה . ובספר יסוד עולם הקשה ענין זה. ותירץ בשם רבנים עליונים מה שתירץ . אמנם האלקי הרמ"ק ז"ל כתב: וז"ל ואני אומר בי אין ההנהגה העליונה סנהגת לא בזריחת השמש במזרח ולא במערב ולא בצפון ולא בדרום אלא על נקודת א"י שהוא ומבהר הישוב וזריחת א"י הוא כוקר לאשמורת הבוקר וערבית א"י הוא לילה לשליטת ממשלת הלילה . וע"ז יתנהגו המשמרות . ומספר הימים לא יעדיפו ולא יותירו ממה שמהות השמש הגשמי והירח הגשמי שבא"י . ואין להוש לראות הירה בחו"ל או לא יראה . כי העיקר היא בא"י ושם ב"ד קובעים ומקדשים חדשים חגים וזמנים . והקב"ה מסכים עמהם ומקדשם ובחו"ל אין קובעים ואם קובעים לא קדשו שאין בהם ממש ויום השבת בא"י הוא עיקר הכל . ואין ההפלות מהעכבות אלו מפני אלו אלא בא"י דוקא ולא בשוב מקום זולתו . מפני שא"י חשובה לענין היחוד . היהוד אינה עתים הרכה אלא עת אחת ושעה אחת . והיינו בהיותם עם ה' אשר בא"י לכלות תיקוני הפלתם כו' עכ"ל .

עוד שם נהר י' כתב ,היות התפלה של א"י ראוייה ורצוי' ומקובלת יותר מפני שאין ב"כ מקטריגים

וזה מפני שאין אותם האותיות המתהוות מהפה מתלבשות באויר טמא .לבן הם רצויות ונעשות תיכף עטרה וכותרת לראש מלכו של עולם. משא"ב בחו"ל שצריבים להתלבש כאויר הטמא . ויש במה חיצוני' המקטרגים עליהם עד הבנסם לא"י . ואח"ב צריכי' טהרה ונקיון כדי לעלות גבוה עכ"ל.

עוד (שם) מבאר באריבות סוד א"י וישיבתה שהם ששה ענינים הלוקים . ע"ש היטב . ותובן

דברי קדשו זה לשונו . ובאשר נבחין במעלות א"י על חו"ל . נמצא שהם ג' בהינות בזולת מה שיש תחת כל בחינה ובחינה מהם במה וכמה בחינות . האחד ענין עשיית מצות ותורה בטהרה וכנקיון כל ימי היותו בעולם . והב' בענין פטירת הנפש מן הגוף . והג' בענין ההיית המתים אח"ב . והנה ג' חלוקים אלו לא ישתנו בודאי . כי מי שהיה כל ימיו כא"י נמצאת נשמתו גם בעת בואה לגופו היתה בטהרה ובנקיון . בלתי נטמאת כאויר ארץ העמים . והוא מעלה וסיוע גדולה אל העבודה . וגם אם בקטנות נבנס אדם בא"י קודם י"ג שנה , יזכה ג"ב קצת למדה זו . כי אין היצה"ר בא אל הנשמה שכאדם עד היותו בן י"ג שנה כמ"ש רז"ל . ולפעמים גם הרוח ולפעמים גם הנפש כנזכר בזהר וכן בל המצות שעושין הם בטהרה וכנקיות עד צאתו מן העה"ז, ונמצא שגדל בשם טוב . אבל העולה בזקנותו לא"י אינו בכלל מדה זו. ואינו זובה כי אם אל השנים שהם ענין הפטירה והתחיה במ"ש לעיל. והעולה אחר מיתתו רק כעצמותיו זה ודאי אינו זובה כ"א התתייה לכד . ולמעלה על פקידת הנפש לעצמות וזה סוד הכתוב ועצמותיך יחליץ על היותו בטהרה בא"י . ובאשר נבוא לספר במעלתם הם רבים. האחד בי הנשמה לא נטמאת מעולם ולא נתלבשה באויר ארץ העבו"ם בלל ועיקר . והב' מצותיו שעושה כלם היו בתבלית הטוהר ואותו רוחניות המתהוה מן המצוה והתורה לא נתלבש בקליפות הטומאה ההיא. והג' כי השפע הנשפע ע"י התורה והמצוה לא נשפע אל השרים , מפני שישראל אשר הם בחו"ל ועוסקים במצותיו אפי' בטהרה . בודאי הוא שאותן המצות ישפיעו לטובה רק שאותו שפע א"א להיות נשפע עליו אם לא ע"י אותו השר אשר שם בהלק ארצו . וזה דבר פשוט . והנה כל זמן היות עיקר השכינה בא"י אז מקבל ע"י אותו שר כמש"ה בי גרשוני היום וגו' לך עבוד אלהים אחרים ממש עובד ומשפיע לאלקים אחרים שהם השרים ממש שעובד ומשפיע בהם כדפרי' . והד' יש עוד בהינת כמה מצות תלוים בארץ . ואין ספק בי מפני היות מעלות המצות אלו גדולות עד למאד אשר אין לקיים בחו"ל מפני שהם בכת הקדושה . וע"כ אין ראוי שיושפע בחו"ל ע"ד שאמרו רז"ל שאין מביאין הלה מהו"ל לא"י. ואם הביאה אז באש תשרף במו חמץ בערבי פסהים . וכן התרומה והביבורים וביוצא באלו רבים . וזהו כודאי מפני מעלות המצות האלו כנזבר ע"ש . וכאשר נבא לספר במעלה השנית נמצא ג' כהי' . הא' כי מי שמת בא"י אינו

צאן וראו דברי קדשו של הרב הקדוש האלקי ר׳ אליעזר אזקר״י זצוק״ל בס׳ החרדים שלו . ז״ל

וצריך כל איש ישראל לחבב את ארץ ישראל ולבוא אליה מאפסי ארץ בתשוקה גדולה כבן אל חיק אמו . כי תחלת עונינו שנקבע׳ לנו בכי לדורות יען מאסנו בה שנ׳ וימאסו בארץ חמדה . ובפדיון נפשינו מהרה יהיה כתיב כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו . ושבגומר אתה תקום תרחם ציון . ולפיכך היו האמוראים מנשקים עפרותיה ואבניה בבואם אליה . ומה טוב ומה נעים לשיר שיר ידידות אשר שר ר׳ יהודה הלוי עליה באהבה רבה . תחלת השירה : ארץ הקדושה יקרה המודה וכו׳. כן אנו משוררים על ציון ר׳ יהודה בר אלעאי כל ערב ר״ת בשמחה רבה ומתחננים לאל אל יגרשנו מאלו . גם הקרובים והרחוקים אשר חוצה לה ראוי להם שיהיו נכספים ותאבים אליה . כי כשם שבחר בהם כך בחר בא״י ויחד איהם לה ואין נקראים גוי אחד אלא עמה שכך פי׳ רשב״י על מקרא שכתוב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ . ומצינו במדרש שהקב״ה אמר לאברהם אע״ה פעם ראשונה שילך לא״י ויראנה ויחזור ואחר שחזר לא נתן לו רשות להזור ללכת לא״י עד חמש שנים ואותן חמש שנים היה משתוקק להזור ללכת היא אמר זה הפסוק מי יתן לי אבר כיונה אעופת ואשכונה הנה ארחיק נדוד אלין במדבר סלה . מוטב ללין במדבריות של א״י ולא ללין בפלטריות של חו״ל. והיה תאב ומשהורשה כתיב וילך אברם כאשר דבר אליו ה׳ . וקודם בואו אל הארץ לא היה משתוקק אבל אחר שבא שמה פעם ראשונה וראה במראה הנבואה יקר תפארת קדושת הארץ אז נכסוף נכסף וממנו נלמוד לדורות אנתנו יוצאי חלציו להיות נכספים כמוהו אע״פ שיושבים בצער . על מנת כך נהיה שמחים ביסורין . וזהו טעם סמיכת פרשת עמלק וביאת ארץ ישראל בפ׳ כי תבא כמ״ש ז״ל ג׳ מתנות נתן הקב״ה לישראל ולא נתנן אלא ע״י יסורין . ואלו הם תורה וארץ ישראל ועוה״ב . וכי היכי דבביאה ראשונה בא עמלק . ה״נ בכיבוש גליות כשרוצים לבא לא״י עמלק מזומן להם בדרך . כאשר עינינו רואות היום תמיד יירא ה׳ וישפוט . והתחיל בתיבת והיה הוא א׳ מי״ב צירופין של השם הקדוש . רמז כי הדר בא״י דבק בה׳. הפך הדר בחו״ל . היינו הישראלי שדומה למי שאין לו אלוה . ונקט צירוף זה רמז למשרז״ל כל מקום שנאמר והיה לשון שמחה . וכתב רמב״ן במנין הרי״ג מצות . ישיבת א״י כל עת ורגע שאדם בא״י הוא מקיים המצוה הזו וידוע שעיקר שכר מצוה על השמחה הגדולה בה כדכתיב תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלקיך בשמחה א״כ צריך היושב בא״י להיות שמח תמיד כמצותיו התדירה באהבתו אותה . וגם צריך להיות ירא וחרד כדכתב רשב״י. כל פקירא דלאו איהי ברחימו ודחילו לאו פקודא היא . לכך אמרו באבות רר׳ נתן הוי שש וחרד על המצות . והנה תיבת והיה אצל מצות ישיבת א״י רמז לשמחת המצות וסמיכת הפרשה לעמלק רמז להררה במצות מהרצועה התלויה באויר . ויסורין של א״י הן מן האומות הן מהחולאים מזבח כפרה הם כדבר שנאמר ובל יאמר שכן הליתי העם היושב בה נשוא עון . וזה רמז ג״כ בפסוק זה בס״ת והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה׳ אלקיך נות״ן ל״ך נחל״ה נכ״ה והוא לשון מנכה לו מן הרמים וכרפרש״י בפסוק אולי אוכל נכה בו . ופי׳ הענין שע״י הצרות שבא״י מהגכים ומתמעטים העונות . והעם היושב בה נשוא עון וכתיב וכפר אדמתו עמו . ורוקא בעונות קלים ששבים ומתחרטים עליהם . ויסורין אלו ממרקין ובעת מותו ילך נכוחו לגן עדן . אבל הבאים לא״י ואין שמים על לב כי הם בהיכל המלך ומורדים ופושעים ומרבים כמשתאות של סעודת מרעות ומרזחים . עליהם הכתוב אומר ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה . וכתיב כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מירכם רמוס חצרי . ולא יעלה על לבם שאחרי מותם ישארו בא״י . אלא במוהם גרשום חוצה ככלבים . וז״ל פרקי ר״א . וכל הרשעים בא״י נפשותם נשלכות בחו״ל . שנאמר ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע ולעתיד לבא הקב״ה אוחז בכנפות הארץ ומנער אותה מכל טומאה ומשליכה לחו״ל . שנא׳ לאחוז בכנפות הארץ ויגערו רשעים ממנה . וכתב רמב״ן בפ׳ אחרי שהזכיר הכתוב בעריות ותטמא הארץ ואפקוד עונה אע״פ שהעריות חובת הגוף ואינן הלויות בארץ מ״מ עקר כל המצות ליושבים בארץ ה׳ וכן שנו בסיפרא ולא תקיא הארץ אתכם א״י אינה כשאר ארצות . אינה מקיימת עוברי עבירה . והנה הכותים לא היו ענושים בארצם ובבואם בארץ ה׳ ועשו שם כמעשיהם הראשונים שלח בהם האריות הממיתים אותם . לכן כל איש יהרד כבואו אל א״י . להיות ירא שמים כפלי כפלים ממה שהיה בחו״ל וירע כי בבית המלך הוא יושב . עכ״ל החרדים :

עיין בס׳ חסד לאברהם ז״ל מעין ג׳ עין הארץ נהר ז׳ . המדבר בצדקה ומאריך בענין קדושת א״י ומבאר כי תיקון הקרושה וכל מדרגותיה הוא בישיבת ישראל בא״י כי א״י הוא עפר קודש והעם היושב בה קודש ונשמהם קדושה ותורתם קדושה ואלהיהם קדוש אשר הוא השר לישראל . ולא זו בלבד אלא כמו שהתורה ורוב מצותיה אין לה יחום עם שאר תורת העמים . כך אין יחוס לא״י עם שאר הארצות שיש בהם תורות וחקים רעים אשר להעמים האחרים כמש״ה ולא תעשה מכל התועבות האלה וגו׳ . הנה התורה וא״י יש להם יחוס יחד . וכן ישראל יחום עם הארץ הקדושה בלי ספק בשביל יחוס נשמתו . והראיה מיחזקאל הנביא שחלק הארץ לי״ב שבטים

כשחרב המקדש ואינה נוהגת אלא מדרבנן . הרמב"ם וסמ"ג ובעל התרומה פסקו כר"ל , אלא שהרמב"ם מחלק בין קדושת ירושלים לשאר א"י . וז"ל בהלכות בית הבחירה פרק וא"ו הלכה ט"ז . ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא . ובקדושת א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא . לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה . ושכינה אינה בטלה . והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם . ואמרו חכמים אעפ"י ששוממין בקדושתן הן עומדין . אבל חיוב הארץ בשביעית ומעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים . וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן א"י כו' . והראב"ד חולק עליו ואומר . סברת עצמו היא זו . ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב . ובגמרא אמרו דנפול מחיצות . אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא לא חילק בין מקדש וירושלים לשאר א"י . ולא עוד אלא שאני אומר שאפי' לר' יוסי דאמר קדושה שניה קדשה לעתיד לבוא לא אמר אלא לשאר א"י . אבל לירושלים ולמקדש לא אמר . לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קדוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם . כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו . לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת עכ"ל . והכסף משנה חולק עליו ומביא ראיות כסברת הרמב"ם ז"ל . והראב"ד ורש"י ובעלי התוס' ורבינו שמשון פסקו כר' יוחנן .

תו מצינו במס' כתובות (ק"י ע"ב) ת"ר לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפי' בעיר שרובה נכרים ואל ידור בח"ל ואפי' בעיר שרובה ישראל . שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה . וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר לתת להם את ארץ כנען להיות להם לאלקים גו'. ופריך הגמ' וכל שאינו דר בא"י אין לו אלוה' אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאלו עובד ע"ז . וכן בדוד הוא אומר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאלו עובד ע"ג ע"כ . והרי"ף בעין יעקב מפרש דהדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה כיון שהוא יושב תחת ממשלת השרים וכתיב לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים והיושב בא"י הוא תחת ממשלתו ית' ואין לשרים אתו חלק בארץ ישראל . אותה ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה . וז"ש כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' שהיא א"י לאמר לך עבוד אלהים אחרים שהם השרים ולא להיות תחת אלקים חיים ומלך עולם . אבל הדר בא"י רומה לכל העולם שיש לו אלוה שמשגיח עליו בפרטות. וע"כ יושב תחת הנהגתו והשגחתו יתברך עכ"ל .

(שם) א"ר אלעזר כל הדר בא"י שרוי בלא עון . שנא' בל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון כו'. א"ר ענן כל הקבור בא"י כאלו קבור תחת המזבח כתיב הכא מזבח אדמה תעשה לי וכתיב התם וכפר אדמתו עמו :

עולא הוה רגיל דהוה סליק לא"י נח נפשי' בחו"ל. אתו אמרו לי' לר' אלעזר אמר אנת עולא על אדמה טמאה תמות. אמרו לו ארונו בא .אמר להם אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה כו':

(שם) א"ר ירמיה א"ר אבא א"ר יוחנן . כל ההולך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן העוה"ב :

(שם) ר' זירא כי הוה סליק לא"י לא אשכח מברא למעבר נקט במצרא וקעבר א"ל ההוא צדוקי עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי בפזיזותייכו קיימיתו. א"ל דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה אנא מי יימר דזכינא לה . ר' אבא מנשק כיפי דעכו . ר' חנינא מתקן מתקלי' (פי' משוה ומתקן מכשולי העיר מחמת חיבת הארץ שהיתה חביבה עליו מהזר שלא יצא שם רע על הדרכים). ר' אמי ור' אסי קיימו משמשא לטולא ומטולא לשמשא. (פי' כשהשמש הגיע למקום שהם יושבים וגורסים ותמה מקדרת עליהם עומד משם לישב בצל . ובימי הצינה עומדים מן הצל ויושבים בחמה . כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת א"י) :

(שם) ר' חייא בר גמדא מיגנדר בעפרא שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו .

מכל זה נוכל ליקח מוסר השכל מדברי חז"ל הקדושים כמה היו מחבבים את ארץ הקדושה אף גם בחורבנה . ובזמן הזה בעוה"ר נמצאו ליצני הדור המתלוצצים על א"ק ופערו פיהם לבלי חוק לאמר מהו ארץ ישראל בחורבנה . הלא כארץ העמים תחשב בראותם את א' מיושבי אה"ק אשר הרוחק אלצוהו לכתת רגליו לצאת מקורש לחו"ל . לבקש עזר מאת אחב"י אז חורק עליו שיניו ומבזה אותו בכל מיני בזיונות זה מורה בידו וזה קורץ בעיניו ובעוה"ר נהקיים ואנשי גבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו . הגם שיש ללמוד זכות עליהם . כי כבר באו כמה וכמה רמאים אשר מעולם לא דרך כף רגלם בא"י אך יתנו מסוה המרמ' על פניהם . וישתבחו בפיהם לאמר ממקום קדוש באנו ולובש לבנים ומתעטף לבנים ואומר דברי שקר אשר לא היו ולא יהיו . כאשר ראיתי בעיני בעת היותי בכאטישאן וגליתי' לעיני כל . בכל זאת האיש אחד יחטא ועל כל העדה יקצוף . לא כן כולם אשר באו לשכון כבוד בארצנו הקדושה במסירת נפשם על הימים ועל הנהרות ועל המדבריות וסובלים שם עול גליות הפראים מעוטפים בעוני ולחץ זו הדחק . ובכל זאת תורת ה' לא ימושו מפיהם . לילות כימים ישימו ולא ימאסו ח"ו בארץ חמדה :

מצינו במס' קדושין (ד' ס"ט) תניא וקמת ועלית אל המקום וגו' מלמד שביהמ"ק גבוה מכל א"י וא"י גבוה מכל הארצות וכו'. ז"ל המהרש"א ז"ל ביהמ"ק כו' וא"י גבוה כו' שבעולם הוא כתפוח ומקום ביהמ"ק הוא מרכז העולם וכן א"י ולכך אמרו בא"י כיון דהוא מקום הממוצע אוירו ממוזג ומחכים. ויותר מקום המקדש. שע"כ היה שם בלשכת הגזית חכמי הסנהדרין וק"ל. עכ"ל:

הנה איתא במסכת סוטה (י"ד ע"א) דרש ר' שמלאי מפני מה נתאוה משה ליכנס לא"י וכי לאכול מפריה הוא צריך. או לשבוע מטובה הוא צריך. אלא כך אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולם על ידי. א"ל הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר. מעלה אני עליך כאלו עשיתם שנא' לכן אחלק לו ברבים וגו':

ז"ל המהרש"א ז"ל. מפני מה נתאוה משה ליכנס כו'. וז"ל. דליכא למימר שהיה מתאוה ליקבר בא"י משום גלגול מחילות כמ"ש סוף כתובות גבי יעקב ויוסף דאעברה נא ואראה את הארץ הטובה לא משמע כן. ואומר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר. מעלה אני עליך כו'. יש לפרש זאת התשובה בהאי קרא ויאמר ה' אל משה רב לך וגו'. דהיינו רב טוב הצפון לצדיקים לעוה"ב כמ"ש במדרשות. ומיהו קשה דהליך קאמר שהיה מבקש לקיים המצות כדי לקבל שכר עליהם הא אמרינן אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס. וי"ל דהיינו במצוה שנתחייב בה כבר. אבל הכא עדיין לא בא לא"י שהם חיובה. והקב"ה לא רצה שיהא חייב בהו שפיר מצי לבקש משום קיבול שכרם ודוק עכ"ל. הנה לכאורה תירוץ המהרש"א אינו מובן שנראה כהדרא קושיא לדוכתא. וכי יהיה כוונת מרע"ה ביאה לא"י כדי שיתחייב במצות ויקבל עליהם שכר. אמנם לפי עני"ל כי ידוע הטעם שאסור לעבוד את ה' ע"מ לקבל פרס הוא שאנו מחויבים לעבוד את ה' מאהבה גמורה בלב ובנפש חפצה. ולא לתקות שום שכר. ועיין ברמב"ם ז"ל פרק חלק בפירוש המשניות שלו. א"כ כל מצוה שנתחייב בה כבר וצוהו ה' מוכרח לעשותם בכל נפשו ומאודו מאהבת השי"ת ולא לתשלום גמול. כידוע משל של העבד. אבל מצוה שלא נתחייב בה כלל. ובפרט במקום שהקב"ה אינו חפץ במצותיו. בודאי לא שייך אהבה. אלא מצי לבקש שכר כאינו מצווה ועושה וע"ז מדקדק המהרש"א בלשונו והקב"ה לא רצה שיהא חייב בהו. משמע אף ביאה לא"י. ע"כ שפיר מצי לבקש משום קיבול שכרם ודוק. אמנם לשון הגמ' דלעיל אינה מובנת. מהו הלשון אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כלם על ידי שמתוך הלשון משמע שרוצה הוא בעצמו ליכנס לא"י ושיתקיימו כל המצות כלם ע"י ולא ע"י אחר. אולם לפי עד"ל כי כבר מבואר בספרים הקדושים. טעם שלא נכנס מרע"ה לא"י כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שישראל לא יקיימו מצות ה' וישפוך חמתו על העצים ועל האבנים היינו שיחרב הביהמ"ק. ואם היה נכנס מרע"ה לארץ לא היה הביהמ"ק נחרב וח"ו לא היה נשאר משונאי ישראל שריד ופליט לזה אמר רחמנא עלן. וכל מה דעביד לטב עביד. לפ"ז נוכל להבין הגמרא עד"ז. היינו שידוע שמרע"ה היה כלל ישראל. כמו שדרשו חז"ל על פסוק משה וכל ישראל וגו' מלמד ששקול משה כנגד כל ישראל. ע"כ זהו שבקש משה רבינו מהקב"ה אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולם על ידי כלומר אפילו כשישראל ימעלו מעל בה' ח"ו ולא יקיימו את המצות. יתקיימו על ידי ולא תחרב את ביהמ"ק. א"ל הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר. מעלה אני עליך כאלו עשיתם. כלומר לא שמרע"ה יבקש משום שכר. אלא כך א"ל הקב"ה כל בקשתך לא יהיה תועלת אלא לעצמך שתקיים את המצות ותקבל עליהם שכר אני מעלה עליך כאלו עשיתם. אבל לישראל לא יהיה שום תועלת מזה אדרבה לרעה ח"ו יתחייב להם בלא אחריב את ביהמ"ק כנ"ל. ע"כ רצוני שלא תכנס לא"י ואשפוך חמתי על העצים ועל האבנים ויהיה שארית ישראל לפליטה גדולה ודוק. והרב הקדוש האלקי ר' אליעזר אזקר"י זצוק"ל מביא בספרו החרדים הגמ' דלעיל ומסיים בה. לפיכך חובה עלינו ללמוד לשמור ולעשות כל המצות התלויות בארץ ישראל. ואלקי ישראל יהיה בעזרנו:

במס' יבמות פרק הערל נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש. אי קדושה שקידש עזרא במקומות אשר כבשו בארץ ישראל קדשה עד עולם. או עד שחרב מקדש שני ר"י סבר קדשה עד עולם. וכל המצות התלויות בא"י נוהגות גם אחר החורבן מדאורייתא. ור"ל סבר דבטלה הקדושה

כשחרב

הקדמת המחבר

יתברך גדול העצה ורב העליליה אשר נתן כלב אבי נ"ו ואמי ע"ה לבוא להסתפח כנחלת ה' לשכון כבוד בארצנו הקדושה להשתחוות לפני ה' בהר הקודש ירושלים להיות גידולי' בקדושה כטהרת הקידש כאויר זך צח ומצוחצח ולהיות עומדות רגלינו בשערי ירושלים ועל דא וראי אתן תודות לאל נורא תהלות אשר זכיתי ללסוד כחצר בית המלך פנימה במה אבוא ובמה אקדם לאלקי קדם ומה אשיב כל תגמולוהי עלי כי נפשי יודעת מאד קוטן ערכי ושפל ברכי ומי אנכי אשר הביאני המלך חדריו ולדרוך על כל מקומות הקדושים ליגנדר בעפרה ולנשק אבניה. ודזכתא דמשה ואהרן לא זכו לה ולהשתטח על קברי הקדושים אשר בארץ הזה על הצדיקים ועל החסידים תנאים ואמוראים זי"ע ועכי"א. אך תמכתי יסודותי בהבטחתו ית' וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם ודרשו הז"ל אע"פ שאינו הגון ואינו כדי לזאת כחלום מהקיץ כסעיפים מחזיונות העיר ה' את רוחי ויאמר להביא ספר הזכרונות זכרון ירושלם וארץ הקדושה יקרה המודה לעורר לבות כנ"י אל הקודש לקיים שאלו שלום ירושלם כראי' במס' (ד"א פ"ג) אריב"ל א"ל הקב"ה לישראל אתם גרמתם לי להחריב את ביתי ולהגלות בני הוו שואלים בשלומה ואני מוחל לכם מה טעם שאלו שלום ירושלים ואומר יהי שלום בחילך ואומר למען אחי ורעי וגו' עב"ל ובמו שדרשו רז"ל על פסוק ציון דורש אין לה וגו' מכלל דבעי דרישה והשתא ראתינא להכא אימא בה מילתא זוטרתא דהנה יש להתבונן בדברי חכמים וחידותם אשר כל דבריהם כגחלי אש שלהבת כי מה תועלת יצא לנו מזה דבעי דרישה אמנם כסומא הרואה בארובה נראה לי כי ידוע בבוא הנפש לפני הב"ד של מעלה לאחר צאתה מגוף הארם שואלים אותה בכלל השאלות צפית לישועה ובעו"ה כזמן הזה מטרדת הפרנסה אשר השפע נתמעט בכל יום ואין לך יום וכו' ומאריכות הגלות מי האיש ימלט נפשו לכל יזח מלבו צפיית הישועה לזה צפו ברוה"ק ואמרו דבעי דרישה ומתוך הדרישה ישמע אוזן מהגלות והחורבן אשר היו בה ועתה ת"ל קול התו"ר נשמע בארצנו כי נחו היהודים מאויביהם בירושלם ושאר העירות בכל יום ויום מתיישבים מאחב"י הבאים מכל ארצות התבל ונתמלאו החרבות בבנינים נאים ויותר עה"ק ירושלים אז ישמח לבו בקרבו לאמר כאשר שמעתי בן אזכה לראות בנחמת ציון וירושלם במהרה יום או יומים ובזה צפיית הישועה יקים ויזכה לחזות בנועם ה' להשתחוות בהר הקודש ירושלים כשוב אליה כבוד השכינה לעולם ויקוים בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס ונאמר ואני אהיה לה חומת אש סביב וגו' בכי"א. הגם שכבר הקדמוני רבנים כחפשי אמתחת עהוהם ובספריהם ראיתי בעלי אסופות ויחירי סגולות מקור חיים הבינו להם בחכמתם בעשות להם ספרים ומגלות חבילות בהם עלו גרם המעלות בהם תשועת עולמים אל בית ה' מסילות כמו כעמ"ה ספר כפתור ופרח ואלה מסעי מהגאון הק' ר' משה חאגיז ז"ל וספר מסעות א"י ושבחי ירושלים וחיבת ירושלים וס' אהבת ציון וכדומה ומה לי להשים ראשי בין ההרים הגדולים האלו אולם זאת אשיב אל לבי ואימא טעמא למילתא, ואמתלא לדברי כי מחמת כמה טעמים עשיתי זאת. א) כי הראשונים אשר היו לפני עשו כל ספריהם על דרך הפלפול ומביאים דעות שונות על כל דבר ודבר. ע"כ הקורא ילאה למצוא פתח מבוקשו. ב) כי המה היו בה בעת אשר ציון מדבר היתה ירושלים שממה וערי יהודה חרבות. ועדן לא נתיישבו בהם בני ישראל זה מביא שראה בירושלים ארבעים בעלי בתים וזה עשרים וזה פחות וכן בשאר ערי א"י ומזה ימס לבב אחינו בני ישראל המתגוררים בארצות לא להם לבלתי יקרבו אל הקודש ויניעו לבבם לבל יבואו להסתפח בנחלת נועם ה' באמרם מה לנו ולצרה הזאת להשים אשם בנפשנו לבוא במסירת נפש למקום ציה ושממה ולסבול עול גלות הפראים אשר לא נאמין בחיינו הלא טוב לנו לשבת בארץ שלום. לזאת לחלק יצאתי בספרי זה להשיב על ראשון ראשון, א) כי כל המקומות הקדושים העיירות והגבולים וכל קברי הצדיקים הבאתי כל או"א מפורש ומבורר בקיצור נמרץ למען ירוץ הקורא בו וימצא כל דבר ודבר על בוריו כחפצו ורצונו. ב) אני מביא כל הגליות והחורבן שהיה מעת התיישבו בה עדת ישראל עד הנה והחסד הגדול של הקב"ה אשר בעת הודו לה' כי טוב נחו היהודים מאויביהם ויושבים בטח ושאנן ועתה ב"ה רבים המה בני ישראל היושבים בערי הקדש ובכל יום ויום באים ומתיישבים לאלפים ובפרט ירושלים להיותה לקרית מלך רב כאשר בארתי בשער שבחי הארץ. ג) אני הוספתי כמה ובמה דברים כל מנהגי אה"ק והמעשיות אשר הקורא יתענג בדשן נפשו; ועוד במה ובמה עניינים נפלאים אשר לא הובאו בשום מקום כאשר עיניכם תחזינה מישרים בבואם פנימה אל השערים ואל יאמר הקורא כי בדיתי מלבי דברי הבל הבלים ח"ו לזאת אני מתויב להודיע ועדי בשחק שכל מה שכתבתי היא מה ששמעתי ממגידי האמת והצדק ומה שראיתי בעיני וגם מספרים הקדושים וכמה יגיעות יגעתי עד שהוצאתי כל השערים נקי מכל שמץ. והלקתי אותם לי"ב שערים כדי להקל על הקורא למצוא כל מבוקשו על מקומו. וגם שהם כנגד י"ב שערי המקדש הנראים עוד היום. ועל זה קראתי שם הספר שערי ירושלים וידוע שכל א"י נקרא על שם ירושלים. זכות אה"ק וזכות כל הגאונים והאמוראים והצדיקי' והחסידים יעמוד לי ולזרעי עד עולם ובאשר זכיתי לראות בחורבנה כן אזכה לראות בבנינה בקיבוץ נדחי עמו ישראל ברחמים ויעמוד הכהן לאורים ותומים אמן:

Дозволено Цензурою.

Варшава 10 (22) Октября 1873.

ספר

שערי ירושלים

נבנה על י"ב שערים בכל שער מבואר דברים הדשים נפלאים מעניני אה"ק ומעמדה ותכונתה וטבעה ומספר בני ישראל אשר בה וכל המנהגים והמעשיות משנות קדם ומזמן הזה כאשר עין הקורא תחזה מישרים בקראו בו אחת מהשערים:

הובא לבית הדפוס בהוצאות הנגיד הנכבד וכו' מוהר"ר יעקב אליעזר עדעלשטיין בהר"מ שמשון נ"י מביאליסטאק.

וואר שא

בדפוס ר' יואל לעבענזאהן נ"י

שנת תרל"ד לפ"ק

ШАРЕ ІЕРУШАЛЕМЪ

т. е. Ворота Іерусалима

ВАРШАВА

въ Типографіи Ю. Лебенсона,

на улицѣ Налевки N. 9.

1873.

Folklore of Palestine, etc